

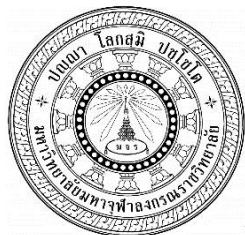
การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ

EARLY CHILDHOOD EDUCATION MANAGEMENT: POLICY
AND BUDDHIST INTEGRATED MANAGEMENT

นางสาวกุลณพัฒน์ พัชรินทรรัตน์

ดุขฎิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

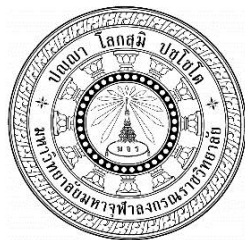
การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ

นางสาว กุลณพัฒน์ พัชรินทรรัตน์

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

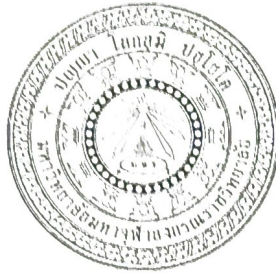
Early Childhood Education Management: Policy and Buddhist Integrated Management

Kunlanaphat Phatdunyadonrut

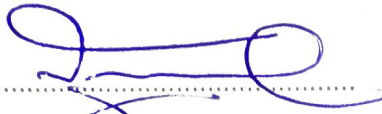
A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Social Development)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์
เรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

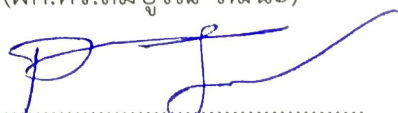

.....
(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

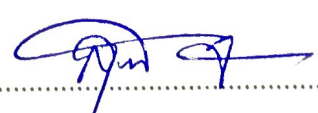
คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.สมบุรณ์ วัฒนะ)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น)

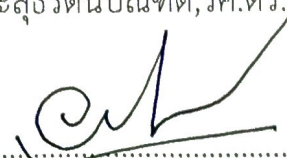

..... กรรมการ
(รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

..... กรรมการ
(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ประธานกรรมการ
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(นางสาวกุลณพัฒน์ พัฐธัญดรรัตน์)

ชื่อคุณนิพนธ์ : การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ
 ผู้วิจัย : นางสาวกุลณพัฒน์ พัชรธัญรัตน
 ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)
 คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์
 : รศ. ดร. โกนิฐฐ์ ศรีทอง, พธ.บ. (การศึกษานอกโรงเรียน),
 M.A. (Sociology),
 Ph.D. (Sociology)
 : พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร., ป.ธ.๗, ร.บ. (รัฐศาสตร์),
 พช.ม. (พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต),
 พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
 วันสำเร็จการศึกษา : ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

คุณนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาแนวความคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ การวิจัยนี้ใช้คุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัย และ การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัย พบว่า แนวความคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนระดับปฐมวัยเป็นการจัดประสบการณ์สำคัญ และส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของการพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ

แนวทางในการเตรียมการจัดการศึกษาปฐมวัย ต้องมีความเป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจะแนะนำสนับสนุน ช่วยเหลือและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ในส่วนของการจัดกิจกรรมการศึกษาประกอบด้วยในหน่วยของกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การประเมินผลประเมินพฤติกรรมทางกาย สังคม จิตใจ และสติปัญญา โดยดูตามลำดับพัฒนาการและความสามารถของเด็กเน้นการประเมินตามสภาพจริง หลักธรรมที่ใช้กับเด็ก ได้แก่ สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา และปัญญาวุฒิธรรม โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ดังนี้ ๑) ด้านการพัฒนา ประสบการณ์ในการรับรู้จากการเรียนรู้ให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีโดยพัฒนาในด้านศีลสิกขา สมาธิ ปัญญา ๒) ด้านความตระหนักในความรับผิดชอบ ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ๓) ด้านการรับความจริงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาการเรียนรู้ ตามนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัย ๔) ด้านการประยุกต์ใช้ เพื่อปรับแนวคิด วิธีการ กระบวนการในการส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนานโยบาย ทั้งการบูรณาการส่งเสริมประยุกต์หลักธรรมมาพัฒนาเด็ก ๕) ด้านนวัตกรรม (แนวคิด วิธีการ กระบวนการในการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ)

Dissertation Title : Early Childhood Education Management: Policy and Buddhist Integrated Management.

Researcher : Kunlanaphat Phatdunyadonrut

Degree : Doctor of Philosophy (Social Development)

Dissertation Supervisory Committee

: Assoc. Prof. Dr. Konit srithong, B.A. (Non-Formal Education)

M.A. (Sociology),

Ph.D. (Sociology)

: Phra Sutheerattanapundit, Assoc. Prof. Dr., Pali VII,

B.A. (Political Science),

M.Sc. (Community

Development),

Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 20, 2019

Abstract

This dissertation has three objectives, (1) to development Early Childhood Education Management. (2) to study Policy, and Buddhist Integrated Management. (3) to present the trend. This research is documents with descriptive and in-depth interviews.

It was found that Early childhood education management were arrangement importance of experience and encourage the development for example body, temper, mind, social, and the intelligence equilibrium and full follow the latency.

This dissertation is about the Early Childhood Education Management: policy, and Buddhist integrated management must had the true friend to advise support, help and good precedence gives with a child. Education was compose activity learning and activity was use in the everyday, evaluation, behavior body the social, mind, and intellect. The development and learning of a child prime, as follows, 1) The development. 2) The awareness in responsibility had participation in development the child. 3) Taking truth problem state that happens. 4) The applying and 5) The innovation.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยการให้ความเมตตาอนุเคราะห์และแนะนำช่วยเหลือจากคณะกรรมการที่ปรึกษาดุชฎินิพนธ์อันประกอบด้วย รศ.ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง ประธานที่ปรึกษาและพระสุธีรัตนบัณฑิต รศ. ดร. กรรมการที่ปรึกษาที่ได้กรุณาให้คำแนะนำข้อคิดเห็นตรวจสอบทั้งด้านภาษาและเนื้อหาติดตามและแก้ไขดุชฎินิพนธ์ จนสำเร็จผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์ ที่กรุณาให้เกียรติเป็นประธานกรรมการสอบ โดยมี ผศ.ดร.สมบุญ วัฒนะและ ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น และคณะกรรมการสอบป้องกันดุชฎินิพนธ์ (Defense) ทุกท่าน ซึ่งได้กรุณาตรวจแก้ไขดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคมและคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของสาขาพัฒนาสังคม สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่านที่ให้ความสะดวกทุกๆ ด้าน อำนวยการและประสานงานในการทำดุชฎินิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตลอดจน เพื่อนนิสิตทุกรูป/ท่านที่คอยให้กำลังใจและคำปรึกษาต่างๆ ที่มอบให้ผู้วิจัยอย่างต่อเนื่องมาตลอด

กราบขอบพระคุณ/ขอบพระคุณประชากรศึกษาทั้ง ๘ รูป และ ๑๘ ท่าน ที่ได้เอื้อเพื่อให้สัมภาษณ์ในการให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ในการให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์และกลุ่มตัวอย่างของโรงเรียนทอสี โรงเรียนรุ่งอรุณ และโรงเรียนสยามสามไตร ที่จัดการศึกษาวิถีพุทธที่อนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์

นอกจากนี้ได้รับความช่วยเหลือตลอดจนแนวคิดจากท่าน รศ.ปาริชาติ วลัยเสถียร ดร.แม่ชี ยุวิภาท ระวีธนาเงิน เชิงการศึกษาวิจัย นางสุนทรี หลังสัน ตลอดจนคณะครู นักเรียน โรงเรียนอนุบาลจิตร์เกษม ดร.วสันต์ ลิ้มรัตนภัทรกุล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดจนค้นคว้าจากข้อมูลในการจัดทำดุชฎินิพนธ์ของผู้เขียนครั้งนี้สำเร็จไปด้วยดี

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอโน้มรำลึกถึงอำนาจบารมีคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อยู่ในสากลโลกด้วยบารมีพระราชารัตนโมลี (นคร เขมปาลี ปธ.๖ Ph.D.) อดีตเลขาธิการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าคณะ ๓ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ อันเป็นที่พึงให้ผู้เขียนมีสติปัญญาในการศึกษาดุชฎินิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้เขียนขอขอบพระคุณทุกท่านและอุทิศส่วนกุศลแด่คุณพ่อสมบุญ - คุณแม่เสงี่ยม พวงเกษม จนสามารถสำเร็จได้ด้วยดี

นางสาวกุลณพัฒน์ พัฐธัญรัตน

๒๐ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อคัมภีร์	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๘
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๙
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๙
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๑๐
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.	๑๐
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑
๒.๑ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา	๑๑
ความหมายของการบริหารการศึกษา	๑๓
หลักการบริหารงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙	๑๔
ความสำคัญและปัจจัยของการบริหารการศึกษา	๑๖
๒.๒ หลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย.	๑๗
ความสำคัญของการจัดการศึกษาของเด็กระดับปฐมวัย	๒๐
แนวคิดการศึกษาปฐมวัยสู่การปฏิบัติ	๒๒
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย	๒๔
แนวการสอนแบบไฮสโคป	๒๖
๒.๓ แนวคิด/ ทฤษฎีการพัฒนาเด็กปฐมวัย	๓๓
แนวคิดทฤษฎีการพัฒนามนุษย์ในช่วงปฐมวัย	๓๓
แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการพัฒนาเด็กปฐมวัย	๔๕
ธรรมชาติของพัฒนาการของเด็กปฐมวัย	๔๗
๒.๔ นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ	๕๔
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้แนววิถีพุทธ	๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ	๖๓
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๗
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย	๘๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๘
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๙
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๒
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๙๓
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๔
๔.๑ แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ	๙๕
๔.๒ ศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย	๑๐๘
๔.๓ แนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ	๑๒๔
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัย	๑๓๙
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๔๓
สรุปผลการวิจัย	๑๔๓
อภิปรายผล	๑๔๖
ข้อเสนอแนะ	๑๔๘
บรรณานุกรม	๑๕๐
ภาคผนวก	๑๖๕
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๖๓
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีนิพนธ์	๑๖๗
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก	๑๙๔
ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรมการสัมภาษณ์	๑๙๙
ภาคผนวก จ การศึกษานโยบายของต่างประเทศ	๒๑๑
ประวัติผู้วิจัย	๒๒๓

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	สรุปทฤษฎีพัฒนาการ	๔๓
๒	อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ	๑๓๘

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๗
๒	แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ	๑๔๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และอักษรย่อ

ก. อักษรย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในดัชนีฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ อ้างอิงโดยระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๗๖/๓๐๕ หมายถึง สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์(ภาษาไทย) เล่มที่ ๑๔ ข้อที่ ๓๗๖ หน้า ๓๐๕

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย) = วินัยปิฎก	ปริวาร	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มฺ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

อ้างอิงอรรถกถาฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาไทย พุทธศักราช ๒๕๕๒ รูปแบบ การอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๗๖/๔๓ หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๔๓.

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ธ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
----------------------------	---------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนามนุษย์มีความสำคัญทุกช่วงชีวิตตั้งแต่ปฏิสนธิจนกระทั่งวาระสุดท้าย โดยเฉพาะช่วงปฐมวัย การพัฒนาเด็กในวัยนี้เป็นช่วงเวลาสำคัญสำหรับการพัฒนาทางสมองของบุคคลโดยเฉพาะระบบประสาทและเซลล์สมองจะเจริญโตประมาณร้อยละ ๗๐-๘๐ ของผู้ใหญ่ การศึกษาในช่วงวัยนี้เป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กได้เจริญเติบโตเต็มตามศักยภาพ^๑ ตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เริ่มต้นมาเป็นเวลานานแล้ว ตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน เช่น นักปรัชญาเพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle)^๒ รวมทั้งนักปรัชญาอื่นๆ ท่านในสมัยนั้นได้มองเห็นความสำคัญของเด็กในช่วง ๖ ปีแรกของชีวิต จากแนวคิดของนักปรัชญาต่างๆ เหล่านี้ จึงเป็น พื้นฐานที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยเพื่อการพัฒนาสังคมในสมัยต่อมา (Howard James Canatella : 2006:5-13)^๓ อาทิ Froebel, Friedrich Wilhelm ให้ความสำคัญถึงการสอนเด็กผ่านกิจกรรมการเล่น เป็นครั้งแรกที่ใช้ในชั้นของโรงเรียนอนุบาลที่ประเทศเยอรมัน ซึ่งเขาใช้คำว่า “kindergarten” (อนุบาล) หรือ “children's garden” (สวนของเด็ก ๆ) เป็นชื่อเรียกที่ Friedrich Froebel สร้างขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาของเด็กนั้นเปรียบเสมือนเมล็ดพืชที่เจริญเติบโต

ในประเทศไทย การจัดการศึกษาปฐมวัยเริ่มขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาปฐมวัยทั้งด้านค่านิยม องค์ความรู้ และแนวปฏิบัติหลายประการ โดยระหว่างที่นานาอารยประเทศเกิดขบวนการศึกษาเรื่องเด็กไทยหรือสยามขณะนั้น

^๑ Armand D'Angour, “Plato and Play Taking Education Seriously in Ancient Greece:” *Americal Jouranal of Play*, Vol.5 No.3 (Spring 2013): 293-298.

^๒ Howard James Cannatella, “ Plato and Aristotle’s Educational Lessons from the Iliad”, *Paideusis*, Vol. 15, No. 2 (2006): 5-13.

^๓ Sherwin Rosen, “Human capita”, in *The New Palgrave: A Dictionary of Economics*, v.2, (Bangalore, India: Macmillan Publishers Ltd, 1987), pp. 81-90.

ได้เกิดปรากฏการณ์สำคัญ คือ เป็นการปรากฏของคำว่า “กินเดอกาเตน” จริงๆ ก็คือ Kindergarten นั่นเอง โดยอ่านตามตัวสะกดภาษาอังกฤษ การเปลี่ยนค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องเล่นที่เคยยึดโยงกับการพนันมาเป็นการเล่นในฐานะคุณประโยชน์ต่อร่างกาย จิตใจ และการใช้ชีวิต รวมถึงมีการจัดตั้งโรงเรียนเด็กอย่างเป็นทางการขึ้นครั้งแรก^๔

ในระหว่างปี ๒๔๘๐-๒๔๘๒ กระทรวงธรรมการได้จัดส่งครูหลายท่านไปศึกษาและดูงาน การศึกษาปฐมวัยในประเทศญี่ปุ่น ท่านเหล่านี้ได้กลับมาเป็นผู้นำทางการศึกษาปฐมวัยของไทยในเวลาต่อมา เมื่อกระทรวงธรรมการได้มีการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านบุคลากรและอื่นๆ จึงได้เปิดโรงเรียนอนุบาลแห่งแรกของรัฐขึ้นในจังหวัดพระนครชื่อว่าโรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ เมื่อวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ การปฏิรูปครั้งนั้นมีความพยายามจะเสนอแนวทางจัดองค์กรการศึกษาให้มีรูปแบบแน่นอน โดยดัดแปลงจากระเบียบการจัดการศึกษาที่เคยใช้และศึกษารูปแบบของต่างประเทศ แล้วขยายเพิ่มเติมให้มากขึ้น การจัดการศึกษาของประเทศไทยมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยโบราณเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยความเชื่อที่ว่าการศึกษาช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาคนและรวมถึงการพัฒนาของชาติ พัฒนาคนไทยให้มีความพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

ดร.อำรุง จันทวานิช^๕ เลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) กล่าวว่า สกศ. มีโครงการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการศึกษาไทยกับนานาชาติ โดยล่าสุดมีการศึกษาเปรียบเทียบและการจัดอันดับคุณภาพการศึกษาในระดับนานาชาติ ผลการศึกษาพบว่า ประเทศฟินแลนด์อยู่ในอันดับ ๑ การศึกษาของฟินแลนด์มีนโยบายสนับสนุนที่สำคัญ คือ การให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีระบบบริหารการศึกษา คือ ระดับก่อนประถมศึกษา (คือระดับปฐมวัย) มีหน่วยงานท้องถิ่นรับผิดชอบ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้และการดำรงชีวิต รัฐบาลสนับสนุนงบ ๘๕ % เริ่มรับเด็กอายุ ๗ ขวบ เรียนจำกัดห้องละ ๑๓ - ๒๐ คน เรียนไม่เกินวันละ ๕ ชั่วโมง เน้นการเรียนการสอนและกิจกรรมที่หลากหลาย มีการจัดหลักสูตรที่เป็นหลักสูตรแกนกลางของรัฐ แต่ครูสามารถใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา

ในปัจจุบันสังคมไทยมีความต่างไปจากอดีตมากตามการพัฒนาชีวิตทางเทคโนโลยีกับการพัฒนาสร้างเสริมคุณธรรมที่ไม่เป็นองค์กรรวม การจัดการศึกษามีกระบวนการหลากหลายทันสมัยใหม่เป็นแหล่งเรียนรู้กว้างขวาง กระแสการเผยแพร่ข่าวสารรวดเร็วบางครั้งเหมือนดาบสองคม จากชุมชนที่มีความอบอุ่นในอดีตกลับเป็นสังคมโดดเดี่ยว ครอบครัวตกเป็นทาสวัฒนธรรมใหม่และสื่อออนไลน์มากขึ้น ผู้คนห่างไกลการเข้าวัดฟังธรรม ขาดกระบวนการพัฒนาด้านจิตใจ ทำให้เด็กไม่มีประสบการณ์

^๔ กันต์มพัชญ์ อยู่อำไพ, “การศึกษาปฐมวัยไทยและนานาชาติอารยประเทศสมัยรัชกาลที่ ๕ (Thailand’s Early Childhood Education and Civilized Countries in the World on King Rama V Era: Looking through the Past)”, วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๕๘). หน้า ๗๘-๘๗.

^๕ อำรุง จันทวานิช, แนวทางการบริหารและการพัฒนาสถานศึกษา สู่วิทยฐานะคุณภาพ (Guideline on the Best Practice for Quality School), (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักนโยบายและแผนการศึกษา, ๒๕๕๗), หน้า ๙-๑๒.

แบบดั้งเดิมในกิจกรรมสร้างความสำนึกคุณธรรมการปลูกฝังจริยธรรม อันเป็นเครื่องกันทางจิตใจในการหยั่งคิดและไตร่ตรอง ก่อเกิดปัญหาในการประพัตติผิตได้ง่ายๆ จึงควรให้การพัฒนามนุษย์^๖ เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน ดังนั้นนโยบายการพัฒนาสังคมเพื่อให้เป็นสังคมดำรงสุขทั่วกัน จำเป็นต้องสร้างรากฐานและการบริหารจัดการเรียนรู้ เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สร้างครอบครัวเป็นส่วนสำคัญร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาเด็กตั้งแต่เริ่มปฐมวัยของชีวิตที่มีคุณค่าอบอุ่น มั่นคงในอนาคต รัฐได้มีนโยบายการจัดทำแผนพัฒนาประเทศของไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ภายใต้สถานการณ์เงื่อนไขและการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) เป็นต้นมา เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนามุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล ต่อมาได้ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ แต่ไม่มีแผนพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยเฉพาะ ส่วนการศึกษานั้นเด็กก่อนวัยเรียนมีประมาณ ๔ ล้านคน มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับอนุบาลและก่อนอนุบาลเพียง ๐.๑๘ ล้านคนเท่านั้น ซึ่งการพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องจำเป็น การจัดการศึกษาในสถานศึกษาทั้งในระบบสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน และศูนย์การเรียนรู้ รัฐได้มีบทบาทมากขึ้นมีการพัฒนาเศรษฐกิจสู่การพัฒนาคนในการปฏิรูปการศึกษาและปฏิรูปสุขภาพ ซึ่งเป็นสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๔ – ๒๕๔๙) ตามกรอบทิศทางการปฏิรูปการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้วางกรอบการปฏิรูปการศึกษาไว้ใน มาตรา ๔๓ ที่กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และในมาตรา ๘๑ กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คุณธรรมเป็นการป้องกันการรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทั้งสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เด็กปฐมวัยจะได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ คุณธรรมและจริยธรรม โดยแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) เป็นกรอบการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ชัดเจน เน้นการเตรียมความพร้อมของพ่อแม่และผู้ดูแลที่เหมาะสมกับการพัฒนาด้านต่างๆ ของเด็ก

^๖ United Nation Development Programme, **Human Development Index (HDI) 2016**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

โดยสรุป ผลการพัฒนาการศึกษาในช่วงปี ๒๕๕๒ - ๒๕๕๙ พบว่าประเทศไทยประสบความสำเร็จในหลายด้าน และมีอีกหลายด้านยังเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนในระยะต่อไป ด้านโอกาสทางการศึกษารัฐมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาค่อนข้างมาก ส่งผลให้ประชากรในวัยเรียนรวมทั้งเด็กด้อยโอกาสและผู้มีความต้องการจำเป็นพิเศษมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงขึ้น แต่ยังเข้าเรียนได้ไม่ครบทุกคนและมีปัญหาการออกกลางคันอยู่บ้าง แนวทางการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคให้แก่คนทุกช่วงวัย ทุกกลุ่ม ส่วนคุณภาพในรูปแบบที่เหมาะสมและพัฒนา เชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศทางการศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ แต่ไม่ได้มุ่งเน้นมากนัก ในการที่จะพัฒนาระดับปฐมวัยอีกอย่างคือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ จุดมุ่งหมายของรัฐบาลเพื่อพัฒนาถึงระดับอุดมศึกษาสู่ประเทศไทย ๔.๐

ขณะที่ รัฐมีความพยายามอย่างยิ่ง ที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาเด็กปฐมวัยและเยาวชนให้ได้มาตรฐานเทียบเท่าสากล ทั้งนโยบายการศึกษานานาชาติสนับสนุนเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ การขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การปฏิรูปหลักสูตร และการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนให้มีหลากหลายแต่เป็นที่น่าเสียดายและน่าตกใจว่า ผลของความพยายามกลับปรากฏเป็นตัวเลขเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้าต่ำกว่ามาตรฐานถึง ๓๐% จากตัวเลขของกระทรวงสาธารณสุขในปี ๒๕๕๙ พบว่าเด็กปฐมวัยมีปัญหาพัฒนาการล่าช้ามากขึ้น ทั้งด้านการสื่อสาร การเรียนรู้ การติดเกม รวมไปถึงปัญหาในการควบคุมตัวเองและอื่นๆ อีกมากมาย^๗ อีกแหล่งข้อมูลคือ UNICEF ได้เน้นประเด็นถึงการพัฒนาทางสมองของเด็กขึ้นอยู่กับการกระตุ้นทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพของการเลี้ยงดูและระดับการปฏิสัมพันธ์ที่เด็กได้รับ เด็กทารกที่ได้รับการกอด หยอดล้อ อาหารและกระตุ้นทางการมองเห็นจะได้เปรียบเด็กที่ไม่ได้รับหลายเท่า^๘ ผลสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ด้วยการสนับสนุนจากยูนิเซฟ พบว่า มีเด็กอายุ ๓-๕ ปี ประมาณร้อยละ ๘๔ กำลังเรียนในระดับก่อนวัยเรียน และพบว่าในกลุ่มเด็กที่แม่ไม่มีการศึกษามีอัตราเข้าเรียนระดับก่อนวัยเรียนต่ำกว่าเด็กที่แม่มีการศึกษา นอกจากนี้มีเด็กอายุ ๓-๕ ปี ในกรุงเทพมหานคร เพียงร้อยละ ๖๖ ที่เข้าเรียนก่อนวัยเรียน^๙ กระทรวงศึกษาธิการพยายามที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษานูบาล การพัฒนาแหล่งข้อมูลหลักสูตร เพื่อสนับสนุนนักการศึกษาปฐมวัยในการสร้างและนำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพสำหรับเด็กอายุ ๔-๖ ปี ดังนั้นการสร้างพื้นฐานในเด็กให้เกิดการเรียนรู้พร้อมต่อสู่ชีวิตในอนาคต เป็นความหวังของประเทศไทย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องมีส่วนร่วมกันในการจัดการศึกษา

^๗ กระทรวงสาธารณสุข, ยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัด และแนวทางการจัดเก็บข้อมูล ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://region5.moph.go.th/docs/mophplan_2559_final.pdf [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑]. หน้า ๔๗-๔๘.

^๘ UNICEF, การพัฒนาเด็กปฐมวัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.unicef.org> [๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

^๙ Sharpe, Pamela: *The national experience in pre-school education*, (Institute of Education Singapore, 2015), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://repository.nie.edu.sg/bitstream/10497/1556/1/TL-13-2-67.pdf> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

ปฐมวัยสร้างบุคคลให้เป็นคนเก่ง คนดีมีศีลธรรม มั่นคงรุ่งเรืองให้แก่สังคมไทยในอนาคต ซึ่ง “เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า”^{๑๐} เพื่อการพัฒนาสังคมบุคคลให้ก้าวหน้าอย่างแข็งแกร่งมั่นคงได้ต้องอาศัยบุคลากรที่ดีในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย^{๑๑}

ดังนั้นในนโยบายการพัฒนาสังคมเพื่อให้เป็นสังคมดำรงสุขทั่วกัน จำเป็นต้องสร้างรากฐานและการจัดการบริหารการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สร้างครอบครัวเป็นส่วนสำคัญร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาเด็กตั้งแต่เริ่มปฐมวัยของชีวิตที่มีคุณค่า อบอุ่น มั่นคงในอนาคต การพัฒนาทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ในอนาคตคือ การพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศในอนาคต สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้สู่วัฒนธรรมการเกื้อกูล ด้วยการเสริมสร้างทักษะคนให้มีจิตสาธารณะ การสร้างเสริมสุขภาวะคนไทยให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจตั้งแต่ในครรภ์มารดาจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต สร้างความเข้มแข็งให้สถาบันหลักของสังคมทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ให้มีบทบาทหลักในการหล่อหลอม บ่มเพาะเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบ ต่อสังคม และคำนึงถึงประโยชน์ต่อส่วนรวม สร้างโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และองค์ความรู้ที่หลากหลายทั้งที่เป็นวัฒนธรรมภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่ สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วยการสร้างกระแสสังคมให้การเรียนรู้เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน สร้างนิสัยใฝ่รู้ตั้งแต่วัยเด็ก ควบคู่กับการส่งเสริมให้องค์กรและสื่อทุกประเภทเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ สร้างปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษาทางเลือก เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

การพัฒนาเด็กปฐมวัยแบบบูรณาการในบริบทของสังคมไทยหรือสังคมพุทธนั้น ควรคำนึงถึงการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการเป็นความสำคัญกับการพัฒนาเด็กด้านสังคมแต่ละครอบครัวก่อนที่จะเข้าสู่ประเด็นที่ได้ตั้งสมมุติฐานเอาไว้ว่าสมควรมีการศึกษาข้อมูลโดยสังเขปที่เกี่ยวกับพุทธบูรณาการถึงความหมายเหตุผล ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและกับการจุดประกายนี้ขึ้นมาเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย เพราะชาวพุทธที่ยังไม่ทราบเข้าใจศาสนาของตัวเองความเชื่อและการนับถือตั้งแต่เกิด ยังมีคำถามว่าพระพุทธเจ้าสอนอะไร ชาวพุทธไม่เข้าใจศาสนาของตัวเองแต่ก็ไม่พยายามที่จะศึกษา รู้แค่การทำบุญใส่บาตรเท่านั้นหรือ มีปัญหามากมายกับคนไทยทุกวันนี้ ดังนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)^{๑๒} ท่านได้ให้ความคิดไว้ว่า การพัฒนาสัมมาทิฐิ คือความคิดที่ถูกต้อง เป็นแกนนำในกระบวนการของการศึกษานั้นก็คือ สารสำคัญของการพัฒนาเช่น

^{๑๐} สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, “วันเด็กแห่งชาติ: พัฒนาการและความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”, วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม, ปีที่ ๒ (๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑), หน้า ๒-๕.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ.ปยุตโต), การเสริมสร้างคุณลักษณะเด็กไทย, พิมพ์ที่ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๑). (เอกสารอัดสำเนา).

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, [ออนไลน์], แ ท ล ง ที่ ม า : http://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/yonisomanasikara_thinking_in_ways_of_buddhadhamma.pdf [๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑]. , หน้า ๔.

มีปัญญาที่เป็นแกนกลางของกระบวนการพัฒนาคนหรือพัฒนาเด็กที่เรียกว่า “การศึกษา” นั่นเอง การรู้จักคิดหรือคิดเป็นนั้น ประกอบด้วยวิธีคิดต่าง ๆ เช่น การฝึกฝนพัฒนาความรู้จักคิดหรือคิดเป็น คือการฝึกฝนพัฒนาตนหรือการฝึกฝนพัฒนาบุคคลตามแนวทางของวิธีคิดในกระบวนการของการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญานั้นเอง จะเห็นว่า พระพุทธโฆษาจารย์ ท่านเน้น คำว่า ศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญาเช่นนี้แล้วเราควรปลูกฝังเด็กตั้งแต่เยาว์วัย เช่น Susan D. Holloway^{๑๓} ได้ศึกษาเปรียบเทียบเด็กอนุบาลในประเทศญี่ปุ่นระหว่าง เด็กชาวพุทธ และ เด็กชาวคริสต์ , Susan ได้กล่าวว่าในโรงเรียนอนุบาลคริสเตียนใช้หลักการขึ้นาคือ เด็กแต่ละคนเป็นของขวัญล้ำค่าของพระเจ้าความเชื่อนี้ส่งผลให้มีหลักสูตรการเล่นที่มุ่งเน้นการเพิ่มทางเลือกให้กับเด็ก ส่วนในโรงเรียนอนุบาลพุทธศาสนาหลักสูตรนี้ได้รับการออกแบบมาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและสติปัญญาของเด็กเพื่อความผาสุกและการแสดงออก ความหมายที่ชัดเจนของมุมมองทางศาสนาที่แตกต่างกัน การเลี้ยงดูเด็กให้รู้เรื่อง อ่อนโยนและมีสุขภาพดี เป็นปรัชญาโดยรวมและเป็นความเชื่อของชาวพุทธโดยทั่วไปในประเทศญี่ปุ่น เน้นการสอน และสอดแทรกพระพุทธศาสนานิกายเซนเข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างกลมกลืน เขาใช้คำว่า “แบบเซน” จัดกิจกรรมทุกอย่างต้องมีสมาธิ เช่น จัดดอกไม้แบบเซน ทำสวนแบบเซน ชงชาแบบเซน วาดภาพแบบเซน ขี่จักรยานแบบเซน บริหาร แบบเซน^{๑๔} ผู้วิจัยขอกล่าวถึงเด็กปฐมวัยในประเทศไทย เราจะใช้พระพุทธศาสนาไปบูรณาการในเด็กได้อย่างไรเพราะว่าโรงเรียนวิถีพุทธก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งคือ การเรียนการสอนที่จะช่วยผลักดันให้เด็กสามารถพัฒนาตามศักยภาพ ให้เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างมีสติ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวถึงการพัฒนามนุษย์ตามแนวศาสนานั้น เนื่องจากการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของโลก พบว่าในปัจจุบันการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมสำคัญอย่างยิ่งในทุกๆ องค์การทั้งต่างประเทศและคนไทยปัจจุบันไม่จำกัดในเรื่องเพศหรือการพัฒนานั้นคืออิสรภาพที่ปลอดทุกข์ปราศจากปัญหาหรือจะเรียกว่าสันติสุขก็แล้วแต่พอใจ เพราะฉะนั้นผู้เห็นว่าศาสนาไม่ได้เป็นเรื่องของจิตใจเพียงอย่างเดียว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๑๕} ท่านยังชี้แจงให้เห็นความสำคัญของศาสนา เพราะเป็นเรื่องของการใช้ปัญญาเพื่อค้นหาความจริงแห่งชีวิต เมื่อมีปัญหา ค้นพบความจริงแล้ว จิตใจจึงเกิดความเชื่อมั่นในความจริงและเกิดความสุขได้ แม้จะมีความสุขและสิ่งแวดล้อมอยู่ก็ตามด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ คนที่มีสติปัญญาแต่ไม่ใช้สติปัญญาก็ย่อมไม่เห็นความจริง

^{๑๓} Susan D. Holloway, *The Role of Religious Beliefs in Early Childhood Education: Christian and Buddhist Preschools in Japan*, (University of Illinois at Urbana-Champaign, Early Childhood and Parenting Collaborative, 1999), pp. 10-11.

^{๑๔} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *วิธีการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*, (กรุงเทพฯ: ดีไซน์ดีโลโก้, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๑๕} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), *พัฒนาคนกันอย่างไร*, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕.

ดังนั้นการพัฒนามนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค^{๑๖} เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือสิกขามรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน เมื่อมองในแง่ อริยสัจ ๔ ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐเมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไป ช่วยให้เรามีชีวิตที่พึงพา อวิชา ตัณหา อุปาทานน้อยลงไป ไม่อยู่ใต้อำนาจครอบงำของมัน พร้อมกับที่เรามีปัญญาเพิ่มขึ้นและดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งในที่สุดพอสมุทัยหมดทุกข์ก็หมดได้ บรรลุเป้าหมายเป็น นิโรธ โดยสมบูรณ์^{๑๗}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เน้นกระบวนการฝึกฝนพัฒนาตน ได้แก่ หลักไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขาและอธิปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ และปัญญา ไตรสิกขาได้มีความสำคัญทั้งในฐานะเป็นหลักการเพื่อการดับกิเลส และเป็นรากฐานสำคัญของการกำหนดแบบแผนพฤติกรรม อีกทั้งเป็นวิธีการปฏิบัติซึ่งจะช่วยพัฒนาบุคคลไปตามลำดับจากปุถุชนไปสู่อริยบุคคล นอกจากนั้นยังมีหลักภาวนา ๔ สำหรับตรวจสอบบุคคลผู้ได้รับการพัฒนาตนแล้วจะสะท้อนออกมาทางกาย ศีล (สังคม) จิต (อารมณ์) ปัญญา โดยปรากฏให้เห็นได้ในการดำเนินชีวิตของเขาเหล่านั้น ซึ่งเราได้กล่าวมาแล้วข้างต้น^{๑๘}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๙} ได้กล่าวว่า “รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล” ให้แทนถึงความสำคัญของศีลประเภทนี้เราไม่ค่อยเอาใจใส่ ทั้งที่มันเป็นเรื่องของธรรมชาติตามธรรมดาศึกษาไปพร้อมด้วยกันทั้ง ๓ ด้าน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

แนวพุทธเป็นการพัฒนาคนให้รู้จักเป็นอยู่ได้อย่างดี โดยสอดคล้องกับความจริงของชีวิตที่เป็นไปตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนามนุษย์ เรียกว่า “การศึกษา” การศึกษานั้นเป็นระบบที่พัฒนาด้วยความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจเจตจำนง และด้านปัญญาความรู้เข้าใจ ดำเนินประสานไปด้วยกันและส่งผลต่อกัน โดยเจตจำนงของจิตใจ แสดงตัวออกมาสู่พฤติกรรมและการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปัญญาที่รู้เข้าใจก็มาพัฒนาพฤติกรรมให้ทำได้ผลดียิ่งขึ้นและทำให้จิตใจมีขอบเขตขยายออกไปแล้วมีสภาพที่ดีขึ้น และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมก็จะเป็นด้านที่สนองและป้อนเลี้ยงด้านจิตและด้านปัญญาส่งผลหนุนกันไปสู่การพัฒนาในด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๕.

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), “หัวใจพระพุทธศาสนา”, *วารสารพุทธจักร*, ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^{๑๘} พระจิรวัดน์อุตตมเมธี (วุฒิพงศ์), “ศึกษาวิเคราะห์การศึกษาเพื่อพัฒนาตนตามทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาพระพุทธศาสนา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๔.

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การนำแนวศาสนามาพัฒนาคนให้อยู่ในทำนองครองธรรมที่ต้งาม นั้น จิตใจต้องมีหลักธรรมตามหลักศาสนาของตนในการนำมาประพฤติปฏิบัติยกตัวอย่าง ในพุทธ ศาสนาก็มีหลักการพัฒนาดนเช่นไตรสิกขา ภาวนา ๔ มรรคมืองค์แปด เป็นแนวทางหรือหนทางที่จะ นำชีวิตมนุษย์ไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง โดยการนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาบูรณาการ เพื่อแก้ปัญหาใน การดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันนั้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะคนขาดหลักธรรมในการ ดำเนินชีวิต ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าที่รัฐบาลได้จัดโรงเรียนให้แก่เด็กในโรงเรียนวิถีพุทธอย่างบูรณาการ ในระบบแห่งไตรสิกขาสู่ความเป็นพุทธ ผู้เริ่มเข้ามาศึกษาให้เป็นอิสระ โดยมีชีวิตที่ดีเจริญงอกงามมี ความสุขจริงแท้และอยู่ร่วมสังคมอย่างสร้างสรรค์เกื้อกูล สามารถนำโลกไปในวิถีที่ถูกต้อง วิถีแห่ง ธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต) หรืออีกในนัยหนึ่ง โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึงการนำ หลักธรรมทางศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารเพื่อการพัฒนาผู้เรียนโดยองค์รวม เน้นกรอบ การพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น โดย ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญาและมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต ^{๒๐}

ด้วยเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงคำนึงถึงการพัฒนาเด็กแบบในวิถีพุทธบูรณาการเพราะเด็ก ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ควรปลูกฝังจิตใจให้เป็นคนเก่ง มีสติปัญญา มีความเชื่อมั่นในจิตศึกษา และเตรียม ความพร้อมตั้งแต่ปฐมวัย คือ ช่วงอายุ ๒ – ๖ ปี เป็นวัยแห่งการวางรากฐานการเรียนรู้จากต้นแบบที่ ใกล้ชิดมีความพร้อมในการพัฒนาร่างกาย อารมณ์ ให้รู้จักอดทน รอคอย เพราะฉะนั้นเด็กในวัยนี้ ถ้า ได้รับการปลูกฝังจริยธรรมศีลธรรมที่ต้งามด้วยความเข้าใจจะเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มี คุณค่า ซึ่งตรงกับความคิดเห็นของ Kohlberg ที่ว่าเด็กเริ่มต้นสามารถคิดอย่างมีเหตุผลเชิงจริยธรรม ได้ในวัยตั้งแต่อายุ ๔ – ๖ ปี จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะให้ความสำคัญในการพัฒนาเด็กปฐมวัยในวิถีพุทธ บูรณาการ การสอนให้เด็กปฐมวัยมีหลักธรรมทางพุทธศาสนาปลูกฝังไว้ในจิตใต้สำนึก เด็กก็จะเห็น สารสำคัญของวัฒนธรรมไทยและเป็นมรดกของคนไทย การสอนแบบพุทธบูรณาการนั้นเป็นพุทธวิธี หรือเป็นกระบวนการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีเจตนาดีและปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้อยู่กับสังคม มนุษย์ในลักษณะเอื้อเพื่อซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการศึกษาปฐมวัยนโยบายและการ จัดการเชิงพุทธบูรณาการจึงเป็นแนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ควรศึกษา

๑.๒ คำถามวิจัย

- ๑.๒.๑ แนวทางการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการควรเป็นอย่างไร
- ๑.๒.๒ นโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นอย่างไรบ้าง
- ๑.๒.๓ แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการควรเป็นอย่างไร

^{๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *ถ้ารู้จักพระพุทธศาสนา ความสุขต้องมาทันที*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมะอินทรี, ๒๕๕๘), หน้า ๓๒.

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ
- ๑.๓.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย
- ๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ศึกษาแนวความคิดในการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการซึ่งผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑.๔.๑.๑ เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๑.๔.๑.๒ เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ เอกสาร หนังสือ ตำรา เอกสารทางอินเทอร์เน็ต รายงานของหน่วยงานต่างๆ วิทยานิพนธ์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาในการศึกษานโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัยและวิธีการจัดการเชิงพุทธบูรณาการระดับปฐมวัยจากเอกสารและทฤษฎีบทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และข้อมูลต่างๆ ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยมาวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาวิธี (Descriptive Method)

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการศึกษาปฐมวัยและพระพุทธานุภาพอย่างน้อย 5 ปี เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์จำนวน ๘ รูป ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ คน ผู้ปกครองนักเรียนและผู้สนับสนุนการศึกษาเด็กปฐมวัย จำนวน ๘ คน รวมทั้งหมด จำนวน ๒๔ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยกำหนดช่วงในการทำวิจัย ระหว่างเดือน พฤษภาคม ๒๕๖๐ - ธันวาคม ๒๕๖๑ รวมระยะเวลา ๑๙ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการเรียนรู้ ที่ประกอบด้วยหลักสูตร วิธีสอน และการดูแลเด็กในช่วงการพัฒนาเด็กปฐมวัยหรือเด็กอนุบาล ๒ ถึง ๖ ปี ของโรงเรียนที่จัดการศึกษา แนววิถีพุทธเพื่อเพิ่มคุณค่าในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ให้มีคุณภาพเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม อย่างมีประสิทธิภาพสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

นโยบาย หมายถึง เป้าหมายการพัฒนาเด็กปฐมวัย และวิธีปฏิบัติที่เป็นแนวทางการดำเนินงานหรือกรอบที่กำหนดขึ้นตามที่รัฐกำหนดเพื่อใช้ในการดำเนินงานหรือปฏิบัติให้บรรลุจุดประสงค์

การจัดการเชิงพุทธบูรณาการ หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยอันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาชีวิตซึ่งเป็นหลักธรรมในการประยุกต์ใช้พัฒนาเด็กปฐมวัยในโรงเรียนวิถีพุทธ เช่น โรงเรียนทอสี โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนสยามสามไตร เป็นต้น

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๖.๑ เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย
- ๑.๖.๒ เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ
- ๑.๖.๓ เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ
- ๑.๖.๔ ได้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาและการจัดการศึกษาเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของการศึกษา ข้อมูลพื้นฐานอื่นๆ ในงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์สำหรับผู้สนใจในการต่อยอดงานวิจัยที่เป็นข้อมูลเฉพาะด้านต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- ๒.๑ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการการศึกษา
- ๒.๒ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย
- ๒.๓ แนวคิด/ทฤษฎีการพัฒนาเด็กปฐมวัย
- ๒.๔ นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

ความหมายของการบริหารการศึกษา(Education administration)

คำว่า การบริหาร (Administration) ใช้ในความหมายกว้าง ๆ เช่น การบริหารราชการ อีกคำหนึ่งคือการจัดการ (Management) ใช้แทนกันได้กับคำว่า การบริหาร ส่วนมากหมายถึงการจัดการทางธุรกิจมากกว่า โดยมีหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Simon A. Herbert^๑ กล่าวว่า คือกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน

Barnard Chester^๒ การบริหาร คือ การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปที่ร่วมปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

^๑ Herbert A. Simon, Donald W. Smithburg, and Victor A. Thompson, **Public Administration** (New York: Alfred Aknopt, 1950).

^๒ Chester L. Barnard, **Organization and Management**, (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1962).

Sergiovanni ^๓ การบริหาร คือ กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ชลิตา ช้างพลายแก้ว^๔ การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลาย ๆ อย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและให้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

ส่วนคำว่า “การบริหารการศึกษา” มีนักวิชาการทางการบริหารและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวณะบุตร^๕ กล่าวถึง การบริหารการศึกษาไว้ว่า หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับแต่บุคลิกภาพความรู้ความสามารถ เจตคติพฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคมโดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่โดยอาศัยปัจจัยสำคัญการบริหารที่สำคัญมี ๔ อย่าง ที่เรียกว่า 4 Ms ได้แก่ ๑) คน (Man) ๒) เงิน (Money) ๓) วัสดุสิ่งของ (Materials) ๔) การจัดการ (Management) การบริหารการศึกษาจึงเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ ระเบียบ คือ มีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา^๖ ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่าการบริหารการศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

^๓ Thomas J. Sergiovanni, *Educational Governance and Administration*, (Massachusetts: Allyn & Bacon, 1992).

^๔ ชลิตา ช้างพลายแก้ว, “ความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒.

^๕ ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และ วิบูลย์ ไทวณะบุตร, *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒.

^๖ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, *ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๑๕๔๒*, (กรุงเทพฯ: บุญศิริการพิมพ์, ๒๕๔๕).

รานพ อ่อนนุช^๗ การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ความคิด ความสามารถและความเป็นคนดี

ถวิล เกษสุพรรณ^๘ กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษาที่บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันดำเนินงานโดยใช้ทรัพยากรการบริหารเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคมตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

สมเดช สาวันดี^๙ กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลปะในการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้และความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ณัฐภา พวงจันทร์^{๑๐} กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหาร การพัฒนา และปรับปรุงวิธีการบริหารงานด้านต่าง ๆ เพื่อนำพาสถานศึกษาสู่ความก้าวหน้าส่งเสริมความเจริญด้านความคิด ความรู้ควบคู่กับการสอดแทรกคุณธรรมแก่นักเรียนเพื่อให้ได้นักเรียนที่มีคุณภาพ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งอาจเป็นการดำเนินงานของผู้บริหารร่วมกับคณะครูในโรงเรียน อธิการบดีร่วมกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับเลขาธิการของสำนักงานต่าง ๆ กลุ่มบุคคลเหล่านี้ต่างร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้น การจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้น จะต้องมีการดำเนินงานในจัดการเรียนการสอนที่ดี

ความหมายของการบริหารโรงเรียน

การบริหารโรงเรียนมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

Campbell^{๑๑} กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นการจัดแผนยุทธศาสตร์ทางการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริงและผู้ที่ยึดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาก็คือ ผู้บริหารการศึกษา

^๗ รานพ อ่อนนุช, “ความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนมูลนิธิวัดราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร สัมมาชีวิตศิลปบางพระจังหวัดชลบุรี”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

^๘ ถวิล เกษสุพรรณ, การศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลเขต ๕, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๒) หน้า ๓๒.

^๙ สมเดช สาวันดี, “การนำเสนอรูปแบบการบริหารการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้นแบบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต ๕”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓).

^{๑๐} ณัฐภา พวงจันทร์, “การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๒).

^{๑๑} R. E. Campbell, *Information to Education Administration*, (Boston: Allyn & Boston Inc., 1972).

วิจิตร (ธีระกุล) วรุตบางกูร และ สุพิชญา ธีระกุล^{๑๒} กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลร่วมมือกันดำเนินการให้การบริหารทางการศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านความรู้ความสามารถ ทักษะคิพพฤติกรรม ค่านิยม คุณธรรม และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

นพพงษ์ บุญจิตราดุล^{๑๓} กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในด้านต่าง ๆ นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถพฤติกรรม และคุณธรรมเพื่อให้มีค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคมโดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมที่มีบุคคลอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสมเพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่

นิพนธ์ กิณาวงค์^{๑๔} กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นกระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลซึ่งเรียกว่า ผู้บริหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบริหารการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมการดำเนินการต่างเป็นไปตามระบบที่สังคมกำหนดไว้

สรุปได้ว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาให้ได้มากที่สุดเพื่อเป้าหมายที่สำคัญคือ ผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ

หลักการบริหารงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ (ภานุพงศ์ สุนทรา)^{๑๕}

หลักการทรงงาน ๙ ประการ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ได้ทรงใช้ในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตลอดระยะเวลา ๖๐ ปี ที่พสกนิกรควรจะได้น้อมมาเป็นหลักการในการปฏิบัติตนเป็นกรอบแนวความคิดสำหรับใช้ในการบริหารจัดการองค์การและเป็นหลักในการพัฒนาประเทศเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยถ้วนหน้า คือ

๑. หลักการพอเพียง และ “พออยู่- พอกิน” คือ การสร้างความ “พออยู่” “พอกิน” ให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศให้ได้ส่วนก่อนเป็นลำดับแรกความ “พออยู่- พอกิน” เป็นรากสำคัญของชีวิตที่พอเพียงและเป็นพื้นฐานในการที่จะพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศชาติในระยะต่อไป

๒. หลักการพึ่งตนเอง คือ การมุ่งเน้นให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเอง สามารถมีอาหารที่อยู่อาศัยเพียงพอแก่อัตภาพและการดำรงชีพ โดยไม่ต้องตกเป็นเบี้ยล่างหรือพึ่งพาอาศัยผู้อื่น

^{๑๒} วิจิตร (ธีระกุล) วรุตบางกูร และสุพิชญา ธีระกุล, การบริหารโรงเรียนและการนิเทศ, (กรุงเทพฯ: ขนิษฐาการพิมพ์, ๒๕๒๓).

^{๑๓} นพพงษ์ บุญจิตราดุล, หลักการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพฯ: องค์กรการพิมพ์, ๒๕๒๗).

^{๑๔} นิพนธ์ กิณาวงค์, หลักเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนและการนิเทศการศึกษา, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์นิเทศ, ๒๕๓๓).

^{๑๕} ภานุพงศ์ สุนทรา, หลักการทรงงาน ๙ , [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.skareal.org/smms/pic/panu3.doc> [๗ ธันวาคม ๒๕๖๑].

๓. หลักการระเบิดจากข้างใน คือ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความพร้อมและการมีส่วนร่วมริเริ่มดำเนินการ โดยประชาชนในพื้นที่มีการริเริ่มจากภายนอก เช่น การสนับสนุนการประกอบอาชีพ โดยการใช้เทคโนโลยีชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เรียบง่ายและมีราคาถูก ชาวบ้านสามารถเรียนรู้ได้เร็วและมีค่าใช้จ่ายของการสนับสนุนให้ประชาชนอยู่รวมกลุ่มกัน หรือร่วมในกิจกรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนของตนก่อน แล้วจึงค่อยขยายการพัฒนาออกมาสู่โลกภายนอก

๔. หลักค่อยเป็นค่อยไป คือ การดำเนินงานที่คำนึงถึงทุกปัจจัยและเงื่อนไขเวลา ให้มีความพอดีสมดุล รอบคอบ และสอดคล้องกับลักษณะของสังคมและภูมิสังคม มิใช่การดำเนินงานในลักษณะ “ก้าวกระโดด” หรือในแนวทางอนุรักษ์นิยมสุดโต่ง เช่น การไม่เร่งรัดนำความเจริญเข้าไปสู่ชุมชนในภูมิภาคที่ยังมิได้ทันตั้งตัวแต่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้มีความสามารถในการรับแรงปะทะจากสถานการณ์ของโลกภายนอกได้

๕. หลักการ “รวมที่จุดเดียว” คือ การดำเนินงานที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาในรูปแบบของ “การพัฒนาแบบผสมผสาน” ที่ให้ผลเป็นการ “บริการรวมที่จุดเดียว” เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริหารงานจากการที่ต่างคนต่างทำ มาสู่การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนในโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในทุกภูมิภาคของประเทศ ที่เป็นศูนย์รวมของการศึกษาค้นคว้าทดลองและปฏิบัติการพัฒนาในแขนงต่าง ๆ โดยยึดถือข้อเท็จจริงและปัญหาในแต่ละภูมิภาคที่แตกต่างกันเป็นหลัก

๖. หลัก “การไม่ติดตำรา” คือ การไม่นำเอาทฤษฎีหรือหลักวิชาการของผู้อื่นมาดำเนินการ โดยปราศจากการพิจารณาให้ถ่องแท้ ด้วยสติปัญญาว่ามีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชีวิต และความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทยและสังคมไทยหรือไม่ นักวิชาการชั้นสูงที่ได้รับการศึกษามาจากตะวันตกมักจะนำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้กับประเทศไทยโดยไม่รอบคอบและพิจารณาถึงความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ให้รอบคอบ ในที่สุดก็มักจะประสบความล้มเหลวหรือไม่บังเกิดผลดีต่าง ๆ เต็มที่

๗. หลัก “การทำให้ง่าย” (Simplicity) คือ การวางแผนออกแบบ ค้นหาวิธีการดำเนินงานที่มีลักษณะเรียบง่าย ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อนทั้งในด้านแนวความคิดและด้านเทคนิควิชาการ มีความสมเหตุสมผล ทำได้รวดเร็วสามารถแก้ปัญหาให้กับประชาชนได้จริง และสามารถนำไปเป็นตัวอย่างได้

๘. หลักแห่งความเป็นจริงตามธรรมชาติ คือ แนวทางการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ระบบปกติ โดยใช้ธรรมชาติเป็นตัวดำเนินการ เช่น การนำน้ำดีซับไล่ น้ำเสียหรือเจือจางน้ำเสียให้กลับเป็นน้ำดีตามจังหวะการขึ้นลงตามธรรมชาติของน้ำ การบำบัดน้ำเสียโดยใช้ผักตบชวา ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติให้ดูดซับสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกในโครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น

๙. หลักการ “ขาดทุน” คือ “กำไร” (Our loss is our gain) คือ การดำเนินงานที่ยึดผลสำเร็จแห่งความ “คุ้มค่า” มากกว่า “คุ้มทุน” คำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนรวมมากกว่าผลสำเร็จ

ที่เป็นตัวเลขอันเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มคนส่วนน้อยเล็งเห็นผลที่ได้จากการลงทุนเพื่อประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ อันได้แก่ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนซึ่งตีค่าเป็นตัวเงินไม่ได้ซึ่งถ้าหากพิจารณาตามหลักเศรษฐศาสตร์แล้วอาจจะถือว่าเป็นการลงทุนที่ขาดทุนหรือไม่คุ้มทุน

ความสำคัญและปัจจัยของการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษามีกรรมวิธีการเรียนรู้ที่ประกอบเป็นไปตามขั้นตอน เป็นกระบวนการ เพราะใช้ความสามารถในการควบคุมกรรมวิธีต่าง ๆ ในการจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์การบริหารงานที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบเช่นการบริหาร คือมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้การจัดการจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการจัดการในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคน ที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม การจัดการก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)

ในการจัดการศึกษาทุกประเภทโรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรทางการศึกษาระดับฐานล่างสุดที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการกิจสร้างสรรค์คือ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนชาติ โดยอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่ดีมีกลไกของการพัฒนาที่สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ และเกิดขึ้นโดยความร่วมมือร่วมแรงใจจากทรัพยากรบุคคลในทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน^{๑๖}

สุภรณ์ สภาพงศ์^{๑๗} กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิรูปโรงเรียนและการปฏิรูปการเรียนรู้ที่แสดงถึงความสำคัญของการบริหารจัดการศึกษา ไว้ว่า “ถ้าอยากให้สังคมของเราเป็นอย่างไร เราก็ต้องทำโรงเรียนของเราให้เป็นอย่างนั้น” และ “ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่เป็นหลักสำคัญที่จะนำโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดในแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียน” ดังนั้นการบริหารจัดการศึกษาซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาโรงเรียน สังคมและประเทศชาติ

บุญรัตน์ โตทอง^{๑๘} กล่าวว่า ความสำคัญของการจัดการศึกษาเป็นสังคมหนึ่งซึ่งประกอบไปด้วย บุคคลหลาย ๆ บุคคลทำกิจกรรมปฏิบัติงานในกลุ่มบุคคลและประสานประโยชน์ให้เกิดแก่บุคคลและกลุ่มบุคคลนั้นร่วมมือร่วมใจกันทำงาน เพื่อที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์การทำงานที่ตั้งไว้ การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเพื่อทำงานดังกล่าวย่อมเกิดความขัดแย้งและการร่วมมือกันทำงาน เมื่อการบริหาร

^{๑๖} สุรศักดิ์ ปาเฮ, “ผู้บริหารกับการสร้างคุณภาพโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๐ (๒๕๕๓), หน้า ๖-๑๒.

^{๑๗} สุภรณ์ สภาพงศ์, “เราจะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนได้อย่างไร”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๓), หน้า ๔๐-๔๑.

^{๑๘} บุญรัตน์ โตทอง, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ, ม.ป.ป.), หน้า ๒.

จัดการต้องเกี่ยวข้องกับมนุษย์ การรวบรวมการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ในหน่วยงานหรือสถาบัน ตลอดจนปัจจัยอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการทำงานจึงจำเป็นต้องเกิดขึ้น

ชาญชัย อาจินสมาจาร^{๑๙} ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการบริหารการศึกษาไว้ว่าเป็นการประกันว่าโรงเรียนได้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง นั่นคือผู้บริหารจะต้องสามารถใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยทางการบริหาร (Administrative Resources) ที่สำคัญมีอยู่อย่างน้อย ๔ ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Materials) และวิธีปฏิบัติงาน (Management) ไม่ว่าจะเป็นองค์กรใด ๆ ย่อมมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยนี้เป็นเครื่องมือในการบริหารหรือจัดการ ซึ่งนิยมเรียกว่า หลัก ๔ M's โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคธุรกิจ ทรัพยากรทางการบริหาร หรือปัจจัยทางการบริหารที่นิยมกันมี ๗ ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Materials) วิธีปฏิบัติงาน (Management of Method) ตลาด (Market) เครื่องจักร (Materials) และขวัญและกำลังใจ (Morale) ซึ่งเรียกว่า ๗ M's เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และแผนเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีผู้บริหารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด

ในองค์กรแห่งการทำงานทุกองค์กรจะต้องอาศัยปัจจัยหลัก ๔ Ms อันประกอบไปด้วย คน (Man) วัสดุ (Material) เงิน (Money) และการจัดการ (Management) ซึ่งในทุกปัจจัยมีความสำคัญในระดับที่เท่า ๆ กัน โดยถ้าขาดปัจจัยในข้อใดข้อหนึ่งองค์กรอาจจะไม่สามารถดำเนินการทำงานไปให้ถึงในระดับที่ตั้งเป้าหมายหรือบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรได้

ความสำคัญในการบริหารการศึกษา ในแง่ของกระบวนการทำงานจำเป็นจะต้องอาศัยการบริหารจัดการที่สอดคล้องกันระหว่างหน่วยงาน ทั้งระดับกระทรวง ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษา เพราะในแต่ละระดับต่างก็มีบทบาทอำนาจหน้าที่ต่างกัน ระดับกระทรวงจะกำหนดนโยบาย มาตรฐาน การประเมินผล การจัดการศึกษา และการสนับสนุนทรัพยากรให้แก่หน่วยปฏิบัติ ระดับเขตพื้นที่ศึกษามีอำนาจหน้าที่ในการประสานงานทุกระดับ ส่งเสริมสนับสนุนด้านต่าง ๆ แก่สถานศึกษา และระดับสถานศึกษาเป็นหน่วยจัดการศึกษาอย่างแท้จริงเพราะคุณภาพการศึกษาจะเป็นอย่างไรอยู่ที่การบริหารจัดการในระดับนี้

สรุป การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อองค์กร การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยทางด้านกำลังคน กำลังความคิดเป็นสำคัญ ดังนั้นการบริหารเพื่อให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมเข้ามาปฏิบัติงานในองค์กร ก็จะส่งผลต่อความเจริญเติบโตขององค์กร สร้างความพึงพอใจให้กับผู้ปฏิบัติงานในองค์กร และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม เน้นความจำเป็นที่ทำให้องค์กรจะบริหารทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๒.๒ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย

แนวคิดและหลักการจัดการศึกษาเป็นแนวการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕ หน้า ๓-๔ เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๗๔

^{๑๙} ชาญชัย อาจินสมาจาร, การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อส่งเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๕).

ราชกิจจานุเบกษา ๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๒ ในหมวดที่ ๑ บททั่วไปเกี่ยวกับความมุ่งหมายและหลักการได้กล่าวไว้ในมาตรา ๖ ถึงมาตรา ๙ ดังนี้

มาตรา ๖ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญาความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา ๗ ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมายความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติการกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากลตลอดจน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา ๘ การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

๑. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
๒. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
๓. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา ๙ การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลัก ดังนี้

๑. มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
๒. มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๓. มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา

๔. มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาและการพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

๕. ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

๖. การมีส่วนร่วมของบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ๆ

แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๖^{๒๐} พัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยแนวคิดดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการของมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ซึ่งครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณ

^{๒๐} นูรวาฮีดะฮ์ โสยดี , หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://nnusvaheedah53g.blogspot.com/p/2546.html>, ๒๕๔๘, หน้า ๓-๕.

และเชิงคุณภาพ โดยที่พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา จะมีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนไปพร้อมกันทุกด้าน ในช่วงชีวิตปฐมวัยเด็กแต่ละคนจะเติบโตและมีลักษณะพัฒนาการแตกต่างกันไปตามวัยและวุฒิภาวะ การพัฒนาการเด็กปฐมวัยจะบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่องในแต่ละวัย เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุต่ำกว่า ๖ ปี พัฒนาการแต่ละด้านมีทฤษฎีเฉพาะอธิบายไว้และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเด็ก อาทิ ทฤษฎีพัฒนาการด้านร่างกายที่ อธิบายการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กว่ามีลักษณะต่อเนื่องเป็นลำดับขั้น เด็กจะพัฒนาถึงขั้นใดจะต้องเกิดวุฒิภาวะของความสามารถขั้นนั้นก่อนหรือทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญาที่อธิบายว่าเด็กเกิดมาพร้อมความสามารถในการเรียนรู้ ซึ่งจะพัฒนาขึ้นตามอายุ ประสบการณ์ ค่านิยมทางสังคม และสิ่งแวดล้อม หรือทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่อธิบายว่า เด็กจะพัฒนาได้ดี ถ้าในแต่ละช่วงอายุเด็กได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนพอใจ ได้รับความรัก ความอบอุ่นอย่างเพียงพอจากผู้ใกล้ชิด มีโอกาสช่วยเหลือตนเอง ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและมีอิสระที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ตนอยากรู้อย่างไรก็ตาม แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กจึงเป็นเสมือนหนึ่งแนวทางให้พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กได้เข้าใจธรรมชาติหรือความสามารถของเด็ก สามารถอบรมเลี้ยงดู และจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างของแต่ละบุคคลในอันที่จะส่งเสริมให้เข้าใจพัฒนาการได้ตามศักยภาพจนบรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการได้ชัดเจนขึ้น

๒. แนวคิดเกี่ยวกับ การเรียนรู้ของมนุษย์ มีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยผู้เรียนจะต้องเป็นผู้กระทำให้เกิดขึ้นด้วยตนเอง และการเรียนรู้จะเป็นไปได้ดี ถ้าผู้เรียนได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้เคลื่อนไหว มีโอกาสคิดริเริ่มตามความต้องการและความสนใจของตนเอง รวมทั้งอยู่ในบรรยากาศที่เป็นอิสระ อบอุ่นและปลอดภัย ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ของเด็กให้เป็นไปตามศักยภาพที่มีอยู่ นอกจากนี้การเรียนรู้ยังเป็นพื้นฐานของพัฒนาการในระดับที่สูงขึ้น โดยที่คนเราเรียนรู้มาตั้งแต่เกิดตามธรรมชาติก่อนที่จะมาเข้าสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย การจัดท่าหลักสูตรจึงยึดแนวคิดที่สนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเด็กเอง ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอิสระเอื้อต่อการเรียนรู้ และมีการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็กแต่ละคน

๓. แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก การเล่นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชีวิตของเด็กทุกคน เด็กจะรู้สึกมีความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน ได้สังเกต สำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวมีโอกาสทำการทดลอง สร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและค้นพบความเป็นจริงของโลกภายนอกด้วยตนเอง การเล่นจะมีอิทธิพลและมีผลต่อการเจริญเติบโต ช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ขณะเล่นเด็กก็มีโอกาสเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ได้ใช้ประสาทสัมผัสและการรับรู้ ผ่อนคลาย อารมณ์ตึงเครียด แสดงออกถึงความเป็นตนเองและเรียนรู้ความรู้สึกของผู้อื่น การเล่นจึงเป็นเสมือนสื่อกลางให้เด็กสร้างประสบการณ์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว เรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับผู้อื่นและกับธรรมชาติรอบตัว ดังนั้นการจัดท่าหลักสูตรจึงถือว่า “การเล่น” อย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี

๔. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ หรือแวดล้อมตัวเด็ก ทำให้เด็กแต่ละคนเติบโตขึ้นมาามีคุณลักษณะที่แตกต่างกันไป หลักสูตรการศึกษา ปฐมวัยฉบับนี้ถือว่าพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กจำเป็นต้องเข้าใจและยอมรับว่าวัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมตัวเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ผู้เลี้ยงดูเด็กจำเป็นต้องให้ความสำคัญและเรียนรู้วิธีการดำเนินชีวิต ครอบครัว และชุมชนตามบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของเด็กที่ตนรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม เกิดการเรียนรู้ และมีความภาคภูมิใจในสังคม-วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่และสามารถยอมรับผู้อื่นที่มาจากพื้นฐานเหมือนหรือต่างจากตนได้อย่างราบรื่น มีความสุข^{๒๑}

แนวคิดพื้นฐานดังกล่าว ในการจัดการศึกษาปฐมวัย ครูผู้ดูแลเด็กต้องศึกษาหลักการของหลักสูตรให้เข้าใจเพราะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็กแรกเกิดถึงอายุ ๕ ขวบจะต้องยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษา โดยต้องคำนึงถึงความสนใจและความต้องการของเด็กทุกคน ทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส เด็กที่มีความสามารถพิเศษและเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม สติปัญญา รวมทั้งการสื่อสารและการเรียนรู้หรือเด็กที่มีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล เพื่อให้เด็กพัฒนาทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัยอย่างสมดุล โดยจัดกิจกรรมที่หลากหลายบูรณาการผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงผ่านประสบการณ์สัมผัสทั้งห้าเหมาะสมกับวัยและความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กปฐมวัยเพื่อให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของการพัฒนาสูงสุดตามศักยภาพและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขเป็นคนดีและคนเก่งของสังคม สอดคล้องกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา สภาพเศรษฐกิจ สังคม โดยความร่วมมือจากบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน ฯลฯ

ความสำคัญของการจัดการศึกษาของเด็กระดับปฐมวัย

เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่สำคัญที่สุดต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทุกด้านของชีวิต เพราะเป็นที่ยอมรับทางด้านวิชาการแล้วว่า วัยนี้เหมาะสมกับการวางพื้นฐานของการพัฒนาทุกด้าน ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล ซึ่งพื้นฐานดังกล่าวจะครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์ สังคมและสติปัญญา ฉะนั้นเด็กที่ไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแล มีประสบการณ์ที่เหมาะสม จึงเป็นเด็กที่ด้อยโอกาสและมีผลทำให้การเรียนรู้ในระยะต่อไป ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย จึงควรมุ่งเน้นให้เด็กได้มีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์สังคมและสติปัญญา ครูจึงต้องเข้าใจว่าพัฒนาการทั้ง ๔ ด้าน มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากันและความสัมพันธ์

^{๒๑} พรทิพย์ กมลวรรณ ชากิน๊ะ, *ปรัชญาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://pc54504ee053-5.blogspot.com/2014/11/blog-post_99.html, ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗.

กันในขณะที่ว่าการส่งเสริม หรือ สกัดกั้นพัฒนาการเด็กด้านใดด้านหนึ่งย่อมทำให้เกิดผลดีหรือผลกระทบต่อการพัฒนาการด้านอื่น ๆ ด้วย

รัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรบุคคลสำหรับอนาคตของประเทศ ด้วยการวางนโยบายสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและการจัดการศึกษาตั้งแต่วัยต้นของชีวิต ดังสะท้อนให้เห็นใน แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) มีแนวนโยบายที่จะพัฒนาทุกคน ตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิตให้มีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ได้ตั้งเป้าให้เด็กปฐมวัยอายุ ๐-๕ ปี ทุกคนได้รับการพัฒนาและเตรียมความพร้อมทุกด้านก่อนเข้าสู่ระบบการศึกษา รัฐได้ตั้งคณะทำงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาเด็กปฐมวัย (๐-๕ ปี) พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๕๐ โดยมีนโยบายพัฒนาเด็กปฐมวัยช่วงอายุ ๐-๕ ปี ทุกคนอย่างเต็มศักยภาพและมีคุณภาพเต็มที่โดยมีครอบครัวเป็นแกนหลัก และให้ผู้มีหน้าที่ดูแลเด็กและทุกส่วนของสังคมมีส่วนในการจัดบริการและสิ่งแวดล้อมที่ดี เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและเหมาะสมกับเด็กตามวัย และได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์หลักเพื่อสามารถนำไปทำเป็นแผนปฏิบัติการ และกำหนดผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมและมีการประสานและร่วมงานกันอย่างจริงจัง ซึ่งหากทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานของรัฐ เอกชนธุรกิจเอกชน สื่อมวลชนและสถาบันสังคมต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาเด็กอายุ ๐-๕ ปี และเห็นความจำเป็นในการวางรากฐานที่มั่นคงต่อชีวิต และร่วมมือกันในการพัฒนาและการให้บริการสำหรับเด็กปฐมวัย อย่างเป็นระบบ มีความหลากหลาย และต่อเนื่อง เด็กปฐมวัยก็จะได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัยจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในวาระจุดเริ่มต้นของกระบวนการจัดการศึกษาปฐมวัย อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนามนุษย์

แนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นหลักการที่คำนึงถึงการพัฒนาเด็ก อายุ ๐ - ๕ ปี อย่างเป็นองค์รวม เพื่อให้โอกาสเด็กปฐมวัยในการพัฒนาทุกด้านตามลำดับขั้นตอนของการพัฒนามนุษย์ตั้งแต่วัยเริ่มต้นทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มศักยภาพ การจัดการศึกษาปฐมวัยควรมีหลักการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ตามความเป็นอยู่จริงของเด็ก โดยมีผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นผู้เชื่อมโยงองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ทั้งยังเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาเป็นองค์รวม โดยผ่านการเล่นซึ่งเป็นพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กและผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยเด็กเล็ก โดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีของการเรียนรู้การจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ในการเรียนรู้ที่สามารถดำรงในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุขซึ่งต้องได้รับการประสานความร่วมมือจากครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษา เป็นแนวทาง ดังกล่าวข้างต้น นำมาสู่การจัดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยโดยควรยึดหลักการที่ประกอบด้วย

๑. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็ก โดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์ สังคมสติปัญญาและลักษณะนิสัย เป็นพื้นฐานการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์เดิมมาพัฒนาการเรียนรู้นี้ใหม่ให้มีประสบการณ์เพิ่มขึ้น โดยเปิดโอกาสการเรียนรู้ทั้งเด็กปกติ เด็กพิเศษ และเด็กด้อยโอกาส

๒. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งควรอยู่ในสภาพที่แวดล้อมธรรมชาติตอบสนองความต้องการ ความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ต้องสะอาด

ปลอดภัย อากาศสดชื่น ผ่อนคลาย มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อน มีสื่อที่มาจากธรรมชาติและวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองสภาพแวดล้อมใกล้ตัว ในสถานที่ บรรยากาศที่เด็กอยู่รวมทั้งการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม

๓. ความสำคัญของบุคลากรในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก โดยครูผู้ดูแลเด็กต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งที่ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องยอมรับเห็นคุณค่า รู้จักและเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ เพื่อจะได้วางแผนสร้างสภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่าง ๆ ได้เหมาะสม นอกจากนี้ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องรู้จักพัฒนาตนเองปรับปรุงการเทคนิค จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็ก

๔. การบูรณาการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย ยึดหลักการบูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะ และหลายประสบการณ์สำคัญ จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็กควรวางแผนการจัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม หลากหลายทักษะ หลากหลายประสบการณ์สำคัญอย่างเหมาะสมกับวัย

๕. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กควรสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตนเองและพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลที่ได้จากการสังเกต สามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และความก้าวหน้าเพียงใด ซึ่งจะช่วยครูผู้ดูแลเด็กในการวางแผนการจัดกิจกรรม ซึ่ให้เห็นพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล ความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคนและยังใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

๖. ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้ดูแลเด็กและครอบครัวของเด็กเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเติบโตขึ้นมาครูผู้ดูแลเด็ก ต้องยอมรับและร่วมมือกันรับผิดชอบมีส่วนร่วมในการพัฒนาตามหลักการจัดหลักสูตรให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน^{๒๒}

แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัยสู่การปฏิบัติ

แนวคิดที่เรานำไปใช้ในการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยเป็นแนวคิดของนักการศึกษาที่ได้ทดลองและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สำหรับครูปฐมวัยที่จะนำแนวคิดของนักการศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน รองศาสตราจารย์ ดร.ภรณ์ คุรุรัตน์ ได้กล่าวว่าต้องอาศัยหลักมนุษยปรัชญาและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปพร้อม ๆ กัน (Humanistic and scientific bases) ผู้ใช้นวัตกรรมต้องมีความรู้ความเข้าใจในปัจจัย ๓ ประการ คือ

๑. ความเชื่อ
๒. ความเข้าใจในทฤษฎี
๓. ความสามารถในการปรับการสอน

ปัจจัยทั้ง ๓ ประการนี้มีความสำคัญเท่าเทียมกัน การนำนวัตกรรมไปใช้ขึ้นอยู่กับคนที่บุคคลต้องการสร้างความเชื่อให้กับตนเองด้วยการนำนวัตกรรมไปปฏิบัติ โดยมีการศึกษาทฤษฎีเพื่อให้เหตุผลและคำอธิบายกับตนเองในสิ่งที่ปฏิบัติ การเลือกนวัตกรรมต้องเลือกตามความเหมาะสม ไม่จำเป็นต้องใช้แนวเดียวกันทุกโรงเรียน ในต่างประเทศนั้นโรงเรียนมีอิสระและมีเหตุผลในการเลือกใช้แนวคิด สามารถที่จะนำข้อดีของแนวคิดต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ที่สำคัญต้องพิจารณาปรับตามสภาพการณ์ของโรงเรียน แต่ละแห่งโดยอาจเริ่มที่ละส่วนจากกิจกรรมขยายไปสู่หลักสูตร ครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความสนใจอยากทดลอง ส่วนผู้บริหารต้องสนับสนุนไม่ให้เกิดแรงกดดันจากครุระดับประถมศึกษาหรือผู้ปกครอง และเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การติดตามผลที่ชี้ให้เห็นว่าเด็กที่เรียนตามแนวใหม่มีทักษะกระบวนการเรียนรู้ภายในตัวเองมากกว่าเด็กที่เรียนโดยเน้นเนื้อหาการท่องจำ ซึ่งทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการศึกษาของเราในปัจจุบัน การนำแนวคิดทางการศึกษาปฐมวัยมาสู่การปฏิบัติ และมีการติดตามผลอย่างเป็นระบบในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom research) วิธีนี้ทำให้ครูมีแนวคิดและแนวปฏิบัติของตนเองเกิดการพัฒนางานวิชาชีพได้อย่างต่อเนื่องและเกิดผลดีต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด ทฤษฎีพหุปัญญา หรือ Multiple Intelligences ของการ์ดเนอร์ ถ้าเรามีความเชื่อและความเข้าใจในทฤษฎีดังกล่าว ทฤษฎีนี้การ์ดเนอร์เรียกร้องให้มองลึกลงไปในตัวตนของเด็กทุกคนว่าเด็กมีเพียงความสามารถที่จะเก็บรับความรู้สึกลงในการเขียน อ่าน และคิดคำนวณเท่านั้นหรือที่จริงยังมีความรู้อีกมากมายที่ทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่รอดและสืบทอดเผ่าพันธุ์ ความรู้ทั้งหลายก็ล้วนแต่สะสมสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น และมองเป็นกระบวนการที่ทำงานสืบทอดอารยธรรมนี้^{๒๓}

การพัฒนาสติปัญญาและความคิดของมนุษย์จะต้องอาศัยทั้งการจัดรวบรวมและการปรับตัวดังกล่าว ซึ่งลักษณะพัฒนาการที่เกิดขึ้นจะดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งจะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล^{๒๔}

แนวความคิดเกี่ยวกับขบวนการปรับเข้าสู่โครงสร้างและการจัดปรับขยายโครงสร้าง Assimilation หมายถึง การที่เด็กนำเอาสิ่งที่ตนรับรู้ใหม่ ๆ เข้าไปผสมผสานกลมกลืนกับความรู้เดิมที่มีอยู่ ซึ่งการรับรู้นี้จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กมองเห็นสิ่งใหม่ในแง่ของสิ่งเดิมที่เคยรู้จัก Accommodation หมายถึง การนำความรู้ใหม่ที่ได้รับไปปรับปรุงความคิดให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม^{๒๕}

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับแรก เพื่อวางรากฐานชีวิตของเด็กไทยให้เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาบนพื้นฐานความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยใช้กิจกรรมกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการของสมองอย่างเต็มที่ รวมทั้งเตรียมเด็กให้พร้อม

^{๒๓} ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์, แนวคิดการศึกษาปฐมวัยสู่การปฏิบัติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.gotoknow.org/posts/229349 [23 Jun 2012].

^{๒๔} ซู โร นี อี เล , จิตวิทยาสำหรับเด็ก , [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://surainie405918019.blogspot.com>. [๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐].

^{๒๕} พินยาภรณ์ สิงหกันตพงศ์ และ ณัฐรดา มณีรัตน์, ทฤษฎีพัฒนาการเด็กปฐมวัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/521087> [๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑].

ที่จะเรียนรู้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับที่สูงขึ้น อันจะนำไปสู่ความเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป การศึกษาปฐมวัยมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กบนพื้นฐาน การอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติ และพัฒนาการของเด็ก แต่ละบุคคลภายใต้บริบททางวัฒนธรรม อารยธรรม และวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างกัน

๑. หลักการพัฒนาเด็กแบบองค์รวม^{๒๖} โดยเริ่มจากการพัฒนาด้านร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ กระตุ้นให้สมองได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ พัฒนาด้านจิตใจและอารมณ์ให้เป็นผู้มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เชื่อมมั่นในตนเอง ร่าเริงแจ่มใส สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ พัฒนาด้านสังคมโดยให้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขรวมทั้งพัฒนาสติปัญญา ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์บนวิถีชีวิตของเด็กตามสภาพครอบครัว บริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย

๒. หลักการจัดประสบการณ์ที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ โดยจัดการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรักความเอาใจใส่ และจัดการเรียนรู้ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นเรียนให้สนุก เล่นให้มีความรู้ และเกิดพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุล

๓. หลักการสร้างเสริมความเป็นไทย โดยการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นคนไทย ความเป็นชาติไทยที่มีวัฒนธรรมอันดีงาม เคารพนับถือและกตัญญูต่อบิดามารดา มีชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศไทย

๔. หลักความร่วมมือ โดยครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาร่วมมือกันในการอบรมเลี้ยงดู และพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการเหมาะสมกับวัย สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข ตลอดจนพร้อมที่จะเรียนรู้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

๕. หลักแห่งความสอดคล้อง อุดมการณ์และมาตรฐานในการจัดการศึกษาปฐมวัย ต้องสอดคล้องกับสาระบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ นโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ และสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวคิดเกี่ยวกับความหมายการจัดการศึกษาปฐมวัย

จากความหมายและความมุ่งหมายของการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔ ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่ง

^{๒๖} จินดารัตน์ โพธิ์นอก , การศึกษาแบบองค์รวม , [ออนไลน์] , แหล่งที่มา : [http://www.royin.go.th/?knowledge\[๒๔\]](http://www.royin.go.th/?knowledge[๒๔]) เมษายน ๒๕๕๗].

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต) ได้กล่าวถึงคำว่า “การศึกษา” มาจากภาษาบาลีว่า สิกขา แปลว่า การแสวงหาวิชา ซึ่งวิชา หมายถึง ความรู้สถานะแท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ดังนั้นสิกขาหรือศึกษา หมายถึงการแสวงหาวิชาหรือความรู้แจ้ง คือปัญญา

การศึกษาจึงเป็นกระบวนการแสวงหาปัญญา และกำจัดอวิชชาไปพร้อมกัน สอดคล้องกับ สारोช บัศวรี ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามนัยของพุทธปรัชญาว่า การศึกษาคือ การรอกงาม เนื่องจากได้พัฒนาขั้นทั้ง ๕ ของ แต่ละบุคคล เพื่อลดอกุศลมูลให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และ ในมาตรา ๖ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ตั้งความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาว่าต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

การศึกษาปฐมวัยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย สรุปได้ดังนี้ การศึกษาปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย (หมวด ๑ มาตรา ๘, ๙) การศึกษาปฐมวัยจัดอยู่ในการศึกษาขั้นพื้นฐาน และให้มีการจัดทำนโยบายและแผนการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย (๐-๕ ปี) พ่อแม่ ผู้ปกครองมีสิทธิที่จะได้รับความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ และได้รับการยกเว้นภาษีตามที่กฎหมายกำหนด (หมวด ๒ มาตรา ๑๐, ๑๓) เป็นการจัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยที่มีอายุ ๐-๕ ปี นับตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุ ๕ ปี ๑๑ เดือน ๒๙ วัน จัดได้ทั้ง ๓ รูปแบบ คือ

๑. การศึกษาในระบบ เช่น โรงเรียนอนุบาล
๒. การศึกษานอกระบบ เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย
๓. การศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

การศึกษาปฐมวัยสามารถจัดได้ในสถานศึกษาเช่นเดียวกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือจัดในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยโรงเรียน หรือศูนย์การเรียนรู้ (หมวด ๓ มาตรา ๑๕, ๑๗, ๑๘) การจัดการศึกษาปฐมวัยต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกระบวนการเรียนรู้ตามความถนัด และความสนใจของผู้เรียนการประเมินผล พิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ (หมวด ๔ มาตรา ๒๒, ๒๔, ๒๖) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาเอกชนสามารถจัดการศึกษาปฐมวัยได้ โดยสถานศึกษาเอกชนได้รับการสนับสนุนเงินอุดหนุนลดหย่อนภาษีตามความสามารถ แต่ต้องเป็นนิติบุคคล และมีคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา (หมวด ๕ มาตรา ๔๑, ๔๓, ๔๔, ๔๕, ๔๖) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน หรือศูนย์การเรียนรู้ ที่จัดการศึกษาปฐมวัยต้องมีระบบการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอกเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย (หมวด ๖ มาตรา ๔๗) ครู ผู้บริหารสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ (หมวด ๗ มาตรา ๕๓) การศึกษาปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยด้วยแนวทางการจัดการศึกษา อาทิ

แนวการสอนแบบไฮสโคป (High Scope) ^{๒๗} เป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยบริหารจัดการโดยไฮสโคป (High Scope) ใช้หลักปฏิบัติ ๓ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Plan) เป็นการกำหนดแนวทางการปฏิบัติ หรือการดำเนินงานตามงานที่ได้รับมอบหมายหรือสิ่งที่สนใจด้วยการสนทนาร่วมกันระหว่างครูกับเด็ก และเด็กกับเด็ก ว่าจะทำอะไร อย่างไร การวางแผนกิจกรรมนี้เด็กอาจแสดงด้วยภาพหรือสัญลักษณ์ประจำตัวเด็กหรือบอกให้ครูบันทึก เป็นกระบวนการที่เด็กมีโอกาสเลือกและตัดสินใจ

๒. การปฏิบัติ (Do) คือ การลงมือทำกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ เป็นส่วนที่เด็กได้ร่วมกันคิด แก้ปัญหา ตัดสินใจ และทำงานด้วยตนเอง หรือร่วมกับเพื่อนอย่างอิสระตามเวลาที่กำหนดโดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือในจังหวะที่เหมาะสม เป็นส่วนที่เด็กได้มีการพัฒนาการพูดและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมสูง

๓. การทบทวน (Review) เด็ก ๆ จะเล่าถึงผลงานที่ตนเองได้ลงมือทำเพื่อทบทวนว่าตนเองนั้นได้ปฏิบัติงานตามแผนที่ได้วางไว้หรือไม่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร การทบทวนจุดประสงค์ที่แท้จริงคือ ต้องการให้เด็กได้เชื่อมโยงแผนการปฏิบัติงานกับผลงานที่ทำ รวมถึงการเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ลงมือทำด้วยตนเอง

High Scope Plane-Do-Review

- Formally- or informal
- First-plane what to do and select materials
- Second-carry out plan
- Third-review plane-discuss what they

ไฮสโคป หลักสูตรนี้ Jean Piaget เป็นทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาเด็ก Jean Piaget คิดว่าวิธีนี้เป็นหนึ่งในวิธีการที่ได้รับความนิยมและใช้มากที่สุดในโลกและมีผลการตรวจสอบที่ดีที่สุดคือหลักสูตร High Scope ประกอบด้วยโรงเรียนอนุบาลเด็กก่อนวัยเรียนและเด็กเล็กรวมทั้งวัยรุ่นการเรียนแบบ ไฮสโคป ถือว่าเป็นแนวการเรียนการสอนที่น่าสนใจเพราะเน้นในการพัฒนาศักยภาพของเด็กอย่างแท้จริงไฮสโคป เป็นการเรียนที่ไม่จำเป็นต้องเรียนที่โรงเรียนเท่านั้น คุณพ่อคุณแม่อาจนำแนวทางนี้มาสอนลูกเมื่ออยู่ที่บ้านก็ได้ เพราะการที่เด็กได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ย่อมสร้างความ

ภาคภูมิใจเมื่อทำสำเร็จ และฝึกให้ลูกเป็นคนกล้าคิดกล้า มีความคิดสร้างสรรค์ เรียนรู้การทำงานอย่างมีระบบ^{๒๘}

ประโยชน์ของแนวการสอนไฮสโคป

๑. ข้อดีของการเรียนแบบ High / Scope: ช่วยให้เด็ก ๆ มีความสำเร็จในชีวิตและเน้นประสบการณ์ซึ่งไม่ใช่แค่ศึกษาในโรงเรียนเท่านั้นและเด็กทุกคนควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ^{๒๙}

๒. การเรียนแบบ ไฮสโคป (High Scope) ถือเป็นแนวทางการเรียนการสอนที่น่าสนใจ เพราะเน้นในการพัฒนาศักยภาพของเด็กอย่างแท้จริง ไฮสโคปเป็นการเรียนที่ไม่จำเป็นต้องเรียนที่โรงเรียนเท่านั้น เด็กสามารถเรียนกับผู้ปกครองที่บ้านได้ตามสภาวะแวดล้อมนอกห้องเรียนได้

๓. การที่เด็กได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ย่อมสร้างความภาคภูมิใจเมื่อทำสำเร็จ และฝึกให้ลูกเป็นคนกล้าคิดกล้า มีความคิดสร้างสรรค์ เรียนรู้การทำงานอย่างมีระบบ ขั้นตอน และเรียนรู้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่และเด็กปฐมวัย

การเรียนรู้แบบลงมือทำนั้นจะประสบความสำเร็จได้ เมื่อผู้ใหญ่และเด็กมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไฮสโคป จึงเน้นให้ ผู้ใหญ่สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและปลอดภัยให้แก่เด็ก การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็กนั้นเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับเด็ก เด็กจะกล้าพูดกล้าแสดงออก และกล้าปรึกษาปัญหา ผู้ใหญ่จะต้องใส่ใจแม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ และไม่เบื่อหน่ายที่จะตอบคำถามของเด็ก หรือป้อนคำถามให้เด็กเกิดความคิด จินตนาการ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็กนั้นนับได้ว่ามีคุณค่ามากกว่าการยกย่อง ชมเชย การให้รางวัล

ปัจจัยสำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์^{๓๐}

๑. ความไว้วางใจ (Trust) ความไว้วางใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ประสบการณ์ในช่วงนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา “ความไว้วางใจ” ในวัยต่อมา โดยเริ่มจากบุคคลในครอบครัวและขยายต่อไปยังโรงเรียนและวงสังคมที่กว้างขึ้น สิ่งนี้จะเป็นการสร้างสัมพันธภาพบนพื้นฐานแห่งความไว้วางใจซึ่งกันและกันต่อไป

^{๒๘} G.S. Morrison, **High Scope: A Constructivist Approach**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.broughtonpreschool.co.uk/site/wp-content/uploads/2011/03/High-Scope-Learning-INFO1.pdf> [๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๒].

^{๒๙} Lawrence J. Schweinhart and David P. Weikart, “The Advantages of High/Scope: Helping Children Lead Successful Lives”, **Personalized Learning**, vol. 57, no 1 (September 1999): P.76-78.

^{๓๐} พัชรี ผลโยธิน และคณะ, **การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย : ตามแนวคิดไฮสโคป**, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : วิ.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓-๑๔.

๒. การเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) การเป็นตัวของตัวเองเป็นความสามารถในการพึ่งพาตนเอง การทดลองทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจเมื่อทำสำเร็จ ดังนั้น ถ้าผู้ใหญ่ให้กำลังใจในสิ่งที่เด็กทำได้ตามความสามารถและวิธีการของเด็กแต่ละคน เด็กจะพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองรู้สึกว่าคุณเป็นผู้นับถือความสามารถของตนเองและนำตนเองได้

๓. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เด็กสามารถมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะไปสนับสนุนขั้นความเป็นตัวของตัวเอง ถ้าเด็กได้รับอิสระในการคิด วางแผน และริเริ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ ผู้ใหญ่มีเวลาให้กับเด็กในการตอบคำถามก็จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีแนวโน้มที่จะค้นคว้า ศึกษา และสำรวจ เด็กจะรู้สึกมั่นใจว่าตนเองเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการตัดสินใจและกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้

๔. การร่วมรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) การร่วมรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นเป็นความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้เด็กรู้จักสร้างมิตรภาพ และความรู้สึกของการมีส่วนร่วม ในช่วงเด็กปฐมวัยเด็กมีความสามารถในการใช้ภาษาดีขึ้น เด็กจะแสดงความรู้สึกของตนเองที่สามารถรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นได้มากขึ้น

๕. เชื้อมั่นในตนเอง (Self-confidence) ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นสิ่งที่แสดงว่าตนเองสามารถประสบความสำเร็จและสามารถช่วยเหลือสังคมได้ ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้ต่อสู้กับอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ผู้ใหญ่สามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กได้โดยการสนับสนุนให้เด็กมีโอกาสประสบความสำเร็จจากการใช้ความสามารถของตนเองอย่างเหมาะสม เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

ด้วยเหตุที่กล่าวแล้วข้างต้นรัฐบาล และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จึงได้รับนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัยหลักสูตรไฮสโคปตามแนวทางของไรซ์ไทยแลนด์ (RIECE Thailand) ซึ่งนายชล่ำ อรรถธรรม^{๓๑} รองเลขาธิการรักษาราชการแทนเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนกล่าวว่าปัจจุบัน มีโรงเรียนเอกชนที่จัดการศึกษาระดับปฐมวัยทั่วประเทศจำนวน ๓,๒๐๔ โรงเรียนมีนักเรียนปฐมวัยจำนวน ๖๑๒,๑๘๔ คน ซึ่งเด็กวัยนี้เป็นวัยที่ร่างกายและสมองกำลังเจริญเติบโตผู้รับผิดชอบดูแลจัดการศึกษาจึงมีหน้าที่ในการจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพขอให้ผู้แทนโรงเรียนเอกชนได้นำความรู้ในเรื่องการจัดการศึกษาปฐมวัยไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับโรงเรียนของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์กับเด็กนักเรียนมากที่สุด ซึ่งเราจะต้องรักษาความเป็นหนึ่งในด้านคุณภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ให้ได้

การจัดการศึกษาแนวไฮสโคป (High Scope)^{๓๒} เป็นการสอนผ่านการเล่นและทำกิจกรรมอย่างอิสระโดยให้เด็กเป็นผู้คิดและดำเนินกิจกรรมการเล่นด้วยตัวเอง เด็กจะเกิดกระบวนการคิด ความ

^{๓๑} นายชล่ำ อรรถธรรม, “การจัดการศึกษาปฐมวัยหลักสูตรไฮสโคป (HighScope) ตามแนวทางของไรซ์ไทยแลนด์ (RIECE THAILAND)”, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา, (ณ โรงแรมเดอะ พาลาสโซ่ รัชดา กรุงเทพมหานคร, วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๑).

^{๓๒} วศินีส อิศรเสนา ณ อยุธยา, นวัตกรรมทางการศึกษาปฐมวัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://krupatom.com/%E๐>.

เข้าใจ และการแก้ปัญหาผ่านประสบการณ์ตรง โดยมีคุณครูคอยให้คำปรึกษา นอกจากเด็กจะได้ฝึกกระบวนการทางความคิดต่าง ๆ แล้วยังได้ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชั้นเรียน ฝึกทักษะการเข้าสังคม ความมีระเบียบวินัย น้ำใจนักกีฬา ความมีเหตุผลด้วยกับยึดหลักการประชาธิปไตยในชั้นเรียน ลักษณะสำคัญของการสอนแบบองค์รวมมี ๘ ข้อใหญ่ดังนี้

- ๑) เน้นความเข้าใจเนื้อเรื่องมากกว่าการท่องจำตัวหนังสือผ่านสนทนาโต้ตอบ
- ๒) การคาดคะเนโดยการเดาในขณะที่อ่าน เขียน และสะกด เป็นสิ่งที่ยอมรับได้
- ๓) มีหนังสือ วัสดุสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ให้เด็กเป็นผู้เลือกอย่างหลากหลาย
- ๔) ครูแนะนำสอนการอ่านในกลุ่มใหญ่ มักใช้หนังสือเล่มใหญ่เห็นชัดเจนทั่วกัน
- ๕) ครูสอนการอ่านอย่างมีความหมาย สนุกในกลุ่มย่อย และรู้จักวิธีการใช้หนังสือ
- ๖) ให้เด็กกลุ่มย่อยผลัดกันอ่าน แลกเปลี่ยนกัน ออกเสียงดัง
- ๗) ให้เด็กได้เขียน ชัดเขียน วาดภาพ ถ่ายทอดสิ่งที่เรียนรู้ครูตรวจสอบสภาพการเขียนของเด็กแต่ละคน เพื่อให้เด็กพัฒนาการเขียนได้ดียิ่งขึ้น

๘) สิ่งแวดล้อมก็เป็นส่วนหนึ่งที่ยิ่งใหญ่สำหรับการมองเห็นของเด็กและเกิดความรู้สึกต่อห้องเรียนเรียกว่า สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สถานที่ต้องสวยงาม ครูต้องจัดบรรยากาศของห้องเรียนให้เหมาะกับการเรียน

ที่กล่าวมานี้ นำมาซึ่งบทบาทของครูโดยครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากในการกระตุ้นให้เด็กเรียนรู้ด้วยการกระทำและสื่อให้ครูทราบด้วยงานศิลปะ เป็นบทบาทของครูด้วยแนวทางมีดังนี้

๑. ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ให้แก่เด็ก กระตุ้นให้เด็กสื่อความคิดออกมาเป็นงานศิลปะ พร้อมสนับสนุนให้จัดสิ่งแวดล้อมเป็นงานศิลปะจากผลงานของเด็ก
๒. ครูคือผู้สร้างบรรยากาศของการเรียน
๓. ครูเป็นผู้มีส่วนร่วมกระทำตามแนวคิดของเด็กด้วยความเชื่อที่ว่าเด็กมีศักยภาพและความสามารถสูงพอที่จะแสดงออกด้วยการกระทำด้วยตัวเอง
๔. ครูคือผู้ใช้ศักยภาพความสามารถของครูในการประสานการค้นหาประสบการณ์ของเด็ก
๕. ครูเป็นผู้ประเมินความคิดเห็นเด็ก ติดตาม ตั้งสมมุติฐานว่าต่อไปเด็กจะพบอะไร จะเกิดการเรียนรู้อะไร พร้อมสนับสนุนให้เด็กบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เก็บข้อมูลเด็กและเก็บผลงานเด็กเพื่อจัดสารนิทัศน์การประเมินเด็ก
๖. ครูเป็นผู้จัดการเวลาและโอกาสให้เด็กในการจัดผลงาน และพร้อมที่นำผลงานเด็กมาเสนอเชิงศิลปะ^{๓๓}

แนวการเรียนแบบไฮสโคป สามารถนำไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทุกกิจกรรม เพราะกระบวนการและวิธีการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กเปิดกว้างมีการคิดการปฏิบัติ ตามวงจรของการวางแผน การปฏิบัติ และการทบทวน (plan-do-review cycle) เมื่อทำกิจกรรมแล้วเด็กสามารถที่คิด

^{๓๓} กัณตวรรณ มีสมสาร และ กัญญา ศิลปกิจยาน, “การพัฒนาเด็กปฐมวัยในยุค ๔.๐”, วารสาร วไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑), หน้า ๑๗๓-๑๗๕.

กิจกรรมอื่นต่อเนื่องได้ตามความสนใจ จุดสำคัญอยู่ที่ประสบการณ์การเรียนรู้ (Key experience) ที่เด็กควรได้รับระหว่างกิจกรรม ซึ่งครูต้องมีปฏิสัมพันธ์และกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากกิจกรรมให้มากที่สุด

อีกด้านคือการศึกษาแบบ STEM คือ S คือ Science หรือวิทยาศาสตร์, T คือ Technology หรือเทคโนโลยี, E คือ Engineer หรือวิศวกรรม และ M คือ Mathematics หรือคณิตศาสตร์ ซึ่งการศึกษาแบบ STEM เป็นการศึกษาที่ทำให้เด็กได้มีโอกาสเรียนแบบบูรณาการและพัฒนาทักษะต่าง ๆ ในการทำงาน การศึกษา STEM เกี่ยวพันกับเด็กในยุคปัจจุบัน เพราะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่เด็กต้นมา เด็กก็พบธรรมชาติเช่นแสงแดด ต้นไม้ ดอกไม้ ท้องฟ้า การเรียนวิทยาศาสตร์จึงถือว่ามีความสำคัญกับชีวิตเด็ก ทำให้เด็กได้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้ง่ายขึ้น ถ้าเด็กได้เรียนสิ่งเหล่านี้อย่างสนุกสนาน ได้รู้ ได้ทดลอง ได้คิด สัมผัสวัสดุอุปกรณ์ ได้แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ จากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตั้งแต่ยังเล็กจะทำให้เด็กชอบเรียนรู้ อยากทดลอง จะทำให้เด็กไม่กลัวที่จะเรียนวิชาเหล่านี้เมื่อวิชาเหล่านี้ยากขึ้น^{๓๔} นับว่าเป็นนวัตกรรมการสอนแบบใหม่สำหรับประเทศไทย และประเทศไทยมีแนวโน้มในการจัดการศึกษาแบบ STEM เพราะการศึกษาแบบนี้เป็นการศึกษาที่ช่วยพัฒนาคนในอนาคต ทำให้เด็กอยากเรียนรู้ด้วยตนเอง เปลี่ยนการเรียนแบบท่องจำเป็นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ การทดลอง สืบค้น ใช้วัสดุอุปกรณ์เป็นการพัฒนาเด็กให้ฝึกคิด มีความสามารถ สนุกและสนใจในวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ยังเล็ก และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม) มีความสนใจในการศึกษาพัฒนาและวิจัยการศึกษาแบบ STEM โดยใช้ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะความเป็นมนุษย์และพัฒนาการศึกษาของชาติ

องค์ประกอบของสะเต็มที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย

การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็ม (STEM)^{๓๕} เริ่มต้นตั้งแต่ระดับการศึกษาปฐมวัยเมื่อพิจารณาจาก ประสบการณ์ของเด็กปฐมวัยมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องสาขาวิชา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยี และ วิศวกรรมศาสตร์ ดังนี้

วิทยาศาสตร์ เด็กปฐมวัยให้ความสนใจเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์โดยธรรมชาติของเด็กปฐมวัยเป็นนักสำรวจ สนใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว สังเกตและตั้งคำถาม อะไร ทำไม อย่างไรเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์กายภาพ อาทิ ลักษณะของวัตถุที่มีน้ำหนัก รูปร่าง ขนาด พื้นผิว สี รูปทรง อุณหภูมิโดยใช้ประสาทสัมผัส การเคลื่อนที่และแรงจากการผลัก การเป่าและการยก เด็กปฐมวัยเรียนรู้ชีวิตของพืชและสัตว์ในสภาพแวดล้อม

^{๓๔} วศิณีส อิศรเสนา ณ อยุธยา, ED.D Early Childhood Education: สรุปบทความการศึกษาแบบ STEM เพื่อการจัดการเรียนการสอน, โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย.มศว. ประสานมิตร, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล:<https://angsupun.blogspot.com/2014/09>, ๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๕} ณัฐนิชา ศรีละมัย, STEM กับเด็กปฐมวัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา. <http://164.115.41.60/excellencecenter/?p=266> 20 กุมภาพันธ์ 2018.

คณิตศาสตร์ สำหรับความสนใจด้านคณิตศาสตร์ในเด็กปฐมวัยเกี่ยวข้องกับเรื่อง การจำแนก รูปร่าง รูปทรง (พื้นฐานเรขาคณิต) การเปรียบเทียบ และการวัด การจัดลำดับ การนับ จำนวนและการใช้ตัวเลข การรวมเข้าด้วยกัน การหยิบออก และการแบ่งสิ่งของให้เพื่อน การเรียนรู้ คณิตศาสตร์ส่วนใหญ่เรียนรู้ผ่านการเล่น สำหรับพีชคณิตในระดับปฐมวัยเรียนรู้จาก การจำแนก และการแบ่งประเภทหรือเรียกว่าการจัดหมวดหมู่ของวัตถุ ส่วนเรื่องเรขาคณิตนั้นเด็กปฐมวัยเรียนรู้เกี่ยวกับ มิติ ตำแหน่ง ผ่านการเล่นบล็อก และการเล่นอื่น ๆ ^{๓๖}

เทคโนโลยี เด็กปฐมวัยเรียนรู้ผ่านเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและของเล่นต่าง ๆ ที่เป็น เทคโนโลยีซึ่งเด็ก การเรียนรู้ผ่านการเล่น เช่น รถยนต์ เครื่องบิน เรือยนต์ต่าง ๆ การมีประสบการณ์ จากสิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นเทคโนโลยีในบ้าน เช่น การถ่ายภาพ การถูกบันทึกภาพด้วยวิดีโอ การดู โทรศัพท์ การใช้คอมพิวเตอร์ การใช้โทรศัพท์มือถือ สมาร์ทโฟน นอกจากนี้เด็กปฐมวัยมีประสบการณ์ การใช้เทคโนโลยีผ่านการปรุงอาหารของคุณแม่ เช่น เครื่องคั้นน้ำผลไม้ เครื่องผสมอาหาร เครื่องตีไข่ เครื่องปั่น หม้อหุงข้าว ตู้เย็น กาต้มน้ำไฟฟ้า เตาไรต์ ผ้า เตอบีบ เต่าปิ้ง มีด จักรเย็บผ้า สำหรับการ เรียนรู้ผ่านการใช้เทคโนโลยีในชั้นเรียน และจากอุปกรณ์ ประกอบการทดลองง่าย ๆ ได้แก่แว่นขยาย กล้องจุลทรรศน์ หลอดหยด เข็มทิศ ลูกตุ้มนาฬิกาสำหรับวาดภาพ กังหันลม

วิศวกรรมศาสตร์ เด็กปฐมวัยมีประสบการณ์ผ่านงานทางวิศวกรรมศาสตร์ในชีวิต ประจำวันจาก สิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น การสร้างสะพาน การทำพื้นให้เอียงแบบสะพาน การทำถนนที่ ส่งผลต่อความเร็วของ รถทำถนนที่มีความโค้ง ลาดชัน ถนนที่มีลูกระนาด การสร้างลิฟต์ หรือบันได เลื่อน การสร้างรถที่มีล้อและเพลลา

จุดประสงค์การเรียนรู้ STEM Education เป็นการเรียนรู้ที่มีลักษณะสำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. เป็นการสอนที่เน้นการบูรณาการ
๒. ช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาทั้ง ๔ วิชากับชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ
๓. เน้นการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ ทำลายความคิดของนักเรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจที่สอดคล้องกับเนื้อหาทั้ง ๔ วิชา ^{๓๗}
๔. เพื่อให้เด็กได้สังเกต สำรวจ และสืบค้นข้อมูล เพื่อตอบข้อสงสัย
๕. เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มเด็กได้ทำงานโดยมีเป้าหมายร่วมกัน ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้น และยังมีนักวิชาการอีกคือ กมลฉัตร กล่อมอิม ได้เน้นหนักหนาว่า ทฤษฎีที่สนับสนุนแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสะเต็มศึกษาคือทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist) เป็นทฤษฎีที่

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน.

^{๓๗} สำนักงานวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ,เอกสารประกอบการประชุมประจำปี ๒๕๕๗ ของ สศช. เรื่อง “การพัฒนาคนเพื่ออนาคตประเทศไทย” เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๗ ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี มกราคม - มีนาคม ๒๕๕๘, หน้า ๓๔-๓๗.

ให้ความสำคัญกับตัวผู้เรียน เชื่อว่าผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมอย่างกระตือรือร้น

ในกรอบแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ประกอบด้วย

๑. นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง และนักเรียนแต่ละคนสร้างความรู้ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน รวมทั้งอาจแตกต่างกับแนวทางของผู้สอน

๒. ประสบการณ์เดิมของนักเรียนเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างความรู้ใหม่และนักเรียนแต่ละคน มีความรู้และประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกัน

๓. การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การมีประสบการณ์ตรง และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของผู้เรียนมีส่วนช่วยในการสร้างความรู้ใหม่

๔. ครูมีบทบาทในการจัดบริบทการเรียนรู้ตั้งคำถามที่ท้าทายความสามารถ กระตุ้นสนับสนุนให้นักเรียนเกิดการสร้างความรู้ และให้ความช่วยเหลือนักเรียนในทุก ๆ ด้าน^{๓๘}

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๖ เพื่อให้สถานศึกษาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกสังกัดนำหลักสูตรฉบับนี้ไปใช้ โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับเด็กและสภาพท้องถิ่น ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๖ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงได้ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง พบว่า ๒๕๔๖ มีจุดดีหลายประการ เช่น เป็นหลักสูตรที่มีความเป็นเอกภาพ ยืดหยุ่น มีความเป็นสากลบนพื้นฐานความเป็นไทย สถานศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับบริบทความต้องการของตนเอง และหลักสูตรใช้ได้กับทุกกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่เป็นปัญหาที่มีอยู่รอบด้านและความไม่ชัดเจนของการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ ได้แก่ ปัญหาความไม่ชัดเจนของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย สถานศึกษาส่วนใหญ่ขาดการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างพัฒนาการเด็กปฐมวัย มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ ปัญหาการประเมินพัฒนาการในสภาพจริง ปัญหาความเชื่อมโยงกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ รวมถึงปัญหาคุณภาพเด็กที่จบหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่ผลการประเมินพัฒนาการในภาพรวมไม่เป็นไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน^{๓๙}

นอกจากนี้แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็ม และ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักและเห็นคุณค่าของการเรียนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ทำให้เห็นว่าวิชาเหล่านั้นเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สามารถนำมาใช้ได้ทุกวันส่วนการเรียนรู้แบบ ไฮร์สโคป เด็กก็จะมีความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังการจัดประสบการณ์สูงกว่าก่อนการจัด

^{๓๘} กมลฉัตร กล่อมอ้อม, “การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสะเต็มศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพรู”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙), หน้า ๓๓๔- ๓๓๕.

^{๓๙} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ ๓-๖ ปี ๒๕๖๐.

ประสบการณ์ ทั้งนี้เนื่องจาก การจัดประสบการณ์โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย เป็นการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และได้ออกแบบการทดลองกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอน และชัดเจนเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังเน้นกิจกรรมที่เด็กสามารถทำการทดลองได้ด้วยตนเอง เมื่อสิ้นสุดการทดลองเด็กจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว และที่สำคัญเมื่อสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปจากเดิมเด็ก ๆ สามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในเหตุการณ์ใหม่ได้ กระบวนการเรียนรู้จะเน้นการเรียนรู้ที่เด็กกับครูผู้สอนเรียนรู้ร่วมกันและมีความสุขและสนุกกับเรียนรู้ ดังนั้นการเรียนการสอนทุกรูปแบบต่างก็ส่งผลต่อเด็กในการเรียนรู้ แต่สิ่งที่มุ่งหวังให้เด็กได้รับอย่างน้อยต้องส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อการเรียนรู้ที่ดีและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้มีความคิดอิสระสร้างสรรค์ ริเริ่ม ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนแต่ละรูปแบบจะมีจุดเน้นสำคัญของรูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ก็คือ วิเคราะห์นโยบายของรัฐโดยสังเขปในการพัฒนาเด็กปฐมวัยในยุค ๔.๐ เด็กปฐมวัยควรได้รับการพัฒนาให้สามารถสร้างผลงานหรือนวัตกรรมได้ เพื่อตอบสนองนโยบายของชาติที่จะต้องขับเคลื่อนไปอย่าง “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยพัฒนาให้เด็กสามารถคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดผลิตภาพ และคิดรับผิดชอบ ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยควรพัฒนาตามแนวตามแนวทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองจากการลงมือกระทำ ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้อย่างตื่นตัว ได้จัดกระทำกับข้อมูลหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเด็กปฐมวัยทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม

ดังนั้น ในการจัดการศึกษาปฐมวัย บุคคล สถาบัน องค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยการเป็นผู้จัดหรือผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การบริจาคทรัพย์สิน รวมทั้งการมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษา จะได้รับการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีจากรัฐ คือ เงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคล และเงินอุดหนุนการศึกษา (หมวด ๘ มาตรา ๕๘, ๖๐, ๖๑) ในการจัดการศึกษาปฐมวัย สามารถให้ความรู้แก่พ่อแม่ หรือผู้ปกครองตลอดจนผู้เรียนได้ด้วยเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (หมวด ๙ มาตรา ๖๓, ๖๖)

๒.๓ แนวคิด/ทฤษฎีการพัฒนาเด็กปฐมวัย

๒.๓.๑ แนวคิดทฤษฎีพัฒนามนุษย์ในช่วงปฐมวัย

โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงเด็กปฐมวัย มักเป็นที่เข้าใจว่าหมายถึงเด็กที่อยู่ในวัยก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา แต่แพทย์และผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กปฐมวัยอธิบายว่าเด็กปฐมวัยมีความหมายถึงเด็กตั้งแต่แรกปฏิสนธิ จนถึงวัย ๖ ปี การศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กจำนวนมากและการเรียนรู้รวมทั้งองค์ความรู้ด้านพัฒนาการจิตวิทยาวิวัฒนาการของเด็กปฐมวัย ซึ่งมีผู้รู้ได้อธิบายการพัฒนาของเด็กปฐมวัย คือ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดา จนกระทั่งเข้าสู่อายุ ๓-๖ ปี ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าประสบการณ์ในช่วงวัยอื่น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านที่เกิดขึ้นอย่างผสมผสานในเวลาเดียวกันและสามารถสังเกตเห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกอย่างชัดเจน ซึ่งอัตราในการเปลี่ยนแปลงของเด็กแต่ละคนอาจมีอัตราการเปลี่ยนแปลงช้าหรือเร็วแตกต่างกันไป แต่ส่วนมากแล้วพฤติกรรมก็

มักจะเป็นไปตามแบบแผนและมีรูปแบบทิศทางเดียวกัน^{๔๐} เรียกว่า พัฒนาการตามวัย (Developmental Task) เด็กที่แสดงพฤติกรรมตามขั้นตอนพัฒนาการได้พอเหมาะกับวัย จะถือว่ามีการพัฒนาการสมวัยจากการศึกษาของนักทฤษฎี เช่น

ทฤษฎีพัฒนาการตามวัยของ โรเบิร์ต เจ. ฮาวิกเฮิร์ส (Havighurst's Theory of Development Task)

แนวคิดของโรเบิร์ต เจ. ฮาวิกเฮิร์ส เป็นงานที่มนุษย์ทุกคนจะต้องทำตามวัยว่า “งานพัฒนาการ” หมายถึง จะต้องทำในแต่ละวัย เพื่อความสัมฤทธิ์ผลของงานพัฒนาการของแต่ละวัยเมื่อมีความสำคัญมาก ดังนี้ จึงต้องเรียนรู้ เพื่อเป็นการพัฒนาขั้นต่อไปและเป็นตัวแปรที่สำคัญในการพัฒนามี ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ ๑) วุฒิภาวะทางร่างกาย ๒) ความมุ่งหวังของสังคมและกลุ่มที่แต่ละบุคคลเป็นสมาชิกอยู่^{๔๑} ๓) ค่านิยม แรงจูงใจ ความมุ่งหวังส่วนตัวและความทะเยอทะยานของแต่ละบุคคลได้แก่ ความพร้อมเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (Natural Readiness Approach) และความพร้อมเกิดจากการกระตุ้น (Guided Experience Approach)

การแบ่งพัฒนาการของมนุษย์ พัฒนาการของมนุษย์ แบ่งออกเป็น

๑. พัฒนาการทางกาย เป็นการแบ่งพัฒนาการของมนุษย์ตามขั้นตอนในแต่ละวัย
๒. พัฒนาการทางด้านความคิดหรือสติปัญญา (Cognitive Development) ของเพียเจต์
๓. พัฒนาการทางด้านจิตใจ ซึ่งแบ่งย่อยเป็น

๓.๑ พัฒนาการทางด้านจิตใจ-เพศ (Psychosexual Development) ของฟรอยด์ (Freud)

๓.๒ พัฒนาการทางด้านจิตใจ-สังคม (Psychosocial Development) ของอีริกสัน (Erikson)

ที่กล่าวมานี้ก็จะอธิบายเป็นขั้นตอน^{๔๒} และแนวคิดที่สำคัญ ฟรอยด์ เพียเจต์ อีริกสัน ทั้ง ๓ท่านนี้ เชื่อว่าพฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์ มีแรงจูงใจมาจากจิตไร้สำนึก ซึ่งมักจะผลักดันออกมาในรูปความฝัน การพูดพลั้งปาก หรืออาการผิดปกติทางด้านจิตใจในด้านต่าง ๆ เช่น โรคจิต โรคประสาท เป็นต้น เขาเป็นบุคคลแรกที่ได้อธิบายทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพซึ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับแรงขับทางสัญชาตญาณ (Instinctual drive) และแรงขับดังกล่าวเป็นพลังงานที่สามารถเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนที่ได้

^{๔๐} บงกช ทองเอี่ยม, กัมปนาท บริบูรณ์, และ อำไพ เกียรติชัย, “การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาเด็กปฐมวัย ตามแนวคิด Two-Generation Approach ด้วยวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม”, Veridian E-Journal, Silpakorn University, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐), หน้า ๗๗๗.

^{๔๑} Robert J. Havighurst (1900–1991), Havighurst's Developmental Tasks Theory: Early Childhood Education Psychological Evaluation: A Child Children, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.psychologynoteshq.com/development-tasks/> [๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑].

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน.

แนวคิดทฤษฎีของฟรอยด์ (Freudian Psychoanalysis)

แนวคิดทฤษฎีของฟรอยด์ (Freudian psychoanalysis) ที่สำคัญ ๆ ของทฤษฎีนี้มีหลายประการ อาทิ จิตใต้สำนึก การทำงานของจิต การทำจิตบำบัดแบบ Free association การวิเคราะห์ความฝัน โครงสร้างบุคลิกภาพและกลไกป้องกันตัว ฯลฯ แนวคิดเรื่องจิตใต้สำนึกเป็นแนวคิดที่สำคัญมากของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ทุกแนวคิด ซิกมันด์ ฟรอยด์^{๔๓} ผู้ริเริ่มศึกษาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ ได้กล่าวถึงโครงสร้างทางบุคลิกภาพ ของมนุษย์ประกอบด้วยพลัง ๓ ประการ ได้แก่ Id, Ego, และ Super Ego ที่เป็นพลังทั้ง ๓ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือ

Id เป็นพลังที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด เป็นพลังแสวงหาความสุข

Ego เป็นพลังแห่งการรู้และเข้าใจ การรับรู้ข้อเท็จจริง การใช้เหตุผล

Super Ego เป็นพลังที่เกิดจากการเรียนรู้

ซึ่งพลังทั้ง ๓ นี้ย่อมเป็นตัวชี้ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคล^{๔๔}

แนวคิดทฤษฎีของ แอริค เอช. แอริคสัน (Erik H. Erikson) (๑๙๐๒-๑๙๙๕)

แนวคิดทฤษฎีของ แอริค เอช. แอริคสัน (Erik H. Erikson) ผู้นำทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์มาขยายความและศึกษาต่อเนื่องอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ได้กล่าวถึงทฤษฎีการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ ๘ ขั้นตอน เรียกว่า Psychosocial Strength โดยเน้นว่า ลักษณะสัมพันธ์ภาพที่บุคคลมีกับบุคคลต่าง ๆ และความขัดแย้งทางสังคมจิตใจ (Psychosocial Crises) เป็นจุดกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมและพัฒนาบุคลิกภาพในรูปแบบต่าง ๆ เป็นขั้นตอนตามลำดับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยรุ่น ซึ่งจะได้นำรายละเอียดมาวิเคราะห์ตามแนวทฤษฎีแอริคสันเราจะกล่าวเฉพาะแค่ ๑ – ๔ เท่านั้น เพราะ ๔ ขั้นตอนอยู่ในระดับปฐมวัย อ้างจาก ศรีเรือน แก้วกังวาน^{๔๕}

ขั้นที่ ๑ ความรู้สึกไวเนื้อเชื่อใจ กับ ความไม่ไว้วางใจกล่าวคือ การพัฒนาขั้นแรกจะเกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่แรกเกิดจนถึงขวบปีแรก ในช่วงนี้ทารกจะมีความสุขความพึงพอใจบริเวณปาก และกิจกรรมเกี่ยวกับการกลืนกิน ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปีแรกของชีวิต ทารกที่อยู่ในครรภ์มารดาจะได้รับ การตอบสนองที่เพียงพอ อยู่ในอุณหภูมิที่เหมาะสม รับประทานอาหารผ่านทางสายรก อยู่ในภาวะสงบเงียบ ทำให้ทารกมีความพึงพอใจรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ต่อมาเมื่อทารกคลอดจากครรภ์มารดาจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิ การกลืนกินทางปาก การขับถ่ายทางทวารหนัก การได้ยินเสียงและอื่น ๆ ในขั้นนี้หากมารดาให้ความรักและการดูแล แก่ ทารกอย่างสม่ำเสมอ ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานทางกายและทางจิตใจ อย่างเช่นทารกน้อยที่

^{๔๓} George G. Thomphon, *Child Psychology: Growth Trends in Psychological Adjustment*, Third India Reprint , Published in India by arrangement with Houghten Mifflin Company, USA . 1966 ,P.14-15.

^{๔๔} ศรีเรือน แก้วกังวาน, *จิตวิทยาทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , ๒๕๕๐), หน้า ๓๒๒.

^{๔๕} Wikipedia, “Erik Erikson” in, https://en.wikipedia.org/wiki/Erik_Erikson Childhood and Society (1950)

ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการที่ดี จะสร้างความไว้วางใจต่อบุคคลรอบข้างและสภาพแวดล้อม มีความเชื่อมั่น และความหวังในการเริ่มต้นพัฒนาการแห่งชีวิตในอนาคต เมื่อชีวิตพวกเขาจะต้องเผชิญกับปัญหา หรือความกดดัน เขาก็จะมีความเข้มแข็งในการฝ่าฟันปัญหา ซึ่งเป็นผลจากการได้รับประสบการณ์ทางบวกในช่วงต้นของชีวิตนั่นเอง^{๔๖}

ขั้นที่ ๒ ความเป็นตัวของตัวเอง กับ ความละเอียดและสงสัย ในพัฒนาการขั้นที่ ๒ เกิดขึ้นระหว่างขวบปีที่ ๒-๓ ของชีวิตพัฒนาการในขั้นนี้เด็กจะมีพัฒนาการทางร่างกาย โดยเฉพาะกล้ามเนื้อมากขึ้น และเริ่มที่จะเรียนรู้การควบคุมส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เคลื่อนไหวร่างกายอย่างเป็นอิสระมาก เด็กจะมีการพัฒนาตัวเองไปในลักษณะที่มีโอกาสเลือกลอง และอยู่ในระเบียบวินัยไปในตัว ในทางตรงข้ามถ้าพ่อแม่เคร่งครัดเจ้าระเบียบให้เด็กอยู่ในระเบียบตลอดเวลาหรือเลี้ยงดูแบบปกป้องมากเกินไป (over protective) ไม่ยอมรับสิ่งที่เด็กทำขึ้นมาด้วยตนเอง เด็กจะพัฒนาตัวเองไปในรูปแบบที่ไม่แน่ใจในตนเองหรือไม่กล้าที่จะทำอะไรด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา^{๔๗}

ขั้นที่ ๓ ความคิดริเริ่มกับความรู้สึกลึกซึ้ง พัฒนาการในขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๓-๕ ปี เด็กวัยนี้ร่างกายมีความสามารถและช่วยตัวเองได้มากขึ้นกว่าเดิม แต่ก็ยังอยู่ในวงจำกัด การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สำหรับเด็กในช่วงวัยนี้ทำได้โดยให้เด็กได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ท้าทายความสามารถของเขา รวมทั้งสิ่งแวดล้อมก็มีส่วนผลักดัน และเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กได้ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กเริ่มเรียนรู้บทบาททางเพศ มาตรฐานทางศีลธรรมและการควบคุมอารมณ์ ครอบครัวจะเป็นแหล่งชี้แนะถึงสิ่งต่าง ๆ ในสังคมให้แก่เด็ก เด็กเริ่มสร้างบุคลิกภาพและความรู้สึกผิดชอบชั่วดีจากการได้มีกิจกรรมและประสบการณ์ร่วมกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว การอบรมสั่งสอนโดยพ่อแม่ หรือผู้ใหญ่ในครอบครัวจะช่วยให้เด็กได้ซึมซาบเข้าไป เป็นการรู้สำนึกผิดชอบชั่วดีในความคิด และแสดงออกในพฤติกรรมของเด็ก หรือนัยหนึ่ง ระยะก่อนไปโรงเรียน (Preschool period)^{๔๘}

อายุ ๕-๖ ปี: ขั้นมีความคิดริเริ่มกับความรู้สึกลึกซึ้ง เป็นระยะที่เด็กมีการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง มีความสัมพันธ์กับเพื่อนที่โรงเรียน เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบลองอะไรใหม่ ๆ ชอบเล่นก่อสร้างอะไรขึ้นมาตามความคิดของตน และ ในขั้นนี้เด็กจะย่างเข้าสู่ความรู้สึกไวในบริเวณอวัยวะสืบพันธุ์ ฉะนั้น ถ้าเด็กได้รับความรักความเข้าใจและได้รับการสนับสนุนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จากทั้งพ่อและแม่ เด็กย่อมมีความมั่นใจในตนเอง กล้าซักถาม มีความคิดริเริ่ม แสดงความแสบคายในการแก้ปัญหาและพร้อมที่จะเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ตรงกันข้าม ถ้าพ่อแม่เข้มงวดควบคุมความประพฤติตลอดเวลา เด็กจะเกิดความรู้สึกว่าตนเองทำผิดเมื่อพยายามทำอะไรด้วยตัวของตัวเอง มักจะกลัวไม่มั่นใจไป เด็กวัยนี้ควรได้รับโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ ตาม

^{๔๖} จิตวิทยาพัฒนาการเด็กและวัยรุ่น พัฒนาการทางจิตสังคม ๘ ขั้น ตามทฤษฎีของเอริกสัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.banjomyut.com/library_2/extension-1/concepts_of_developmental_psychology/05_1.html [๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๑].

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน.

^{๔๘} Erikson, E. H., Erikson's Stages of Development, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.learning-theories.com/eriksons-stages-of-development.html> [๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑].

ความสามารถอย่างอิสระ เช่น การเล่น การคิด การประดิษฐ์^{๔๙} การจินตนาการต่าง ๆ และควรได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ซึมซับความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และหลักศีลธรรมจรรยา หากเด็กวัยนี้ได้รับการจำกัดในการทำกิจกรรมหรือถูกตำหนิ เมื่อคิดและทดลองทำสิ่งต่าง ๆ จะทำให้เด็กขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดคัดค้านหรือความรู้สึกผิดเกิดขึ้น เนื่องจากเขาไม่สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จตั้งใจและถูกติตรอนหรือขัดขวางความสามารถของตนเอง ทำให้ความรู้สึกผิดเกิดสะสมในตัวเด็กและมีผลให้เด็กขาดความคิดสร้างสรรค์ทำให้เด็กได้ฝึกการใช้จินตนาการอย่างอิสระ ซึ่งจะมีผลให้เด็กเป็นคนกล้าคิด กล้าริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ทำให้เด็กได้แสดงออกถึงสิ่งที่ตนคิดและรู้สึกโดยเฉพาะในเด็กเล็กที่ยังไม่สามารถสื่อสารทางตัวอักษรได้ดี ทำให้เด็กรักการทำงานและมีความภาคภูมิใจในตนเอง เมื่อการสร้างสรรคงานศิลปะของเด็กแต่ละชิ้นเสร็จสิ้นลงเด็กจะรู้สึกภาคภูมิใจกับผลงานของเขามาก ทำให้กระตือรือร้นที่จะสร้างผลงานชิ้นใหม่ต่อไป ช่วยฝึกความประณีตมีสมาธิเพราะในขณะที่เด็กพยายามควบคุมมือให้สามารถวาดภาพพระบายสีหรือประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จนั้น ต้องใช้ความตั้งใจ ความพยายามและใช้สมาธิที่แน่วแน่

ขั้นที่ ๔ ความขยันหมั่นเพียรกับความรู้สึกต่ำต้อย ขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๖ - ๑๒ ปี ช่วงวัยเด็กตอนปลายเป็นระยะที่เด็กมีความเจริญเติบโตและมีความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากขึ้นยิ่งกว่าในวัยเด็กตอนต้นและวัยเด็กตอนกลาง การแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ทำให้เด็กมีประสบการณ์กับสิ่งใหม่ ๆ รอบตัวเขามากขึ้น เมื่อเขาคิดว่าสิ่งใดที่เขาต้องการเขาจะต้องแสวงหาให้ได้ตามความปรารถนา เนื่องจากในวัยที่ผ่านมาเขาไม่สามารถทำกิจกรรมหลายอย่างได้ เพราะมีผู้ใหญ่คอยบังคับและควบคุม เด็กในวัยนี้ต้องการแสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อแสดงความเป็นผู้ใหญ่ จุดสำคัญของพัฒนาการระยะนี้ คือการได้แสดงออกว่าเขามีความคิด และมีความสามารถเหมือนผู้ใหญ่คนอื่น ๆ เช่นกัน ในช่วงอายุนี้นักคิดรอบข้างควรช่วยชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต เพราะเป็นระยะที่พวกเขาเริ่มไตร่ตรองถึงอนาคต การที่ได้พิสูจน์ว่ามีความสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ในขอบเขตของเขาได้อย่างเหมาะสม ทำให้เด็กในวัยนี้มีความเชื่อมั่นว่าเขาจะประสบความสำเร็จในอนาคต^{๕๐}

พัฒนาการของเด็กปฐมวัยทางร่างกายและอารมณ์

การเจริญเติบโตด้านร่างกายของเด็กปฐมวัยนี้มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้า ๆ สม่ำเสมอ มีการเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อและระบบประสาทซึ่งทำงานประสานกันได้ดีขึ้น การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของอวัยวะภายในเกือบทุกระบบ รวมทั้งการพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยนี้คือการมีความคิดละเอียดอ่อนมากขึ้นสามารถเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม เด็กวัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกที่เกิดขึ้นเร็ว บางครั้งทำตัวเป็นผู้ใหญ่ บางครั้งทำตัวเป็น

^{๔๙} ทิพวรรณ สุขผล, *กิจกรรมสร้างสรรค์*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/29690> [๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๑].

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน.

เด็ก ความขัดแย้งทางอารมณ์จึงเกิดขึ้นได้เสมอ พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยนี้จึงขึ้นอยู่กับลักษณะการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ซึ่งมีผลสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความรู้สึกมั่นคงของเด็กต่อไป^{๕๑}

พัฒนาการของเด็กปฐมวัยทางด้านความคิดและสังคม

เด็กจะสนใจในสิ่งต่าง ๆ แล้วพยายามดัดแปลงให้มาสู่แบบฉบับของเขา ความสามารถในการเลียนแบบจะปรากฏออกมาในรูปของ การเรียนรู้ภายในขอบเขตความสามารถของตนเอง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและสังคม เด็กจะมองเห็นว่าพ่อแม่เป็นตัวแทนของสังคม เป็นแบบอย่างแก่เขา แต่เขายังต้องการตัวแบบอื่น ๆ เพื่อการเปรียบเทียบกับ เช่น เพื่อนของพ่อแม่ และพ่อแม่ของเพื่อน เป็นบุคคลสำคัญที่ใหม่สำหรับเขา นอกจากนี้เพื่อนบ้าน เพื่อนในโรงเรียน เป็นสิ่งสำคัญทางสังคมที่เขาจะพิจารณา และคนแปลกหน้ากลายเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับเขา เด็กหญิงและเด็กชายจะแสวงหาผู้ใหญ่และบุคคลอื่น ๆ เพื่อการวิเคราะห์ เขาคิดว่าพ่อแม่ยังไม่สมบูรณ์พอที่เขาจะเลียนแบบได้ครบทุกด้าน ในโลกของเด็กมีการสมมติตำแหน่งต่าง ๆ ที่สำคัญเหมือนผู้ใหญ่ เด็กมีความนับถือตนเองเป็นเกณฑ์ เพื่อวัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของตน^{๕๒} เด็กจะแสวงหาตัวแบบจากครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษออกไป ทางด้านการปรับตัวของเด็กในสังคม เด็กจะมีการยอมรับตัวเองมากขึ้น นอกจากนี้โรงเรียน กลุ่มเพื่อนรุ่นเดียวกันและกลุ่มบุคคลทางศาสนา จะมีส่วนช่วยสนับสนุนการปรับตัวของเด็กได้เป็นอย่างดีในช่วงวัยนี้เด็กเริ่มเปลี่ยนความผูกพันจากครอบครัวไปสู่สถาบันอื่นในสังคม^{๕๓} ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้ดีที่สุดที่เหมาะสม หากผู้ที่จัดการศึกษาปฐมวัยเข้าใจธรรมชาติการเจริญเติบโตและความรู้หลักทฤษฎีทางจิตวิทยาพัฒนาการ ย่อมสามารถนำมาประยุกต์ประกอบการจัดการเรียนการสอนและวางรากฐานการเรียนรู้ได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งมีนักจิตวิทยา นักทฤษฎีที่สำคัญดังนี้

แนวคิดทฤษฎีของอาร์โนลด์ กิเซล (Arnold Gesell)

แนวคิดทฤษฎีของ อาร์โนลด์ กิเซล (Arnold Gesell) นักทฤษฎีการพัฒนาเด็ก Child Development Theories อธิบายว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กว่าการเจริญเติบโตของเด็กทางร่างกาย เนื้อเยื่อ อวัยวะ หน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ และพฤติกรรมที่ปรากฏขึ้นเป็นรูปแบบที่แน่นอนและเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมเป็นองค์ประกอบรองที่ต่อเติมเสริมพัฒนาการต่าง ๆ กิเซล เชื่อว่าวุฒิภาวะจะถูกกำหนดโดยพันธุกรรม และมีในเด็กแต่ละคนมาตั้งแต่เกิด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กแต่ละวัยมีความพร้อมทำสิ่งต่าง ๆ ได้ ถ้าวุฒิภาวะหรือความพร้อมยังไม่เกิดขึ้นตามปกติในวัยนั้น สภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก^{๕๔}

^{๕๑} อ้างแล้ว.

^{๕๒} Erik H. Erikson, and Joan M. Erikson, *The Life Cycle Completed: Extended Version* (W. W. Norton, 1998), p. 109.

^{๕๓} James E. and Marcia I E. *Development and validation of ego identity status State*, (University of New York, 1984), p. 22.

^{๕๔} Arnold Gesell and Frances L. ILG: *Child Development and a child of Man: An Introduction to the Study of Human growth*, (Harper and Row New York and Evanston, 1949), pp. 274-275.

ดังนั้นการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่อง มาตั้งแต่ปฏิสนธิจนเข้าสู่ช่วงอายุ ๓-๖ ปี ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าพัฒนาในช่วงอื่น ๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านทั้งทางคุณภาพและปริมาณจะเกิดขึ้นอย่างผสมผสานในช่วงเวลาเดียวกันและสามารถสังเกตเห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมที่แสดงออกได้อย่างชัดเจน อีกทั้งพัฒนาการเป็นกระบวนการที่มีการประสานงานกันพร้อมกันไปทั้งหมดทั้งร่างกายและจิตใจ คือ การเติบโตทางร่างกาย และพัฒนาการทางอารมณ์และสติปัญญานั้นจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน อย่างใกล้ชิด เพราะฉะนั้นในการศึกษาพัฒนาการเด็กเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก มิใช่แยกศึกษาเพียงส่วนหนึ่ง ในการเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กจึงต้องศึกษาทั้งหมด มิใช่แยกเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง ในการเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมาก เพราะความเข้าใจในการพัฒนาการจะช่วยให้สามารถสังเกต อบรมเลี้ยงดู และส่งเสริมพัฒนาการและประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับเด็กได้โดยตรงกับระดับความสามารถของเด็กแต่ละคน ^{๕๕}

ทฤษฎีการเรียนรู้ของ สกินเนอร์ (Skinner)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ กับการจัดการศึกษาปฐมวัย สกินเนอร์ ^{๕๖} แนะนำให้เห็นว่า ทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม ครูควรให้การเสริมแรงโดยการชมเชยหรือให้แรงจูงใจโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้รางวัล ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้ต้องการให้ผู้อื่นสนใจตนหรือเห็นว่าตนเองสำคัญกว่าคนอื่น การให้แรงจูงใจจะทำให้เด็กเกิดความสนใจ พอใจที่จะเรียน ด้วยทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ คือการควบคุมการตอบสนองด้วยวิธีการเสริมแรง เพื่อต้องการให้เด็ก เกิดเป็นนิสัยติดตัว ดังนั้นถ้าเราต้องการให้เด็กมีพฤติกรรมใหม่ในเรื่องใด ก็ควรให้การเสริมแรงพฤติกรรมนั้น ด้วยการให้เด็กทำต่อไปจนเป็นนิสัย หากต้องการให้พฤติกรรมใดหายไปก็ควรลดการเสริมแรงพฤติกรรมนั้น พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ก็จะเสื่อมสลายไป การปลูกฝังพฤติกรรมใหม่ให้แก่เด็กโดยการใช้การเสริมแรงเป็นแนวทางการควบคุมพฤติกรรม เพื่อครูจะได้จัดการวางแผนให้เหมาะสมกับ บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Maching) และเครื่องช่วยสอน (Teaching Learning) ^{๕๗} สกินเนอร์ได้เสนอการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งจัดแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นส่วนย่อย เป็นขั้นตอน และจัดลำดับให้เป็นเหตุเป็นผลเพื่อให้เรียนได้ง่าย และเมื่อสำเร็จแต่ละขั้นจะได้รับแรงเสริม หรือให้รางวัลทันที ทั้งบทเรียนสำเร็จรูปและเครื่องช่วยสอนต่างเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีคำตอบที่ถูกต้องไว้ให้ ซึ่งบทเรียนดังกล่าวสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างยิ่งขึ้น

^{๕๕} สุภาวดี ลายบัว, “ความสัมพันธ์ระหว่างการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองกับความรู้ของผู้ปกครองในการสร้างเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในสถานศึกษา เขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารศึกษา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒.

^{๕๖} Stephen Winokun, “Skinner’s Theory of Behavior an Examination of B.F. Skinner’s Contingencies of Reinforcement: A theoretical analysis’: Minnesota Center for Philosophy of Science and Texas Christain University”, **Journal of Experimental Analysis of Behavior**, no. 2 (March 1971), pp. 253-259.

^{๕๗} Robert Epstein, “Skinner as Self-Manager”, **Journal of Applied Behavior Analysis**, no. 3 (1997), pp. 545-568.

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ เพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์ (Piaget)^{๕๘} เป็นนักจิตวิทยาที่สนใจและศึกษาเรื่องของการพัฒนาการทางสติปัญญา ต่อเนื่องจากทั้ง ๒ ท่านนี้ เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจและการเรียนรู้เกิดจาก กระบวนการค้นพบด้วยตัวเอง เด็กอายุ ๒-๗ ปีได้วัยนี้ เป็นวัยก่อนเข้าโรงเรียน และวัยอนุบาล ยังไม่สามารถใช้สติปัญญากระทำการต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ความคิดของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับความรู้เป็นส่วน ใหญ่ ไม่สามารถใช้เหตุผล อย่างลึกซึ้งได้วัยนี้เริ่มเรียนรู้การใช้ภาษา และสามารถใช้อัตลักษณ์ต่าง ๆ ได้ พัฒนาการวัยนี้แบ่งได้เป็น ๒ ขั้นคือ

๑) ขั้นกำหนดความคิดไวล่วงหน้า (preconceptual thought) อายุ ๒-๔ ปี ระยะเวลาของเด็ก จะมีพัฒนาการด้านการใช้ภาษา รู้จักใช้คำสัมพันธ์กับสิ่งของ มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้แต่ ยังไม่สมบูรณ์ ไม่มีเหตุผล คิดเอาแต่ใจตัวเอง อยู่ในโลกแห่งจินตนาการชอบเล่นบทบาทสมมติตาม จินตนาการของตนเอง

๒) ขั้นคิดเอาเอง (intuitive thought) อายุ ๔-๗ ปี ระยะเวลาเด็กสามารถคิดอย่างมีเหตุผล ขึ้นแต่การคิดยังเป็นลักษณะการรับรู้มากกว่าความเข้าใจ จะมีพัฒนาการรับรู้อย่างรวดเร็ว สามารถ เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นหมวดหมู่ ทั้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ลักษณะพิเศษของวัยนี้คือ เชื่อตัวเองโดยไม่ยอมเปลี่ยนความคิดหรือเชื่อในเรื่องการทรงภาวะเดิมของวัตถุ (conservation) ซึ่งเพียเจต์ เรียกว่า principle of invariance คือหลักการไม่แปรเปลี่ยน

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของ บรูเนอร์ (Jerome S. Bruner)

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของ บรูเนอร์ (Jerome S. Bruner: 1956)^{๕๙} เป็นนักจิตวิทยาใน ยุคใหม่ ชาวอเมริกันคนแรกที่สืบสานความคิดของเพียเจต์ โดยเชื่อว่าพัฒนาการและการเรียนรู้ของ เด็กเกิดจากกระบวนการภายในอินทรีย์ (Organism) เน้นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่ แวดล้อมเด็ก ซึ่งจะพัฒนาได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์และ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก และ ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาคือเด็กเรียนรู้ได้อย่างไร ควรศึกษาตัวเด็กในชั้นเรียน

ทฤษฎีของบรูเนอร์เน้นหลักการ กระบวนการคิด ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะ ๔ ข้อ คือ แรงจูงใจ (Motivation) โครงสร้าง (Structure) ลำดับขั้นความต่อเนื่อง (Sequence) และการ เสริมแรง (Reinforcement) บรูเนอร์ เห็นว่าเด็กวัยอนุบาลจะอยู่ในระดับ ซึ่งการเรียนรู้ต่าง ๆ อยู่ ในลักษณะของการกระทำ โดยผ่านประสบการณ์ที่ได้พบเห็นและการรับรู้ต่าง ๆ บรูเนอร์ ยังมี ความเห็นว่าคนทุกคนจะมีพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจ โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า Acting,

^{๕๘} Jean Piaget, Barbal Inhelder, **The Psychology of The Child**, (Harvard University: United State of America, 2000), pp. 4-13.

^{๕๙} Smith, M.K. Jerome S. Bruner and the process of education. The Encyclopaedia of Informal Education (2002), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.geteduca.com/blog/jerome-bruner-early-childhood-education/>.

imaging และ symbolizing เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต^{๖๐} มิใช่ว่าเกิดขึ้นเพียงช่วงใดช่วงหนึ่งในระยะแรก ๆ ของชีวิตเท่านั้น

ตามแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) เด็กเล็กจะมองกฎเกณฑ์ว่าเป็นสิ่งจริงจึงเปลี่ยนแปลงไม่ได้ (absolute) และมาจากอำนาจภายนอก (external) หมายความว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็กจะอยู่ในลักษณะผิดว่ากันไปตามสิ่งที่สังเกตเห็นได้ โดยมีได้คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการใช้ภาษา และความคิดของเด็กมีลักษณะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (egocentric) ทำให้ไม่สามารถมองเห็นหลาย ๆ สิ่งได้ ในเวลาเดียวกัน เมื่อเด็กโตขึ้นอายุประมาณ ๑๑-๑๒ ปี พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยนี้จะมีการเชื่อมโยงหาเหตุผล เด็กจะคำนึงถึงเจตนาของผู้ทำมากกว่าสิ่งที่สังเกตได้เฉพาะหน้า เนื่องจากเด็กวัยนี้สามารถมองเห็นหลาย ๆ สิ่งได้ในเวลาเดียวกัน เด็กโตจึงสามารถเข้าใจถึงเจตนาของผู้อื่นและสามารถยืดหยุ่นเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ได้โดยตระหนักว่ากฎเกณฑ์เป็นเพียงข้อตกลงระหว่างบุคคลในการควบคุมพฤติกรรมในแต่ละสถานการณ์เท่านั้น นอกจากนี้ยังสามารถนำกฎเกณฑ์ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

ในหลักการที่เป็นโครงสร้างของความรู้ของมนุษย์ บรูเนอร์ แบ่งขั้นพัฒนาการคิดในการเรียนรู้ของมนุษย์ออกเป็น ๓ ขั้น ด้วยกันซึ่งคล้ายคลึงกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์^{๖๑} ได้แก่

๑. ขั้นการกระทำ (Enactive Stage) เด็กเรียนรู้จากการกระทำและการสัมผัส
๒. ขั้นจินตนาการหรือสร้างมโนภาพ (Piconic Stage) เด็กเกิดความคิดจากการรับรู้ตามความเป็นจริง และ การคิดจากจินตนาการด้วย
๓. ขั้นใช้สัญลักษณ์และคิดรวบยอด (Symbolic Stage) เด็กเริ่มเข้าใจเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และพัฒนาความคิดรวบยอด เกี่ยวกับสิ่งที่พบเห็น คนทุกคนจะมีพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจ โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า acting, imaging และ symbolizing เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต มิใช่ว่าเกิดขึ้นเพียงช่วงใดช่วงหนึ่งในระยะแรก ๆ ของชีวิตเท่านั้นคนทุกคนจะมีพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจ โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า acting, imaging และ symbolizing เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต มิใช่ว่าเกิดขึ้นเพียงช่วงใดช่วงหนึ่งในระยะแรก ๆ ของชีวิตเท่านั้น

ด้านจิตสำนึกทางจริยธรรม คุณธรรมเด็กปฐมวัย นักทฤษฎีได้ให้ความรู้มีดังนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg)

โคลเบอร์ก ได้ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนอเมริกัน อายุ ๑๐-๑๖ ปี และได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ (Levels) แต่ละระดับแบ่งออกเป็น ๒ ขั้น (Stages) ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมีทั้งหมด ๖ ขั้น

^{๖๐} Bruner in Inside the Psychologist's Studio on YouTube (interview March 2, 2013).

^{๖๑} Alexandra Schmidt, **Piaget's Two-Stage Theory of Moral Development**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://classroom.synonym.com/piagets-twostage-theory-moral-development-8773060.html> [๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑].

ระดับที่ ๑ ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคมระดับนี้เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตนมักจะคิดถึงผลที่ตามมาจะนำรางวัลหรือการลงโทษ และจะตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมที่เป็นหลักต่อตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น จะพบในเด็ก ๒-๑๐ ปี เท่านั้น ลอเรนซ์ โคลเบิร์ก^{๖๒} แบ่งขั้นพัฒนาการระดับนี้เป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ ระดับจริยธรรมของผู้อื่นในขั้นนี้เด็กจะใช้ผลตามของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่า พฤติกรรมของตน “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ผิด” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชม เด็กก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ถูก” และจะทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัล^{๖๓}

ขั้นที่ ๒ ระดับจริยธรรมของผู้อื่นในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับ เพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเอง หรือทำดีเพราะอยากได้ของตอบแทน หรือรางวัล พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้ทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง แต่มักจะเป็นการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น เช่น ประโยค “ถ้าเธอทำให้ฉัน ฉันจะให้ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม เป็นการประพฤติตนตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดามารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือของชาติ เป็นสิ่งที่ควรจะทำหรือทำความผิด เพราะกลัวว่าตนจะไม่ใช่ที่ยอมรับของผู้อื่นและนี่อีก ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์กที่ทำให้ครูได้ทราบว่าในช่วงก่อน ๑๐ ขวบ เด็กจะเรียนรู้ด้านจริยธรรมจากผลของการกระทำของตนเอง ในช่วงวัยนี้เราควรชี้แจงถึงสิ่งที่ถูกต้องอย่างเหมาะสม มีการใช้คำชมเชย ของรางวัลกับเด็กที่กระทำตนเป็นเด็กดี และมีการว่ากล่าวตักเตือนเด็กเมื่อทำผิดไม่ใช่ปล่อยเพราะคิดว่ายังเยาว์วัยอยู่ ในการว่ากล่าวตักเตือนต้องอธิบายถึงสิ่งที่เด็กทำผิดด้วย

กล่าวโดยสรุป จากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการที่ได้นำเสนอไว้ดังกล่าวนี้ สรุปได้ว่าพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่ปฏิสนธิจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เป็นพัฒนาการที่มีกระบวนการต่อเนื่องมีลำดับขั้นตอน ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการของกิลเซล ทฤษฎีบุคลิกภาพหรือทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์ และอิริคสัน ทฤษฎีการเรียนรู้ของบรูเนอร์ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของสกินเนอร์ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ก และทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์เคิร์ท เลวิน ซึ่งทุก ๆ ทฤษฎีอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปทฤษฎีการเรียนรู้แบบลงมือกระทำของสกินเนอร์ รวมทั้งพฤติกรรมส่วนใหญ่แล้วมนุษย์จะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง เป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะการพัฒนาเด็กปฐมวัยความเข้าใจดังกล่าวจะช่วยให้ครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตไปตามลำดับ อย่างถูกต้องด้วยความรัก ความเข้าใจ มีความอบอุ่น สร้างลักษณะนิสัยดูแลการพัฒนาตนทำให้เกิดความมั่นคงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม หลักทฤษฎีดังกล่าวมาในข้างต้นสามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์วางรากฐานการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยได้เป็นอย่างดีต่อไป

^{๖๒} Siririn Noiphang, **ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมของ ลอเรนซ์ โคลเบิร์ก**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.slideshare.net/sirinnnoiphang/ss-38537136>, [๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๗].

^{๖๓} Kendra Cherry, **Kohlberg's Theory of Moral Development Levels of Developing Morality**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.verywellmind.com/kohlbergs-theory-of-moral-development-2795071> [๔ มกราคม ๒๕๖๑].

ตารางที่ ๑ สรุปทฤษฎีพัฒนาการ

ที่	ทฤษฎี	แนวคิด	ความสำคัญ	ลำดับขั้น	ประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน
๑	พรอยด์	บุคลิกภาพ	พรอยด์ เชื่อว่าบุคลิกภาพส่วนใหญ่ของมนุษย์ที่แตกต่างกันเป็นผลมาจากประสบการณ์ของแต่ละคนในแต่ละช่วงวัยขึ้นอยู่กับแต่ละคนการแก้ปัญหาความขัดแย้งของในแต่ละช่วงวัยอย่างไร โดยในช่วงอายุ ๐-๖ ปีแรกของชีวิตจะมีความสำคัญมาก	๕ ขั้น	ต้องรู้วัยพัฒนาการของเด็ก ต้องรู้ว่าวัยไหนควรจัดการเรียนแบบไหนเมื่อรู้แล้ว เราสามารถวางแผนการสอนได้ถูกต้อง และเมื่อมีปัญหาที่สามารถที่จะแก้ไขได้ทันถ่วงที
๒	อีริกสัน	เรียนรู้ตลอดชีวิต	พัฒนาการเริ่มตั้งแต่อายุ ๐ ปี จนถึงวัยชรา(ตลอดชีวิต) และทุกๆ การพัฒนานั้นจะขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่พบเจอในสังคม ส่วนวัยผู้ใหญ่จะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับช่วงเวลาในวัยเด็ก	๘ ขั้น	ไม่ ควร ที่ จะ คำนึง ถึง ประสบการณ์ของเด็กเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงขั้นพัฒนาการของเด็กด้วย ซึ่งสิ่งนี้ จะช่วยให้ครูเข้าใจเด็กมากยิ่งขึ้น และสามารถวางแผนการสอนได้อย่างถูกต้อง
๓	โคลเบอร์ก	พัฒนาการทางจริยธรรม	รู้การผิดชอบชั่วดีของมนุษย์	๖ ขั้น	๑. ครูสามารถที่จะควบคุมผู้เรียนโดยการกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในชั้นเรียน ๒. ครูจะสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเหตุผลในการตัดสินใจ
๔	เพียเจท์	ความคิดและจริยธรรม	ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กมีกี่ขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร ตั้งอยู่บนรากฐานของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม	๔ ขั้น	๓. ครูสามารถที่จะจัดสื่อในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน ๔. ครูสามารถฝึกการทำงานเป็นกลุ่มของผู้เรียน ๕. ครูจะสามารถให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน
๕	บรูเนอร์	พัฒนาการทางด้านความคิด	การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้เรียนจะต้องลงมือปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์หรือองค์ความรู้เดิม	๓ ขั้น	ครูสามารถที่จะสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนโดยสามารถคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนแต่ละคน
๖	พาฟลอฟ	การเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข	การเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตมักเกิดจากการวางเงื่อนไข จนนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้า ซึ่งสามารถอธิบาย	๓ ขั้น	ครูสามารถใช้หลักการเรียนรู้ของทฤษฎีนี้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของ เด็ก ให้ มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยทำ

ตารางที่ ๑ สรุปทฤษฎีพัฒนาการ (ต่อ)

ที่	ทฤษฎี	แนวคิด	ความสำคัญ	ลำดับขั้น	ประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน
			เพิ่มเติมได้ว่า เมื่อพฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นซ้ำหลาย ๆ ครั้ง จนผู้ถูกวางเงื่อนไขเกิดการเรียนรู้ ครั้งต่อไปก็จะเกิดพฤติกรรมตอบสนองโดยอัตโนมัติ		ความเข้าใจถึงพฤติกรรมตอบสนองของผู้เรียน
๗	วัตสัน	การเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข	ทุก ๆ พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์จะเกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม คนเราเกิดมาจะมีปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่ติดตัวมาโดยไม่ต้องเรียนรู้อยู่ ๓ อย่าง คือความกลัว ความโกรธ และความรัก	๒ ขั้น	ครูสามารถที่จะหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีนี้ ในการควบคุมผู้เรียน ครูจะสามารถวางเงื่อนไขให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่พึงประสงค์ได้
๘	สกินเนอร์	การเรียนรู้โดยการวางเงื่อนไขแบบ Type R และให้ความสำคัญต่อการเสริมแรง	เป็นการเชื่อมโยงสิ่งเร้ากับพฤติกรรมตอบสนองเช่นเดียวกัน แต่จะให้ความสำคัญต่อการตอบสนองมากกว่าสิ่งเร้า และยังให้ความสำคัญในเรื่องของการเสริมแรง หรือพูดได้ว่าอัตราการเกิดพฤติกรรมตอบสนองขึ้นอยู่กับผลของการกระทำที่เรียกว่า การเสริมแรงหรือการลงโทษทั้งทางบวกและทางลบ		ในการเรียนการสอนครูสามารถที่จะใช้ทฤษฎีนี้ ในการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ด้วยการเสริมแรงให้กับผู้เรียน เช่น ให้คำชมเมื่อผู้เรียนทำดี และในการลงโทษครูสามารถที่จะลงโทษผู้เรียนในทางบวกได้

ดังนั้น แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๖ จึงได้คำนึงถึงการพัฒนาเด็กปฐมวัยดังนี้ ๑. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการของมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ๒. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ การเรียนรู้ของมนุษย์มีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ต่างๆที่ได้รับในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ๓. แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก การเล่นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชีวิตของ เด็กทุกคน เด็กจะรู้สึกมีความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน ได้สังเกต สำรวจสิ่งต่างๆรอบตัว ๔. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่หรือแวดล้อมตัวเด็ก ทำให้เด็กแต่ละคนเติบโตขึ้นมามีคุณลักษณะบุคลิกที่แตกต่างกันไป^{๖๔}

^{๖๔} ทิพวรรณ สุขผล, แนวคิดและการจัดการศึกษาปฐมวัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/29682> [๖ กันยายน ๒๕๕๖].

๒.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการพัฒนาเด็กปฐมวัย

การสร้างพื้นฐานในเด็กให้เกิดการเรียนรู้พร้อมต่อชีวิตในอนาคตเป็นความหวังของประเทศไทย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ร่วมกับระบบการผลิตครู หลักสูตร การศึกษาและระบบการประเมินผลเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย เพื่อสร้างบุคคลให้เป็นคนเก่ง คนดีมีศีลธรรมมั่นคงรุ่งเรืองให้แก่สังคมไทยในอนาคต ซึ่ง“เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า”^{๖๕} เพื่อการพัฒนาสังคมบุคคล (Individual Development) ให้ก้าวหน้าอย่างแข็งแกร่งมั่นคงได้ต้องอาศัยบุคลากรที่ดีในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย (Individual Development Plan)^{๖๖} ในปัจจุบันสังคมไทยมีความต่างไปจากอดีตมาก ตามการพัฒนาชีวิตทางเทคโนโลยีกับการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมที่ไม่เป็นองค์รวม การจัดการศึกษามีกระบวนการหลากหลายทันสมัยใหม่เป็นแหล่งเรียนรู้กว้างขวาง กระแสการเผยแพร่ข่าวรวดเร็ว บางครั้งเหมือนดาบสองคม จากชุมชนที่มีความอบอุ่นในอดีตกลับเป็นสังคมโดดเดี่ยวครอบครัวแตกเป็น ทาสวัฒนธรรมใหม่และสื่อออนไลน์มากขึ้น ผู้คนห่างไกลวัดขาดกระบวนการศึกษาที่ถูกต้อง การรับศีลการฟังธรรมจากพระสงฆ์ ทำให้เด็กไม่มีประสบการณ์แบบดั้งเดิมในกิจกรรมสร้างความสำนึก คุณธรรมการปลูกฝังจริยธรรมมากเกินไป จนเป็นเครื่องกั้นทางจิตใจในการหยังคิดและไตร่ตรอง ย่อม ก่อเกิดปัญหาในการประพฤติดิฉันได้ง่าย กับการพัฒนามนุษย์เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน^{๖๗} ดังนั้นใน นโยบายการพัฒนาสังคม เพื่อให้เป็นสังคมดำรงสุขทั่วกัน จำเป็นต้องสร้างรากฐานและการจัดการ บริหารการเรียนรู้ เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สร้างครอบครัวเป็นส่วนสำคัญร่วมกับโรงเรียนใน การพัฒนาเด็กตั้งแต่เริ่มปฐมวัยของชีวิตที่มีคุณค่าอบอุ่นมั่นคงในอนาคต^{๖๘}

การจัดการศึกษาปฐมวัย เพื่อพัฒนาสังคมไม่ว่าประเทศใด เป็นการลงทุนทางด้านทุน มนุษย์แบบองค์รวมและคุ้มค่าที่สุด ในหลายประเทศไม่ว่าสิงคโปร์ อังกฤษ ญี่ปุ่น ฟินแลนด์ สวีเดน ต่างก็มีการพัฒนาและปฏิรูปการศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศเช่นกัน ด้วยเหตุผล ดังกล่าว ประเทศไทยได้เริ่มปฏิรูปการศึกษาหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา ถึงช่วงการ จัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ ๘ ปี พ.ศ. ๒๕๓๖-๒๕๓๗ ที่มีผลต่อการร่างรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานถึง ๑๒ ปี ให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย อันถือว่าเป็นการปฏิรูป การศึกษาครั้งใหญ่เพื่อเป็นการพัฒนาประเทศไปพร้อมกับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๖๑) ในการเตรียมสังคมไทยเข้าสู่โลกยุคใหม่ โดยมุ่งสร้างทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพสูง และทุนทางปัญญา ที่จะนำประเทศให้อยู่รอดในสังคมใหม่ ที่มีความรู้เป็นปัจจัยหลักของทั้งระบบ

^{๖๕} เตชปัญโญ ภิกขุ, *อาศรมพุทธบุตร เกาสีซัง ชลบุรี*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.whatami.net/lum/lum71.html> [๒๕ มีนาคม ๒๕๖๑].

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *การเสริมสร้างคุณลักษณะเด็กไทย*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๑).

^{๖๗} พระมหาสุทิตย อากาศโร (อบอูน), *ตัวชี้วัดความสุข: กลยุทธ์การสร้างและใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข*, (กรุงเทพฯ: ริชมกซ์ อินเตอร์พรีนท์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๓.

^{๖๘} พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส (หรรษาธาร), “รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

เศรษฐกิจและสังคม เพราะการศึกษาไทยเต็มไปด้วยปัญหา อาทิ คุณภาพการศึกษาพื้นฐานตกต่ำ, ปัญหาของการปฏิรูปโครงสร้าง, ปัญหาของครูขาดคุณสมบัติที่เหมาะสม^{๖๙}

กล่าวถึงการศึกษาปฐมวัยเพื่อพัฒนาสังคมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บัญญัติสิทธิขั้นพื้นฐานของปวงชนชาวไทย ด้านการศึกษาว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ การจัดการศึกษาของเด็กปฐมวัยช่วงตั้งแต่อายุ ๐ – ๖ ขวบ ยังไม่อยู่ในภาคบังคับตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ดังนั้น หน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยจึงไม่ชัดเจนและมีหลายหน่วยงานซึ่งประกอบด้วยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกรมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย และด้วยการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยที่มีหลายหน่วยงานนั้นทำให้ระดับการส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็กของหน่วยงานแต่ละแห่งไม่เท่าเทียมกัน อีกทั้งสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหลายแห่งยังคงมีมาตรฐานการดูแลเด็กปฐมวัยต่ำกว่ามาตรฐาน จนอาจส่งผลถึงโอกาสของการเสริมสร้างพัฒนาการเด็กอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่เด็กควรได้รับอย่างเท่าเทียมกันจากภาครัฐ^{๗๐}

พัฒนาการของมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ซึ่งครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา จะมีความสัมพันธ์และพัฒนาตัวอย่างต่อเนื่องตามลำดับขั้นพร้อมกันทุกด้านเด็ก แต่ละคนจะเติบโตและมีลักษณะพัฒนาการแตกต่างกันไปตามวัยเด็กโดยที่พัฒนาการเด็กปฐมวัยบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่องในแต่ละวัยเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุ ๕ ปี

เด็กปฐมวัยวัยช่วงอายุ ๓-๖ ปี ลักษณะพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางความสามารถในการเรียนรู้จากประสาทสัมผัส เริ่มเรียนรู้จากรูปร่างใน ช่วงอายุ ๓ ปี และเริ่มเข้าใจนามธรรมเพิ่มขึ้นในช่วงอายุ ๔ ปี สนใจเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เห็นได้จากการซักถาม ออยากรู้อยากเห็น ส่วนความสามารถทางการคิดอย่างมีเหตุผลและทักษะทางภาษา สามารถเรียนรู้คำ สัญลักษณ์ รวมถึงความสามารถในการเรียนรู้และเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามความเป็นจริงได้ดีขึ้นตั้งแต่ในช่วง ๒-๖ ปี ส่วนความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการจะมีสูงมากในทุกช่วงอายุ สามารถถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์และมีความคิดจินตนาการออกมาได้มากตามลำดับอายุ ฉะนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาการทางสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย และได้รับการพัฒนาการสูงสุดตามศักยภาพ ผู้ใหญ่ควร

^{๖๙} เจริญ ธรรมาสรางกูร, “การจัดการศึกษาปฐมวัย ๔.๐ ในบริบทของท้องถิ่น”, สยามรัฐรายวัน (๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๐): ๑๐; “การเมืองท้องถิ่น: บทความพิเศษ”, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๓๕, (๑๒-๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๐), หน้า ๖๖.

^{๗๐} สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, แนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/special/download/article/article20140528151819.pdf> [๒๔ เมษายน ๒๐๑๘].

ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ พร้อมทั้งคอยให้คำแนะนำและความรู้ในสิ่งที่ถูกต้องเสมอ (นันทิยา น้อยจันทร์, ๒๕๕๓, น.๒๖๖-๒๖๗)^{๗๑}

การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมีจุดเริ่มต้นที่ความอยากรู้อยากเห็น ความสนใจใคร่รู้เด็กแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้แตกต่างกันขึ้นอยู่กับกระบวนการของแต่ละคนที่ได้รับการพัฒนาและประเภทของความรู้ที่ได้รับมาและการมีประสบการณ์กับวัตถุต่าง ๆ เด็กพัฒนาความรู้ทางสังคม เมื่อเขาได้รับการจัดประสบการณ์การทำงานเป็นกลุ่มการเรียนรู้ภาษาและการเป็นสมาชิกทางสังคมเป็นการถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง เด็กเรียนรู้โดยการใช้ประสาทสัมผัสกระทำกับวัตถุด้วยความอยากรู้อยากเห็นซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก เกี่ยวข้องกับการเก็บประสบการณ์เข้ามาแล้วพยายามสร้างความเข้าใจด้วยตนเองและการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้แนะนำให้เด็กใช้ความคิดอย่างไตร่ตรองและตรวจสอบความคิดของตนเองขณะกำลังทำกิจกรรมจัดประสบการณ์ให้เด็กได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากวัตถุอุปกรณ์ที่หลากหลาย ให้โอกาสเด็กได้เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและรายงานหรือวาดรูปการค้นพบของตน เด็กต้องการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงอย่างสม่ำเสมอ เด็กต้องการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นกลุ่มเล็กและเรียนรู้เป็นรายบุคคล เพราะเด็กแต่ละคนสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองผู้สอนควรให้การสนับสนุนให้เด็กได้ลงมือกระทำด้วยการคิดโดยใช้ประสาทสัมผัสของตนกับวัตถุ เด็กเรียนรู้ได้ดีจากคำถามที่ยังไม่มีคำตอบ จากความสงสัยอยากรู้คำตอบพยายามทำการสืบค้นข้อมูลการเรียนรู้แบบนี้มีความสำคัญมากสำหรับเด็ก

สรุปได้ว่าเด็กปฐมวัยอายุ ๓-๕ ปี เรียนรู้โดยการใช้ประสาทสัมผัสกระทำกับวัตถุด้วยความอยากรู้อยากเห็น เด็กเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น เด็กต้องการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ และเป็นรายบุคคลการให้เด็กได้มีโอกาสและเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่นทำให้เด็กได้ตรวจสอบความคิดของตน แต่เมื่อมีปัญหาเด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่ควรให้เด็กได้เรียนรู้ตามความสนใจหรือให้เด็กได้แสดงออกในแนวทางที่เขาสนใจ บทบาทของครูเป็นผู้ให้คำแนะนำเมื่อเด็กต้องการและให้การสนับสนุนอย่างเหมาะสม ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก

๒.๓.๓ ธรรมชาติของพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

ธรรมชาติของเด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง ๕ ปี ๑๑ เดือน ๒๙ วัน สวนธรรมชาติของเด็กปฐมวัยนั้นเป็นสิ่งที่มิใช่และขึ้นอยู่กับในตัวเด็ก ดิตตว์เด็กมาตั้งแต่ปฏิสนธิเป็นทารกและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เมื่อพิจารณาตามธรรมชาติของเด็ก ซึ่งมีพัฒนาการด้านความเจริญเติบโต วุฒิภาวะ การเรียนรู้ และความต้องการต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับช่วงอายุและพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็ก วัยเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุแปดปี หรือเด็กปฐมวัยเป็นช่วงระยะที่สำคัญที่สุดของพัฒนาการทุกด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ สังคม และบุคลิกภาพ เมื่อพิจารณาตามธรรมชาติความต้องการการเจริญเติบโตและการเรียนรู้สามารถจัดแบ่งเด็กปฐมวัยได้เป็น ๔ ช่วงวัยดังนี้

^{๗๑} ผ่าโหม ยงฤทธิ์,เตรียมความพร้อมให้ลูกเพื่อสอบเข้า ป.๑ ด้วยสื่อพัฒนาเขาวนปัญญาและกระบวนการคิด,[ออนไลน์]แหล่งที่มา: <http://edtechcreation.com/th/articles/21464>, ๒๑ มีนาคม๒๐๑๗.

๑. วัยทารก (Baby) หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง ๒ ปี โดยเด็กที่มีช่วงอายุหนึ่งเดือนแรก มักเรียกว่า เด็กแรกเกิด (Neonate)

๒. วัยเตาะแตะ หรือวัยเด็กเล็ก (Infant or Toddler) หมายถึง เด็กที่มีช่วงอายุคาบเกี่ยว ๑-๓ ปีตามพัฒนาการแล้วเด็กจะเริ่มหัดเดินเมื่ออายุประมาณ ๑ ขวบ ลักษณะการเริ่มหัดเดิน เด็กจะเดินไม่มั่นคงจึงเรียกเด็กที่เพิ่งหัดเดินว่าเป็นเด็กวัยเตาะแตะ (Infant) ครั้นเติบโตขึ้นอายุประมาณ ๑ ขวบครึ่ง ๒ ขวบ จนถึง ๓ ขวบ เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกายสามารถเดินได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องเอามือไปจับโต๊ะ เก้าอี้หรือผนังกำแพงในการเดินผู้ใหญ่ไม่ต้องช่วยเหลือ เป็นวันที่มีความเป็นตัวของตัวเอง ช่วงวัยนี้ยังเรียกว่า เด็กวัยเตาะแตะหรือเด็กเล็ก (Toddler) ซึ่งมีพัฒนาการทางด้านร่างกายเจริญขึ้น กล้ามเนื้อใหญ่ต่าง ๆ แข็งแรงขึ้น ชอบฝึกฝน ช่วยเหลือตนเอง เป็นระยะที่เด็กเริ่มมีความอิสระ ทั้งทางด้านร่างกายและสังคม ชอบเดินไปเดินมาอย่างอิสระ จึงเป็นช่วงสำคัญที่แม่ต้องคอยดูแลความเป็นอิสระของเด็กอย่างใกล้ชิด

๓. วัยอนุบาล หมายถึง เด็กที่มีอายุ ๓-๖ ปี เป็นวัยที่ชอบความเป็นอิสระในการเคลื่อนไหวและเข้าสังคมมากขึ้น โดยเรียกเด็กที่มีอายุ ๓-๕ ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่พ่อแม่พาเด็กเข้าโรงเรียนอนุบาลว่าเด็กก่อนวัยเรียน (Preschooler) และเรียกเด็กที่มีอายุ ๕-๖ ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยเด็กอนุบาลที่เตรียมตัวเรียนประถมปีที่ ๑ ว่า เด็กอนุบาล (Kindergartener)

๔. วัยอนุบาลตอนปลาย หมายถึง เด็กที่มีอายุ ๖-๘ ปี เป็นวัยที่คาบเกี่ยวระหว่างเด็กที่เรียนอยู่ชั้นอนุบาลกับชั้นประถม ๑ และชั้นประถม ๒

พัฒนาการของเด็กปฐมวัยเด็กปฐมวัย เป็นวัยที่จะก้าวเข้าสู่การพัฒนาของชีวิต เด็กจะเริ่มพัฒนาลักษณะความเป็นตัวของตัวเอง ให้ความสนใจในสิ่งรอบตัว ดังนั้นผู้ปกครองหรือผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กวัยนี้จึงควรเข้าใจและยอมรับถึงลักษณะเฉพาะวัยอย่างถูกต้อง เพื่อเป็นการสนับสนุนและสามารถดูแลเด็กวัยนี้ได้เหมาะสมพัฒนาการเป็นคำที่มีความหมายหลายความหมาย มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาการไว้ดังนี้

พัชรี เจตนเจริญรักษ์^{๗๒} ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนาการ หมายถึงความสามารถของบุคคลในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมากขึ้น และดีขึ้นตามช่วงวัยของชีวิต โดยปกติเด็กจะเจริญเติบโตไปตามขั้นตอน ตามแบบแผนพัฒนาการของเด็ก เช่น เด็กแรกเกิดมองตามสิ่งของที่เคลื่อนไหวในระยะสั้น ๆ ได้เด็กอายุ ๑๒-๑๘ เดือน สามารถเดินได้สำรวจสิ่งแวดล้อมได้หยิบของใส่ภาชนะ ฯลฯ เป็นต้น

รักตวรรณ ศิริภาพร^{๗๓} ได้กล่าวว่า พัฒนาการเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เชื่อมโยงกันไปในทุก ๆ ด้านของมนุษย์นับตั้งแต่ปฏิสนธิจนกระทั่งตาย ซึ่งมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่แน่นอน และสามารถทำนายได้

^{๗๒} พัทธรี เจตนเจริญรักษ์, *จิตวิทยาสังคม*, (นนทบุรี: โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์ปากเกร็ด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

^{๗๓} รักตวรรณ ศิริภาพร, *การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย*, (ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

อรุณี หรดาล^{๗๔} ได้กล่าวถึงพัฒนาการเด็กวัย ๓-๕ ปี ไว้ดังนี้

๑. พัฒนาการด้านร่างกาย เด็กวัยนี้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในเรื่องความสูงและน้ำหนัก แม้ว่าอัตราการเจริญเติบโตของเด็กวัยนี้จะช้ากว่าวัยทารกก็ตาม กล้ามเนื้อที่ใช้ในการเคลื่อนไหว เช่น กล้ามเนื้อมือ กล้ามเนื้อเท้า ยังทำงานไม่ประสานกันดีพอ โดยเฉพาะกล้ามเนื้อมือและกล้ามเนื้อตา ทำให้เด็กยังไม่สามารถเขียนหนังสือได้ดี เด็กวัยนี้ชอบเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง มีความคล่องแคล่วว่องไวในการเดิน การวิ่ง การหยิบจับ และการขยันทนเอง สามารถควบคุม และบังคับการทรงตัวได้ดีทำให้เด็กวัยนี้พร้อมที่จะออกกำลังและเคลื่อนไหวในลักษณะต่าง ๆ การสัมผัสหรือการใช้มือมีความละเอียดขึ้น

๒. พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ การแสดงออกทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยนี้รุนแรงกว่าวัยทารก เมื่อมีอารมณ์จะแสดงออกอย่างเต็มที่ ไม่มีปิดบังซ่อนเร้น แต่จะเกิดเพียงชั่วครู่แล้วหายไป การที่เด็กเปลี่ยนแปลงอารมณ์ง่ายเพราะมีความสนใจระยะสั้น ไม่สนใจอะไรนาน เมื่อมีสิ่งใดน่าสนใจก็จะเปลี่ยนอารมณ์ไปตามสิ่งนั้น ๆ มีผู้กล่าวว่าเด็กปฐมวัยเป็นวัยเจ้าอารมณ์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเด็กเล่นนานและหักโหมเกินไป ขัดขืนไม่ยอมนอนกลางวัน ห่วงเล่น เด็กส่วนมากรู้สึกว่าคุณสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้มากกว่าที่ผู้ใหญ่อนุญาตให้ทำ และขัดขืนที่จะอยู่ในขอบเขตที่ผู้ใหญ่ไว้วางไว้ นอกจากนี้ยังโกรธเมื่อไม่สามารถทำสิ่งที่ตนเองคิดว่าจะทำได้สำเร็จ รู้สึกผิดหวังและเกรี้ยวกราด แต่เมื่อมีโอกาสได้เล่นกับเพื่อนหรือทำกิจกรรมกับบุคคลอื่นมากขึ้นและเมื่อมีอายุมากขึ้น ระดับความรุนแรงและการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของเด็กจะลดน้อยลง

๓. พัฒนาการด้านสังคม เด็กเริ่มสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมครั้งแรกในครอบครัวโดยมีปฏิสัมพันธ์กับบิดา มารดา และญาติพี่น้อง เมื่อโตขึ้นต้องไปสถานศึกษา เด็กเริ่มเรียนรู้การติดต่อและการมีสัมพันธ์กับบุคคลนอกครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในวัยเดียวกัน เด็กได้เรียนรู้การปรับตัวให้เข้าสังคมกับเด็กอื่นพร้อม ๆ กับรู้จักร่วมมือในการเล่นกับกลุ่มเพื่อนเจตคติและพฤติกรรมทางสังคมของเด็กจะก่อขึ้นในวัยนี้และจะฝังแน่นยากที่จะเปลี่ยนแปลงในวัย ๆ ต่อไป ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยนี้ มี ๒ ลักษณะ คือลักษณะแรกนั้นเป็นความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ และลักษณะที่สอง เป็นความสัมพันธ์กับเด็กในวัยใกล้เคียงกัน

๔. พัฒนาการด้านสติปัญญา ความคิดของเด็กวัยนี้มีลักษณะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางยังไม่สามารถเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เด็กมีความคิดเพียงแต่ว่าทุกคนมองสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และรู้สึกต่อสิ่งต่าง ๆ เหมือนตนเอง ความคิดของตนเองเป็นใหญ่ที่สุด เมื่ออายุ ๔-๕ ปี เด็กสามารถโต้ตอบหรือมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบตัวได้ สามารถจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้กระทำซ้ำกันบ่อย ๆ ได้ดี เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น แต่ยังไม่อาศัยการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ แก้ปัญหาการลองผิดลองถูก จากการรับรู้มากกว่าการใช้เหตุผล ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวพัฒนาอย่างรวดเร็วตามอายุที่เพิ่มขึ้น ในส่วนของพัฒนาการทางภาษา เด็กวัยนี้เป็นระยะเวลาของการพัฒนาภาษาอย่างรวดเร็ว

^{๗๔} อรุณี หรดาล, “แนวทางการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย”, ใน ประมวล สารวิชา ชุด การวัดประสบการณ์สำหรับเด็กประถมวัย, หน่วยที่ ๒ (นันทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖-๒๗.

โดยมีการฝึกฝนการใช้ภาษาจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปของการพูดคุย การตอบคำถาม การเล่าเรื่อง การเล่านิทานและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาในสถานศึกษา เด็กปฐมวัยสามารถใช้ภาษาแทนความคิดของตน และใช้ภาษาในการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่นได้ คำพูดของเด็กวัยนี้อาจทำให้ผู้ใหญ่บางคนเข้าใจว่าเด็กรู้มากแล้ว แต่ที่จริงเด็กยังไม่เข้าใจความหมายของคำและเรื่องราวลึกซึ้งนัก

ความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย คือ การเข้าใจวิถีชีวิตในวัยเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ ๖ ปี เป็นระยะเริ่มต้นของชีวิตที่ละเอียดอ่อนและมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ หลายด้านเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญที่สุดของการสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตและจิตใจเด็ก จะสะสมประสบการณ์การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวจากผู้เลี้ยงดูและสภาวะแวดล้อมในชีวิตประจำวัน เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ พัฒนาการที่เกิดขึ้นกับบุคคลแต่ละคนจะต่างกันตามอิทธิพลของพันธุกรรม และประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งลักษณะของพัฒนาการจะเป็นไปตามกฎเกณฑ์พัฒนาการ ดังนี้^{๗๕}

๑. พัฒนาการเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน พัฒนาการจะเกิดต่อเนื่องกันไปตั้งแต่จุดเริ่มต้นของชีวิตไปจนถึงวัยชรา โดยในแต่ละช่วงจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น การพัฒนาอวัยวะต่าง ๆ ของเด็กทารกในครรภ์มารดา ซึ่งจะเริ่มมีการสร้างอวัยวะต่าง ๆ ขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่มีการหยุดยั้ง จากหลักของพัฒนาการนี้ทำให้นักจิตวิทยาพัฒนาการส่วนใหญ่มีความเชื่อต่อไปอีกว่าถ้าพัฒนาการระยะหนึ่งระยะใดบกพร่องจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการในระยะต่อไปด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดพัฒนาการที่เป็นปัญหา เช่นการขาดสารอาหารของเด็กทารกมีผลต่อพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กทารกคนนั้นเมื่อเติบโตขึ้น เป็นต้น

๒. การพัฒนาจะมีทิศทางของพัฒนาการที่แน่นอน พัฒนาการจะดำเนินตามแนวจากส่วนบนสู่ส่วนล่าง และจากส่วนกลางออกไปสู่ส่วนข้าง ดังนี้

๑) พัฒนาการเริ่มจากส่วนบนไปสู่ส่วนล่าง (Cephalo-caudal direction) หมายความว่า พัฒนาการของมนุษย์จะเริ่มจากส่วนบนลงมาส่วนล่าง ซึ่งจะสังเกตได้ว่าเด็กทารกจะพัฒนาอวัยวะส่วนบน เช่น อวัยวะบริเวณหน้า เช่น ตา ปาก ก่อนแล้วค่อย ๆ พัฒนาอวัยวะตามลำตัว เช่น แขน แล้วจึงพัฒนาการลงมาถึงส่วนขา เป็นต้น

๒) พัฒนาการเริ่มจากแกนกลางของลำตัว ไปสู่อวัยวะส่วนข้างที่ไกลออกไป (Proximo distal direction) โดยพัฒนาการจะเริ่มจากแกนกลางตัว เช่น เด็กสามารถเคลื่อนลำตัวทั้งลำตัวก่อน จึงมีการใช้แขนในการหยิบจับสิ่งของ และค่อย ๆ พัฒนาการใช้มือและการใช้นิ้วมือตามลำตัว

๓) พัฒนาการของมนุษย์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีแบบแผนและเป็นขั้นตอนไม่มีการข้ามขั้น เช่น ลักษณะพัฒนาการของเด็กทารก จะเริ่มจากการชันคอ การคว่ำ คืบ คลาน นั่ง ยืน เดิน และวิ่ง ซึ่งแสดงว่าการเปลี่ยนแปลงนี้มีได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นไปอย่างมีลำดับขั้น

๔) อัตราพัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับองค์ประกอบใหญ่ ๆ ๒ ชนิด คือ พันธุกรรมและสภาพแวดล้อม ซึ่งองค์ประกอบทั้งสองทำให้พบว่าในเด็กบางคนมีการ

^{๗๕} นันทิยา น้อยจันทร์, พัฒนาการเด็กปฐมวัย, (นครปฐม: นิติชัย จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓-๓๖.

เจริญเติบโตเร็ว บางคนเติบโตช้า หรือพฤติกรรมบางอย่างอาจปรากฏเร็วในเด็กคนหนึ่งแต่ปรากฏช้าในเด็กอีกคนหนึ่ง เช่น พฤติกรรมของการพูดซึ่งจะพบได้ว่าเด็กบางคนสามารถพูดเปล่งเสียงอย่างถูกต้องได้เร็ว แต่บางคนพูดได้ช้า พัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะมีอัตราพัฒนาการที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับพันธุกรรมที่ติดมากับเด็กคนนั้นและสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็กผู้นั้นจะส่งเสริมหรือขัดขวางการดูแลพัฒนาการของเด็กผู้นั้นแค่ไหน

๕) ความก้าวหน้าของพัฒนาการ คือ ความสามารถในการแยกแยะความสามารถต่าง ๆ ของอินทรีย์ (Differentiation) โดยมีกระบวนการพัฒนาการจะเริ่มจากส่วนใหญ่ไปสู่ส่วนย่อยหรือจากพฤติกรรมทั่ว ๆ ไป สู่พฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงนั่นคือ เด็กทารกจะมีการเคลื่อนไหวทั้งตัวก่อนส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย และเมื่อเด็กทารกมีพัฒนาการที่ก้าวหน้ามากขึ้น ทารกจะใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้มากขึ้นและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เช่น สามารถใช้แขนมือหรือขาได้ดี พัฒนาการจะเริ่มจากส่วนใหญ่ไปหาส่วนย่อย พฤติกรรมก็เช่นกันที่จะเริ่มจากพฤติกรรมกว้าง ๆ โดยทั่วไปไปสู่พฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจง เช่น พฤติกรรมการตอบสนองต่อใบหน้าของคนทุกคนเหมือนกัน เนื่องจากยังไม่สามารถแยกใบหน้ามนุษย์ได้ เช่น ทักทายยิ้มด้วย แต่เมื่อทารกอายุเกิน ๖-๘ เดือนขึ้นไป ทารกจะเริ่มมีพฤติกรรมตอบสนองเฉพาะเจาะจงลงไป เช่น การตอบสนองเฉพาะใบหน้าของผู้คุ้นเคย เป็นต้น

๖) พัฒนาการจะมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งจะสามารถทำนายพัฒนาการของเด็กได้ ถ้าพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งบกพร่องจะนำไปสู่ความบกพร่องในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ถ้าหากพัฒนาการด้านร่างกายไม่ดีจะส่งผลต่อพัฒนาการด้านอื่น เช่น ด้านอารมณ์ โดยอาจทำให้บุคคลนั้นเป็นคนที่มีอารมณ์หงุดหงิด โมโหง่าย นอกจากนั้น ยังเป็นผลต่อพัฒนาการทางสังคม และพัฒนาการทางสติปัญญาต่อไปอีกด้วย สามารถทำนายพัฒนาการได้โดยดูในเด็กเล็กกว่ามีพัฒนาการเป็นอย่างไร และโตขึ้นจะมีแนวโน้มเป็นอย่างไร เป็นต้น

๗) พัฒนาการส่วนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของร่างกายมีอัตราในการพัฒนาไม่เท่ากันร่างกายของคนเรานั้นแม้ว่าจะมีพัฒนาการหลายด้านเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันก็ตาม การพัฒนาส่วนต่าง ๆ ของร่างกายก็ยังมีอัตราไม่เท่ากัน เช่น เท้า มือ จมูก จะมีพัฒนาการเต็มที่เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น ขณะที่บางส่วนของใบหน้าและไหล่จะพัฒนาไปอย่างช้า ๆ การคิดคำนึง การสร้างมโนภาพจะเจริญอย่างรวดเร็วในวัยรุ่นตอนต้น หรือมือ เท้า ระบบย่อยอาหารจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในวัยรุ่น

๘) พัฒนาการของเด็กแต่ละวัยจะมีลักษณะเฉพาะ หมายความว่า เด็กแต่ละวัยย่อมมีลักษณะของพฤติกรรมแตกต่างกัน พฤติกรรมบางอย่างในวัยหนึ่งอาจไม่เป็นปัญหา แต่ถ้าพฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นในวัยอื่นก็อาจเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เช่น พฤติกรรมของการยื้อนถ่มน้ำลายแล้วซ้ำอีก พฤติกรรมนี้ถ้าเกิดในระยะเด็กปฐมวัยถือเป็นพฤติกรรมที่ปกติ แต่ถ้าพฤติกรรมนี้เกิดขึ้นในเด็กวัยรุ่นก็ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา หรือพฤติกรรมของการกระโดดโลดเต้นบนเก้าอี้ ถ้าเกิดขึ้นในวัยเด็กก็ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ปกติ แต่ถ้าเกิดขึ้นในวัยรุ่นก็ถือว่าเป็นปัญหา จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า เด็กในแต่ละวัยจะมีพฤติกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะวัยของวัยนั้น ๆ การศึกษาในเรื่องนี้จะทำให้เข้าใจพฤติกรรมของเด็กได้ดียิ่งขึ้น

๙) พัฒนาการของมนุษย์มีความแตกต่างกัน ถึงแม้ว่าแบบแผนของพัฒนาการมนุษย์จะมีความคล้ายคลึงกันและดำเนินรอยตามแบบแผนเดียวกันก็ตาม พัฒนาการของเด็กยังมีความแตกต่างกัน ทำให้เด็กทุกคนจะไม่พัฒนาไปถึงจุดเดียวกันเมื่อมีอายุเท่ากัน ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่เด็กได้รับ พัฒนาการของเด็กที่ต่างกันมักจะเป็นด้านร่างกาย สติปัญญา และบุคลิกภาพ นอกจากนี้ความแตกต่างด้านเพศและเชื้อชาติก็มีผลทำให้พัฒนาการด้านร่างกาย และจิตใจของเด็กต่างกันอีกด้วย แต่ทั้งนี้สิ่งแวดล้อมนั้นจะมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะของบุคคลมากที่สุด ในช่วงที่กำลังมีการเจริญเติบโต และจะมีผลกระทบน้อยที่สุดในช่วงที่ไม่ค่อยมีการเติบโต

ดังนั้นเด็กปฐมวัยนี้เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงจากวัยทารก ก้าวสู่ความพร้อมในการที่จะเรียนรู้ สังคมที่กว้างและหลากหลายขึ้น ดังนั้นครอบครัว ซึ่งประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ผู้ปกครอง จึงควรมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก เพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาการให้เด็กเจริญเติบโต และมีพัฒนาการอย่างเหมาะสม

ความสำคัญของการพัฒนาการสร้างระเบียบวินัย

ระเบียบวินัย (Discipline) หมายถึง การแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นระเบียบแบบแผนและการแสดงความเชื่อฟังจากผู้ที่เป็นที่เหนือกว่าและมักรวมถึงการหักห้ามการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปด้วย การสร้างระเบียบวินัยให้กับเด็กนั้นจำเป็นต้องสอนให้เด็กรู้จักควบคุมตนเองหรือที่เรียกว่า มีวินัยในตนเอง เพราะระเบียบวินัยที่เกิดจากแรงขับภายในตัวเด็กเองจะทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมออกมาในทางที่ดีเพราะเด็กจะรู้จักตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเองและเป็นที่ยอมรับของสังคม ยิ่งถ้าแรงบังคับจากภายนอกมากเกินไปจะทำให้เด็กมีความขัดแย้ง ในการสร้างระเบียบวินัยมีข้อควรพิจารณา ดังนี้^{๗๖}

๑. หลักของระเบียบวินัย ประกอบด้วยการสร้างวินัยซึ่งมีหลักสำคัญ ๔ ประการ

- ๑) เด็กต้องประพฤติในสิ่งที่ดี และจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา
- ๒) เด็กต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับการกระทำดีและไม่พึงพอใจกับการกระทำที่ไม่ดี และหลีกเลี่ยงการกระทำนั้น
- ๓) เด็กต้องการทำความดีจนกระทั่งเกิดความเคยชินหรือเกิดเป็นนิสัยโดยไม่ต้องมีใครแนะนำ
- ๔) เด็กต้องเรียนรู้ถึงการเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่พึงปรารถนาเป็นพฤติกรรมที่ดีที่พึงปรารถนาของสังคม

๒. การฝึกวินัย นักจิตวิทยาได้แยกการฝึกวินัยออกเป็นใหญ่ ๆ คือ

- ๑) การฝึกวินัยโดยใช้ความรักเป็นตัวนำ (Love - oriented technique) ได้แก่ การให้คำยกย่องชมเชยเป็นรางวัล และการแสดงความไม่รักเป็นข้อทำโทษ จากการศึกษาพบว่าแม่ที่ทำโทษลูกทางกายตลอดเวลา จะฝึกวินัยลูกได้ยากกว่าแม่ซึ่งแสดงความรักใคร่ในตัวลูก และทำโทษเฉพาะเป็นครั้งคราวเท่านั้น

^{๗๖} ลักขณา สกุลลิขเรศสีมา, การอบรมเลี้ยงดูเด็ก, (นครราชสีมา: สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๘๐-๒๘๕.

๒) การฝึกวินัยโดยใช้วัตถุเป็นตัวนำ (Object - oriented technique) ได้แก่ การให้สิ่งของเป็นรางวัล การตัดสิทธิ์และลงทัณฑ์เป็นข้อทำโทษ จากการศึกษาพบว่า การที่พ่อแม่ฝึกวินัยด้วยการเยินยอหรือการทำโทษอย่างรุนแรง จะมีผลทำให้ลูกขาดความนับถือตนเองหรือตีค่าตัวเองต่ำ (Low self - esteem) อีกทั้งมีลักษณะก้าวร้าวไม่เป็นมิตร การฝึกวินัยโดยใช้การลงโทษทางกายนั้น เท่ากับพ่อแม่เป็นแบบฉบับแห่งความก้าวร้าวให้ลูกนั่นเอง

๓) การวางกฎเกณฑ์ ในการฝึกระเบียบวินัยจำเป็นต้องพึงการวางกฎเกณฑ์ กฎเกณฑ์นั้นมีประโยชน์ คือ เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กรู้มาตรฐานของการปฏิบัติตนที่จะทำให้สังคมที่เขาอาศัยอยู่ยอมรับ และเป็นตัวบ่งชี้พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาได้ กฎเกณฑ์ที่ดีต้องมีลักษณะดังนี้คือ จะต้องคงเส้นคงวาเอาไว้ให้มัน มีฉะนั้นเด็กจะปฏิบัติตัวไม่ถูกว่าเขาควรจะทำอะไร หรือไม่ควรทำอะไร กฎเกณฑ์ที่ดีจะต้องมีเหตุผลว่าทำไมเช่นนั้นเพราะอะไร ถ้าเด็กเข้าใจเหตุผลแล้วก็ควรบอกเหตุผลกับเด็ก ด้วยกฎเกณฑ์ควรมีแต่น้อยและสามารถให้เด็กทำตามได้ด้วย

๓. การช่วยให้เด็กรู้จักบังคับตนเอง การช่วยให้เด็กสามารถบังคับตนเองได้นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ผู้ใหญ่ควรปลูกฝังให้เกิดกับเด็ก ดังนั้นสิ่งที่ควรทำในการช่วยให้เด็กรู้จักบังคับตนเองมีดังนี้

๑) สร้างความสัมพันธ์อันดีกับลูกไม่บังคับขู่เข็ญให้ทำตามหรือปล่อยปละละเลยจนเกินไป การที่ให้เด็กทำอะไรควรชี้แจง และแนะนำเพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจที่จะทำสิ่งนั้นแจ่มแจ้ง

๒) ให้อิสระแก่เด็กในการพัฒนาตนเอง ไม่ควรควบคุมตลอดเวลา ให้โอกาสที่จะออกไปเล่นหรือเข้าสังคมกับเพื่อน เพื่อเขาจะได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับเด็กอื่น รู้จักการเป็นผู้ให้เป็นผู้รับ ทั้งยังส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติของเด็กด้วย

๓) จงพยายามศึกษาเด็กว่ามีความสามารถทำอะไรได้บ้าง และพยายามส่งเสริมให้ทำสิ่งต่าง ๆ ที่เขาสามารถทำได้ ไม่มอบความรับผิดชอบแก่เด็กจนเกินไป

๔) ช่วย让孩子เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ควรกระทำ

๕) อธิบายคำถามต่าง ๆ ที่เด็กสนใจ และมีความเต็มใจที่จะอภิปรายปัญหาหรือรับฟังเหตุผลต่าง ๆ และนำมาพิจารณา

๖) มีความนับถือในตัวเด็ก อย่าบังคับจนเกินไป ปล่อยให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง

๗) ยกย่องชมเชยเด็กในโอกาสอันควร เพื่อเป็นการส่งเสริมกำลังใจและแสดงความพอใจการกระทำของเด็ก

๘) เป็นคนมีเหตุผล อธิบายเหตุผลต่าง ๆ ให้เด็กเข้าใจก่อนที่จะให้ทำตาม

๙) มีความคงเส้นคงวา อย่าทำการลงโทษเด็กเมื่อเวลาโกรธ ควรยกบุคคลที่มีระเบียบวินัยดีมา让孩子ดูเป็นตัวอย่าง การให้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จะต้องให้ในเวลาที่เหมาะสม เมื่อเด็กทำผิดควรสั่งสอน ไม่ลงโทษรุนแรง ควรเข้าใจว่าไม่มีใครสามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ตามกฎ ควรสอนให้เด็กปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ ไม่ใช่ใช้อำนาจบังคับ

๔. การปฏิบัติตนของพ่อแม่ในการฝึกวินัย

๑) พ่อแม่ควรจะสร้างความเชื่อถือและศรัทธาให้แก่ลูก และจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก

๒) การใช้อำนาจโดยการสั่งให้ทำนั้นทำนั้นจะไม่เกิดผลดีในการฝึกวินัย ควรใช้กุศโลบาย และใช้อำนาจแบบอ่อนโยน

๓) พ่อแม่ไม่ควรขัดแย้งกันเองในการวางกฎระเบียบให้ลูกเห็น หรือสั่งกันคนละที่ไม่เหมือนกัน ควรปรึกษาหารือกันก่อน และหาทางออกร่วมกันได้

๔) พ่อแม่ต้องตัดสินใจปัญหาาร่วมกันได้ และบอกให้ลูกรู้ได้เมื่อเกิดความสับสน

๕) พ่อแม่ไม่ควรให้เด็กทำอะไรเมื่อเขาไม่พร้อม ซึ่งจะเป็นการลดทอนอิสรภาพของเด็ก

๖) เมื่อลูกเริ่มรู้จักคิด ควรส่งเสริมให้รู้จักตัดสินใจในความคิดและการกระทำของเขาเอง หาวิธีพูดที่แสดงความเชื่อมั่นในความสามารถ และการตัดสินใจของลูก เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นในตัวเองให้กับลูก

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสร้างระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นมากที่ทุกคนไม่ควรละเลย การไม่สนใจหรือละเลยสิ่งเหล่านี้นับได้ว่า ถ้าเราก้าวผ่านช่วงสำคัญของเด็กไปจะทำให้เด็กไม่มีพื้นฐานที่มั่นคง ทำให้เป็นเด็กที่ขาดระเบียบวินัย ดังนั้นสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้เราจึงควรใส่ใจให้มาก เมื่อให้ความเอาใจใส่มากก็จะทำให้เด็กรู้จักระเบียบวินัยตั้งแต่เริ่มต้น การพัฒนาความมีระเบียบวินัยสำหรับเด็กปฐมวัย ในช่วงอายุ ๓ - ๖ ขวบ นั้นจะช่วยหล่อหลอมการเรียนรู้ในระดับปฐมวัยกับพฤติกรรมความมีวินัยในจิตใจช่วยในการพัฒนาบุคลิกภาพ ทำให้เด็กพัฒนาเป็นคนดีเข้าใจยอมรับเคารพต่อกฎเกณฑ์กติกาได้ในสังคม

๒.๔ นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ

นโยบายระดับการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้กับเด็กก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการสามารถจัดการศึกษาในระดับนี้ในระบบโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๒ จำนวน ๑,๗๘๐,๐๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๓๓ ของประชากรกลุ่มอายุ ๓-๕ ปี (จำนวน ๒,๓๙๔,๗๙๖ คน) เนื่องจากรัฐบาลได้มีนโยบายเรียนฟรี ๑๕ ปี ที่ครอบคลุมถึงระดับการศึกษาปฐมวัย^{๗๗}

ระดับปฐมวัยรัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายไว้ดังนี้

นโยบายข้อที่ ๑ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

เร่งรัดจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

^{๗๗} สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.๒๕๕๒ - ๒๕๕๙) ,ออนไลน์,แหล่งที่มา: <https://www.slideshare.net/rpk20school/11-14051341>.

เป้าหมาย

เพื่อให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมอย่างน้อย ๒ ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา โดยกระทรวงศึกษาธิการจะรับภาระร้อยละ ๙๖ ของนักเรียนในกลุ่มเป้าหมาย

เด็กในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับทุกคน ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ทั้งนี้ให้นักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษาได้รับอาหารเสริม (นม) และอาหารกลางวันอย่างทั่วถึง โดยกระทรวงศึกษาธิการจะรับภาระร้อยละ ๙๓ ของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

นโยบายข้อที่ ๒ การผลิตและพัฒนากำลังคน

เร่งรัดผลิต และพัฒนากำลังคนให้สามารถประกอบอาชีพ และพัฒนาอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเอื้อต่อความต้องการและการพัฒนาของชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะกำลังคนระดับกลางและระดับสูงในสาขาที่ขาดแคลน

นโยบายข้อที่ ๓ การปฏิรูปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

ปฏิรูปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ทุกประเภท โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของคนไทยในอนาคต รวมทั้งให้หลักสูตรมีความคล่องตัวและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมประเทศชาติ และการพัฒนาประชาคมโลก

เป้าหมาย

๑. มีหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ/ประเภท ที่จะนำไปสู่การฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และพัฒนาความสามารถของผู้เรียนที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

๒. มีการใช้หลักสูตรท้องถิ่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตการประกอบอาชีพที่กำหนดโดยสถานศึกษา และชุมชนอย่างจริงจัง และกว้างขวาง

๓. มีกระบวนการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะประสบการณ์ และมีความสุขในการเรียน สามารถปลูกฝังนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่หาความรู้เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีเวลาให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเหมาะสมกับวัย

๔. มีการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับคุณลักษณะ และความสามารถที่พึงประสงค์ โดยเน้นการแสดงผลของผู้เรียน และใช้ผลการประเมินมาพัฒนาผู้เรียนและกระบวนการเรียนการสอนในทุกระดับอย่างถูกต้อง

๕. มีการวิจัยเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง

๖. มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา และนำผลมาปรับปรุง พัฒนาสถานศึกษา และยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น

๗. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สร้างความตระหนักในการรักษา พันธุ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาทุกแห่ง

นโยบายข้อที่ ๔ การปฏิรูประบบการสรรหา การผลิตและการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา

ปฏิรูประบบการสรรหา การผลิต และการพัฒนาครูรวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพประสิทธิภาพ และจรรยาบรรณในอาชีพ เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอน และจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษาในอนาคต

เป้าหมาย

๑. มีระบบการผลิตครูที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการคัดเลือก และจูงใจให้ผู้ที่มีความเหมาะสมมาเป็นครู และมีการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครูให้ครูมีความสามารถในการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งการปลูกฝังจิตสำนึกในการเป็นครู

๒. มีการผลิตครูที่สอนสาขาวิชาขาดแคลนที่เพียงพอกับความต้องการ

๓. มีการมอบอำนาจให้สถานศึกษาบางประเภทเป็นผู้สรรหาบุคลากร มาบรรจุเป็นครู รวมทั้งการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิจากทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้เกษียณอายุมาเป็นครูเสริมตามความจำเป็น

๔. ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนได้รับการพัฒนา อย่างน้อย ๒ ปีต่อครั้ง เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีจรรยาบรรณในอาชีพ รู้จักใช้เทคโนโลยี สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยใช้หลักสูตรการฝึกอบรมในหลายรูปแบบที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

๕. มีระบบการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง หลากหลายและครอบคลุม

๖. มีเครือข่ายการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา ที่เชื่อมโยงกับสถาบันและแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

๗. มีศูนย์พัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาขนาดใหญ่ ที่ได้มาตรฐานสากลอย่างน้อย ภูมิภาคศาสตร์ละ ๑ แห่ง รวม ๔ แห่ง

๘. มีการสร้างขวัญและกำลังใจให้ครูมีความก้าวหน้าและมีความภาคภูมิใจในอาชีพ

นโยบายที่ ๕ การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ ระบบข้อมูลและข่าวสาร การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การวิจัยและพัฒนา ให้นำไปสู่องค์กรและสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และสมดุล

เป้าหมาย

๑. มีกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนไทย
๒. สถานศึกษาและหน่วยงานทุกระดับ ทุกประเภท มีระบบเครือข่ายข้อมูลและข่าวสารเพื่อบริการประชาชน ในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
๓. สื่อมวลชนทุกประเภททั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้บริการการศึกษาแก่เด็กเยาวชน และประชาชน เพิ่มมากขึ้น
๔. มีการศึกษาวิจัย และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ไปสู่ชุมชน
๕. มีห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์เมือง ศูนย์วัฒนธรรม และสนามกีฬาที่มีคุณภาพครบทุกอำเภอ และมีเครือข่ายเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน
๖. สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา มีการให้ความรู้และจัดกิจกรรมเพื่อประชาธิปไตย ศาสนาและวัฒนธรรม

นโยบายข้อที่ ๖ การปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา

ปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และคุณภาพ โดยมุ่งให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างบุคลากรและหน่วยงานรวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างองค์กร การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร พัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา^{๗๘}

กรมวิชาการมีนโยบายการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนวัยรุ่นนั้นจะดำเนินกิจกรรมได้ราบรื่นถ้าเริ่มต้นการเรียนการสอนด้วยวิธีสร้างศรัทธา ที่นักเรียนเคยรู้ว่าศาสนาเป็นเรื่องของการควบคุมพฤติกรรม เป็นกรอบที่คับแคบ เป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่คอยห้ามปรามและดำเนินคดี ความรู้สึกเช่นนี้จึงทำให้การเรียนเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่าย เป็นเรื่องผู้ใหญ่ไกลตัว ไม่อยากเรียน ครูจึงจำเป็นต้องสร้างความรู้สึกเลื่อมใสและเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นเสียก่อน ความเชื่อมั่นที่เกิดจากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนามี ๓ ประการคือ

๑. เชื่อมั่นว่าหลักพระพุทธศาสนาเป็นความจริง ความดีจริงและความงามที่แท้จริง พระธรรมคำสั่งสอนล้วนเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้
๒. เชื่อมั่นว่าการปฏิบัติตนตามหลักของพระพุทธศาสนาย่อมเกิดผลที่มีคุณค่าที่แท้จริงแก่ชีวิต

^{๗๘} สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ, **นโยบายด้านการศึกษา**, แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระยะที่ ๘ พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.moe.go.th/main2/project/p6.htm>.

๓. เชื่อกันว่าการศึกษาศาสนาเป็นการเรียนสาระความรู้ที่มีเหตุผลสามารถใช้ปัญญาพิสูจน์ให้เห็นจริงได้^{๗๙}

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาไทยตามแนวพุทธศาสนา เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ ความคิดให้มีศักยภาพและสมรรถภาพในการดำรงชีวิต เพื่อบูรณาการองค์ความรู้และชีวิตไปใช้ให้มีความสุข แก้ปัญหาชีวิตให้น้อยลง ตามแนวไตรสิกขา โดยฝึกจิตตั้งใจจดจ่อสิ่งที่ตนชอบ(ศีล) ฝึกจิตให้ตั้งมั่น, สงบ(สมาธิ) ฝึกจิตให้พิจารณาไตรลักษณ์(ปัญญา) เพื่อขจัดอวิชชา ตัณหา หลักที่ต้องพัฒนา คือ ๑. ความรู้ (Cognitive Domain) ๒. จริยธรรม (Affective Domain) ๓. ศักยภาพ และ ๔. สมรรถภาพ (Psycho -motor Domain Taxonomic System) โดย ๑. ต้องทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ตามศักยภาพและธรรมชาติของตัวเองด้วยตนเอง ๒. ทุกสิ่งที่เรียนรู้ต้องยึดหยุ่นได้ตามความพร้อมหรือแรงจูงใจทุกเวลาและทุกสถานการณ์ ๓. ต้องสามารถบูรณาการทุกสิ่งรอบตัวให้เกิดการเรียนรู้ในชีวิตจริง ๔. ต้องทำให้ผู้เรียนเชื่อมั่นตนเอง มีวินัยในตัวเอง ตามวิถีทางพระพุทธศาสนาทั้งคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ ตามแนวทางพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แก่ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ มงคล ๓๘ อนุปัพพิกถา สมถกัมมัฏฐาน ๔๐ และวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๓๗ อย่างมีเป้าหมาย หรือตัวชี้วัดที่แสดงถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งความรู้ ทักษะ สมรรถนะ และศักยภาพให้กับผู้เรียนอย่างชัดเจน ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนรักษาหรือพัฒนาสิ่งที่มีคุณค่าของสังคมไทย ในท้องถิ่นตนเอง และรู้เท่าทันสังคมโลก โดยเน้นการบูรณาการ, สร้างองค์ความรู้, ผลิตผลงาน/นวัตกรรม, พัฒนาทักษะการคิด, ทักษะชีวิต, ทักษะกระบวนการเรียนรู้/การทำงาน^{๘๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ท่านได้ให้ ความคิดไว้ว่า การพัฒนาสัมมาทิฐิ คือความคิดที่ถูกต้อง เป็นแกนนำในกระบวนการของการศึกษานั้น ก็คือ สาระสำคัญของการพัฒนา เช่นมีปัญญาที่เพนแกนกลางของกระบวนการพัฒนาคนหรือพัฒนาเด็กที่เรียกว่า “การศึกษา” นั่นเอง การรู้จักคิด หรือคิดเป็นนั้น ประกอบด้วยวิธีคิดต่างๆ เช่นการฝึกฝนพัฒนาความรู้จักคิด หรือ คิดเป็นก็คือการฝึกฝนพัฒนาตนหรือการพัฒนาบุคคลตามแนวทางของวิธีคิดในกระบวนการของการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญานั้นเอง^{๘๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง การปฏิรูปการศึกษาพระพุทธศาสนาจะไปอยู่ไหน?ว่า เราสอนให้ชาวพุทธรู้จักศาสนาของเขา ไม่ใช่ปล่อยให้มันบื้อแล้วไม่รู้เรื่องราว ซึ่งจะทำให้สูญเสียประโยชน์ที่พึงได้ ทั้งแก่ตัวของเขาเอง และของสังคมประเทศชาติ เราไม่ได้สอนเพื่อจะไป convert แนวคิดของชาวตะวันตกมีสภาพต่างกับไทยเนื่องจากสภาพแวดล้อมก็ไม่เหมือนกัน ฉะนั้น นอกจากต้องรู้จักสถานะของชาวต่างชาติให้เพียงพอแล้วก็ต้องทำความเข้าใจในเรื่องสังคมของตัวเองให้ดี พร้อมกันนั้นต้องชัดว่าปัญหานี้ไม่ใช่เรื่องระหว่างศาสนา แต่เป็นเรื่องของการช่วยให้ประชาชน

^{๗๙} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๑.

^{๘๐} พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, การจัดการศึกษาไทยตามแนวพุทธศาสนา,[ออนไลน์],แหล่งที่มา: <https://www.vitheeabuddha.com>, ๖ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๘๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม,(กรุงเทพฯ:บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๖) , หน้า ๔.

และสังคมประเทศชาติได้รับประโยชน์จากศาสนาโดยถูกต้อง และเป็นการส่งเสริมศาสนาให้ถูกทาง โดยสอดคล้องกับความเป็นจริง อย่างที่พูดแล้วว่าเราไม่ได้มีปัญหาอย่างอเมริกาเลย^{๘๒}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ใน “ธรรมานุชีวิต” ว่า

๑) บุคคลผู้ไม่มีการศึกษา ไม่รู้จักฝึกอบรมตน ย่อมไม่เข้าใจไม่รู้อะไรตามความเป็นจริง ลุ่มหลงลืมนั่น ยินดียินร้าย คราวได้ก็หลงมัวเมา หรือล้าพองจนหลงลอย คราวเสียก็หงอยละเหี่ยหมด กำลังหรือถึงกับคลุ้มคลั่งไป ปลอ่ยให้โลกธรรมเข้าครอบงำย่ำยีจิตพยุบเรื่อยไป ไม่พ้นจากทุกข์ใดๆ

๒) ส่วนผู้มีการศึกษา เป็นอริยสาวก รู้จักพิจารณารู้อะไรตามความเป็นจริงว่า สิ่งเหล่านี้ ไม่ว่าอย่างไรก็ตามที่เกิดขึ้นแก่ตนล้วนไม่เที่ยง ไม่คงทน ไม่สมบูรณ์ มีความแปรปรวนได้เป็นธรรมดาจึงไม่หลงใหลมัวเมาเคลิ้มไปตามอิฏฐารมณ์ ไม่ขุ่นมัวหม่นหมองคลุ้มคลั่งไปในเพราะอนิฏฐารมณ์ มีสติดำรงอยู่ได้วางตัววางใจพอดีไม่หลงในสุขและไม่ถูกทุกข์ท่วมทับ^{๘๓}

ท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ใน “คู่มือมนุษย์” ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งศีลธรรม (Moral) เพราะมีกล่าวถึงบุญ บาป ความซื่อตรง ดีชั่ว ความกตัญญูกตเวทีความสามัคคี ความเป็นคนที่เปิดเผยตัวเอง และอะไรต่าง ๆ อีกมากมาย ล้วนแต่มีอยู่ในพระไตรปิฎกทั้งนั้น : แม้ชาวต่างประเทศก็มองดูกันในส่วนนี้อยู่มาก หรือว่าชอบพุทธศาสนาเพราะเหตุนี้ก็มีอยู่มาก พุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นศาสนา (Religion) คือส่วนที่เป็นตัวระเบียบปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ศีล สมาธิ ปัญญา กระทั่งผลที่เกิดขึ้นคือการหลุดพ้น และปัญญาที่รู้เห็นความหลุดพ้นว่า เมื่อใครปฏิบัติแล้วจะหลุดพ้นไปจากความทุกข์ได้จริงนี้ เรียกว่าพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนา^{๘๔}

แนวคิดด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ของพุทธทาสภิกขุ ในชื่อ “ธัมมิกสังคมนิยม”^{๘๕} นั้น เป็นผลึกความคิดที่ได้จากกระบวนการ “ศึกษา” อย่างเป็นระบบในหลักพุทธธรรมทั้งในระดับ ปัจเจกและชุมชน และได้นำเสนอภายใต้หลักศาสนธรรม ซึ่งท่านเน้นย้ำอยู่เสมอว่า การเมืองก็คือศีลธรรมจึงต้องควรศึกษาไม่แต่เพียงเท่านั้นศีลธรรมกับการเมืองในหนังสือของท่านคือ ธรรมะกับการเมืองซึ่งท่านพุทธทาสได้กล่าวเสียงหนักแน่นเลยว่า “การเมืองก็คือเรื่องศีลธรรม” การที่ผู้ปกครองก็ชั่วผู้ถูกปกครองก็เลวก็เพราะว่า แยกการเมืองและศีลธรรมออกจากกัน^{๘๖} ซึ่งเป็นการด่วนสรุปด้วยตรรกะเหตุผลที่แสนจะอ่อนด้อย ไม่แน่ใจว่าพุทธทาสไม่เข้าใจสังคมที่สลับซับซ้อนจริง ๆ หรือว่าเขาเลือกที่จะปิดตาและอธิบายในสิ่งที่เขาเชื่อเท่านั้น เมื่อท่านพุทธทาส ก้าวข้ามเข้ามาในปริมณฑลการเมืองสาธารณะแล้ว แทนที่จะเป็นการถกเถียง โต้แย้งแลกเปลี่ยนกันตามเหตุผล อวตารของเขา

^{๘๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ปฏิรูปการศึกษา พระพุทธศาสนาจะไปอยู่ไหน?, (กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๖๖.

^{๘๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมานุชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘.

^{๘๔} พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑, ๑๒.

^{๘๕} พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคมนิยม, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภากรุงเทพฯ, ๒๕๑๘), หน้า ๑๑๙-๑๒๐.

^{๘๖} พุทธทาส อินทปัญโญ, ๑๐๐ ปี ร้อยจดหมาย พุทธทาส-สัญญา, (กรุงเทพฯ: แพลน รีตเดอร์ส, ๒๕๕๐), หน้า ๔๔๕-๔๔๖.

กลับมาในคราวของสัพพัญญูผู้รู้ทุกสิ่ง มีวาจาเป็นสังขารม ศีลธรรมเป็นสิ่งที่ตั้งงามที่สุดโดยไม่ต้องการ คำถามอย่างประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง ก็คือเรื่องรัฐธรรมนูญ พุทธทาสกล่าวว่า “รัฐธรรมนูญที่น่าสงสารที่สุด ก็คือ รัฐธรรมนูญที่ไม่ข้องแวะกับศีลธรรมเสียเลย..ไม่เคยเห็นระบุนะ เจาะจงลงไปว่า จะรักษาศีลธรรม...ฉะนั้นรัฐธรรมนูญนั้น จึงไม่ป้องกันภัยได้เลย”^{๘๗} ดังนั้นหากมีหลักคิดที่คับแคบเพียงนี้ การแก้ไขปัญหายังดันไปไหนไม่พ้นกับการป้อนยาที่ซื้อศีลธรรมให้กับปัจเจก วิธีแก้ปัญหาก็คือ การสอนให้คนมีศีลธรรมมาตั้งแต่เล็ก จนกระทั่งเป็น “ผู้ปกครองบ้านเมือง” ให้เข้าใจว่า ทุกคนในโลกนี้เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ถ้าเข้าใจง่ายที่จะมีศีลธรรม คำพูดข้างล่างนี้ท่านพุทธทาส ได้บันทึกเอาไว้ที่สวนโมก

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้แนววิถีพุทธ

ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมนี้ สามารถทำให้ผู้เรียนเผชิญกับเหตุการณ์ชนิดเดียวกันในลักษณะที่แตกต่างกันไปจากเดิม การเรียนรู้ขอบเขตกว้างขวางและสลับซับซ้อน จนกล่าวได้ว่า บุคลิกภาพของคนเรานั้น เป็นผลของการเรียนรู้แทบทั้งสิ้น จิตวิทยาตะวันตกให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในด้านร่างกายโดยเฉพาะส่วนสำคัญในการเรียนรู้ คือ อวัยวะสัมผัส (receptor) อันได้แก่ ตา หู จมูก เป็นต้น เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบอวัยวะสัมผัสก็จะรายงานไปยังสมองและเกิดการแปลความหมายที่สมอง และสมองก็สั่งมายังประสาทกล้ามเนื้อ (motor nerve) ทำให้เกิด “ปฏิกิริยา” ตอบสนองต่อสิ่งเร้า นั้นเกิดพฤติกรรมขึ้นอย่างนี้เรียกว่าเกิดภาวะการเรียนรู้ขึ้น

ในทางพุทธศาสนากล่าวคือ คนประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ รูปกับนาม รูปได้แก่ ร่างกาย นามได้แก่ ส่วนจิตใจ ร่างกายมีความสามารถจะรับกระทบผัสสะได้เท่านั้น ยังไม่เป็นการรู้เพราะถือว่า กายเป็นวัตถุธาตุ (แม้สมองก็เป็นวัตถุอะไรไม่ได้) ตัวรู้ คือจิตประกอบด้วยอารมณ์ ๔ ประการ คือ (๑) อดีตกรรม หรือประสบการณ์เก่า (๒) อารมณ์หรือสิ่งเร้ามากระทบอวัยวะ (๓) เจตสิก หรือความรู้สึกลึกซึ้งของจิต และ (๔) วัตถุรูป คือ อวัยวะรับสิ่งเร้า การเรียนรู้จะเกิดได้นั้น ปัจจัยทั้ง ๔ อย่าง ต้องทำงานประสานกัน คือ เมื่อมีสิ่งเร้า (อารมณ์) มากระทบกับอวัยวะรับสิ่งเร้า (วัตถุรูป) เราจะไม่เห็น (ไม่รู้) ถ้าไม่มีความตั้งใจจะดู (ฟัง ตมกลั่น ฯลฯ) คือไม่มีเจตสิก หรือเมื่อสิ่งเร้ากระทบวัตถุรูป แม้ตั้งใจ (มีเจตสิก) ก็ตาม แต่หากไม่มีประสบการณ์เดิม (อดีตกรรม) เราก็คงไม่รู้จักสิ่งนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้การเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้^{๘๘}

แนวคิดหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์ เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่ามากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปี ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้

^{๘๗} พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคณนิคม, หน้า ๑๒๑.

^{๘๘} วารัณยา ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม, จิตวิทยาพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ: ซีวาวัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก ได้แก่ หลักสัปปุริสธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ไว้ในสัปปุริสสูตร (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๓) ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสเมื่อเกิดในสกุล ย่อมเกิดมาเพื่อ
ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก คือ แก่มารดาบิดา
แก่บุตรภริยา แก่ทาส กรรมกร คนรับใช้ แก่มิตรสหาย แก่สมณพราหมณ์
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาเมฆ ยังข้าวกล้าทั้งปวงให้งอกงาม ชื่อว่าย่อม
มีมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก ฉนใด สัปปุริส
เมื่อเกิดในสกุล ย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชน
เป็นอันมาก คือ แก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่ทาส กรรมกร คนรับใช้
แก่มิตรสหาย แก่สมณพราหมณ์ ฉะนั้นเหมือนกัน ฯ^{๘๙}

ยอมนำมาซึ่งผลอันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์เพียง หลักธรรมหนึ่ง เพื่อประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสธ กระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก อาทิ หลักสัปปุริสธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่จะนำมาปฏิบัติกับผู้ร่วมงาน มี ๗ ประการ คือ

๑. ธัมมัญญตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือรู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล

๒. อัตถัญญตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) ความเป็นผู้รู้จักผล หรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก

๓. อัตตัญญตา (Knowing Oneself) ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และเท่าใด แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป

๔. มัตตัญญตา (Moderation, Knowing how to be temperate) ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์

๕. กาลัญญตา (Knowing the Propertime) ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ

^{๘๙} อก.ปจก.(ไทย) ๔๒/๒๒/๑๔

๖. ปริสัญญูตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ รู้ரியที่ประพตต่อชุมชนนั้น ว่าควรจะทำเนนการอย่างไร

๗. บุคคลัญญูตา (Knowing the individual, Knowing the different individuals) ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล^{๙๐}

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่ กระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ หมายถึง กระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา สาระของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธได้ถูกย่นย่อไว้แล้วในพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา กล่าวคือ การเสวนาสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม โยนิโสมนสิการ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ” จากพุทธพจน์นี้สามารถแยกกระบวนการเรียนรู้ ออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ (๑) การรับรู้ ได้แก่ การเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสัทธรรม (๒) การคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และ (๓) การปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ การรับรู้ การคิด และการปฏิบัตินี้ ในที่สุดก็จะเชื่อมกันเป็นวัฏจักร เพราะเมื่อปฏิบัติอย่างถูกต้อง นอกจากจะช่วยให้รู้จักคิดได้ดีขึ้น และเกิดความรู้ใหม่แล้ว ยังทำให้เกิดทัศนคติใหม่ เกิดความใฝ่รู้ มองสิ่งต่าง ๆ ว่าเอื้อให้เกิดปัญญาได้ทั้งนั้น^{๙๑} ดังพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้ง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยกายก็มี ที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยสติก็มี ที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยจักขุก็มี ที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาก็มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยกายเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิโมกข์ ๘ ควรกระทำให้แจ้งด้วยกาย ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยสติเป็นไฉน บุพเพนิวาสควรกระทำให้แจ้งด้วยสติ ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยจักขุเป็นไฉน การจติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย ควรกระทำให้แจ้งด้วยจักขุ ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาเป็นไฉน ความสันนาสวะทั้งหลาย ควรกระทำให้แจ้งด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้ง ๔ ประการนี้แล ฯ

กระบวนการทางปัญญานั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกระบวนการการเรียนรู้ที่ถูกต้อง การพัฒนากระบวนการการเรียนรู้ในหมู่คนไทย เพื่อให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ที่มีฉันทะเป็นแรงจูงใจ ไม่ใช่โลหะหรือตัณหา เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งศึกษาจากความจริงโดยไม่จำกัดที่ตำรา เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ทั้งบวกและลบ ทั้งจากความสำเร็จและความล้มเหลว ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี^{๙๒} แม้เด็กปฐมวัยในสายตาผู้ใหญ่ดูว่าเขาไม่น่าจะเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นประสบการณ์ใหม่ถ้าเขาได้ฟัง ดูเห็นสิ่งต่างๆ ตลอดจนการเลี้ยงดูจากผู้ปกครองก็จริง แต่ประสบการณ์ที่พบเห็นย่อมเป็นความรู้สะสมสติปัญญาให้เด็กโดยธรรมชาติ

^{๙๐} กนก แสนประเสริฐ, หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา, บทความ. สำนักพุทธศาสนาแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.onab.go.th/articles/> ๒๐๑๖.

^{๙๑} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนากับการสร้างสรรคปัญญา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.wsc.ac.th/th/2017-04-06-07-31-40.html>

^{๙๒} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๑๕๐/ ๓๙๖

สมณ อมรวิวัฒน์^{๙๓} ได้ให้ความหมายของ การเรียนรู้แนวพุทธ ว่าหมายถึง กระบวนการที่ ผัสสทั้ง ๖ ของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ (รู้สึก หมายถึง รู้คิด รู้แจ้ง) และมีการกระทำโต้ตอบ ผูกฝนอบรมตนเอง หรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ ผล เกิดคุณภาวะ (ความรู้และความดี) สมรรถภาวะ (ความสามารถ) สุขภาวะ (ความผาสุกพอเหมาะพอควร) และอิสรภาวะ (พ้นจากทุกข์และความเป็นทาส)

การเรียนรู้แนวพุทธ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้มนุษย์ฉลาดลึกซึ้งสามารถเข้าใจตนเองและเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระหว่างชีวิตของตนกับสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกมากขึ้น และมีศักยภาพมากขึ้นด้วย

กล่าวโดยสรุป การจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ หมายถึง กระบวนการฝึกฝน อบรมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ครอบคลุมถึงความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่ตรงกับความ เป็นจริง เกิดการพัฒนากระบวนการคิดนำไปสู่การฝึกฝนปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้อง ดึงมาทั้งโดยตนเองและโดยกัลยาณมิตร อันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ

การประมวลวิเคราะห์คำสอนของพระพุทธเจ้า ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอนให้ละความชั่ว กระทำแต่ความดี ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ที่ประกอบด้วยไตรสิกขา^{๙๔} เป็นหลักการพัฒนามนุษย์รูปแบบไตรสิกขาว่า เป็นการฝึกอบรมกาย วาจา และจิตใจของมนุษย์ให้สามารถค้นพบ เรียนรู้ และพัฒนาตนเอง โดยต้องมีปัญญาอยู่ในระดับของความเชื่อในหลักการที่ถูกต้องหรือสัมมาทิฐิ เมื่อเชื่อแล้วจะนำไปสู่การศึกษา ดังนั้นในขั้นเตรียมความพร้อมก็คือ การเตรียมปัญญาและปัญญาจะพัฒนาได้ดีหรือไม่ต้องอาศัยอินทรีย์ เช่น ตู ฟัง อาศัยการเคลื่อนไหว ใช้วาจาสื่อสารได้ดีโดยมีทักษะ (ศีล) ต้องอาศัยภาวะและคุณสมบัติของใจ (สมาธิ) เช่น ความสนใจ ใฝ่ใจ ความมีใจเข้มแข็งสู้ปัญหา ความขยันอดทน มีใจแน่วแน่ มีสมาธิ จึงจะทำให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาได้อย่างบูรณาการ^{๙๕}

จัดการศึกษาเชิงพุทธ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้พุทธมืองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย ๔ ประการ คือ (๑) ความมีอิสระ ที่สำคัญมาก คือ ความมีอิสระจากการครอบงำของวิชาและกิเลส ตัณหา อุปาทาน (๒) การเรียนรู้ความจริง คือ การสัมผัสและการปฏิบัติในธรรมชาติแห่งความเป็นจริงของชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม(๓) การคิดไตร่ตรองอย่างแยบคาย และ (๔) การมีจิตใจที่เป็นกลาง ซึ่งการที่จะสัมผัสและคิดได้ตามความเป็นจริงนั้นต้องการจิตใจที่เป็นกลาง ถ้าจิตใจไม่เป็นกลาง

^{๙๓} สมณ อมรวิวัฒน์, การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

^{๙๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=124. (ที่.ป. 11/228/231).

^{๙๕} กระทรวงศึกษาธิการ, เส้นทางโรงเรียนวิถีพุทธ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา <https://www.Moe.go.th>, ๕ พ.ค. ๒๕๕๗.

ก็จะรับรู้และคิดไปตามอคติ การที่จิตใจจะเป็นกลางได้ต้องดำเนินการตามมรรคมืองค์แปด^{๙๖} ซึ่งสอดคล้องกับโรงเรียนวิถิพุทธที่ได้เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาธรรม ๔ ประการ คือ

๑. สปัสนสังเสวะ (การเสวนาสัตบุรุษ) หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้มีครู-อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี

๒. สัทธัมมัสสวนะ (การฟังสัทธรรม) หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี

๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี

๔. ธรรมานุธรรมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

พระไพศาล วิสาโล^{๙๗} ได้กล่าวถึงสาระของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ ตามลักษณะแห่งปัญญาธรรม มี ๓ ขั้นตอน คือ (๑) การรับรู้ ได้แก่ การเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสัทธรรม (๒) การคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และ (๓) การปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. การรับรู้ เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ (สัทธรรม) ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้จากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร (สัตบุรุษ) อย่างไรก็ตาม กระบวนการรับรู้ที่นอกเหนือจากประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสารความรู้ หรือ คำชี้แนะอันเป็นองค์ประกอบภายนอกแล้วองค์ประกอบภายใน อันได้แก่ ความสามารถในการรับรู้เข้าใจ ก็มีความสำคัญอย่างมากแม้จะได้ยินได้ฟังสิ่งดีงาม แต่หากรับรู้หรือเข้าใจคลาดเคลื่อน การรับรู้ก็ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ความคลาดเคลื่อนในการรับรู้อย่างแรกก็คือ การรับรู้ไม่ตรงตามความเป็นจริง เช่น ได้ยินหรือเห็นไปอีกอย่างหนึ่งความคลาดเคลื่อนดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยมากในชีวิตประจำวัน ปัจจัยสำคัญนั้น ไม่ได้อยู่ที่อายตนะ ทั้ง ๕ เช่น หู หรือ ตา แต่อยู่ที่ใจหรือความรู้สึกนึกคิด เช่น คนที่กำลังหวาดกลัวไม่เคยเข้าป่า ย่อมเห็นรากไม้เป็นงูได้ง่าย ๆ พุทธตามหลักปฏิจจสมุปบาท^{๙๘} ก็คือ สังขารเป็นปัจจัยแก่วิญญาณ การรับรู้คลาดเคลื่อนนั้นมิได้เป็นผลจากการปรุงแต่งของอารมณ์ความรู้สึก ในขณะที่นั้นเท่านั้น หากยังเกิดจากทัศนคติหรือทิฐิที่ฝังแน่นในใจด้วย ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ นอกจากจะให้ความสำคัญแก่ข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาที่จะรับรู้แล้ว สิ่งที่จะมองข้ามไปไม่ได้ก็คือ ความสามารถในการรับรู้ ในทางพุทธศาสนาสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงก็คือ “สติ” สติช่วยให้บุคคลรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกที่กำลังเกิดขึ้นในใจ สามารถยกจิตจากอารมณ์และรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่กำลังประสบอย่างตรงตามความเป็น

^{๙๖} วิภังคสูตร, พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๑ [ฉบับมหาจุฬาฯ] สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

^{๙๗} พระไพศาล วิสาโล, กระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.visalo.org/article/budKrabuankarn.htm>. ๒๕๕๗.

^{๙๘} วิถีพุทธ, ปฏิจจสมุปบาท, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.vimokkha.com/paticcat.htm> ๕ ก.ย.๒๕๕๗.

จริงได้ (active listening) การฟังอย่างมีสติปลอดจากอคติและสมมติฐานล่วงหน้าตัวเอง) สติหากมีกำลังเพียงพอและต่อเนื่อง ยังจะช่วยให้บุคคลมองเห็นตัวเองอย่างลึกซึ้ง จนตระหนักถึงทัศนคติหรือความลำเอียงทางเชื้อชาติเพศ เศรษฐกิจ สถานะ ที่ฝังลึกอยู่ในตน อันเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้โลกตามความเป็นจริง สติยังช่วยให้ปัญญาหรือความรู้ที่มีอยู่ ถูกดึงมาใช้จนให้เกิดประโยชน์ด้วย และหากฝึกฝนมาดีพอ ทั้ง ๆ ที่เห็นหรือรับรู้สิ่งที่ไม่ดี แทนที่จะเป็นโทษก็อาจเป็นคุณด้วย พุทธศาสนาแม้จะเน้นการรับรู้สิ่งที่ดี แต่เมื่อมีเหตุจะต้องประสบกับสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ท่านก็สอนให้รู้จักเปลี่ยนร้ายให้กลายเป็นดี ในพุทธศาสนามีคำว่า อินทรีย์สังวร หรือการสำรวมอินทรีย์ หมายถึง การระวังไม่ให้กุศลธรรมครอบงำใจ เมื่อรับรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยอินทรีย์ทั้ง ๖ มักเข้าใจกันว่า อินทรีย์สังวร หมายถึง การระวังหู ระวังตาไม่ให้รับรู้รับเห็นสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม นี่ยังเป็นความหมายที่แคบ การสำรวมอินทรีย์ที่แท้จริงหมายความว่า ความรวมถึง การรักษาใจให้เป็นปกติ ไม่เกิดอกุศลแม้จะเห็นสิ่งไม่ดีไม่งาม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๙๙} อธิบายคำนี้ให้เข้าใจง่าย ๆ ว่าหมายถึง “การใช้อินทรีย์ให้เป็น” ซึ่งสติเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากสำหรับอินทรีย์สังวร แต่อินทรีย์สังวรจะเกิดผลดีได้ต้องอาศัยปัญญาหรือการรู้จักคิดด้วย ยังมีความคลาดเคลื่อนในการรับรู้ ได้แก่ การเข้าใจเนื้อหาสาระหรือจับประเด็นได้ไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ในกรณีที่เป็นการฟังหรือการอ่าน รวมไปถึงการเข้าใจเนื้อหาหรือสามารถจับประเด็นที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการสื่อไม่ถูกต้องด้วย

การคิด เมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือคำแนะนำได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็นและครบถ้วนแล้ว กระบวนการเรียนรู้ขั้นต่อมาก็คือ การคิด หรือการนำเอาสิ่งที่รับรู้้นั้นมาย่อย จัดระเบียบ หรือเสริมเติมต่อเพื่อให้เกิดปัญญาเพิ่มพูนขึ้น โยนิโสมนสิการ คือ การใช้ความคิดอย่างถูกวิธีสามารถจัดได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือโยนิโสมนสิการแบบปลูกปัญญา คือการคิดเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งตามสภาวะหรือความเป็นจริง โยนิโสมนสิการ ประเภทนี้มุ่งให้เกิดโลกุตตรสัมมาทิฐิ เข้าถึงอริยาบททางจิตและปัญญา แต่ในระดับสามัญหรือโลกียธรรม หมายถึง การคิดเพื่อให้เกิดปัญญาเพิ่มพูนขึ้น ส่วนโยนิโสมนสิการอีกประเภทหนึ่ง คือโยนิโสมนสิการแบบเสริมสร้างคุณภาพจิต เป็นการใช้ความคิดเพื่อให้เกิดกุศลธรรม เป็นอุบายลด โลภะ โทสะ และโมหะ โดยใช้ธรรมฝ่ายดีมาดล หรือทดแทนซึ่งสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้รู้จักคิด หรือเกิดโยนิโสมนสิการ ก็คือการรู้จักตั้งคำถาม คำถามนั้นเป็นตัวนำความคิด และกำหนดการรับรู้เพื่อแสวงหาคำตอบพระพุทธรองค์ได้ใช้ คำถามในการกระตุ้นให้เกิดปัญญาบ่อยครั้ง กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่รู้จักคิดหรือคิดไม่ถูกวิธี ขณะเดียวกันคนจะคิดเป็นหรือคิดถูกวิธีได้ ก็เพราะรู้จักตั้งคำถามกระบวนการศึกษาที่ถูกต้องจึงควรให้ความสำคัญแก่การฝึกให้รู้จักตั้งคำถามด้วย

การปฏิบัติในทางพุทธศาสนาหากขาดการปฏิบัติย่อมมิใช่การเรียนรู้ที่ครบถ้วนสมบูรณ์หรือถูกต้อง นี่คือ จุดสำคัญที่ทำให้การศึกษาแบบพุทธแตกต่างจากการศึกษาแบบตะวันตกหลายสำนัก เพราะฝ่ายหลังนั้นเน้นการใช้ความคิดล้วน ๆ จึงเป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา (intellect) การศึกษาหรือสิกขาในทางพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ อภิสัสสิกขา อภิจิตสิกขา และ

^{๙๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม*, (กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕-๒๘.

อธิปญญาสิกขา เรียกสั้น ๆ ว่าศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง ๓ ส่วนนี้ต้องอาศัยการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญ การปฏิบัติที่เรียกว่า ธรรมานุธรรมปฏิบัติ คำนี้มักแปลกันว่า ปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม หรือ ปฏิบัติธรรมน้อยค่อยแก่ธรรมใหญ่

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๐๐} อธิบายเพิ่มเติมว่า หมายถึง ปฏิบัติธรรมถูกหลัก คือทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้ สอดคล้องกันและส่งผลแก่หลักการใหญ่เป็นไป เพื่อจุดหมายที่ต้องการพูดง่าย ๆ คือปฏิบัติตรงตามจุดมุ่งหมาย ในการปฏิบัติธรรมนั้น นอกจากจะต้องรู้ข้อธรรมแล้ว ยังต้องรู้จุดมุ่งหมายของธรรมข้อนั้น ๆ ด้วย จึงจะปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ กัลยาณมิตรหรือครูบาอาจารย์ จึงไม่เพียงแต่จะต้องเป็นผู้ที่สามารถชี้แนะสิ่งดีงาม (ธรรม) แก่ศิษย์แล้ว ยังจะต้องเข้าใจกระจ่างชัดในจุดมุ่งหมาย (อรรถ) ของสิ่งเหล่านั้นด้วย พร้อมกันนั้นก็สามารถช่วยให้ศิษย์รู้จักคิดสามารถเข้าใจเนื้อหาสาระของสิ่งที่ครูสอน จับหลักจับประเด็นได้ พร้อมกับเข้าใจจุดมุ่งหมายของหลักหรือสาระเหล่านั้นได้ด้วย เมื่อเข้าใจจุดมุ่งหมายแล้ว ก็สามารถประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้มาให้เกิดผลได้ในทุกสถานการณ์ หรือสามารถบูรณาการสิ่งเหล่านั้นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิตประจำวันได้

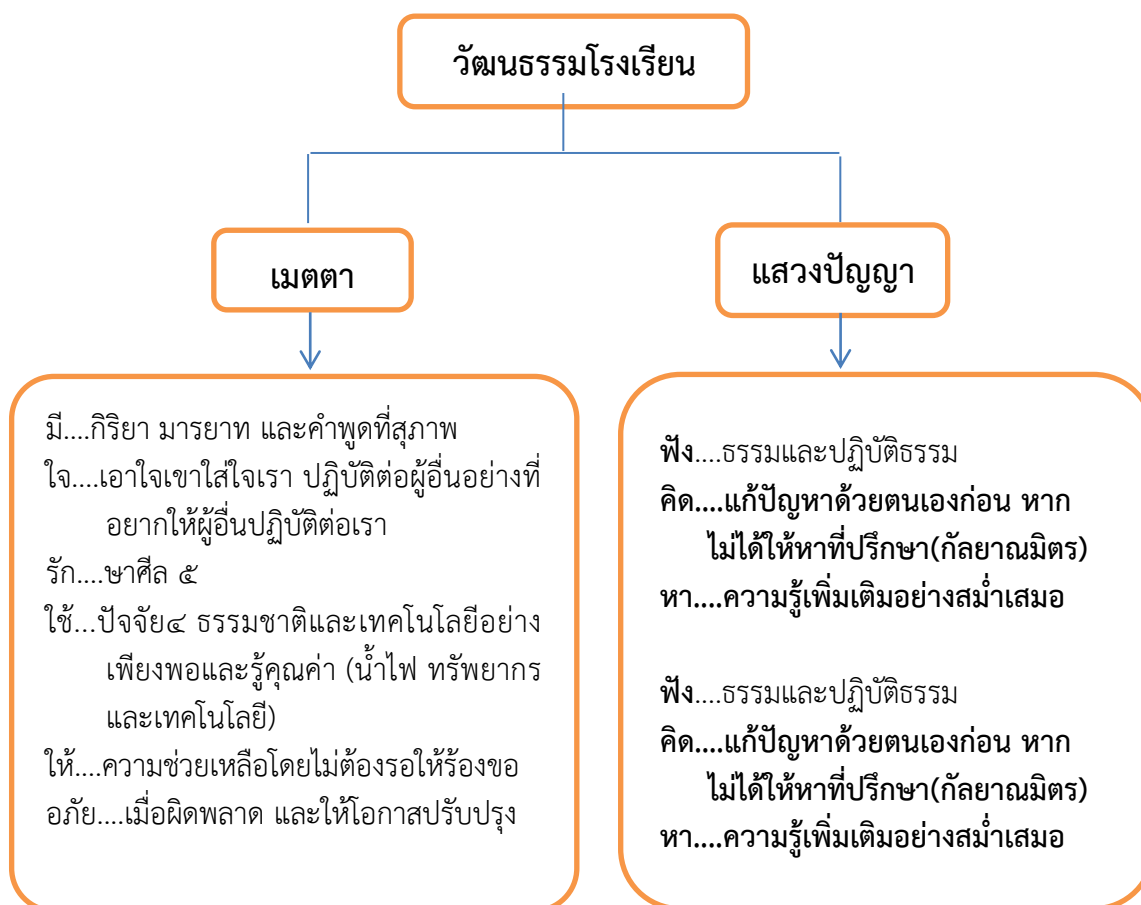
จากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่า โรงเรียนที่จัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการอย่างสมบูรณ์แบบมีอยู่ ๓ โรงเรียน และเป็นโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่

๑. โรงเรียนทอสี

ประวัติโรงเรียนทอสี เริ่มก่อตั้งจากระดับอนุบาลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยคุณบุพผาสวัสดิ์รัชชตาตะนันท์ เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนทอสี ได้รับการสนับสนุนทุก ๆ ด้านจากครอบครัว โดยเฉพาะจากบิดามารดา (คุณดุซุฎี และ คุณทอสี สวัสดิ์-ชูโต) แนวคิดการจัดการศึกษาเดิมเน้นการเตรียมความพร้อมของเด็ก ให้เด็กได้เรียนรู้อย่างสนุกและมีความสุข เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ

ส่วนความรู้ทางวิชาการไม่ได้เป็นเป้าหมายสำคัญที่สุด ด้วยประสบการณ์จากการศึกษาและปฏิบัติธรรมของผู้บริหารโรงเรียนทอสีและคณาจารย์ทำให้เล็งเห็นว่าการศึกษาและการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเดียวกัน การศึกษาไม่ใช่เป็นไปเพียงเพื่อหาความรู้ทางวิชาการ หรือแสวงหาทักษะเพื่อประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงตนและครอบครัวแต่ควรเป็นไปเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีงาม เพื่อสร้างประโยชน์ตน ประโยชน์ครอบครัว ชุมชนและสังคม โรงเรียนทอสีจึงเป็นอีกโรงเรียนหนึ่งที่นำศึกษาไม่น้อย เราจะเห็นว่าสังคมไทยปัจจุบันมีความซับซ้อน คนไทยหรือผู้ปกครองเด็กมีความต้องการที่หลากหลาย รวมถึงความต้องการของพ่อแม่ในยุคปัจจุบันที่อยากปลูกฝังให้ลูกเติบโตขึ้นมาในแนวทางที่ตัวเองต้องการ พ่อแม่ที่ต้องการให้ลูกเก่งต่างก็พยายามผลักดันให้เดินไปตามถนนสายหลักคือให้ศึกษาวิชาที่ตัวเองวางเอาไว้ให้เด็กโดยไม่ได้คำนึงแม้แต่จะน้อยว่าลูกหลานของเราเต็มใจหรือไม่และโรงเรียนทอสีก็มีวัฒนธรรมพื้นฐานโรงเรียนดังแผนภูมิข้างล่างนี้

^{๑๐๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาจริยธรรม, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๖๘๔.

ที่มา: โรงเรียนอนุบาลทอสี

แนวคิด “เป้าหมายของการศึกษาวิชิพุทธ ก็คือ พัฒนาค้นให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเน้นการดำเนินชีวิตที่งดงาม ด้วยหลักไตรสิกขา (ศีล-สมาธิ-ปัญญา) ภาวนา ๔ โยนิโสมนสิการคือการคิดให้ถูกวิธี ๑๐ ประการ โดยประยุกต์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ ของกระทรวงศึกษาเป็นแกนกลาง บูรณาการวิชาความรู้ไม่ให้แยกจากชีวิต ไม่เพียงแต่เด็กจะได้ความรู้จากหนังสือเท่านั้นในหนึ่งวันของเขาอะไรที่ครูเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาก็จะสอดแทรกเข้ามา”

“เราจึงใช้วิชาชีวิตแทนวิชาการ ทั้งนี้เพื่อให้ครูมองเห็นภาพว่าวิชาการที่นักเรียนจะได้เขาสามารถเอาไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างไร ยกตัวอย่างเช่น เรื่องขยะ ปกติวิชาการจะสอนว่าประเภทขยะมี เปียก แห้ง เศษอาหาร การรีไซเคิล เป็นต้น แต่วิถีพุทธจะสอนว่าขยะมี ๓ ชนิด ได้แก่ ขยะนอกกาย ขยะในกาย และขยะในใจ ซึ่งนักเรียนจะสามารถจัดการขยะแต่ละประเภทได้ การตั้งคำถามจึงเป็นสิ่งสำคัญ”

ดังนั้น จุดเด่นของโรงเรียนทอสีจึงอยู่ที่บุคลากรผู้มีทักษะในการปลูกฝังธรรมะให้กับเด็กอย่างธรรมชาติ เป็นกัลยาณมิตร และมีเพียงพอสำหรับจำนวนเด็ก โดยเน้นที่อัตราส่วนที่ครู ๑ คนต่อนักเรียน ๑๕ คน และรับนักเรียนไม่เกิน ๓๐ คน ในแต่ละชั้นเรียน โดยปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด

๓๐๐ คนและครู ๖๐ คน และนี่คือหนึ่งในบทสนทนา ผู้อำนวยการโรงเรียนทอสี เพราะเชื่อมั่นในการเรียนการสอน โดยยึดหลักพุทธปัญญา จะช่วยรักษาความป่วยของสังคมไทยได้ **“ด้วยเป็นชาวพุทธตามทะเบียนบ้าน ไม่ได้มีความรู้ทางด้านพุทธศาสนาเลย ตอนเรียนก็เรียนโรงเรียนคริสต์มาตลอด แต่พอได้ฟังท่านอาจารย์พูดแล้วรู้สึกว้าวทำไมมันครบถ้วนบริบูรณ์ ที่ผ่านมาสิ่งที่เราเรียนมาตลอดชีวิตเฉพาะโลกภายนอก ไม่ได้เรียนโลกภายใน นั่นจึงเป็นจุดเริ่มต้นของความสนใจจะนำหลักพุทธปัญญาเข้ามาใช้ในการเรียนการสอน”**^{๑๐๑}

อีกนัยหนึ่งที่ทำให้ “โรงเรียนทอสี” และผู้ปกครองไปด้วยกันไม่ได้ หรืออาจเรียกได้ว่า “จรีตไม่ตรงกัน” คือ โรงเรียนทอสีให้ความสำคัญกับศีล ครูต้องมีศีล ๕ ทางด้านผู้ปกครองเช่นกัน เราจะคุยกับผู้ปกครองในเรื่องนี้ อย่างเช่นทุกปีโรงเรียนจะจัดทัศนศึกษาปีละ ๑ ครั้ง ทางโรงเรียนจะกำหนดห้ามไม่ให้ผู้ปกครองเปิดวงเหล้า วงไพ่ เพราะเรามองว่าพ่อแม่ต้องปฏิบัติให้ลูกเห็นการมีศีล ในแง่ของเด็กทางโรงเรียนจะมีการวัดระดับศีลด้วย “คุณธรรม ๑๒ ประการ”

ส่วนการทำงานของโรงเรียนทอสี เน้นการสร้างเครือข่ายของกัลยาณมิตรเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน สนับสนุน ทั้งกำลังกาย กำลังใจซึ่งกันและกัน การร่วมมือกับชุมชน ร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้โดยมีแกนกลางความร่วมมือระหว่างโรงเรียนทอสี โรงเรียนสยามสามไตร และโรงเรียนรุ่งอรุณ ดังตัวอย่าง เช่น การจัดให้มี “การเปิดบ้านสามประสาน” เพื่อแสดงให้เห็นว่าการศึกษาวิถีพุทธทำได้จริง ๆ เป็นการสะท้อนภาพ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทั้งครู เด็ก ผู้ปกครอง จากทั้ง ๓ โรงเรียนนี้ มุ่งสู่เป้าหมายของการพัฒนาสังคมด้วยการปูพื้นที่ให้เด็ก “ตื่นตัวกับธรรมชาติ ที่ควรจะฟังและฟังเป็น”^{๑๐๒}

“เป้าหมายของการศึกษาวิถีพุทธ ก็คือ พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเน้นการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ด้วยหลักไตรสิกขา (ศีล-สมาธิ-ปัญญา) ภาวนา ๔ โยนิโสมนสิการคือการคิดให้ถูกวิธี ๑๐ ประการ โดยประยุกต์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ ของกระทรวงศึกษาเป็นแกนกลาง บูรณาการวิชาความรู้ไม่ให้แยกจากชีวิต ไม่เพียงแต่เด็กจะได้ความรู้จากหนังสือเท่านั้นในหนึ่งวันของเขาอะไรที่ครูเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาก็จะสอดแทรกเข้ามา”

“เราจึงใช้วิชาชีวิตแทนวิชาการ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ครูมองเห็นภาพว่าวิชาการที่นักเรียนจะได้เขาสามารถเอาไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างไร ยกตัวอย่างเช่น เรื่องขยะ ปกติวิชาการจะสอนว่าประเภทขยะมี เปียก แห้ง เศษอาหาร การรีไซเคิล เป็นต้น แต่วิถีพุทธจะสอนว่าขยะมี ๓ ชนิด ได้แก่ ขยะนอกกาย ขยะในกาย และขยะในใจ ซึ่งนักเรียนจะสามารถจัดการขยะแต่ละประเภทได้ การตั้งคำถามจึงเป็นสิ่งสำคัญ”^{๑๐๓}

การวิเคราะห์หลักธรรมหรือเรียกอีกอย่าง คือ หลักไตรสิกขา (ศีล-สมาธิ-ปัญญา) ภาวนา ๔ โยนิโสมนสิการคือการคิดให้ถูกวิธี ๑๐ ประการ มีรายละเอียดดังนี้

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ บุษผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์, ผู้อำนวยการโรงเรียนทอสี, ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๒} อ้างแล้ว

^{๑๐๓} อ้างแล้ว

หลักไตรสิกขา (ศีล-สมาธิ-ปัญญา)^{๑๐๔}

การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการฝึกฝนพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ตามหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา หรืออีกนัยหนึ่งคือ พุทธิกรรม จิตใจ และปัญญาไปพร้อมกัน โดยเน้นที่การพัฒนาปัญญาเป็นแกนหลักสำคัญของกระบวนการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกฝนให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงสามารถเข้าใจเหตุปัจจัยและแก้ไขปัญหาได้ มีความประพฤติที่เป็นมาตรฐานในสังคม^{๑๐๕} เช่น โรงเรียนอนุบาลทอสี อะไรที่เรียกว่า ศีล และศีลมีอะไรบ้างในพระไตรปิฎกทีฆะนิกาย

ศีล ในทีฆนิกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพรหมชาลสูตร แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือจุฬศีล มัชฌิมศีล และมหาศีลตรัสไว้ว่าปุถุชนเมื่อจะยกย่องพระองค์จะยกย่องด้วยเรื่องเพียงระดับศีลเท่านั้น คือ ทำไมจึงต้องรักษาศีล ๕

ข้อที่ ๑ : สิ่งมีชีวิต เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เราไม่ควรเบียดเบียน ช่มเหง หรือทำลายคุณค่าแห่งความเป็นอยู่ของเขาให้ตกไป

ข้อที่ ๒ : สิ่งของของใคร ใครก็รัก ใครก็สงวน ไม่ควรทำลาย ฉกฉก ปล้น จี้ อันจะเป็นการทำลายทรัพย์สินสมบัติและทำลายซึ่งจิตใจกัน

ข้อที่ ๓ : ลูก หลาน สามี ภรรยาใคร ใครก็รัก ใครก็สงวนอย่างยิ่ง ไม่ปรารถนาให้ใครมาอาจเอื้อม ล่วงเกิน อันจะเป็นการทำลายซึ่งจิตใจของผู้อื่นอย่างหนัก อีกทั้งยังเป็นบาปแบบไม่มีประมาณ

ข้อที่ ๔ : การมุสา หรือการโกหกพกลม ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ทำลายความเชื่อถือของผู้อื่นให้ขาดשבָּןลงอย่างไม่มีตี ถึงแม้เดรัจฉานก็ไม่พอใจในคำหลอกลวง จึงไม่สมควรโกหก ทำให้ผู้อื่นเสียหาย

ข้อที่ ๕ : สุรา ยาเสพติด เป็นของมีนเมาและให้โทษ หากดื่มเข้าไปบ่อย ๆ ย่อมทำให้คนดีกลายเป็นคนบ้าได้ อีกทั้งของมีนเมาเหล่านี้จะเข้าไปลดคุณค่าของคนลงโดยลำดับ สำหรับผู้ที่ต้องการเป็นคนดี มีสติปกครองตัวอย่างมนุษย์จึงไม่ควรดื่มสุรา อันนับว่าเป็นเครื่องทำลายสุขภาพทางร่างกายและจิตใจอย่างมาก หากเสพเข้าไปก็ถือเป็นการทำลายตัวเอง และผู้อื่นได้ในขณะเดียวกัน ศีล ๘ จึงเป็นศีลที่ขัดเกลาเพิ่มขึ้นจากศีล ๕ สำหรับผู้ที่มีอัธยาศัย สะสมมาที่จะเห็นประโยชน์ในการรักษาศีล กุศลขั้นศีลเจริญขึ้น จึงรักษา ศีล ๘ ในวันพระ เป็นต้น แต่พระธรรมไม่ใช่เรื่องของการบังคับแล้วแต่การสะสมของแต่ละคนที่จะเห็นประโยชน์ของการรักษาศีลเพิ่มขึ้นหรือไม่ แต่อย่างไรก็ดี การจะทำอะไรก็ตาม จุดประสงค์จะต้องถูกต้อง แม้แต่การรักษาศีล ๘ ก็เพื่อจุดประสงค์ คือ การละขัดเกลาจิตใจสำคัญ

^{๑๐๔} ที.สี. ๑/๓๕

^{๑๐๕} พระมหาศุภกิจ สุภกิจโจ (ภักดีแสน), “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา”, พุทธจักร , ปีที่ ๖๙ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๘), หน้า ๓๒.

กระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา ๓)

กระบวนการพัฒนา หรือ “การเรียนรู้” ในทาง พระพุทธศาสนา เรียกว่า “สิกขา” คำว่า สิกขา หมายถึง การฝึกฝนปฏิบัติการเล่นให้รู้เข้าใจและฝึกปฏิบัติที่ เกิดมีขึ้นในตนหรือให้ทำและได้ทำเป็น จนแก้ไขปรับปรุง หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปจนถึงความสมบูรณ์ (คือพระ นิพพาน) เป็นการ เรียนรู้ใน ๓ ด้าน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา รวมเรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งไตรสิกขาแต่ละสิกขาล้วน หมายถึง การเรียนรู้ที่มีลักษณะแตกต่างกัน^{๑๐๖}

๑. การเรียนรู้ทางด้านศีล หมายถึง การเรียนรู้ ฝึกฝน ฝึกหัดในด้านสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเรียนรู้ทางด้านร่างกายให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทางกายภาพ (ธรรมชาติวัตถุสิ่งของ และเทคโนโลยี) และ สิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ มวลเพื่อนมนุษย์

๒. การเรียนรู้ทางด้านสมาธิ หมายถึง การ เรียนรู้จิตใจ ฝึกฝน ฝึกหัดทางด้านจิตใจให้อยู่ ในอำนาจอยู่ในการควบคุม หรือให้แน่วแน่มั่นคง ควรแก่การงาน และหน้าที่ในแต่ละประเภท โดยให้มี คุณลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

- จิตมีสมรรถภาพ คือ มีความเข้มแข็ง มีความสามารถ
- จิตมีคุณภาพหรือมีคุณธรรม
- จิตมีสุขภาพดีคือ มีความโปร่งโล่ง ไม่มีความเครียด มีความสงบ เย็น อ่อนโยน

นุ่มนวล

๓. การเรียนรู้ทางด้านปัญญา หมายถึงการเรียนรู้ ฝึกฝน ฝึกหัดทางด้านที่สร้างเสริมให้ เกิดปัญญา (ความรู้รอบรู้ความรู้ทั่ว ความเข้าใจ ความรู้ซึ้ง) ให้รอบรู้สภาวะธรรมทั้งหลายอันเป็นไปด้วย ความเป็นเหตุเป็นผลแห่งกันและกัน และมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านปัญญา ไม่ให้เสื่อมถอยและ ไม่ให้เกิดปัญหาทรมาน หรือปัญหาที่เป็นอกุศล ภาวะที่ปัญญาเสื่อมถอยมีปัญหาชั่วหรือมีปัญหาบ่อย กระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา^{๑๐๗}

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ยังได้กล่าวว่าในการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการศึกษาจุดสนใจที่เป็น หลักการศึกษา ๓ ประการนี้ จัดวางขึ้นไว้โดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีแก้ปัญหของอารยชนเป็น พื้นฐานวิธีนี้เรียกตามคำบาลีว่า อริยมรรค แปลว่าทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน หรือ วิธีดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ

^{๑๐๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **คู่มือชีวิต**, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลมคิมทอง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐-๑๓.

^{๑๐๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม – บุพภาคของการศึกษา**, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลมคิมทอง, ๒๕๕๖), หน้า ๕-๖.

ภาวนา ๔^{๑๐๘} การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา : cultivation; training; development

๑. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ : physical development)

๒. สีลภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : moral development)

๓. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development)

๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา : cultivation of wisdom; intellectual development)

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือวิธีคิด ๑๐ ประการ

กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ทั้ง ๑๐ วิธี สุมณ อมรวิวัฒน์, วศิน อินทสระ และ เสนาะ ผดุงฉัตร ต่างก็ได้ศึกษาเรื่องโยนิโสมนสิการ และ วรรณ สุตติวิจิตร (๒๕๔๑ : ๙-๑๓) ได้ประมวลตัวอย่างมาประกอบเข้ากับวิธีคิดแต่ละวิธีของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังนี้

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ การพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผลให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไขด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา

๒. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นวิธีคิดแบบจำแนกแยกแยะองค์รวมของสรรพสิ่งออกเป็นองค์ประกอบย่อยๆ หรือคิดวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ขององค์ประกอบย่อยๆ นั้น

๓. วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้นๆ ตามธรรมดาของมันเอง

^{๑๐๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๘), หน้า ๓๗.

๔. วิธีคิดแบบแก้ปัญห (แบบอริยสัจ) มีลักษณะทั่วไป ๒ ประการ คือ

๔.๑ เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขและทำ การที่
ต้นเหตุ

๔.๒ เป็นวิธีคิดที่ตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมาไม่ฟุ้งซ่านออกไปเรื่องอื่นและต้อง
เป็นการแก้ไขที่ปฏิบัติได้จริง

๕. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เมื่อรู้ว่าหลักการ
เป็นอย่างไร ความมุ่งหมายเป็นอย่างไร ก็ทำให้ถูกต้องตามหลักการและจุดมุ่งหมายนั้น

๖. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

๗. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม เป็นวิธีคิดที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับความต้องการ และ
การประเมินค่าของบุคคล

๘. วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม เป็นวิธีคิดที่รู้จักนำเอาประสบการณ์ที่ผ่านพบมาคิดปรุงแต่ง
ไปในทางที่ดีงาม เป็นประโยชน์เป็นกุศล ทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม มี
จิตใจที่สะอาดผ่องแผ้ว แล้วแสดงออกเป็นพฤติกรรมในทางสร้างสรรค์ต่อไป

๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน คิดตามแบบมหาสติปัฏฐานสูตร พิจารณามีสตรียอยู่
กับสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ เกิดขึ้นหรือรู้การกระทำทุกขณะจิต เป็นแนวคิดแห่งปัญญาไม่ว่าเรื่องนั้นจะ
เป็นอยู่ขณะนี้ ล่วงไปแล้ว หรือเป็นเรื่องของการภายหน้า หากเป็นการคิดด้วยปัญญาถูกต้องตาม
หลักการของพระพุทธศาสนา ก็นับเป็นความคิดในปัจจุบันทั้งสิ้น

๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท วิภาษวาท มาจาก วิภาษ + วาท วิภาษ แปลว่า แยกแยะ แบ่ง
ออก จำแนก หรือ แจกแจง ใกล้เคียงกับคำว่า วิเคราะห์ วาท แปลว่า การกล่าว การพูด การแสดงคำ
สอน วิภาษวาท แปลว่า การพูดแยกแยะ พูดจำแนก หรือ พูดแจกแจง หรือ แสดงคำสอนแบบ
วิเคราะห์^{๑๐๙}

สรุปโดยย่อ การคิดแบบโยนิโสมนสิการกับการดำเนินชีวิตกระบวนการฝึกคนให้เป็นคน
“คิดดี” และ “ทำดี” ควบคู่ไปกับ “ความรู้จริง” และ “รู้แจ้ง” เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่ดีและมีคุณค่านั้นเกิด
จากการฝึกฝนพัฒนาตนด้วยการศึกษาทั้งวิชาการควบคู่กับหลักธรรมเพื่อนำไปสู่สัมมาทิฐิอันนำไปสู่
การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแนวคิดในการจัดการศึกษาและการสอนตามหลักพุทธธรรม ซึ่งครอบคลุมใน
เรื่องการพัฒนาปัญญา และการคิดไว้อย่างมากและได้มีนักการศึกษาไทยนำ แนวคิดเหล่านี้มา
ประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบ กระบวนการ และเทคนิคในการสอน ทำให้ประเทศไทยมีการศึกษาวิจัยใน

เรื่องนี้มากขึ้นหลักการ และแนวคิด ตามหลักพุทธธรรมที่นำ มาใช้ในการจัดการศึกษาใน
วิถีพุทธนี้คือวิถีคิดและวิถีธรรมที่โรงเรียนทอสี ได้มีความพยายามอย่างมากมายที่จะสอนลูกศิษย์ ให้

^{๑๐๙} สุมน อมรวิวัฒน์, วศิน อินทสระ ,เสนาะ ผดุงฉัตร และวรรณมา สุทธิจิตร, ๑๐ วิธีคิดแบบโยนิโส
มนสิการ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.truelookpanya.com/new/cms_detail/knowledge/24196-036207/ (๒๕๕๑), หน้า ๙-๑๓.

เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีจิตใจที่พัฒนาดีแล้วและออกไปต่อสู้กับโลกกว้างต้องไปด้วยกันหมด เช่น วัฒนธรรมองค์กร มี ๒ ขา คือ

๑) วัฒนธรรมเมตตา

๒) วัฒนธรรมแสวงปัญญา นี่คือหลักของพระพุทธเจ้า คือ โยนิโสมนัสสิการ

ดังนั้นตรงนี้ วัฒนธรรมเมตตาก็คือมีใจรับใช้ ให้อภัย มีกิริยามารยาททั้งงดงาม มีวาจาไพเราะ มีน้ำใจ ประกอบด้วยหลักเมตตาธรรมคือเอาใจเขามาใส่ใจเรา รักศีล ๕ ให้คือให้ความช่วยเหลือโดยไม่ต้องร้องขอที่ได้กล่าวมานี้เป็นส่วนหนึ่งนโยบายการพัฒนาการศึกษาแนววิถีพุทธของโรงเรียนทอสี

๒. โรงเรียนรุ่งอรุณ

ความเป็นมาแห่งรุ่งอรุณ รศ.ประภาภัทร นิยม อธิการบดีสถาบันอาศรมศิลป์และผู้ก่อตั้งโรงเรียนรุ่งอรุณ กล่าวถึงปัจจัยความสำเร็จของโรงเรียนรุ่งอรุณว่าคือ ความมุ่งมั่นของบุคลากรที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ครูใหม่จะได้รับการอบรมส่งต่ออุดมการณ์และรับรู้เป้าหมายของโรงเรียนจากครูใหญ่และครูเก่าอยู่เสมอ ผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง นี่คือนโยบายของผู้อยู่ก่อตั้งโรงเรียนรุ่งอรุณในหลักการศึกษาแนวพุทธ โดยได้รับการสนับสนุนจากพ่อแม่ครอบครัวชาวไทยในยุคนี้ที่มุ่งมั่นแสวงหาทางแก้ไขปัญหาการศึกษาของชาติ พันธมิตรทั้งปวงจึงประสานความคิดและความตั้งใจอย่างแท้จริง ด้วยศรัทธาในการเรียนรู้ของมนุษย์ที่ไม่มีขีดจำกัด บนแนวคิดทางการศึกษาไทยที่มีรากฐานมาจากภูมิปัญญาสำคัญของสังคมไทย คือ หลักพุทธธรรม ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้อธิบายขยายความโดยละเอียดลึกซึ้งสู่ความหมายของการพัฒนาการเรียนรู้ของชีวิตมนุษย์ตามหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ความดีงามของเยาวชนให้หยั่งรากและเติบโตยั่งยืน เพื่อก้าวสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^{๑๐๐} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)^{๑๐๑} ได้กล่าวในถึงขั้นหลักการสำคัญ ซึ่งควรจะเน้นไว้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมรรคกับไตรสิกขา ซึ่งมองดูได้ที่สัมพันธ์กับการฝึกอบรมศีล อันเป็นข้อแรกของหมวดธรรมแต่ละฝ่ายในตอนต้น ได้เคยกล่าวถึงความสัมพันธ์อย่างเป็นปัจจัยกัน ระหว่างศีลกับสมาธิว่า เมื่ออยู่ร่วมกันด้วยดีโดยสงบเรียบร้อย ใจก็ไม่ต้องคอยสะดุ้งหวาดระแวง เมื่อประพฤติดีมีศีล^{๑๐๒} ก็ไม่มีความเดือดร้อนวุ่นวายใจทำให้จิตสงบ เป็นสมาธิได้เมื่อใจสงบแน่วแน่ผ่องใส ก็ช่วยให้คิดคล่อง มองเห็นอะไร ๆ ชัดเจน ไม่เอนเอียง มีความเข้าใจดีเกิดปัญญา ถ้าปัญญานั้นรู้ตระหนักรู้มองเห็นคุณค่าของความประพฤติดีมีศีล ก็เป็นสมาธิรู้เมื่อมีสมาธิรู้คือเห็นถูก เขาใจถูกต้อง ก็คิดแล้วพูดทำ ประพฤติปฏิบัติถูกต้องเป็นศีลอีกอีกตอนหนึ่ง ก็ได้กล่าว การฝึกหัดศีล หรือฝึกกอบรม

^{๑๐๐} โรงเรียนรุ่งอรุณ, ความเป็นมาแห่งรุ่งอรุณ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.roong-aroon.ac.th/?page_id=๑๘๖๓ [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๑].

^{๑๐๑} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรมประดิษฐาน ๒๖ ศตวรรษกาล, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิบรรจสนธิ, ๒๕๕๕), หน้า ๗๒๓ - ๗๔๑.

^{๑๐๒} ที.อี.อ. ๑๐/๗๕.

ความประพุดิจะชื่อว่าเป็นการศึกษา ก็ต่อเมื่อสามารถทำให้เกิดสัมมาทิฐิอย่างน้อยตั้งแต่ขั้นซาบซึ้ง ในคุณค่าของศีลข้างล่างนี้

สรุปมรรค ๘ ลงใน ศีล สมาธิ ปัญญา หรือทางสายกลาง

จากภาพดังกล่าว ทำให้พบประเด็นการศึกษาแบบ “พุทธบูรณาการ” ที่เป็นการศึกษา โดยนำเอาวิธีการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญามาจำแนกให้เข้าใจง่ายขึ้น

๑. ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา คือมรรคมีองค์แปด นำมากำหนดมาเป็นเป้าหมาย ของการศึกษาของโรงเรียน รุ่งอรุณคือ เรียนแล้วต้องไปให้ถึงสัมมาทิฐิความเห็นชอบตามทำนองคลอง ธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว.ทางสายกลาง มรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางสายเดียวที่จะนำไปสู่ ความดับทุกข์ ที่ประกอบด้วย ๑. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ๒. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ ๓. สัมมาวาจา การเจรจาชอบ ๔. สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ ๕. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีวิตชอบ ๖. สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ ๗. สัมมาสะติ ความระลึกชอบ ๘. สัมมาสมาธิ ความตั้งใจมั่น ชอบ รวมเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง. ในเรื่องนั้น ๆ

๒. กัลยาณมิตรและโยนิโสมนสิการ เป็นปฏิปทาของการเรียน เริ่มจากกัลยาณมิตร แล้ว ให้กัลยาณมิตรมีบุคลิกของผู้ที่รู้จักคิดใคร่ครวญแบบโยนิโสมนสิการ โดยต้องถ่ายทอดเข้าไปใน กระบวนการเรียนรู้ คือสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดใคร่ครวญในสิ่งที่ตัวเองเห็น เป็น ครูผู้เป็นกัลยาณมิตรไม่ เพียงเป็นครูที่เจดี แต่เป็นครูที่เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างชัดเจน และสามารถเป็นผู้นำ ทางจิตวิญญาณของผู้เรียนได้

๓. สติปัฏฐาน ๔ การปฏิบัติเจริญสติ ครูทุกคนต้องไปปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าใจตนเอง รู้กาย รู้ใจ ดูแลตนเองเป็น ซึ่งไม่ใช่เฉพาะครู แต่รวมถึงผู้บริหาร ครูใหญ่ ครู บุคลากร นักเรียน และ ผู้ปกครอง นำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการปฏิบัติภาวนา ยังมีอีกมากแต่นอกเหนือจากงานวิจัยนี้จึงพูด แค่ว่าเข้าใจว่านี่คือหลักปฏิบัติของรุ่งอรุณ

มีปรัชญาการเรียนรู้ว่า

รุ่งอรุณพัฒนาการศึกษา : พัฒนาคน เพื่อพัฒนาประเทศ

รุ่งอรุณของการศึกษา...ปมพะเอมเถิดพันธุ์แห่งความดีงามของเยาวชนในให้งอกงามเรียนรู้ และพัฒนาตนเปี่ยมด้วยพลังสร้างสรรค์ร่วมนำพาสังคมและประเทศไทยไปสู่ความเป็นสังคมอุดมด้วยธรรม^{๑๑๓}

ลักษณะสิ่งแวดล้อมโรงเรียนรุ่งอรุณตั้งอยู่บนพื้นที่สีเขียวประมาณ ๕๐ ไร่ บริเวณชานเมืองเขตบางขุนเทียน โรงเรียนรุ่งอรุณจึงถือกำเนิดขึ้นภายใต้ สภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เป็นธรรมชาติ เอื้อต่อการเรียนรู้ เด็ก ๆ เรียนรู้ในสภาพแวดล้อมของอาคารเรียนและห้องเรียนที่โปร่งโล่ง การจัดชั้นเรียนให้เป็นบ้านแห่งการเรียนรู้ที่อบอุ่น มีบึงน้ำใหญ่อยู่กลางโรงเรียน สะพานไม้ทอดยาวเป็นทางเดินเลียบริบรอบบึง ห้อมล้อมด้วยสวนป่าที่เป็นห้องเรียนธรรมชาติ ซึ่งมีเรื่องราวที่มีเสน่ห์มากมาย ชวนให้น่าค้นหา โดยจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ๑ – ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันมีนักเรียนจำนวน ๑,๓๐๔ คน (สิงหาคม ๒๕๕๙) และแบ่งการทำงานเป็น ๓ ส่วนย่อย ดังนี้

- โรงเรียนเล็ก ระดับอนุบาล ๑ – อนุบาล ๓
- โรงเรียนประถม ระดับประถม ๑ – ประถม ๖
- โรงเรียนมัธยม ระดับมัธยม ๑ – มัธยม ๖

ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวเฉพาะระดับอนุบาล ๑ - อนุบาล ๓ แนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยเพื่อการพัฒนาสังคม จากสภาพปัญหาทางสังคมในปัจจุบันนี้ท่านเห็นว่ามีผลต่อการเลี้ยงดูเด็กช่วงปฐมวัยหรือไม่อย่างไร

ผู้อำนวยการได้อธิบายถึงการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลของรุ่งอรุณว่าจัดการเรียนรู้แบบคละอายุ หรือ ชั้นคละ ในแต่ละห้องเรียนมีเด็กอนุบาล ๑ อนุบาล ๒ และอนุบาล ๓ อายุ ๓ ถึง ๖ ขวบ ในจำนวนเท่า ๆ กัน รวม ๒๕ คน การจัดการเรียนรู้แบบคละอายุนี้นับสนองธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งยังเป็นพื้นที่แห่งโอกาสที่จะฝึกฝนทักษะชีวิตและทักษะสังคมอย่างเข้มข้นให้กับเด็ก ๆ ด้วยสภาพแวดล้อมเสมือนสังคมจริงที่ส่งผลสู่พัฒนาการขีดสุด ของแต่ละช่วงวัย มีเด็ก ๆ ต่างอายุ ต่างพัฒนาการ ความสามารถ ลักษณะการเรียนรู้และความต้องการเรียนรู้ มาอยู่ร่วมกันในห้องเรียนที่เสมือนบ้านนี้มีทั้งพี่ใหญ่ พี่กลาง และน้องเล็ก ใช้เวลาอยู่ร่วมกันฉันพี่น้อง ซึ่งเอื้อโอกาสในการเรียนรู้ตามพัฒนาการของวัยพี่ใหญ่ มีโอกาสรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และการเป็นผู้นำที่เอื้ออาทร อ่อนโยน พี่กลาง มีโอกาสทวนซ้ำและพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่ยังไม่ชำนาญให้มีความแม่นยำมากขึ้น เกิดความมั่นใจ ค้นพบความถนัด และรู้สึกถึงคุณค่าของตน น้องเล็ก มีโอกาสสังเกต เก็บเกี่ยวคุณค่า ประสบการณ์ และเลียนแบบจากพี่ ๆ เพื่อขยายศักยภาพให้มากขึ้น^{๑๑๔}

^{๑๑๓} โรงเรียนรุ่งอรุณ, *ความเป็นมาแห่งรุ่งอรุณ*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.roong-aroon.ac.th/?page_id=๑๘๖๓ [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๑].

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนรุ่งอรุณ ,๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

โรงเรียนรุ่งอรุณมีเป้าหมายให้นักเรียนเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ดังนั้นสภาพแวดล้อมโดยรวมของโรงเรียนจึงเน้นความเป็นธรรมชาติเป็นพื้นฐาน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนแต่ละวัยใช้ในห้องเรียนธรรมชาติ เพื่อบูรณาการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

แนวทางการจัดหลักบริหารวิถีพุทธ

ผู้อำนวยการได้อธิบายถึงหลักวิถีพุทธใช้หลักการสำคัญ ดังนี้

หลักการทำงานของโรงเรียนรุ่งอรุณบริหารในระบบโรงเรียนเชิงพุทธ โดยใช้ระบบ PLC ระบบนี้เกิดจากการมีส่วนร่วม ต้องฟังความเห็นซึ่งกันและกัน ระบบโรงเรียนต้องพากันไปด้วยกัน ตอบโจทย์ ปรัชญา วิสัยทัศน์ ของโรงเรียนรุ่งอรุณครูเราไม่ได้มาจากนโยบาย หรือคำสั่งอย่างเดียว แต่มาจากการมีส่วนร่วม มาจากใจ ซึ่งเป็นเชิงพุทธ คิดว่าการทำงานของแต่ละฝ่ายหรือ ผู้ที่อยู่ได้บังคับบัญชาของเราหรือผู้ที่อยู่หน้างาน เป็นการให้ความเข้าใจบางเรื่องที่เราไปไม่ถึง การที่เราฟังกันก่อน ทำให้เป็นประโยชน์ทำให้เกิดความชัดเจนในเชิงเป้าหมายตามกระบวนการต่าง ๆ ไปในทางเดียวกัน ที่เป็นเรื่องสำคัญในระบบโรงเรียน ซึ่งยังไม่มีใครที่แยกตัวไปโดดเดี่ยว ซึ่งมันไม่ใช่ตอบโจทย์วิสัยทัศน์ ปรัชญาของโรงเรียนรุ่งอรุณ

การพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการของโรงเรียนรุ่งอรุณ

จัดตามหลักศาสนาพุทธ ครูคือกัลยาณมิตรเป็นทั้งหมด ครูที่จะสร้างศรัทธาในชีวิตให้เด็กได้ ทั้งที่บ้านที่โรงเรียนและหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ธรรมจากพระไตรปิฎกเริ่มจากการมีศีล หลักของศีลมีอะไรบ้างหลักปฏิบัติอย่างไร การเรียนรู้วิถีพุทธประกอบด้วยองค์ธรรมดังนี้

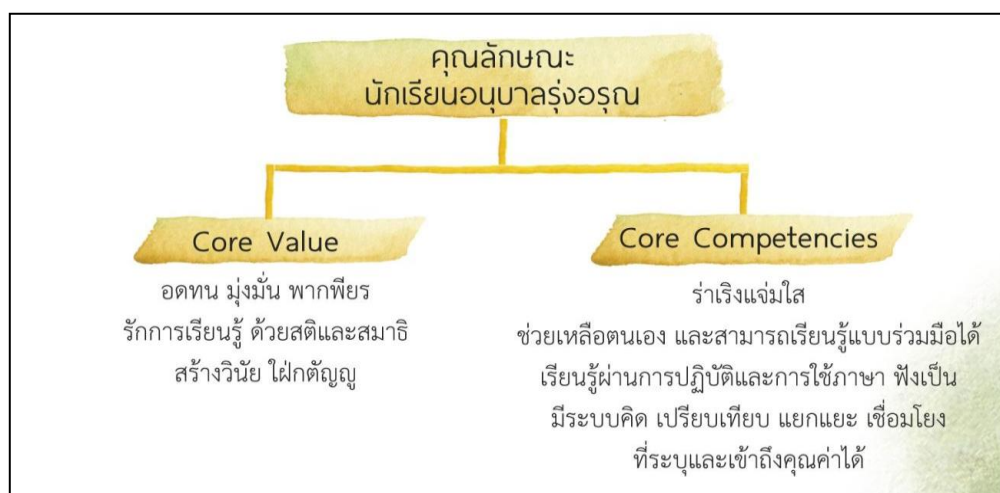
วิถีพุทธมีประโยชน์ต่อเด็ก เด็กนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธจะเข้าสู่กระบวนการฝึกและฝึก เพื่อให้รู้จักความคิดและความรู้สึกของตัวเอง มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง สามารถยังคิดกำกับดูแลคำพูดและการกระทำของตนให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เกิดเป็นทักษะในการดำรงชีวิต ที่ได้ทั้งประโยชน์และมีความสุข สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความรู้เกี่ยวกับโลกภายในที่ทางโรงเรียนให้ความสำคัญไม่แพ้ความรู้ด้านอื่น ๆ เด็กนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธอาจไม่สนุกที่ต้องล้างถ้วย จาน ชาม หลังรับประทานอาหารเสร็จ อาจเหน็ดเหนื่อยและรู้สึกทุกข์ที่ต้องเก็บขยะหรือกวาดใบไม้ แต่สิ่งที่พวกเขาได้ซึมซับจาก “การฝึกและฝน” คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความอดทน และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจ ด้วยความเคารพ ซึ่งลักษณะนิสัยเหล่านี้ล้วนมีคุณค่าต่อชีวิตของพวกเขาต่อไป และสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ ไม่เฉพาะแต่ในหนังสือเรียนเท่านั้น ทุกบทเรียนชีวิตในโรงเรียนวิถีพุทธล้วนเป็นไป เพื่อสร้างคนดีที่ได้ทั้งประโยชน์และมีความสุขตามแนวทางพุทธศาสนา ทุกคนล้วนต้องการความสุข

ดังนั้นเมื่อมีการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรม การรู้เท่าทันอารมณ์ การรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เศร้าหมอง การฝึกให้มีสติ การบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ การพยายามละสิ่งที่ไม่ดี รักษาสิ่งที่ดีงามที่เกิดขึ้นแล้วให้งอกงามยิ่งขึ้น สามารถป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้เกิดขึ้น และสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามที่ยังไม่มี ให้เกิดขึ้นได้ นี่จึงเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของการศึกษาผลจากการฝึกสตินี้ จะทำให้เด็กทุกคนสามารถควบคุมและรู้เท่าทันอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกโกรธ โสภ หรือหลง ไม่ว่าสภาพแวดล้อมจะเป็นอย่างไร ก็จะมีสติและเลือกได้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร ทุก

อย่างล้วนมีเหตุปัจจัย มีที่มา เมื่อเด็กสนใจศึกษาชีวิต ฝึกให้สามารถอยู่กับตัวเอง เรียนรู้จากประสบการณ์ตัวเอง มีศักยภาพ มีสติปัญญาที่จะเลือกสิ่งที่ดี และออกจากสิ่งที่ไม่ดีได้ รู้จักดเว้น รู้จักควบคุม รู้จักชนะใจตัวเอง ฝึกเป็นผู้มีสติ มีความสันโดษ มีความอดทน มีความขยัน ฝึกให้คิดเป็น สงบ ในเวลาที่เหมาะสม สามารถปล่อยวางสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ มีจิตใจที่รักการต่อสู้เพื่อสิ่งที่ถูกต้อง และมีการพัฒนาในทุก ๆ ด้านของชีวิต จนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชินที่ดีงาม มีสมรรถภาพจิตที่ดีคือ มีจิตที่อดทนต่อความยากลำบาก อดทนต่อกิเลสทั้งปวง ละอายต่อความชั่ว และเกรงกลัวต่อบาป ครูจึงสร้างให้เด็กมีความอดทน “สุขง่าย ทุกข์ยาก” นึกถึงคนอื่น อยากให้คนอื่นมีความสุขด้วย สิ่งเหล่านี้ถ้าไม่ฝึก ความคิดความเข้าใจต่าง ๆ ที่ถูกต้อง อาจไม่เกิดขึ้น เพราะไม่เคยชิน

ฉะนั้นถ้าครูและผู้ปกครองพาเด็กฝึกคิดสิ่งเหล่านี้ตั้งแต่เล็ก ให้เขาเห็นเหตุปัจจัยในทุกสิ่งที่อยู่รอบตัวเขา แยกแยะสิ่งที่เป็นคุณและเป็นโทษได้ แยกแยะได้ว่าอะไรเป็นคุณค่าแท้ อะไรเป็นคุณค่าเทียม เด็กเหล่านี้ก็จะเติบโตมาเป็นคนที่มีความเข้าใจที่ถูกต้อง มีความเข้าใจชีวิต เข้าใจโลก ไม่ติดยึดกับวัตถุ ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นในชีวิตก็ตาม เขาก็จะรับมือได้ เป็นที่พึ่งให้กับตัวเองได้ นี่คือผลจากการศึกษาตามแนวทางพุทธศาสนา และนี่คือสร้างการเรียนรู้ของโรงเรียนรุ่งอรุณระดับอนุบาล

ที่มา : โรงเรียนอนุบาลรุ่งอรุณ http://www.roong.ac.th/?page_id=8398

โรงเรียนสยามสามไตร

จากอนุบาลหนูน้อยในปี ๒๕๒๓ โดยการก่อตั้งของศาสตราจารย์นายแพทย์อุดม – คุณหญิงมัทนี โปะชะเกษณะ และมีอาจารย์อนินทิตา โปะชะเกษณะ เป็นผู้รับใบอนุญาต เริ่มแรกมีการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบอิสราเอล มุ่งเน้นพัฒนาให้เด็กมีความสามารถเก่งคิดเก่งทำ จนกระทั่งในปี ๒๕๓๙ โรงเรียนได้เริ่มนำแนวทาง “มาพัฒนาคนกันใหม่” จากท่านเจ้าคุณอาจารย์พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) มาใช้

มีการนำธรรมะมาปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาเด็กทั้งพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ปลุกฝังให้เป็นคนดีนำความ
เก่ง และเมื่อปี ๒๕๔๒ โรงเรียนอนุบาลหนูน้อยก็ได้เข้าสู่ “ระบบการศึกษาแนวพุทธ” อย่างเต็ม
รูปแบบ จนถึงปัจจุบันโรงเรียนได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สยามสามไตร” เปิดสอนในระดับเด็กเล็ก อนุบาล
ประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษาตอนต้น อายุตั้งแต่ ๑.๖ – ๑๕ ปี

ปรัชญาการจัดการศึกษาของโรงเรียนสยามสามไตร

รู้จักตนเอง เรียนรู้โลกรอบตัว มีจริยธรรม นำความสามารถ สู่ความสุข

คติพจน์โรงเรียนสยามสามไตร

“ ฝึนกระแสโลกได้ คือ การดำเนินตามรอยพระพุทธบาทและพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว ” โดยนายแพทย์อุดม โปษะกฤษณะ บุพการีของโรงเรียน

ปฏิบัติตามวิถี สยามสามไตรเป็นโรงเรียนแนวพุทธที่มีการวางรากฐาน ๓ วิถีไว้ชัดเจน คือ
วิถีไทย วิถีธรรมชาติ และวิถีพุทธ

– วิถีไทย

เพราะกระแสค่านิยมตะวันตกกำลังมาแรง จนหลายครอบครัวไม่อาจต้านทานกระแสได้ ทาง
โรงเรียนจึงมีการปลุกฝังให้เด็กๆ ฝึนกระแสโลก มีภูมิคุ้มกันในตัวเอง ไม่ลืมความเป็นไทย ทั้งด้าน
ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม มารยาท ซึ่งนอกจากเด็กๆ จะต้องแต่งชุดไทยทุกวันพฤหัสบดีแล้ว ในวัน
สำคัญต่างๆ ทางโรงเรียนยังมีการจัดกิจกรรมให้เด็กๆ ได้เรียนรู้และซึมซับที่มาที่ไปในรากเหง้าของ
ตัวเอง

– วิถีธรรมชาติ

ปลุกฝังให้เด็กเป็นผู้อนุรักษ์ไม่ทำลาย และเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืน สำหรับ
เด็กเล็กก็ดูแลดูต้นไม้ศึกษาธรรมชาติในโรงเรียนกันก่อน ส่วนเด็กโตหน่อยทางโรงเรียนก็จัดค่าย
ธรรมชาติให้ออกไปทัศนศึกษากันทุกปี นอกจากนี้ยังมีชมรมรสนิยมธรรมชาติที่จัดทริป ถึง ๔ ครั้งต่อ
ปีให้เด็กๆ จูงมือคุณแม่ไปศึกษาธรรมชาติกันทั้งครอบครัว

– วิถีพุทธ

สอดแทรกการปฏิบัติในกิจวัตรประจำวันของเด็กๆ เช่น การสวดมนต์ตอนเช้า และการทำ
สมาธิระหว่างวันหรือวิปัสสนาธิ ที่เมื่อเสียงสัญญาณดังขึ้น ทั้งเด็กเล็ก เด็กโต ครู ผู้ปกครอง ทุกคนใน
โรงเรียนต้องหยุดกิจกรรมที่ตัวเองทำอยู่เพื่อสวดมนต์และทำสมาธิพร้อมๆ กัน วันละ ๓ ครั้ง ครั้งละ
๕ นาที เพื่อเรียกสติและสมาธิกลับมา นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังมีการใส่บาตร ฟังธรรม ช่วงเช้าก่อน
เข้าเรียนให้เด็กๆ และผู้ปกครองได้ร่วมปฏิบัติกันทุกวันพระ และกิจกรรมปฏิบัติธรรมสำหรับผู้
ผู้ปกครอง เด็ก และคุณครู ในทุกๆ ปี

ลงมือทำจริง

การเรียนรู้ตามช่วงวัยเป็นเรื่องสำคัญ เด็กเล็กที่นี้ยังไม่เน้นเรื่องเขียนอ่าน แต่จะส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกายอย่างเต็มที่ เน้นกิจกรรมกลางแจ้งให้ได้ๆ ได้คลาน คืบ ปีนป่าย ก้าวข้าม เป็นการพัฒนาทั้งร่างกายและสมองสองซีกไปพร้อมๆ กัน นอกจากนี้เด็กๆ ยังได้เรียนรู้ภาษาผ่านเกมและนิทาน ทำให้ค่อยๆ สะสมคลังคำไปในตัว ส่วนเด็กโตจะต้องลงมือทำกิจกรรมจริง โดยการเรียนรู้ในห้องเรียน เช่น วิชาธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ ที่นอกจากต้องศึกษาธรรมชาติของจริงแล้ว ยังต้องรวบรวมความรู้เพื่อจัดแสดงนิทรรศการในโรงเรียนอีกด้วย^{๑๑๕}

นอกจากนี้โรงเรียนสยามสามไตรยังได้อัญเชิญแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เป็นแนวปฏิบัติดังที่ปรากฏให้ข้างล่างนี้

“...พัฒนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นไปนั้นย่อมต้องพัฒนาบุคคลก่อน เพราะถ้าบุคคลอันเป็นองค์ประกอบของส่วนรวมไม่ได้รับการพัฒนาแล้วส่วนรวมจะเจริญและมั่นคงได้ยากยิ่ง การที่บุคคลจะพัฒนาด้วยปัจจัยประการเดียวคือการศึกษา นั้นแบ่งเป็นสองส่วนคือ การศึกษาด้านวิชาการ ส่วนหนึ่ง กับ การอบรมบ่มนิสัยให้เป็นผู้มีจิตใจใฝ่ดีใฝ่เจริญมีปกติละอายชั่วกลัวบาปส่วนหนึ่ง การพัฒนาบุคคลจะต้องพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งสองส่วนเพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ไว้ใช้ประกอบการ และมีความดีไว้เกื้อหนุนการประพฤติปฏิบัติทุกอย่างให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควรและอำนวยผลเป็นประโยชน์ที่พึงประสงค์...”

หลักสูตร-แนวทางการจัดการศึกษา

ระบบการศึกษาแนวพุทธ และหลักสูตรพื้นฐานตรงตามกระทรวงศึกษาธิการ แบ่งการจัดการศึกษา ๓ ส่วน

ส่วนที่ ๑ เพื่อให้ครอบคลุมภารกิจและหน้าที่ของการศึกษาที่แท้แนวพุทธและปรัชญาของโรงเรียน จึงปรากฏให้เห็นได้ชัดเป็นการจัดการศึกษา ๓ ส่วน คือ เริ่มต้นที่ตัวเด็กพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สู่สภาพชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้นไปเป็นคนเต็มทั้งคน ครบพร้อม ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจและปัญญา

ส่วนที่ ๒ การพัฒนาเนื้อหาองค์รวมขององค์ประกอบในระบบชีวิต ๔ ระบบ คือมนุษย์ สังคม ธรรมชาติและเทคโนโลยี โดยบูรณาการอย่างสมดุลผ่านการเรียนรู้ให้เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ ต้องอาศัยความเป็นไปอย่างประสานและเกื้อกูลกันของระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลายในระบบชีวิตโดยครบถ้วน เพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีของมนุษย์มีอิสรภาพ และสันติสุขในโลกที่เกื้อกูล

^{๑๑๕}

สยามสามไตร สร้าง “ด” ให้เป็น “ค” อย่างสมบูรณ์ ,[ออนไลน์] แหล่งที่มา <https://www.amarinbabyandkids.com/school/siamsaamtri-school/July 29, 2015>

ส่วนที่ ๓ การถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการและการพัฒนาทักษะความสามารถในการทำงาน เพื่อการดำรงชีพเป็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาแบบบูรณาการ นำสู่ทักษะความสามารถที่หลากหลาย แยกออกเป็น ๒ กลุ่มคือ

ก. กลุ่มทักษะความสามารถทางวิชาการคือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์-เชาวน์ปัญญา วิทยาศาสตร์

ข. กลุ่มทักษะความสามารถอื่น ๆ ในวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาไทย เช่น หัตถกรรม คหกรรม วรรณกรรม ศิลปกรรม กสิกรรมและอื่น ๆ

มนุษย์ ความเป็นมนุษย์เป็นจุดสำคัญที่สุดที่ต้องให้การศึกษาและพัฒนาเด็กให้ถูกต้อง เพราะเป็นจุดเริ่มหรือเป็นศูนย์กลางของระบบชีวิตอื่น ๆ ทั้งหมด^{๑๑๖}

๑. ฐานะที่เป็นชีวิตทั้งกายและใจ ให้เด็กรู้จักและดูแลสุขภาพของตนเองได้ดี ทั้งระบบร่างกายภายนอก ภายใน และระบบจิตใจ

๒. ระบบการดำเนินชีวิตของเด็ก ประกอบด้วย ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจและปัญญา ให้เด็กเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าสมบูรณ์ให้เป็นผู้กระทำโดยเจตจำนงที่ดี ช่วยนำให้ผู้คนสังคม ธรรมชาติแวดล้อมอยู่ร่วมกันแบบเกื้อกูล สันติสุข

๓. ฐานะที่เป็นบุคคลในสังคม เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีส่วนร่วมอยู่ในสังคมและธรรมชาติแวดล้อมให้เด็กมีคุณภาพ ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ ความรู้ ความสามารถ เชี่ยวชาญในการทำงานเป็นกำลังที่ดีของสังคม

สังคม เป็นระบบแห่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยเจตจำนงของมนุษย์ เพื่อการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ให้ถูกต้อง ในการอยู่ร่วมกันของผู้คนในครอบครัว ชุมชน ประเทศและในโลกเด็กต้องเรียนรู้และฝึกฝนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตในสังคมที่มนุษย์คิดสร้างสรรค์ระบบต่าง ๆ ขึ้นมาคือ วินัย การงาน จนเกิดเป็นค่านิยมแนวคิดต่าง ๆ วัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้น ให้เกิดการสร้างบรรยากาศที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนข่มเหง เอาเปรียบเปรียบ ทั้งต่อคนในสังคมและธรรมชาติแวดล้อมขึ้นมา

พ่อแม่ผู้ปกครองจะนำการเรียนรู้การสอนแบบวิถีพุทธมาประยุกต์ใช้กับลูกได้อย่างไร

เนื่องจากการเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลาและเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ พ่อแม่จึงไม่อาจปฏิเสธการมีส่วนร่วมในการแสดงโลกให้ลูกได้เข้าใจและเรียนรู้ ทุกสิ่งที่ให้ลูกทำหรือไม่ให้ทำ รวมไปถึงพฤติกรรมของพ่อแม่ ล้วนเป็นสิ่งที่ลูกรับรู้ และเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เมื่อชีวิตคือการศึกษ เราจึงไม่สามารถแยกบ้านและโรงเรียนออกจากกัน ถ้าพ่อแม่ศึกษาปฏิบัติธรรม จนเกิดความเข้าใจว่าการศึกษาคือถูกต้องและแท้จริง เริ่มต้นที่การพัฒนาตนเอง ทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่ว่าสถานการณ์ใด ถ้าพ่อแม่ใช้หลักโยนิโสมนสิการ พาลูกวิเคราะห์หาเหตุปัจจัย พาลูกพิจารณาว่าเหตุของความทุกข์ที่กำลังเผชิญ แท้จริงมันคืออะไร เมื่อคิดวิเคราะห์ ก็จะเจอสาเหตุ

^{๑๑๖} เรื่องเดียวกัน.

และกลับมาแก้ที่ต้นเหตุ ทำความเข้าใจให้ถูกต้องและดำเนินชีวิตให้เหมาะสม เมื่อนั้นเราทุกคนก็จะพบกับความสุขที่แท้จริงของชีวิต โรงเรียนวิสุทธิพุทธจึงเน้นการจัดการศึกษาและจัดวิถีชีวิตให้เอื้อต่อการพัฒนา โดยการจัดกระบวนการเรียนการสอนควบคู่กับการศึกษาปฏิบัติธรรม เริ่มต้นจากการที่แต่ละบุคคลมีการพัฒนาตนเองและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนภายในโรงเรียน ทั้งครู เด็ก และผู้ปกครอง จนเกิดเป็นเครือข่ายของกัลยาณมิตร ร่วมกันสร้างชุมชนแห่งบัณฑิต คือ ชุมชนของผู้มีปัญญามีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตและของโลกอย่างแจ่มแจ้ง สามารถช่วยเหลือเกื้อกูล ให้ความร่วมมือในการนำพาตนเองและสังคมก้าวทวนกระแสกิเลสสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม จนเกิดเป็นวัฒนธรรมขององค์กร คือ

การมีเมตตาต่อกันก็จำเป็น ด้วยการส่งเสริมให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่เอื้ออาทร เพื่อให้เกิดความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน โดยการปวารณาต่อกันทั้ง ๓ ฝ่าย เด็ก ครู และผู้ปกครอง คือ การยอมให้ว่ากล่าวตักเตือนในข้อบกพร่อง ซึ่งกันและกัน ด้วยจิตที่เมตตา เพื่อจะได้ให้ผู้ที่ได้รับการตักเตือนสำรวมระวังปรับปรุงแก้ไขตนเอง เพื่อความเจริญก้าวหน้าในพระธรรมและความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน วัฒนธรรมแสวงปัญญา โดยสนับสนุนให้ทุกคนในชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ตามวิธีคิดแบบพุทธธรรม ๑๐ ประการ^{๑๑๗}

นั่นคือ โยนิโสมนสิการ ซึ่งจะส่งผลให้บุคลากรทุกคนเกิดปัญญาดับทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองในที่สุด การศึกษาและการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเดียวกัน ไม่ว่าเราจะทำอะไร เราสามารถศึกษาและเกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา มนุษย์เราเป็นเพียงเศษเสี้ยวของจักรวาล หากไต่ศูนย์กลางของทุกอย่างไม่มี นี่คือนสิ่งที่เราต้องศึกษาและเรียนรู้ ทุกสิ่งมีที่มาที่ไปที่เราต้องตระหนักและรู้คุณค่า (กตัญญู) หากเราทุกคนเป็นนักศึกษา ศึกษาในสิ่งที่ดีที่สุด เป็นครูที่ดีที่สุด เป็นพ่อแม่ที่ดีที่สุด และเป็นนักเรียนที่ดีที่สุด มุ่งมั่นที่จะชนะตัวเอง ที่จะทำให้ตัวเองดีที่สุด ดังนั้นการศึกษาจึงควรเป็นไปเพื่อการประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อดำรงชีวิตที่มีความสุข เพื่อการพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น เพื่อที่จะสร้างประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อผู้อื่นต่อไป^{๑๑๘}

บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ทั้งเด็ก ครู และผู้ปกครอง จำเป็นต้องสวดมนต์ รักษาศีล นั่งสมาธิ ฟังธรรม เดินจงกรม และรู้จักพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา ทุกอย่างล้วนต้องฝึกฝน ทั้ง “ฝึกฝน” และ “ฝึกฝน” ไม่ใช่แค่ช่วงเวลาแห่งการปฏิบัติธรรม ไม่ใช่แค่ช่วงเวลาแห่งการนั่งหลับตา แต่ทุก ๆ คนสามารถทำได้ตลอดเวลาตั้งแต่ตื่นขึ้นมาจนหลับไป

โรงเรียนสยามสามไตร^{๑๑๙} ได้จัดขบวนการและจัดกิจกรรมพหุปัญญาผสมผสานเข้ากับแนววิถีพุทธเข้าด้วยกันและหลักที่พระพุทธศาสนาสอนไว้ ซึ่งเป็นหลักปลีกย่อยต่าง ๆ ที่เราเรียกว่า

^{๑๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), เจอวิฤต จิตไม่วิบัติ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๗), หน้า ๕๓-๕๗ .

^{๑๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), โยนิโสมนสิการ-วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๔, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓-๑๗.

^{๑๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สยามสามไตร, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔-๑๖.

หลักธรรมทั้งหลายมีมากมายเหลือเกิน การที่จะใช้ให้ได้ผลจริงก็ต้องจับหลักใหญ่ให้ได้ธรรมซึ่งเป็นหลักทั่วไป ที่ทางครูอาจารย์-ผู้บริหารได้พูดมาเป็นหลักใหญ่ ๆ อย่างที่พูดถึงเรื่อง สิกขา ๓ กัถิ ภาวนา ๔ กัถิ เป็นหลักสำคัญ โดยเฉพาะก็เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษา แต่ที่จริงก็คือเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาทั้งหมด เพราะการพูดถึงเรื่องของพุทธศาสนา ก็คือการที่จะนำเอาไตรสิกขาเข้ามาสู่ชีวิตของคน เพราะว่าในความหมายของพุทธศาสนา ไตรสิกขาเป็นเรื่องของชีวิต คือการที่จะทำให้ชีวิตอยู่ดีมีสุขคนเราพอเกิดมาแล้วก็ต้องพยายามเป็นอยู่ให้ดี เริ่มตั้งแต่เป็นอยู่ให้รอด คือให้มีชีวิตรอด แต่แค่รอดคงไม่พอ ต้องพยายามเป็นอยู่ให้ดี

ยึดหลักการเรียนรู้ เป็นความหมายหนึ่งของการศึกษา คือการที่จะฝึกตัวเองพัฒนาชีวิตของตัวเอง ให้มีความสามารถที่จะเป็นอยู่ได้อย่างดี การศึกษาก็คือการที่จะทำให้ชีวิตเป็นอยู่ได้อย่างดี ซึ่งเราต้องพยายามอยู่ตลอดเวลาชีวิตนี้แน่นอนว่า จะอยู่ได้ด้วยการศึกษา เพราะว่าเราต้องเจอสถานการณ์ใหม่ พบคนใหม่ หรือพบคนเก่าในสถานการณ์ใหม่ ซึ่งจะต้องมีการปฏิบัติ การแสดงออก การตอบสนองอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ตั้งแต่การคิด การรับรู้ การที่เราพยายามจะเป็นอยู่ หรือเรียกว่าดำเนินชีวิตของเราให้เป็นไปด้วยดี ก็คือการต้องพยายาม ต้องฝึกตัวเอง ต้องรับรู้ประสบการณ์ และหาทางที่จะปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมให้ดี หรือแก้ปัญหาให้ได้อันนี้แหละเรียกว่า การศึกษา

ดังนั้น โรงเรียนสยามสามไตรได้จัดขบวนการและจัดกิจกรรมพหุปัญญาผสมผสานเข้ากับแนววิถีพุทธเข้าด้วยกันอาทิเช่น การที่เราจะบอกว่าเด็กคนนี้นั้นฉลาดและเก่งกว่า หรือมีความสามารถมากน้อยเพียงใดนั้น ถ้าเรานำระดับสติปัญญาหรือไอคิว ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมาเป็นมาตรวัด ก็อาจได้ผลเพียงเสี้ยวเดียว เพราะว่าวัดได้เพียงเรื่องของภาษา ตรรกศาสตร์ คณิตศาสตร์ และมีติสัมพันธ์เพียงบางส่วนเท่านั้น ยังมีความสามารถอื่น ๆ อีกหลายด้านที่แบบทดสอบในปัจจุบันไม่สามารถวัดได้ครอบคลุมถึง เช่น เรื่องของความสามารถทางดนตรี ความสามารถทางกีฬา และความสามารถทางศิลปะ เป็นต้นเหตุนี้เอง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธพหุปัญญาต้องอาศัยหลักธรรมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งจะทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ได้สำเร็จตามเป้าหมายหรือตามวัตถุประสงค์ ให้เหมาะสมกับพัฒนาการเต็มตามศักยภาพของเด็กปฐมวัยทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ นักจิตวิทยา การ์ดเนอร์ ได้เสนอว่าปัญญาของมนุษย์มีอยู่อย่างน้อย ๗ ด้าน คือ ด้านภาษา ด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ด้านดนตรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านการเข้าใจตนเอง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เพิ่มเติมเข้ามาอีก ๑ ด้าน คือ ด้านธรรมชาติวิทยา เพื่อให้สามารถอธิบายได้ครอบคลุมมากขึ้น จึงสรุปได้ว่า พหุปัญญา ตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ ในปัจจุบันมีปัญญาอยู่อย่างน้อย ๘ ด้าน ดังนี้

๑. ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence) คือ ความสามารถในการใช้ภาษารูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ภาษาพื้นเมือง จนถึงภาษาอื่น ๆ ด้วย สามารถรับรู้ เข้าใจภาษา และสามารถสื่อภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ตามที่ต้องการ ผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่นก็มักเป็น กวี นักเขียน นักพูด นักหนังสือพิมพ์ ครู หนายความ หรือนักการเมือง

๒. ปัญญาด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence) คือ ความสามารถในการคิดแบบมีเหตุและผล การคิดเชิงนามธรรม การคิดคาดการณ์ และการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ ผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น ก็มักเป็น นักบัญชี นักสถิติ นักคณิตศาสตร์ นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ นักเขียนโปรแกรม หรือวิศวกร

๓. ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Visual-Spatial Intelligence) คือความสามารถในการรับรู้ทางสายตาได้ดี สามารถมองเห็นพื้นที่ รูปทรง ระยะทาง และตำแหน่ง อย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน แล้วถ่ายทอดแสดงออกอย่างกลมกลืนและสำหรับผู้ที่มีปัญญาโดดเด่น จะมีทั้งสายวิทย์ และสายศิลป์

๔. ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily Kinesthetic Intelligence) คือความสามารถในการควบคุมและแสดงออกซึ่งความคิด ความรู้สึก โดยใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย รวมถึงความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัส สำหรับผู้ที่มีปัญญาโดดเด่นทางนี้ มักจะเป็นนักกีฬา หรือไม่กี่ศิลปินในแขนง นักแสดง นักฟ้อน นักเต้น นักบัลเล่ย์

๕. ปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence) คือ ความสามารถในการซึมซับ และเข้าถึงสุนทรียะทางดนตรี ทั้งการได้ยิน การรับรู้ การจดจำ และการแต่งเพลง สามารถจดจำจังหวะ ทำนอง และโครงสร้างทางดนตรีได้ดี และถ่ายทอดออกมาโดยการฮัมเพลง เคาะจังหวะ เล่นดนตรี และร้องเพลง สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นนักดนตรี นักประพันธ์เพลง หรือนักร้อง

๖. ปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น ทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และเจตนาที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน มีความไวในการสังเกต สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง สามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม สร้างมิตรภาพได้ง่าย เจรจา เช่นนักการทูต เซลแมน พนักงานขายตรง พนักงานต้อนรับ ประชาสัมพันธ์ นักการเมือง หรือนักธุรกิจ

๗. ปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการรู้จัก ตระหนักรู้ในตนเอง สามารถรู้เท่าทันตนเอง ควบคุมการแสดงออกอย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ และสถานการณ์ รู้ว่าเมื่อไหร่ควรเผชิญหน้า เมื่อไหร่ควรหลีกเลี่ยง เมื่อไหร่ต้องขอความช่วยเหลือ สำหรับผู้ที่มีปัญญาโดดเด่น ด้านนี้มักจะเป็นนักคิด นักปรัชญา หรือนักวิจัย

๘. ปัญญาด้านธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence) คือ ความสามารถในการรู้จัก และเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง เข้าใจกฎเกณฑ์ ปรากฏการณ์ และการรังสรรค์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ มีความไวในการสังเกต เพื่อคาดการณ์ความเป็นไปของธรรมชาติ มีความสามารถในการจัดจำแนก แยกแยะประเภทของสิ่งมีชีวิต ทั้งพืชและสัตว์ สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นนักธรณีวิทยา นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย หรือนักสำรวจธรรมชาติ

ทฤษฎีนี้ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นความสำคัญใน ๓ เรื่องหลัก ดังนี้

๑. แต่ละคน ควรได้รับการส่งเสริมให้ใช้ปัญญาด้านที่ถนัด เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้

๒. ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาที่มีอยู่หลายด้าน

๓. ในการประเมินการเรียนรู้ ควรวัดจากเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถครอบคลุมปัญหาในแต่ละด้าน

ทฤษฎีปัญหาของการ์ดเนอร์ ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายทางปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมีหลายด้าน หลายมุม แต่ละด้านก็มีความอิสระในการพัฒนาตัวของตัวเองให้เจริญงอกงาม ในขณะเดียวกันก็มีการบูรณาการเข้าด้วยกัน เติมเต็มซึ่งกันและกัน แสดงออกเป็นเอกลักษณ์ทางปัญญาของมนุษย์แต่ละคน คนหนึ่งอาจเก่งเพียงด้านเดียว หรือเก่งหลายด้าน หรืออาจไม่เก่งเลยสักด้าน แต่ที่ชัดเจน คือ แต่ละคนมักมีปัญหาด้านใดด้านหนึ่งโดดเด่นกว่าเสมอ ไม่มีใครที่มีปัญหาทุกด้านเท่ากันหมด หรือไม่มีเลยสักด้านเดียว นับเป็นทฤษฎีที่ช่วยจุดประกายความหวัง เปิดกระบวนทัศน์ใหม่ในการศึกษาด้านสติปัญญาของมนุษย์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งในกลุ่มเด็กปกติ เด็กที่มีความบกพร่อง และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

สมเจตน์ ผีทองงาม อ่างใน ธรรมโฆชน์ ของพุทธทาสภิกขุได้ให้ทัศนะในเรื่องการศึกษาว่า ระบบการศึกษาในปัจจุบันมีปัญหามาก กล่าวคือ เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมความเห็นแก่ตัว มีแต่มหาวิทยาลัยที่สอนให้เก่งความรู้และวิชาชีพ สอนไปเพื่อรับใช้เศรษฐกิจ การเมือง สุขภาพอนามัย และเพื่อไปปรับใช้กับสังคมส่วนมาก ไม่มีมหาวิทยาลัยไหนเลยที่สอนให้เด็กรู้เป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ไม่มีการจัดการศึกษาที่เน้นสันติภาพ คือ เรื่องศีลธรรม และไม่มีการจัดหลักสูตรเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว ซึ่งความเห็นแก่ตัวทำให้เกิดปัญหาและความเลวร้ายขึ้นมากมายในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อีกทั้งมีแต่การศึกษาที่ไม่ได้ช่วยให้คนสามารถกำจัดสัญชาตญาณอย่างสัตว์ ไม่สามารถใช้สมองและสันติวิธีในการแก้ปัญหาต้องใช้กำลังเหมือนสัตว์ ไม่มีความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณ มีความก้าวหน้าทางกายและวัตถุ จนโลกเต็มไปด้วยสัตว์เศรษฐกิจ สัตว์การเมือง และสัตว์สังคม ไม่มีสัตว์แห่งอารยธรรมหรืออารยชน ส่วนสาเหตุสำคัญที่ทำให้การศึกษามีปัญหานั้นเป็นเพราะเกิดจากระบบการศึกษาที่ขาดธรรมะซึ่งพุทธทาสภิกขุเรียกระบบการศึกษาที่ขาดธรรมะนั้นว่า “เป็นระบบการศึกษาหมาหางด้วน” คือ เป็นระบบการศึกษาที่มีแต่ความรู้ทางหนังสือและรู้แต่อาชีพ ไม่มีธรรมะสำหรับให้มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ไม่มีศีลธรรม มีแต่ความฉลาดในหนังสือและอาชีพเท่านั้น จึงทำให้เกิดการเอาเปรียบกัน คดโกงกัน จนกลายเป็นนักเศรษฐกิจโกงนักการเมืองโกง นักปกครองโกง อีกทั้งการศึกษาที่ขาดธรรมะนั้นก่อให้เกิดความเลวร้ายต่าง ๆ โลกก็เกิดวิกฤตการณ์ กล่าวคือ เรียนจบแล้วไม่มีความเป็นสุภาพบุรุษ คือ ไม่มีศีลธรรม ทำให้เป็นโลกที่ไม่มีศีลธรรม มีวิกฤตการณ์ มีอาชญากรรมเต็มไปในทุกห้วงแห่งที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าไม่มีแผนการศึกษาที่ใช้ธรรมะเป็น นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้ให้ความคิดเห็นว่าวิธีการคิดแบบพุทธ คือ “ทางสายกลาง” ว่า โลกทัศน์ตรงนี้สำคัญอยากฝากไว้ ที่จริงธรรมชาติมันมีเหมือนกันแต่เรามักจะคิดแบบแยกส่วนแล้วเอาตัวเราเป็นตัวตั้งเกิดความขัดแย้ง ความบีบคั้น ถ้าเราเห็นความเป็นไปทั้งหมด ที่มีความเป็นหนึ่งเดียว จิตใจมันก็เปลี่ยน ความรู้สึกนึกคิดมันก็เปลี่ยนไป ในพระไตรปิฎกนี้มีวิธีคิดที่เราไม่ค่อยเอามาพูดกัน แล้วมักเอาแต่ Content มาพูด แต่ผมคิดว่าวิธีคิดสำคัญ วิธีคิดแบบมีขมิ้นมาปฏิบัติ

ท่านพุทธทาสจึงเน้นหนักในเรื่องของการมีศีลธรรม โดยเชื่อว่าศีลธรรมเป็นหัวใจของศาสนาทุกศาสนาในโลกที่เหมาะสมแก่พวกเด็กที่จะร่วมกันสร้างโลกศีลธรรมสำหรับให้เด็กประพฤติปฏิบัติตามแล้วจะเกิดเป็นผลดีแก่เด็กสามารถสรุปได้ ๓ ประการ คือ

๑) รักผู้อื่น เพราะการรักผู้อื่นจะทำให้หมดความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นสิ่งเลวร้ายในการทำลายโลก โลกกำลังเลวร้าย มีแต่ความเห็นแก่ตัวของแต่ละคน

๒) การบังคับจิตของตน คือ บังคับความรู้สึก ควบคุมความรู้สึกของตน ไม่ให้เกิดความโลภ ความโกรธและความใคร่กำหนด ถ้าคนบังคับจิต หรือบังคับตัวเองได้ก็就不用เกิดสิ่งเลวร้าย จะมีแต่ความงาม ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยซึ่งเป็นลักษณะแห่งโลกพระศรีอารยเมตไตรย

๓) ให้เด็กถือหลักว่า การทำงานนั้นเป็นการปฏิบัติธรรม คำว่า ธรรมนั้นหมายถึง หน้าที่ของมนุษย์ มนุษย์มีหน้าที่ หน้าที่นั้นมีอยู่ตามธรรมชาติ มีหน้าที่รักษาตัวเองให้รอด และมีหน้าที่ทำตัวเองให้เจริญสูงขึ้น ไปจนถึงระดับสูงสุดที่มนุษย์ควรจะทำได้ เมื่อเราทำหน้าที่ ก็คือการปฏิบัติธรรม ทำให้มีธรรมะในตัวทำให้ยกมือไหว้ตัวเองได้^{๑๒๐}

โรงเรียนสยามสามไตรการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ ความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรม นำให้เกิดปัญญา การพัฒนาเด็กไปสู่ความเป็นคนที่สมบูรณ์ ทั้งพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา เป็นยุคสร้างความสามารถพัฒนาเด็กได้แตกต่างจากระบบการศึกษาในระบบโรงเรียนทั่วไป เริ่มต้นเข้าใจแก่นแท้ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นผลจากการที่คณะครูเข้าปฏิบัติธรรมทั้งโรงเรียนได้จัดขบวนการเรียนและจัดกิจกรรมพหุปัญญาผสมผสานเข้ากับแนววิถีพุทธเข้าด้วยกัน^{๑๒๑}

สุนน อมรวิวัฒน์ ได้ให้ข้อสรุปดังนี้คือ โรงเรียนแนวพุทธมีลักษณะเด่น ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เน้นชีวิตของผู้เรียน ทั้งในลักษณะผู้เรียนแต่ละคนและผู้เรียนทุกคนเน้นไปถึงทุกฝ่ายทุกคนที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครอง เพื่อน บุคคล แวดล้อม รวมถึง ธรรมชาติและเทคโนโลยียต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับนักเรียนของเรา

๒. เน้นความสัมพันธ์ของชีวิตนั้นคือชีวิตไม่ได้หยุดนิ่ง แต่ชีวิตของนักเรียน ครู บุคลากรในโรงเรียน ย่อมมีความสัมพันธ์กัน และมีหลักสัมพันธ์ภาพ ตามแนวของพุทธศาสนาที่จะทำให้สังคมของเราอยู่รอด

๓. เน้นแนวทางการดำเนินชีวิต ที่แปรเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ค่านิยม จุดหมาย ทิศทาง วิถีปฏิบัติ มีแนวทางดำเนินชีวิตที่ชัดเจน โดยยึดฐาน ๓ ฐาน คือ

๑) ฐานวัฒนธรรมชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

^{๑๒๐} สมเจตน์ ผีทองงาม, “พุทธทาสภิกขุกับการแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิต”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๑), หน้า ๑๗๘.

^{๑๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), สยามสามไตร, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ, พิมพ์ครั้งที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๙), หน้า ๑๔-๑๖.

- ๒) ฐานศีลธรรมตามพุทธศาสนาหรือศาสนาใด ๆ ก็ได้
- ๓) ฐานปัญญาธรรมที่มุ่งให้การเรียนรู้นำไปสู่ปัญญาเป็นสำคัญ

สมน อมรวิวัฒน์ ยังกล่าวอีกว่าต้องมีอีกแกน ๓ แกน พัฒนาการเรียนรู้ให้เป็นไปตามแกนของชีวิต คือ

- พัฒนากายเป็นปกติ
- พัฒนาจิตให้มีสมาธิ
- ปัญญาคือเรียนรู้ให้เกิดปัญญา^{๑๒๒}

โรงเรียนวิถีพุทธส่วนมาก จะมุ่งหมายประเด็นที่สำคัญเพื่อพัฒนาเด็ก ๆ ให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความพร้อมที่จะต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงของโลก ดังนั้นจึงได้จัดกิจกรรมหลากหลายในการเรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธนั้นครูจะมุ่งเน้นให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่มีเป้าหมายในเรื่องของชีวิต สามารถช่วยเหลือและดูแลตัวเองได้ ซึ่งรวมถึงการปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ที่เป็นคุณธรรมสำหรับวัยเด็ก สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม รู้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลง สร้างสังคมที่ดีมีคุณภาพ ให้รู้จักปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งชุมชนและวิถีพุทธ ดังกล่าวมาก็มีหนึ่งโรงเรียนที่ผู้วิจัยจะต้องนำมาวิเคราะห์คือ โรงเรียนสยามสามไตรที่ผสมผสานระหว่างวิถีพุทธและพหุปัญญา

นอกจากนี้พระไตรปิฎก ที่พระนิกาย กล่าวถึง ศีล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพรหมชาลสูตร แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ จูฬศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล ตรัสไว้ว่าปุถุชนเมื่อจะยกย่องด้วยเรื่องเพียงระดับศีลเท่านั้น คือทำไมจึงต้องรักษาศีล ๕ ได้แก่

ข้อที่ ๑ : สิ่งมีชีวิต เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เราไม่ควรเบียดเบียน ช่มเหง หรือทำลายคุณค่าแห่งความเป็นอยู่ของเขาให้ตกไป

ข้อที่ ๒ : สิ่งของของใคร ใครก็รัก ใครก็สงวน ไม่ควรทำลาย ฉกฉก ปล้น จี้ อันจะเป็นการทำลายทรัพย์สินสมบัติและทำลายซึ่งจิตใจกัน

ข้อที่ ๓ : ลูก หลาน สามี ภรรยาใคร ใครก็รัก ใครก็สงวนอย่างยิ่ง ไม่ปรารถนาให้ใครมาอาจเอื้อม ล่วงเกิน อันจะเป็นการทำลายซึ่งจิตใจของผู้อื่นอย่างหนัก อีกทั้งยังเป็นบาปแบบไม่มีประมาณ

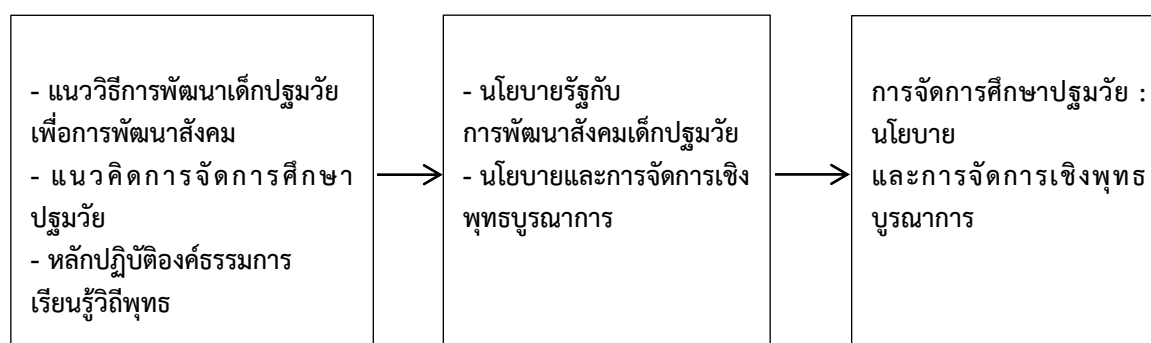
ข้อที่ ๔ : การมุสา หรือการโกหกพกลม ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ทำลายความเชื่อถือของผู้อื่นให้ขาดสะบั้นลงอย่างไม่มีดี ถึงแม้แต่จริงจนก็ไม่พอใจในคำหลอกลวง จึงไม่สมควรโกหก ทำให้ผู้อื่นเสียหาย

^{๑๒๒} สมน อมรวิวัฒน์, บันทึกปาฐกถาพิเศษ “ปุจฉา วิสัชนา จากงานก้าวสู่ทางสายเอกระบบการศึกษาแนวพุทธครั้งที่ ๓” [ออนไลน์], แหล่งที่มา ,<https://www.roong-aroon.ac.th/2010-01-20-06-32-08/> ๑๓ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๖.

ข้อที่ ๕ : สุรา ยาเสพติด เป็นของมีนเมาและให้โทษ หากดื่มเข้าไปบ่อยๆ ย่อมทำให้คนดี กลายเป็นคนบ้าได้ อีกทั้งของมีนเมาเหล่านี้ จะเข้าไปลดคุณค่าของคนลงโดยลำดับ สำหรับผู้ที่ต้องการ เป็นคนดี มีสติปกครองตัวอย่างมนุษย์จึงไม่ควรดื่มสุรา อันนับว่าเป็นเครื่องทำลายสุขภาพทางร่างกาย และจิตใจอย่างมาก หากเสพเข้าไปก็ถือเป็นการทำลายตัวเอง และผู้อื่นได้ในขณะเดียวกัน

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิด การจัดการ การศึกษาปฐมวัย:นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการดังนี้

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิด การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย และ ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับเป็นพื้นฐานที่สร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข วิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบและขอบเขตของระเบียบ วิธีการวิจัย (Methodology) ไว้ดังนี้

๓.๑.๑ ภาคเอกสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา รายงาน ของหน่วยงานต่างๆ บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ พระไตรปิฎกภาษาไทย รวมทั้งสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๑.๒ ภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) โดยดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และใช้แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง จำแนกเป็น ๓ ฉบับ เพื่อความเหมาะสมของแต่ละกลุ่ม แต่ทุกฉบับจะมีคำถามที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้มีประสบการณ์ด้านการจัดการศึกษาปฐมวัยและพระพุทธศาสนา อย่างน้อย ๕ ปี รวมทั้งหมด ๒๔ รูป/คน แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์ ๘ รูป ได้แก่
 ๑. พระธรรมปัญญาบดี อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร
 ๒. พระราชสิทธิเมธี วิ. (พระมหาบุญชิต ญาณสัโรป.ธ.๙, พธ.บ., อบ, พธ.ด.) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร
 ๓. พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต ป.ธ.๙, ดร) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร
 ๔. พระราชญาณกวี (สวัญ ปิยวิโช) หรือนามปากกา ปิยโสภณ ปัจจุบันเป็น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก
 ๕. พระศรีธรรมภาณี (วัลลพ โกวิโลป.ธ.๘, อ.ม.) ผู้อำนวยการครูพระสอนพระพุทธศาสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดประยูรวงศาวาส
 ๖. พระมงคลธีรคุณ อินฺทร รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน
 ๗. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิติบุญยากร), รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้อำนวยการสถาบันภาษา, ผู้อำนวยการหลักสูตรสันติศึกษา และผู้อำนวยการสำนักงานเลขานุการ IABU
 ๘. พระมหาวิชาญ สุวิชาโน ผู้อำนวยการส่วนวางแผนและพัฒนาการอบรม สถาบันวิปัสสนาธุระ
๒. กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ครูและผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ คน ได้แก่
 ๑. นางเสริมน้อย ทองบ้านบ่อ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดแสนสุข
 ๒. นางบุบผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์ ผู้อำนวยการโรงเรียนทอสี
 ๓. นางสุนิสา ชื่นเจริญสุข ผู้อำนวยการโรงเรียนรุ่งอรุณ
 ๔. นางสาวอนินทิตา โปษกฤษณะ ผู้อำนวยการโรงเรียนสยามสามไตร
 ๕. ดร.ปนัดดา ธนเศรษฐกร อาจารย์สาขาพัฒนาการมนุษย์ และผู้ช่วยผู้อำนวยการด้านศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย สถาบันแห่งชาติ เพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว
 ๖. ดร.ปนัดดา วงศ์จันตา ผู้อำนวยการโรงเรียนเศรษฐเสถียรในพระราชูปถัมภ์
 ๗. ดร.มณฑริกา วิฑูรชาติ ผู้อำนวยการโรงเรียนอนันตะ

๘. นางสาวจินตนา ธรรมวานิช นายกสมาคมอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทย
ผู้อำนวยการโรงเรียนสมาคมสตรีไทย

๓. กลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและผู้สนับสนุนการศึกษาเด็กปฐมวัย ๘ คน ได้แก่

๑. นายไพโรจน์ จันทรอด ผู้อำนวยการเขตมีนบุรี

๒. นายวิรัตน์ มินชัยนันท์ ประธานสภาวัฒนธรรมเขตมีนบุรี, อดีตสมาชิกสภา

กรุงเทพมหานคร

๓. นายมิตร ขำเลีย ผู้ดูแลโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

๔. นายสมพงษ์ อีสรานุกุล ผู้ปกครองเด็กพิเศษ อายุ ๕ ขวบ ชั้นอนุบาล ๑

๕. นายสุชาติ คงเอือกเย็น ผู้ปกครองนักเรียนอายุ ๕ ขวบ ชั้นอนุบาล ๒

๖. นางสาวสิวภัก จตุภัทรนันท์ ผู้ปกครองนักเรียนอายุ ๖ ขวบ ชั้นอนุบาล ๓

๗. นายเด่น กาญจนบุตร นายกสมาคมเมโเลเดียนแห่งประเทศไทย

๘. นางกณนิษฐา ชูจันทร์ (ครูหนู) ครูสอนที่โรงเรียนทอสี ๑๑ ปี

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ แบ่งออกเป็น

๓.๓.๑ ภาควิชา เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง ซึ่งมีวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

๑) ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ทฤษฎี พระไตรปิฎกภาษาไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยนำประเด็นที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวมาสร้างเป็นคำถามปลายเปิด จำแนกเป็น ๓ ฉบับ เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีรายละเอียดดังนี้

ฉบับที่ ๑ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น ๔ ตอนคือ

ตอนที่ ๑ แนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัยเพื่อการพัฒนาสังคม มี ๓ ข้อ

ตอนที่ ๒ นโยบายกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย มี ๔ ข้อ

ตอนที่ ๓ ในการเรียนรู้ด้านหลักธรรมแห่งวิถีพุทธ มี ๑ ข้อ

ตอนที่ ๔ นโยบายการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยแนวพุทธบูรณาการ มี ๑ ข้อ

ฉบับที่ ๒ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธและผู้ทรงคุณวุฒิ แบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วย ประวัติส่วนตัว การศึกษาดำรงหน้าที่การงาน ประสบการณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลการจัดการศึกษาปฐมวัย มี ๓ ข้อ

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ มี ๔ ข้อ

ตอนที่ ๔ ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ มี ๑ ข้อ

ฉบับที่ ๓ กลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและผู้สนับสนุนการศึกษาเด็กปฐมวัย แบ่งออกเป็น ๕ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ แนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัยเพื่อการพัฒนาสังคม มี ๓ ข้อ

ตอนที่ ๒ นโยบายกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย มี ๔ ข้อ

ตอนที่ ๓ หลักธรรมในการเรียนรู้วิถีพุทธ มี ๑ ข้อ

ตอนที่ ๔ กระบวนการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยแนวพุทธบูรณาการ มี ๑ ข้อ

ตอนที่ ๕ ท่านมีกระบวนการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยบูรณาการหลักพุทธศาสนาอย่างไร ในด้าน หลักสูตร การพัฒนาบุคลากร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผลการจัดการศึกษา การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน การประสานความร่วมมือกับวัด และหน่วยงานอื่นๆ ในการบูรณาการหลักพุทธศาสนาเพื่อจัดการศึกษาปฐมวัย

๓) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาจำนวน ๒ คน พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity)

๔) นำแบบสัมภาษณ์กลับมาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้ชัดเจนและเหมาะสมก่อนนำไปพิมพ์เป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับจริง สำหรับใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๓.๓.๒ ภาคเอกสาร เป็นแบบวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เอกสาร หนังสือ ตำรา พระไตรปิฎกภาษาไทย รายงานของหน่วยงานต่างๆ บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ก่อนนำมาสรุปเป็นแนวคิด/แนวทาง ในการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๓.๔.๑ ภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

๑) ติดต่อขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้อำนวยการ หลักสูตรพุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตในการไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ๒๔ รูป/คน

๒) ติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์ จำนวน ๘ รูป กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๘ คน และกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและผู้สนับสนุนการศึกษาเด็กปฐมวัย จำนวน ๘ คน เพื่อบันทึกหมายวัน เวลาและสถานที่ที่จะไปสัมภาษณ์

๓) จัดเตรียมเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ให้สอดคล้องกับกลุ่มที่จะไปสัมภาษณ์ พร้อมทั้งตรวจสอบอุปกรณ์ที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ สมุดจดบันทึก เทปบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป

๔) ศึกษาประเด็นคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ให้ชัดเจน รวมทั้งข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๕) เดินทางไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัน เวลา และสถานที่ที่นัดหมายไว้ ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะแนะนำตัวและสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลต่างๆ ไว้เป็นความลับจะใช้เป็นเอกสารประกอบการวิจัย เท่านั้น

๓.๔.๒ ภาคเอกสารโดยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๑) กำหนดเกณฑ์คัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ให้ชัดเจน ตรงประเด็นกับหัวข้องานวิจัยที่จะศึกษา

๒) วางเค้าโครงการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อการแยกแยะ แจกแจงเนื้อหาหรือแนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เนื้อหาได้ชัดเจนตรงประเด็นสอดคล้องกับปัญหาและวัตถุประสงค์ในการวิจัย

๓) พิจารณาเงื่อนไขแวดล้อม (Context) ของข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับลักษณะต่างๆ ของข้อมูลเอกสารที่จะนำมาวิเคราะห์ว่าเป็นไปอย่างถูกต้อง มีความครอบคลุมมากที่สุด เช่น แหล่งที่มาของข้อมูล ช่วงเวลาของการบันทึกข้อมูล ผู้รับข้อมูลหรือผู้บันทึกข้อมูล แหล่งเผยแพร่ข้อมูล ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ความเชื่อมโยง และอธิบายความได้ชัดเจนดีขึ้น

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาตรวจสอบและบันทึกเนื้อหาโดยสรุป แล้วนำมาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างแต่ละบุคคลหรือกลุ่มพร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญ และคุณลักษณะของข้อมูล

๒) นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารมาวิจัยเชิงเอกสารโดยวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อค้นหาข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) จำแนกหรือแบ่งประเภทตามประเด็นที่กำหนด แล้วนำมาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของแต่ละประเภท

๓) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงเอกสารมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน ซึ่งจะแสดงความสำคัญของข้อมูลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิธี (Description Method) อย่างละเอียดและลึกทั้งในเชิงเหตุและผล เพื่อนำไปสู่คำตอบในการวิจัยครั้งนี้

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาการศึกษาเด็กปฐมวัยถือว่าการสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กปฐมวัยได้ศึกษาอบรมในด้านจิตใจ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสตร์แห่งปัญญา หมายถึงความรู้อันบริสุทธิ์ที่เกิดจากจิตของเด็กปฐมวัยเพื่อเป็นฐานชีวิต จึงกล่าวได้ว่า ปัญญา คือ ทัศนะและให้แสงสว่างคือความมีสติรอบรู้ ซึ่งความรอบรู้ได้มาจากการศึกษาประสบการณ์ที่ได้ยิน ได้ฟัง ฝึกฝนในแต่ละสาขาวิชาจนเกิดสติมีความรอบอบในการดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผลมีค่านิยมที่ดีต่อสังคม ตนเองและครอบครัวสามารถวิเคราะห์แยกแยะความถูกต้องได้ ฉะนั้นการบูรณาการเชิงพระพุทธศาสนากับการพัฒนาการศึกษาเด็กปฐมวัย จึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ต้องให้ความสำคัญร่วมมือร่วมใจกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมด้านคุณธรรมและจริยธรรม ให้เกิดค่านิยมที่ดีงามขึ้นมีความเสียสละต่อสังคมส่วนรวม จากกรอบแนวคิดคำสอนทางพระพุทธศาสนาทางทฤษฎีไตรสิกขา เป็นต้น นำมาบูรณาการร่วมกิจกรรมสัมพันธ์ในการดำรงชีวิตประจำวัน ทำให้ประจักษ์รูปแบบการจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ สร้างความมั่นคงต่อการดำรงชีวิตเริ่มแต่เด็กให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจาก เอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและแนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยและผู้เกี่ยวข้องจำนวน ๓ กลุ่มได้แก่ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์ ๘ รูป กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธและผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ คน และกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและผู้สนับสนุนการศึกษาจำนวน ๘ คน รวมทั้งหมด ๒๔ รูป/คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดจะขอนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

๔.๑ แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ

๔.๒ การศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

๔.๓ แนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัย

๔.๑ แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ

๔.๑.๑ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์ จำนวน ๘ รูป ได้ให้ข้อคิดเห็นโดยสรุปดังนี้

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๑ ท่านได้กล่าวว่า แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ควรจัดให้สอดคล้องกับการปฏิบัติตามแนว หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะว่าวิถีทางพุทธศาสนามีความสำคัญมาก ที่จะทำให้เด็กมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักเสียสละ จิตใจอ่อนโยน ไม่ดื้อเชื่อฟังพ่อแม่ครูอาจารย์ เพราะเด็กในช่วงวัยนี้เป็นช่วงวัยกำลังจดจำและเรียนรู้ได้

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๒ ท่านได้กล่าวว่า สภาพสังคมปัจจุบันการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยที่มีอายุตั้งแต่ ๓ - ๖ ขวบ นั้นถือว่าสำคัญมากเพราะสภาพสังคมปัจจุบันมีปัญหาอยู่หลายอย่างที่มีผลกระทบต่อเด็กโดยตรงก็คือพ่อแม่สมัยปัจจุบันไม่ค่อยมีเวลาให้ลูก เพราะว่าต้องต่อสู้กับปัญหาภาวะเศรษฐกิจสังคมที่ไม่มีความเสมอภาคการเจริญทางวัตถุมากขึ้น เช่น Social Media, ทำให้เด็กติดเกมต่าง ๆ ในทุกวันนี้สังคม สิ่งแวดล้อม พ่อแม่ควรใส่ใจลูกและควรอธิบายเหตุผลที่ดีและไม่ดีให้แก่เด็กได้เข้าใจด้วย พ่อแม่จำเป็นที่ต้องตอบปัญหาของลูกได้ในทุกกรณี ส่วนพระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณลักษณะของเด็กปฐมวัย ช่วงอายุ ๒ - ๖ ปี กล่าวคือ ในสมัยนี้เด็กมีโอกาสนอกสถานที่ต่างๆ มากมายจึงไม่มีโอกาสได้สัมผัสกับวัด เช่นเด็กมาจากต่างจังหวัดก็อยู่หอพักเพราะถือว่าที่อยู่สะดวกสบายกว่าอยู่ที่วัด จะให้มาเป็นเด็กวัดมาอยู่วัดเหมือนในอดีต ๓๐ - ๔๐ ปีที่แล้วมานั้นคงจะยาก ส่วนโรงเรียนอนุบาลควรจะพาเด็กไปสัมผัสกับวัดบ้างตั้งแต่เด็กๆ

ส่วนการพัฒนาเด็กระดับปฐมวัย เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่ดีก็จะสามารถรับข้อมูลดังกล่าวจากคณะสงฆ์ได้ที่วัด เช่น จัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นเรื่องปฏิบัติกันอยู่จะได้ผลขนาดไหนต้องว่ากันไป ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ เมื่อก่อนกิจกรรมเยอะมาก สมัยนี้ลดลงด้วยอาจจะไม่มีสถานที่จอดรถ เด็กอยากพักผ่อนดูการ์ตูนและเด็กที่มาเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้ก็เป็นเรื่องที่ดีมาก การห่างจากวัดไปพร้อมกับความเจริญของโลกธรรมะในบุคคลก็หายไปด้วย ไม่เหมือนที่ประเทศศรีลังกาเขาปฏิบัติกันจริงๆและเป็นนโยบายของรัฐ เรามีครูพระที่สอนโรงเรียนต่างๆ ที่สอนในกรุงเทพมหานคร มีหน่วยงานที่ดูแลเรื่องนี้สอนตามที่กระทรวงกำหนดมีชั่วโมงโดยพระสอน สอนไปเขามีหลักสูตรโรงเรียนไหนที่มีหลักสูตรก็จะมีใบประกอบวิชาชีพครู พระสอนศีลธรรม การพัฒนาเด็กช่วงปฐมวัยในโรงเรียนยุคปัจจุบันมีงบประมาณให้กับคุณครูพระที่เข้าสอนศีลธรรมให้กับเด็กๆ เพียงเล็กน้อยเป็นนิยัตติการลดกับค่าสอน ถ้ารัฐต้องการประชาสัมพันธ์ให้คนมีส่วนร่วมโดยร่วมตั้งกองทุนให้กับโรงเรียนวิสุทธิพุทธ รัฐได้จัดตั้งงบประมาณให้พระสอนตามหลักสูตรของกระทรวงเป็นไปด้วยดีราบรื่น เด็กชอบพระสอนเพราะพระท่านมีทานชาดกประกอบกับการสอนศีลธรรม โดยเฉพาะที่พระเข้าไปสอนยิ่งเด็กเล็ก ต้องใช้เทคนิคที่มีวิธีการหลากหลายๆ อย่าง เป็นการกระตุ้นเด็กให้เกิดความสนใจใส่ใจในแนววิถีพุทธต่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๓ ท่านได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคมจากสภาพปัญหาทางสังคมในปัจจุบัน ควรให้ความรัก ความเมตตา ความช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นหลัก เพราะเด็กควรได้รับการกล่อมเกล่าจิตใจให้ชาวสะอาดไม่ควรรับรู้อะไรมากเกินไปรับรู้ในสิ่งที่ควรรู้ ในแต่ละวัน หลักคือเมตตากรุณาต้องให้ตลอด เรื่องการที่จะอยู่กับคนกับเพื่อนรุ่นเดียวกันกับพ่อแม่ การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ต้องทำให้เขารู้จักตัวตน ทุกคนต้องเป็นต้นแบบให้แก่กัน เด็กคิดเองไม่ได้ หลักของพระพุทธเจ้าให้เมตตา กรุณาต่อเด็กให้มาก ให้ศึกษาสิ่งแวดล้อมที่เป็นเชิงบวก และส่วนของพระสงฆ์ก็สำคัญในฐานะเป็น

ผู้สนับสนุนมากกว่า ความจริงพระสงฆ์บางท่านบวชตั้งแต่เป็นสามเณร ยังไม่เคยเลี้ยงเด็ก ไม่เคยเลี้ยงลูก จะให้มาเลี้ยงเด็กซึ่งไม่ใช่หน้าที่แต่พระสงฆ์ควรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เรื่องสถานที่ อำนวยความสะดวกแก่ครูผู้ปกครองในด้านต่าง ๆ การพัฒนาเด็กปฐมวัยเพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่ดีจะสามารถรับรู้ข้อมูลดังกล่าวจากคณะสงฆ์ได้ เช่น ความเอื้อเฟื้อที่วัดได้ก็ดียอยู่แล้วอย่างน้อยๆ เข้าๆ ก่อนจะเรียนให้เด็กได้เห็นพระได้กล่าวทักทาย ได้ใส่บาตรตอนเช้า เป็นต้น

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๔ ท่านได้กล่าวว่า การศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาที่มีคุณค่าที่สุดจะต้องปลูกฝังอบรมบ่มนิสัย ใจคอ จริยามารยาท ขาดิระกุล ลงไปสู่นิสัยในสายเลือดของลูกหลานให้ได้ เราจะพึงแต่โรงเรียนได้อย่างไร สมัยก่อนไม่มีโรงเรียนก็อาศัยคุณพ่อคุณแม่ ลูกพ่อค้าเด็กก็ค้าขายเป็น ลูกเฒ่าแก่ขายอัฐเด็กก็ขายอัฐ หิน ปูน ทรายได้ เพราะถูกอบรมบ่มเพราะ มาตั้งแต่เกิดเขาเห็นหมดเพราะพ่อแม่ทำให้ดู ถ้าเราทำดีลูกก็เห็นพ่อแม่ดีตั้งแต่แรกเกิด ถ้าเห็นพ่อแม่มาตั้งแต่แรกเกิด ทะเลาะกันตั้งแต่แรกเกิด บรรยายภาควิชีวิตในบ้านแบบนี้ตั้งแต่แรกเกิดเด็กก็จะเป็นอย่างนั้น คำว่าปฐมวัย สมองเปรียบเหมือน “สำลี” หมายถึงดูดซับ ซึมซับ แบบชนิดที่เรียกว่ามีอะไรเอาหมด ดีก็เอาไม่ดีก็เอา สมองปฐมวัยเป็นตัวดูดซึมซับหมดทุกอย่างเหมือนกระดาษ พ่อกแม่พลาตไปที่หลักดันเด็กให้ไปเรียนหนังสือ ผู้ปกครองไปทำงานสบายไม่ต้องดูแลมาก เย็นไปรับ เข้าไปส่ง เท่ากับเป็นการโยนลูกออกจากอกของพ่อแม่ ในที่สุดก็ขาดการถ่ายทอดลักษณะนิสัยจากพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่ได้นิสัยมาจากใครก็ไม่รู้ จากครู พี่เลี้ยง ถ้าเป็นพี่เลี้ยงพม่า เด็กก็จะซึมซับภาษา นิสัยจากพี่เลี้ยงพม่า ฉะนั้นคนไทยในยุคใหม่เป็นคนไทยที่มั่งง่ายในการเลี้ยงลูกจนเกินไป พ่อแม่ไม่ใส่ใจลูกเท่าที่ควร เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองมุ่งจะไปทำงานหาเงิน แต่ผลลูกให้ออกจากอกตัวเองให้เร็วที่สุด การบ้านการเรือนก็ไม่ฝึก พ่อแม่จะทำทุกอย่างให้ลูกเอง นั่นคือเราก้าวพลาดครั้งแล้วครั้งเล่ากับการพัฒนาบุคลากร เราไม่ควรก้าวพลาดอีก ถ้าเราไปดูพ่อแม่ของเรสมัยโบราณ พ่อแม่เป็นชาวไร่ ชาวนาธรรมดา เราเรียนรู้ตามท่านไม่มีอะไรพิเศษปลูกกินทำกินไม่ได้เข้าโรงเรียนอนุบาลไม่มี อาศัยคุณพ่อคุณแม่เป็นครู ท้องนาเป็นกระดาน มือพ่อแม่เป็นกระดาษกับดินสอ โลกปัจจุบันเป็นโลกที่มีเทคโนโลยีสูง จะให้พ่อแม่เลี้ยงดูไม่ได้อีกแล้ว คนบ้านนอกพ่อแม่เลี้ยงลูกไม่ได้แล้วเพราะพ่อแม่ต้องไปทำงานโรงงาน ฝากลูกให้ปู่ย่าตายายเลี้ยงถ้าปู่ย่าตายายสนใจก็ดี ถ้าปู่ย่าตายายแก่แล้วพ่อแม่ก็ซื้อโทรศัพท์ให้ เพื่อเป็นการสื่อสารเพราะพ่อกับแม่ไม่ได้อยู่กับลูก ในที่สุดพ่อแม่ก็ทิ้งลูก เด็กปฐมวัยก็ไม่มีคนดูแล นี่ก็เป็นปัญหาในชนบท ฉะนั้นบุคคลที่สำคัญที่สุดคือพ่อแม่คือต้องเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ มนุษย์เรารักลูกยังงั้นรักลูกให้ถูก เราต้องไม่หวังพึ่งโรงเรียน ไม่หวังพึ่งครู ไม่โยนความหวังไปไว้ที่โรงเรียนอย่าไปโทษโรงเรียน โทษนั้นโทษนี้ ในการฝึกอบรมลูกให้โทษตัวเองว่าเราทำเต็มที่หรือยัง ทำหน้าที่เพียงพอหรือยัง ถ้ายังเราก็กลับมาคิดว่าเราควรบูรณาการเพิ่มเติมตรงไหน เช่น ปลูกฝังให้เด็กมีความกตัญญู กตเวทีย อ่อนน้อม ถ่อมตน เช่นใส่บาตรตอนเช้า ดูแลพ่อแม่ ทำกรฐิน ผ้าป่า เป็นการฝึกความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เราไม่ได้ฝึกหัดวินัยอย่างที่ญี่ปุ่นต้องฝึกหัดวินัยเพราะเขามีภยธรรมชาติดีๆ ถ้าเรานำหลักของเขามาฝึกได้ก็ดี การฝึกต้องมีการร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียน ถ้าเราไม่รักลูกจะคิดหรือครูจะรักเป็นไปไม่ได้ ครูก็รักระดับหนึ่งจะมารักแบบลูกเขา เราต้องนำมาบูรณาการกัน

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๕ ท่านได้กล่าวว่า “แนวคิดการศึกษาของภาครัฐ มีตัวพระราชบัญญัติที่ควบคุมและจัดการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางที่รัฐประสงค์จะให้เรียนและได้กำหนด

ไว้ว่าการที่นักเรียนจบหลักสูตรในการศึกษาขั้นพื้นฐาน เด็กจะต้องมีบุคลิกอย่างไร เด็กจะต้องมีลักษณะเก่ง ดี และมีความสุข ต้องสอดคล้องไปในทิศทางนั้น ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน” หลักสูตรไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องที่เกี่ยวข้องตัวชี้วัดความสำเร็จ เรื่องพระราชบัญญัติการศึกษาแต่ละฉบับเกี่ยวข้องกับตัวของเด็กที่จะทำให้เด็กเป็นคนดี เรามีความคิดที่จะทำความดี พุทธ ซึ่งในเรื่องของการจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาการเบื้องต้นที่จะต่อยอดให้เด็กศึกษาระดับสูงขึ้นไป โรงเรียนปฐมวัยควรจะอยู่กับธรรมชาติตามพัฒนาการ ไม่ควรใส่อะไรให้มากเกินไปเหมือนลูกไก่ ลูกนกตัวเล็ก ๆ ต้องป้อนอาหารที่เหมาะสมกับเด็กจะกินอาหารต้องค่อยเคี้ยวให้ละเอียด วิชาความรู้ก็ค่อย ๆ ใส่ไปให้เขาทีละเล็กละน้อย ในเมืองไทยรูปแบบของการจัดการศึกษาตอนนี้โรงเรียนไปอยู่ในห้อง แล้วจัดตกแต่งภายในให้เข้ากับเด็ก แต่ไม่เป็นธรรมชาติเป็นการตกแต่งให้เด็กอยู่ในกล่องสี่เหลี่ยม เทียบกับให้ดูลูกหมู ลูกเป็ด ต้นไม้ แล้วเรียนตามวิชา ผู้ปกครองก็ปรารถนาอย่างนั้น อยากให้ลูกเก่ง โรงเรียนนี้ลูกไม่เก่งก็ย้ายโรงเรียนไปโรงเรียนที่เก่ง ๆ ดัง ๆ ไปเรียนต่อในระดับประถมศึกษาปีที่ ๑ ทางฝ่ายจัดหลักสูตรกับฝ่ายผู้ปกครองเห็นสอดคล้องต้องการให้เด็กเก่ง โรงเรียนก็ผลิตเด็กเก่งให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง เด็กจะมีพัฒนาการตามอายุนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ พอพูดถึงพัฒนาการอายุนะภายในเชื่อมต่อกับอายุนะภายนอก เน้นวิธีการเรียนการสอนตามหลักธรรมชาติเป็นธรรมชาติ

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๖ ท่านได้กล่าวว่า การพัฒนาเด็กปฐมวัยมนุษย์ คือ ผู้ที่ต้องศึกษาต้องเรียนรู้ สัตว์ต่าง ๆ ต้องเรียนรู้และสัญชาตญาณต้องมีชีวิตที่อยู่รอดได้ ระยะวัยต้น ๆ ต้องอาศัยพ่อแม่ ผู้ใหญ่ คอยแนะนำ พ่อแม่คือครูคนแรกของลูกที่คอยพรัสอนต่าง ๆ ถ้าเกิดในวัยต้นนี้มีการเลี้ยงดูด้วยดีรู้และเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ถ้าเด็กตามพ่อแม่ไปห้างสรรพสินค้า หรือไปในที่ ๆ แปลกหูแปลกตาและอยากได้ในสิ่งต่าง ๆ ถ้าพ่อแม่เห็นลูกเรียกร้องและต้องการบางคนคอยตามใจลูกตอบสนองลูกทุกอย่างทำให้ลูกได้ใจ ลูกจึงเรียกร้องต้องการ ถ้าพ่อแม่รู้เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้เขาสร้างกันมาได้อย่างไร ชวนให้เด็กได้คิดได้มองถ้าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสร้างทำขึ้นมาได้ และได้เรียนรู้วิธีการสร้างทำขึ้นมาได้ ก็จะพัฒนาขั้นที่คือความพอใจ ความคิดสร้างสรรค์ ที่จะทำการต่าง ๆ กับชีวิตของเด็กในอนาคตด้วย เป็นการกระตุ้นเตือนรู้จักคิด รู้จักพัฒนา ไม่ใช่ได้จากการเรียกร้องขอแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น เราควรส่งเสริมแนวพุทธบูรณาการเข้าไปในระดับปฐมวัย ด้วยเป็นเรื่องที่ดีเรามองเรื่องทฤษฎีการศึกษาที่มาจากตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ ทฤษฎีการศึกษานี้ยังไม่ยั่งยืนยังต้องพัฒนาตลอดเวลา ยังไม่เข้าที่ซึ่งจะต้องปรับแก้ต่าง ๆ อีก แต่คำสอนจากพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนสั่งจรรณความจริงที่ผ่านมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี เราเห็นคุณค่าคำสอนของพระพุทธศาสนามีเหตุมีผลและมีเป้าหมายอย่างชัดเจน สร้างมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สามารถจะเอาชนะอำนาจหรือกิเลสในมนุษย์ ปัญหาที่มีอยู่คือกิเลส เราแก้ปัญหาไม่ตรงจุด

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๗ ท่านได้กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัยพร้อมทั้งกระบวนการต่าง ๆ ในการพัฒนาเด็กวิถีพุทธคือเริ่มตั้งแต่พฤติกรรมทุกฝ่ายที่อยู่ร่วมกัน ปฐมวัยเริ่มต้นจากปฐมจิตในศาสนาพุทธ จิตดวงแรกจะได้รับจากกรรมพันธุ์ พุทธเริ่มต้นจากปฐมจิต mindset พฤติกรรมจะสัมพันธ์กันตลอดกระบวนการดูแลลูก แม้ว่ารัฐจะตั้งไว้ประเด็นไว้ว่าตั้งแต่ปฐมวัยแต่จริง ๆ แล้วต้องเริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดา ตั้งแต่ปฐมจิตคือ จิตดวงแรกที่มาปฏิสนธิจะได้รับการดูแลตั้งแต่อยู่ในท้อง ดังนั้นศาสนาพุทธกล่าวว่ากัมมะพันธุ์ มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์

กัมมะปะฏิสะระโน มีกรรมเป็นที่พึ่ง เรื่องนี้จะเกี่ยวข้องกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ถ้ามองในมิติแห่งพุทธศาสนา การพัฒนาเด็กไม่ใช่เริ่มตั้งแต่ปฐมวัยแต่เริ่มจากปฐมจิตมาปฏิสนธิในครรภ์ยังพอคลอออกมาเข้าสู่การนับปฐมวัย นับตั้งแต่แรกเกิด - ๖ ขวบ ก่อนจะถึง ๓ ขวบเริ่มตั้งแต่ในครรภ์มารดาออกมาจนถึงการคลุกคลีกับพ่อแม่และ การใช้ในความเป็นอยู่ สัมพันธ์กับเด็กหมดเลย ฉะนั้นพ่อแม่รุ่นใหม่ที่ตั้งใจให้ลูกเกิดมาเขาจะวางแผนการเลี้ยงลูก ปฐมวัยอายุตั้งแต่ ๓ ขวบ ขึ้นไป

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๘ ท่านได้กล่าวว่า แนวคิดการศึกษาปฐมวัยเป็นจุดกำเนิดของพฤติกรรมเพื่อปลูกฝังความคิดเด็กตั้งแต่ปฐมวัย แต่บางที่เขาก็เร่งตั้งแต่อุนบาล พระราชบัญญัติการศึกษาฯ ขยายจากเดิมเริ่มตั้งแต่ประณม ๑ แต่ปัจจุบันเริ่มจากอุนบาล ถ้าโตมาก็มีทั้งหมายคามว่า ถ้าจะเริ่มปลูกฝังสิ่งใดก็เริ่มตั้งแต่อุนบาลหมายความว่าถ้าโรงเรียนหรือประเทศเห็นความสำคัญก็ต้องมามุ่งตั้งแต่อุนบาล เหมือนพุทธศาสนาจะสร้างสำคัญก็ต้องมุ่งตั้งแต่อุนบาล ตอนนั้นก็พูดถึงอุนบาลน้อย ยังมีคนสนใจน้อย เมื่อก่อนพุทธศาสนาก็มีความคิดให้เด็กก่อนเกณฑ์อยู่ในวัดจะได้ปลูกฝังแบบนี้ ปัจจุบันโอนไปเป็นของกระทรวงมหาดไทยไปแล้ว และท่านได้กล่าวถึงการการเลี้ยงดูเด็กอุนบาลมีอยู่ ๒ ระยะ คือระยะก่อนเข้าอุนบาล ตั้งแต่แรกเกิด ถึง ๒ ขวบ ระยะอุนบาล คือ ๒ ขวบ หรือ ๔ ขวบ เรียนน้อยกลับบ้านไ้ ปัญหาปัจจุบันคือแม่วัยเด็ก แม่วัยใส ไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูกก็ไปฝากตายาย บางทีมีลูกแล้วไปอยู่กับพ่อแม่ไปอยู่กับแม่ใหม่ เยอะมาก นมก็ทานนมผง ไม่ได้เลี้ยงเอง ทำให้เด็กขาดความอบอุ่น พ่อเป็นวัยรุ่นก็จะไปหาความอบอุ่นจากชายหนุ่ม หญิงสาว ก็จะเป็นปัญหาเพิ่มขึ้นอีก และในแนวทางวิถีพุทธ สิ่งที่พ่อแม่ต้องใช้ในการเลี้ยงดูคือสอนให้ไหว้พระสวดมนต์ ใส่บาตรตั้งแต่เริ่มเตาะแตะ สอนให้พูดคำไพเราะ ตั้งแต่เกิดจนถึงอุนบาลเพราะเด็กในวันนี้กำลังบันทึกสะสมคลังคำพูด สะสมคลังภาพ เพราะพ่อแม่พูดอะไร คนข้างบ้านพูดอะไรก็จำ บางทีครูไม่ได้สอนคำหยาบทำไม่ถึงพูดคำหยาบ เขาจะจำหมดเลยที่จริงเด็กพูดหยาบคายจากการเลี้ยงดูทั้งนั้นเรื่องนี้จะจดจำซ้ำ แต่คำพูดหยาบคายจะจำเร็วไม่ต้องสอนได้ขึ้นก็จำ ในโรงเรียนเวลาพัก เด็กก็เรียนรู้จากเพื่อน นี่คือสาเหตุเพราะฉะนั้นการจัดสิ่งแวดล้อมผู้ปกครองจึงเลือกโรงเรียน เลือกพี่เลี้ยง เลือกสื่อที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

สรุปความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์ทั้ง ๘ รูป ด้านแนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้

“การจัดการศึกษาปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กตั้งแต่วัย ๒ ขวบ ถึง ๖ ขวบ จัดในรูปแบบของขั้นเตรียมอุนบาล ขั้นอุนบาล ๑-๓ การจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการนี้เป็นการจัดการศึกษาที่มีคุณค่าที่สุด พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นบุคคลสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูตั้งคุณครูคนแรก ต่อด้วยสถานศึกษาควรจัดให้สอดคล้องกับการปฏิบัติตามแนวหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย เพราะการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางวิถีพุทธมีความสำคัญมากที่จะกล่อมเกลาคิดใจเด็กให้รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักเสียสละ มีจิตใจอ่อนโยนสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข เชื่อฟังพ่อแม่ ครูอาจารย์ มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ ทั้งนี้ครูผู้สอนจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีถือหลักเมตตากรุณา คือให้ความรัก ความเมตตา ให้ความช่วยเหลือเด็กอย่างทั่วถึง ให้อบรมในสิ่งที่ควรรู้เหมาะสมกับวัย ฝึกให้เด็กรู้จักตัวตนให้มีความกตัญญู กตเวที มีวินัย พูดจาไพเราะไม่พูดคำหยาบ ฝึกให้เด็กรู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ นั่งสมาธิ เดินจงกรม พร้อมทั้งจัด

สิ่งแวดล้อมที่เป็นเชิงบวก เน้นธรรมชาติ ส่วนพ่อแม่ควรดูแลเอาใจใส่ลูกอย่างใกล้ชิด ไม่ควรผลักรถเด็กไปให้โรงเรียนหรือปู่ย่าตายาย ควรให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการอบรมบ่มนิสัย ใจคอ กิริยามารยาทตั้งแต่แรกเกิด ฝึกให้เด็กรู้จักงานบ้านงานเรือน ช่วยเหลือตนเองได้ รู้จักใส่บาตรทำบุญ ตอนเช้า มีระเบียบวินัย รวมทั้งสร้างบรรยากาศชีวิตในบ้านให้สงบสุข ไม่ทะเลาะกันและเป็นต้นแบบที่ดีของลูก สำหรับพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้สนับสนุนควรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในเรื่องสถานที่ ท่านสามารถสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ครู ผู้ปกครองและชุมชนกับสถานที่วัด หรือถ้าได้รับนิมนต์ให้ไปสอนในโรงเรียนต่างๆ เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็ควรจัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย คือฝึกให้เด็กได้คุ้นเคยกับพระ ได้กล่าวต้อนรับ สวดมนต์ ได้รับพร เมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะได้เคยชินกับวัดและพระ มีอุปนิสัยที่เหมาะสมอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป” กล่าวคือเด็กปฐมวัยคุณแม่เป็นคนสำคัญในการหล่อหลอมการเรียนรู้ใหม่ตั้งแต่เกิดมาในโลกนี้ การเจริญเติบโตด้วยสื่อเทคโนโลยีที่มีบทบาทสำคัญการให้ความรักความอบอุ่นด้วยรักสัมผัส อาจน้อยกว่าสมัยก่อนเพราะต้องแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีพ อีกทั้งต้นแบบวัฒนธรรมการพาเข้าวัดค่อยห่างจางลง ความเข้าใจการอ่อนน้อมการเคารพต่อผู้ใหญ่ต่างจากสมัยก่อนตามกาลเวลาดังนั้นจะมุ่งให้พระสงฆ์จัดการศึกษาฝ่ายเดียวไม่อาจพอเพียงได้ พ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องให้ความเอาใจใส่ดูแลนำพา ลูกเข้าวัดฟังธรรมบ้าง ให้ซึมซับวิถีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีมาในประเทศไทยให้มากขึ้น เพื่อกล่อมเกล่าจิตใจรู้จักการรับศีลเข้าใจการปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องมีความคิดรู้จักละชั่วกลัวบาป ซึ่งวัดหรือสถานปฏิบัติธรรม โรงเรียนหลายแห่งที่เปิดโอกาสในการเรียนรู้โดยการบูรณาการร่วมกัน เด็กจะได้มีความอ่อนน้อม สุภาพเรียบร้อยด้วยคุณธรรมตั้งแต่เริ่มต้น

๔.๑.๒ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธและและผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ คน ได้ให้ข้อคิดเห็นโดยสรุปดังนี้

ท่านที่ ๑ ได้ให้ความคิดเห็นว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยการฝึกปฏิบัติในตอนเช้าเข้าเรียนเพียง ๓ ชั่วโมง เน้นการเตรียมความพร้อมเด็ก ด้านร่างกาย กล้ามเนื้อมัดเล็กมัดใหญ่ การเคลื่อนไหว ด้านอารมณ์จิตใจฝึกให้รู้จักตัวเอง ถ้าอยู่บ้านเขาอาจจะเป็นคนเดียวของบ้านอาจจะตามใจตนเอง การมาอยู่โรงเรียนจะได้พัฒนาทางด้านสังคม รู้จักเข้ากับเพื่อนได้ไม่เอาตัวเองเป็นศูนย์กลางของโลก อยู่กับเพื่อนปรับตัวเข้าหาเพื่อน พัฒนาด้านสติปัญญาให้เด็กเรียนรู้ รู้เกี่ยวกับตัวเอง อยุ่ของของตนเอง ร่างกายของตัวเอง รู้จักคนที่อยู่รอบข้างเป็นใครบ้าง รู้จักสถานที่ รู้จักธรรมชาติ รู้จักมารยาท ฝึกเด็กเรื่องการรับประทานอาหารกลางวัน มีขนมมีส้ม ถ้าอยู่บ้านพ่อแม่จะป้อนจะเอาใจใส่เป็นพิเศษอยู่โรงเรียนจะดูแลด้วยความเสมอภาค มีการสวดมนต์ทุกเช้า ทุกวันพระ สวดมนต์ยาว วันสำคัญต่างๆ พาเด็กไปเวียนเทียน หล่อเทียน รู้จักทำบุญ เข้าค่ายคุณธรรมโดยให้พระอาจารย์เป็นผู้ให้การอบรม เด็กอนุบาลสามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่เช้า ๓ ชั่วโมง พระอาจารย์บอกว่าเด็กอนุบาลเรียบร้อยกว่าประถม

ท่านที่ ๒ ได้ให้ความคิดเห็นว่า การจัดการศึกษาวิถีพุทธ ตามหลักสูตรของโรงเรียน โดยการแนะนำให้บุคลากร ผู้ปกครอง และนักเรียนทำความเข้าใจแนวทางการจัดการเรียนการสอนก่อน เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียน และมีการอบรมพัฒนาความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติในแต่ละช่วงการเรียนการสอนที่น้อมนำเข้าแนวพุทธปัญญา โดยใช้ภาวนา ๔ เป็น

แกนกลางเพื่อสอนวิชาการควบคู่กับวิชาชีวิต ภาวนา ๔ เป็นเรื่องของการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกฝ่ายวัตถุ (กายภาวนา) การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกฝ่ายสังคม ใช้หลักไตรสิกขา ซึ่งร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ตอนแรกพระพุทธเจ้า ใช้ไตรสิกขา คือ ศีล จิตใจ ปัญญา ซึ่งถามว่าด้านสติปัญญาคือทางโลกไม่มีทางธรรมหายไป สังคมนี้อาศัยเรื่องของศีล เราใช้ศีล ๕ เป็นกรอบ ใช้เป้าหมายของศีล คือสื่อสารเป็นสังคมคือ ปฏิสัมพันธ์ แต่เราไปเน้นที่วาจา การกระทำ คือศีล ๕ อารมณ์คือจิตใจเน้นที่สุภาพจิตอย่างเดียว พระพุทธ ๓ ส่วนคือ สุภาพ คุณภาพ แล้วก็สมรรถภาพ ทางโรงเรียนได้ปฏิบัติมาตลอด ๑๐ ปีแรกให้ความสำคัญต่อสุภาพจิต ผึกเรื่องเมตตา กรุณา เด็กจะต้องมีการฝึกปฏิบัติจิตใจ เพราะส่วนใหญ่คนไทยชอบอธิบายวิชา ผึกสุภาพจิตให้มีความอดทนใจสู้ ถ้าเด็กไม่มีความสุขคือจบ แต่เราจะบอกเขาว่าชาวพุทธต้องมีอุดมการณ์

ท่านที่ ๓ ได้ให้ความคิดเห็นว่า หลักการทำงานของโรงเรียนโดยใช้ระบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยในช่วงนี้เด็กปฐมวัยจะถูกเร่งให้แก่ หรือบ่ม ซึ่งจะไม่สอดคล้องกับวัยเท่าไร ยิ่งสังคมตอนนี้การรับสารส่งข่าวสารเด็กก็เหมือนจะถูกเร่งมากขึ้น เด็กบางคนก็เก่ง เด็กบางคนก็สามารถ มันจะเป็นความฝันแต่เด็กจะไม่ได้ทุกคน กว่าจะถึงตรงนั้นธรรมชาติของเด็ก เด็กเรียนรู้จากการเล่น เล่นคือเรียน การเรียนรู้จากพ่อแม่ พ่อแม่ทำอะไรทำอย่างนั้น ทำครัวก็เข้ากับคุณแม่อันนี้คือการเรียนรู้ชีวิต สังคมบ้านเราจะเน้นอ่านเขียน เราจะมีวิธีการอย่างไรให้ผู้ปกครองยอมรับ การดูแลการจัดการศึกษาปฐมวัยต้องลงมาคลุกคลีกับกลุ่มคน เพื่อจะมีเสียงสะท้อนว่าเขาต้องการอะไร เราและเชื่อว่าทุกคนต้องการจะทำเรื่องที่ดี คนจะเข้าใจว่าวิถีพุทธจะแยกส่วนกิจกรรมตามประเพณี การสวดมนต์ นั่งสมาธิทุกวันตอนเช้าแถว วันพระหิ้วปิ่นโตไปวัด แต่งชุดขาว รับประทานมังสะวิรัติ คือวิถีพุทธ แต่วิถีพุทธที่แท้จริงคือการพัฒนาจิตใจและสติปัญญา แก่นวิถีพุทธคือการเป็นอิสระให้ผู้เรียน ไม่ไปทำร้ายคนอื่น ไม่คิดคดโกงคนอื่น ในหลักสูตรได้

วิถีพุทธมีประโยชน์ต่อเด็กนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธจะเข้าสู่กระบวนการฝึกและฝนเพื่อให้รู้จักความคิดและความรู้สึกของตัวเอง มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง สามารถยั้งคิด กำกับดูแลคำพูดและการกระทำของตนให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เกิดเป็นทักษะในการดำรงชีวิต ที่ได้ทั้งประโยชน์และมีความสุข สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความรู้เกี่ยวกับโลกภายในที่ทางโรงเรียนให้ความสำคัญไม่แพ้ความรู้ด้านอื่น ๆ เด็กนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธอาจไม่สนุกที่ต้องล้างถ้วย จาน ชาม หลังรับประทานอาหารเสร็จ อาจเหน็ดเหนื่อยและรู้สึกทุกข์ที่ต้องเก็บขยะหรือกวาดใบไม้ แต่สิ่งที่พวกเขาได้ซึมซับจาก “การฝึกและฝน” คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความอดทน และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจ ด้วยความเคารพ ซึ่งลักษณะนิสัยเหล่านี้ล้วนมีคุณค่าต่อชีวิตของพวกเขาต่อไป และสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ ไม่เฉพาะแต่ในหนังสือเรียนเท่านั้น ทุกบทเรียนชีวิตในโรงเรียนวิถีพุทธล้วนเป็นไป เพื่อสร้างคนดีที่ได้ทั้งประโยชน์และมีความสุขตามแนวทางพุทธศาสนา ทุกคนล้วนต้องการความสุข

ท่านที่ ๔ ได้ให้ความคิดเห็นว่า ปรัชญาการจัดการศึกษาว่า “รู้จักตนเอง เรียนรู้โลก รอบตัว มีจริยธรรม นำความสามารถมาสู่ความสุข” ภาพรวมหลักสูตรการจัดการศึกษา ๓ ส่วน เพื่อให้ครอบคลุมภารกิจและหน้าที่ของการศึกษาที่แท้แนวพุทธและปรัชญาของโรงเรียน จึงปรากฏให้เห็นได้ชัดเป็นการจัดการศึกษา ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เริ่มต้นที่ตัวเด็กพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สู่

สภาพชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้นไปเป็นคนเต็มทั้งคน ครบพร้อม ๓ ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจและปัญญา ส่วนที่ ๒ การพัฒนาเนื้อหาองค์รวมขององค์ประกอบในระบบชีวิต ๔ ระบบ คือมนุษย สังคม ธรรมชาติและเทคโนโลยี โดยบูรณาการอย่างสมดุลผ่านการเรียนรู้ให้เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ ต้องอาศัยความเป็นไปอย่างประสานและเกื้อกูลกันของระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลาย ในระบบชีวิตโดยครบถ้วน เพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีของมนุษย์มีอิสรภาพ และสันติสุขในโลกที่เกื้อกูล ส่วนที่ ๓ การถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการและการพัฒนาทักษะความสามารถในการทำงานเพื่อการ ดำรงชีพเป็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาแบบบูรณาการ นำสู่ทักษะความสามารถที่หลากหลายแยก ออกเป็น ๒ กลุ่มคือ ๑) กลุ่มทักษะความสามารถทางวิชาการคือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์-เชาวน์ ปัญญา วิทยาศาสตร์ ๒) กลุ่มทักษะความสามารถอื่น ๆ ในวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาไทย เช่น หัตถกรรม คหกรรม วรรณกรรม ศิลปกรรม กลีกรกรรมและอื่น ๆ

ท่านที่ ๕ ได้ให้ความคิดเห็นว่า มีทั้งข้อดีและข้อเสียเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ข้อดี คือ อดีตไม่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่ง ตรงกับการพัฒนาการของมนุษย์ มนุษย์จะต้องมีมนุษย์ด้วยกันเป็นผู้เลี้ยงดูจะไม่ยากเท่าปัจจุบัน ปัจจุบันตอนนี้เทคโนโลยีเข้ามาเยอะทำให้ผู้ใหญ่และเด็กต่างคนต่างใช้เทคโนโลยีทำให้เกิด ความสัมพันธ์น้อยลงทำให้เกิดอุบัติเหตุการของเด็กสมาธิสั้น เด็กออทิสติกเยอะรวมถึงทักษะการเป็นครู ลดน้อยลง ข้อดีอีกอย่างคือการศึกษาศึกษาปฐมวัยในปัจจุบันมีเรื่องของเทคโนโลยีเข้ามาทำให้เรามีข้อมูล ทางวิชาการเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ๆ ได้เยอะมาก แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กมีมากขึ้น มีการวิจัยทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น ซึ่งไม่เหมือนกับสมัยก่อนใช้การเล่นเป็นธรรมชาติหรือเป็นการสอน หนังสือไม่ว่าอย่างไรรู้ตามสิ่งที่ปัญหาใหญ่ของการจัดการศึกษาศึกษาปฐมวัยคือ แนวคิดเรื่องการ ส่งเสริมการศึกษาศึกษาปฐมวัยยังน้อยอยู่ คุณค่าของครูปฐมวัยยังให้ความสำคัญน้อยอยู่ รวมถึงการส่งเสริม ทักษะของครูปฐมวัยน่าจะให้ความสำคัญมากกว่านี้ เพราะเด็กปฐมวัย ไม่ใช่กิน อยู่ หลับ นอนเหมือน สมัยก่อนแล้วและไม่ใช้เขียนอ่านเป็น แต่เป็นการเตรียมความพร้อมซึ่งมีการเขียนอธิบายหลักสูตร ปฐมวัยมานานแล้วว่าเป็นการเตรียมด้านร่างกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญา แต่การเรียนการสอน ยังคงเป็นเรื่องเนื้อหาวิชาการอยู่ ข้อเสียของการเน้นเนื้อหาวิชาการไม่ตรงกับพัฒนาการเด็กตาม อายุที่เหมาะสม มีผิดมีถูกทำให้เด็กซึมซับเรื่องผิดถูกมากกว่าที่จะกล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็น หรือมีความคิดเห็นของตนเอง พัฒนาการเด็กเล็กพัฒนาการที่สำคัญคือการพัฒนาตัวตนหรือพัฒนา จิตใจ ให้รู้ว่าตัวเป็นใคร สำคัญกับใคร เรียนไปเพื่ออะไร มีความคิด มีความรู้สึกนึกคิด สามารถส่งผล กระทบต่อผู้อื่นในสังคม ซึ่งการเรียนการสอนที่เน้นเนื้อหาจะทำให้เด็กไม่ได้พัฒนา จะใช้ไปกับการ เรียนการสอนทำให้มองการเรียนเป็นเรื่องใหญ่เป็นเรื่องถูกผิดและไม่ต้องคิดจำอย่างเดียว

ท่านที่ ๖ ได้ให้ความคิดเห็นว่า ผู้เรียนเป็นคนดีต้องมีกิจกรรมเสริม ให้เป็นคนตรงเวลา ทำงานเป็นทีม เคารพคนอื่น เคารพตนเอง กติกาห้องเรียน จริง ๆ ทุกศาสนาคือธรรมชาติเหมือนกัน หมด อย่างหลักสูตรแกนกลางทำให้เด็กให้เป็นพลเมือง เป็นพลโลกที่ดีจะต้องรักษาสัญญาดี ล้อม เข้า แกว เคารพธงชาติ สวดมนต์ นั่งสมาธิ แผ่เมตตาให้กับที่ญี่ปุ่น เด็กเขาจะรู้เรื่องว่ามีเหตุการณ์เกิดขึ้น และให้แผ่ส่วนบุญคนที่ลำบาก หรือ น้ำท่วมก็ให้น้ำของมาช่วยเหลือ มีการบริจาคเลือดเด็กอายุเกิน ๑๘ ปี ที่สภากาชาดไทย แล้วแต่โรงเรียนพาไปให้คุณครูทำอย่างต่อเนื่อง ถ้ามีภัยพิบัติก็ให้นั่งสมาธิ

แผ่เมตตา วิถีพุทธจริง ๆ คิดว่าเป็นธรรมชาติ การรักธรรมชาติ การรักคนอื่น รักตนเอง แต่ต้องมีการฝึกฝน ต้องเรียนรู้ ต้องอยู่กับปัจจุบันให้ได้ การที่มานั่งสมาธิต้องฝึก การที่เรียนมาแล้วต้องมีครู มีการถ่ายทอดธรรม เข้าค่ายที่โรงเรียน ทุกศาสนาแยกส่วนกันทำกิจกรรมของแต่ละศาสนา แต่ในความเป็นจริงสามารถเข้ากันได้ทุกศาสนา เด็กต้องเรียนรู้ทุกวันใช้ความสม่ำเสมอ มีการเข้าค่ายคุณธรรมตั้งแต่ ๕ ให้เด็กมานอนโรงเรียนบางคนไม่อยากตื่นเช้าหนูก็ไม่ว่านะถ้าเขามาสาย ครูที่รับผิดชอบกันมากก็เปลี่ยนเวรกันมาในการจัดกิจกรรมไม่ต้องมาทุกคน จัดกิจกรรมที่ห้องประชุมโดยมีพระจากวัดอัมพวัน มาสอนพุทธศาสนา ต้องสอนคู่กันครูหุติกับครูหนูหนวก ครูเป็นผู้ใหญ่ทั้งนั้นรู้เรื่องแล้ว เพราะอายุงานมีมาก ทำให้มีความรับผิดชอบ แล้วแต่ว่าจะได้ครูที่สอบบรรจุเป็นอย่างไร แต่โดยธรรมชาติของเด็กเขาจะรักครูและเข้าใจที่ครูพูด

ท่านที่ ๗ ได้ให้ความคิดเห็นว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เด็กปฐมวัยเป็นพื้นฐานของการเจริญเติบโตในระดับของคนที่จะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต เพราะเป็นจุดเริ่มของการซึมซับต่าง ๆ ของเด็ก ถ้าได้ทราบพัฒนาการของเด็กแต่ละด้านในช่วงวัยใดที่มีผลต่อวัยใดจะเกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษาปฐมวัย นับเป็นช่วงวัยทองของชีวิต ถ้าได้จัดการศึกษาปฐมวัยในช่วงนี้ก็จะส่งผลเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ปฐมวัยถ้าเป็นในแนว คร.มาเรีย มอนเตสซอรี จะแบ่งเป็นช่วง ๐ - ๖ ปี จะมีระยะบทย่อย มี ๔ ระยะบทย่อย คือ ระยะบทย่อยที่ ๑ อายุ ๐ - ๖ ปี, ระยะบทย่อยที่ ๒ อายุ ๖ - ๑๒ ปี, ระยะบทย่อยที่ ๓ อายุ ๑๒ - ๑๘ ปี, ระยะบทย่อยที่ ๔ อายุ ๑๘ - ๒๔ ปี หัวใจที่สำคัญคือระยะบทย่อยที่ ๑ ก็จะมีระยะบทย่อย ๐-๓ ปี และเด็กจะซึมซับไม่รู้ตัวชั่วดีแยกไม่ได้ ๓-๖ ปี สามารถแยกแยะได้ ช่วงอายุ ๐-๓ ปี สมองในช่วงนี้สร้างเด็กให้ซึมซับและเรียนรู้วัยได้ เช่น เด็กเรียนรู้ ๕๐ ภาษาที่สามารถเรียนได้ เช่น นำฟองน้ำแห้ง ๆ ไปชุบน้ำก็จะซึมหมด ช่วงนี้จะมีการเจริญเติบโตทางด้านภาษา ความประณีตทางประสาทรับรู้ เรื่องของสังคมของเด็กในช่วงนี้ ในเรื่องของภาษาของเด็กจะสูงสุดในช่วง ๓ ปี ในสิ่งแวดล้อมของเด็กก็มีคนที่ปฏิสัมพันธ์กับเขาพูดคุยกับเขา จะเรียนรู้ได้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว สื่ออุปกรณ์เป็นการสะสมคำศัพท์อยู่ในสมองในอนาคต สามารถนำออกมาใช้ได้ ถ้าเราเข้าใจเด็กในช่วงปฐมวัยก็จะพัฒนาเด็กให้ตรงตามเป้าหมายไม่ตามกระแสที่มองว่าเทคโนโลยีสำคัญ เด็กปฐมวัยนั้นยังไม่ถึงวัยอันควรเพราะดากับมือยังไม่ประสานกัน การจับหยิบเด็กอาจจะยังไม่มีสมาธิ หรือยังไม่ถึงช่วงเวลาที่สำคัญ เด็กในช่วงนี้ให้เรียนรู้กับวัสดุ สิ่งของ หรือปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ถ้ามีปฏิสัมพันธ์กับสื่ออุปกรณ์จะเรียนรู้ เขาจะเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจากการที่ได้ลงมือปฏิบัติงานนั้น ถ้าเราใช้เทคโนโลยีมาเด็กจะใช้แค่ นิ้ว ๒ นิ้ว ในการทำงาน เสียงที่เข้ามาก็จะไม่เป็นเสียงธรรมชาติ ไม่ได้เป็นเสียงของมนุษย์จริง ๆ ก็จะมีรายละเอียดของการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย concept ของคำว่าพุทธศาสนา แต่หลักศาสนาบางเรื่องเช่นในการทำกิจกรรมของเด็กถ้าเด็กมีความสนใจ จดจ่อ หนึ่งอยู่กับกิจกรรม ถือว่าเด็กมีสมาธิ ถ้าเด็กทำบ่อย ๆ จิตนิ่งจะทำให้เด็กมีจิตประภัสสร จิตใส ๆ ในกระบวนการของการเรียนรู้ของเด็ก เมื่อเด็กมีจิตประภัสสรเมื่อไหร่สติปัญญาจะเกิด ความจำในช่วงนั้นก็จะเก็บไว้หมด ซึ่งจะไปอยู่ในจิตใต้สำนึกด้วยซ้ำ ถ้าเป็นลักษณะของการพัฒนากาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ถ้าเราบอกตามศาสนาพุทธก็คือการปฏิบัติทางกาย การมีวินัยในตน การอยู่ร่วมกับผู้อื่นจะอยู่ในเรื่องของศีล การปฏิบัติทางกาย ศีลจะได้เรื่องของการมีวินัย สมาธิก็ตอนที่เด็กปฏิบัติงานเด็กจะจดจ่อกับงาน สมาธิที่เกิดตอนนั้นจะทำให้จิตนิ่ง เมื่อจิตนิ่งแล้วทำให้เกิดสมาธิ สติปัญญาก็จะเกิด เพราะฉะนั้น

จึงทำให้เด็กมีเขวียนปัญญาที่จะเกิดขึ้นในตัวของเด็กบางครั้งก็จะเกิดจากการรู้เรื่องไปด้วยซ้ำที่เขาบอกว่าจิตนิ่ง ตรงนี้ปัญญาจะเกิดที่เขาบอกว่าศีล สมาธิ ปัญญา ก็จะอยู่ตรงกระบวนการเรียนรู้ที่เราให้กับเด็กปฐมวัย ทำให้เด็กปฐมวัยต้องมีการเล่นอุปกรณ์ ทำกิจกรรม เพราะมันจะเกิดกระบวนการศีล สมาธิ ปัญญาขึ้นในกระบวนการตรงนี้ เขาเรียกว่าลักษณะของกายเคลื่อนไหวใจนิ่ง สมาธิเกิด เพราะศีล สมาธิ ปัญญา ก็อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ การใช้อุปกรณ์กับเด็กปฐมวัย ถ้าเด็กเขาเป็นแบบนี้ ตลอดกระบวนการคิดก็เป็นการวิเคราะห์ คิดจากความนิ่ง ไม่ใช่คิดจากความโมโหหรือคิดจากความฟุ้งเฟ้อ มีความจำเป็นจะต้องมีการบูรณาการคุณธรรมคือศีล ๕ แต่คุณธรรมตรงนี้เราปฏิบัติแต่เราไม่ได้บอกว่าอันนี้ศีลข้อ ๑ นี่ ข้อ ๒ นะ แต่ถ้าเราดึงมาก็จะเห็น การพัฒนาการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการโดยนำคุณธรรมมาปลูกฝังเด็กปฐมวัย เด็กมีสมาธิถ้าเด็กทำบ่อย ๆ จิตนิ่งจะทำให้เด็กมีจิตประภัสสรจิตใส ๆ ในกระบวนการของการเรียนรู้ของเด็ก เมื่อเด็กมีจิตประภัสสรเมื่อไหร่สติปัญญาจะเกิด ความจำในช่วงนั้นก็จะเก็บไว้หมด ซึ่งจะไปอยู่ในจิตใต้สำนึกด้วยซ้ำ การจัดการศึกษาปฐมวัยจึงเป็นจุดเริ่มของการซึมซับต่าง ๆ ของเด็ก

ท่านที่ ๘ ได้ให้ความคิดเห็นว่า ภาวะสังคมปัจจุบันส่งผลสำคัญอย่างบ้านเราเป็นสังคมที่มีสภาพเห็นแก่ตัว เห็นแก่วัตถุและเป็นสังคมที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเลย ทำให้เด็กเห็นตัวอย่างและแบบอย่างที่ไม่ดี เรามุ่งแต่หาเด็กเก่ง ไม่มุ่งหาเด็กดี มุ่งแต่สมองไม่มุ่งต่อจิตใจ เด็กเหล่านี้จะเป็นปัญหาต่อไปในสังคมเด็กพวกนี้โตขึ้นก็จะเป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นเด็กผู้บังเกิดเกล้าพ่อแม่ทำทุกอย่างให้พวกเขา เขาไม่เคยช่วยตัวเองเลย ช่วงปฐมวัยคิดตั้งแต่ ๐ - ๘ ขวบ เด็กในวัยนี้จะมีคุณลักษณะเจริญเติบโตตามวัย แต่ถ้าพ่อแม่เป็นผู้ที่บงการชีวิตของเด็ก จัดทุกอย่างให้ลูกให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการอยากให้ลูกเก่งดนตรี อยากให้เก่งว่ายน้ำ ปัจจุบันนี้วันเสาร์อาทิตย์แทนที่จะได้พักผ่อนก็พาไปเต้นบัลเล่ ไปเรียนดนตรี ไปเรียนคูมอง เด็กไม่แสดงออกตามวัยของตัวเอง บางครั้งลักษณะเหมือนเป็นผู้ใหญ่ในวันเด็กวัยเค้าควรเป็นวัยที่ได้เล่น เป็นสิ่งที่อันตราย เด็กปฐมวัยคือการเรียนรู้การอยู่ในสังคม ให้รู้จักการรอคอย

สรุปความคิดเห็นของกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธและและผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง ๘ คน ด้านแนวทางการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้

ด้วยสภาพสังคมปัจจุบันมีความเจริญทางวัตถุที่หลากหลายส่งผลต่อการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย การจัดการเรียนการสอนเด็กปฐมวัยผู้บริหารได้พยายามพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมความสามารถตามพัฒนาการทั้ง ๔ ด้าน คือร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ให้เด็กมีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพ แต่ด้วยสภาวะสังคมมีนวัตกรรมเครื่องมือสื่อสาร สถานที่ สิ่งแวดล้อมใหม่ๆ เจริญก้าวหน้ามาก โดยเฉพาะสังคมเมือง เด็กส่วนใหญ่ในระดับปฐมวัยเริ่มเข้าสู่การเรียนการสอนในระบบโรงเรียน เด็กปฐมวัยบางคนก็ถูกปล่อยให้เทคโนโลยีดูแลที่เป็นการสื่อสารทางเดียว ขาดการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ท่องอยู่ในโลกโซเชียล เด็กจึงอยู่ในโลกของตัวเอง เกิดการสะสมความเห็นแก่ตัว ขาดความรู้สึกใฝ่เอื้ออารี เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในปัจจุบันให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีเติบโตเต็มตามศักยภาพ การพัฒนาการศึกษาปฐมวัยในแนวทางตามหลักสูตรที่ส่งผลด้านคุณธรรมจริยธรรมมีบทบาทสำคัญมาก การจัดการศึกษาปฐมวัยเชิงพุทธที่เอื้อต่อการสร้างลักษณะนิสัยที่ดี ควรได้รับความร่วมมือทั้งฝ่ายรัฐและเอกชนในการกำหนดหลักสูตรมาตรฐานเสริมหลักการเชิงวิถิพุทธ หลักการบริหารด้วยการบูรณาการหลักธรรมที่เหมาะสม ปลูกฝังทัศนคติที่ดีตั้งแต่เยาว์วัย ร่วมกับการให้การ

พัฒนาเชิงวิพุทธสำหรับ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองในการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยให้ได้มีโอกาสฝึกฝน ตั้งแต่เริ่มแรก โดยให้ความสำคัญที่ผู้ปกครองในด้านความเอาใจใส่ในการเลี้ยงดูใกล้ชิดการทำ ความเข้า การสอนเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการดูจะยังไม่ค่อยกระจ่างด้วยเข้าใจว่าเด็กปฐมวัยยังไม่พร้อม ในพิธีกรรมมากกว่าการนำคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ประพฤติ ปฏิบัติ แนวทางที่ควรคือให้ มี การส่งเสริมการเรียนพุทธศาสนาให้เข้มแข็งขึ้นกับบุคคลทุกฝ่ายมิใช่แต่เพียงพระสงฆ์ฝ่ายเดียว มี ระบบรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมเสริมทักษะ การให้ความรู้ทั้งหลักธรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการ ด้านต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัยและทุกระดับเป็นต้น

๔.๑.๓ กลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและผู้สนับสนุนการศึกษา จำนวน ๘ คนได้ให้ ข้อคิดเห็นโดยสรุปดังนี้

ท่านที่ ๑ ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ ควรนำคุณธรรมช่วยปลูกฝัง กระบวนการพัฒนาการจัดการศึกษา เนื่องจากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีศีลธรรมที่ด้อยลง โดย สังเกตได้จากปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นตามข่าวต่าง ๆ เช่น นักเรียนต่างสถาบันยกพวกตีกันปัญหา ยาเสพติด ปัญหาชู้สาว ปัญหาเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรและการปล้นฆ่าชิงทรัพย์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง ปัญหาทางสังคมที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้นการจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการจึงมีความ จำเป็นต่อการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยนำหลักธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) อริยสัจ ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) รวมถึงหลักธรรมอื่น ๆ มาบูรณาการกับการ จัดการเรียนรู้อยู่ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมกับเด็กผ่านทางนิทานและกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน ซึ่งเด็กเปรียบเสมือนผ้าขาว ถ้าได้รับการปลูกฝังที่ดีก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมและการใช้ชีวิตในวัน ข้างหน้าทำให้ปัญหาในสังคมที่เกิดขึ้นลดน้อยลงตามไปด้วย

ท่านที่ ๒ ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษา เด็กปฐมวัยคือเด็กก่อนวัยเรียน ตั้งแต่ ๓-๖ ขวบ จากประสบการณ์ที่ได้เห็นในหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดูแลเด็กปฐมวัยของราชการที่เป็นศูนย์เด็กเล็ก ของ เอกชน ของศาสนา ที่มีศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน ดูมาหลายสิบปีจากที่ได้สัมผัสมากกว่า ๒๐ ปีส่วน ใหญ่เรียนเรื่องพัฒนาการของเด็ก ร่างกาย นิ้ว สัมผัส เล่น ดา สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ สมัยก่อนไม่ ค่อยมีหน่วยงานคอยดูแลแต่สมัยนี้มีหน่วยงานดูแลมากขึ้น พัฒนาการเด็กทางสังคมในส่วนพัฒนาการ ต่าง ๆ ของเด็กที่ไม่ได้เข้าโรงเรียนจะพัฒนาการน้อยกว่าเด็กที่ได้เข้าเรียน เราจะเห็นภาพของการ ดูแลส่วนใหญ่จะให้ลูกเล่นมือถือ เด็กจะได้รับพัฒนาการทางด้านสัมผัส แต่ในเรื่องพูดคุย เรื่องสังคมก็ จะน้อย บางครอบครัวไม่มีเงินส่งลูกเรียนจะทำให้พัฒนาการได้น้อยกว่า รัฐบาลให้ความสำคัญอย่างไร กับเด็กปฐมวัย

ท่านที่ ๓ ได้กล่าวว่า ช่วงระยะที่เป็นเด็กปฐมวัยส่วนหนึ่งเด็กเป็นผู้ที่มารับรู้ธรรมชาติบน โลกใบนี้ มารับรู้สิ่งต่าง ๆ อีกมากมาย ไม่ใช่ง่าย ถือว่าครูปฐมวัยเป็นผู้ที่เสียสละ เมื่อเด็กศรัทธาแล้ว จะว่านอนสอนง่าย ให้ทำอะไรก็ทำทำอะไรก็ทำสอนในทางที่ถูกอย่าสอนในทางที่ผิด การจัดการศึกษา แนวพุทธบูรณาการนั้นสิ่งที่เรามองและได้เสนอ คือ เด็กน่าจะเรียนรู้เริ่มต้นจากศาสนาพุทธและให้เด็ก ได้เรียนรู้ด้านคำสอนและวิชาการต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน เพื่อจะได้บูรณาการไปด้วยกัน

ท่านที่ ๔ ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยที่ได้นำเด็กมาเข้าโรงเรียน เพื่อต้องการให้เด็กมีสังคมเข้ากับผู้อื่นได้ มีสังคม มีการพัฒนาที่ดีขึ้น การจัดการศึกษาเป็นไปตามที่โรงเรียนดำเนินการอยู่แล้ว พ่อแม่ก็พยายามให้ลูกได้มาเรียนสม่ำเสมอ ดูแลสุขภาพของลูกให้ดี มีจิตใจที่เบิกบาน ลูกผมเป็นดาวน์ซินโดม เป็นเด็กพิเศษ เราเลยมีความรู้สึกลัวว่าอาจจะลำบากในการศึกษาจึงพยายามหาช่องทางว่ามีวิธีไหนที่จะให้เขาสามารถศึกษาหาข้อมูลจากสถาบันราชานุกูลก่อน ทางนั้นแนะนำว่า ต้องเริ่มตั้งแต่ ๑ ขวบ เราเริ่มพาน้องไปฝึกตั้งแต่ ๑ ขวบ เขาจะมีการฝึกจนถึงปัจจุบันเมื่อขั้นตอนเหล่านี้น้องจะผ่านตามระบบ ในปีหนึ่งจะมีเด็กถึง ๔๐-๕๐ คน เขามีอาการไม่เหมือนกัน บางคนฉลาดแต่พูดไม่ได้ บางคนมีปัญหาเรื่องโรคแทรกซ้อนความผิดปกติของน้องคือไม่มีโรคแทรกซ้อน ปัญหาต่าง ๆ จะลดน้อยลง เราพยายามผลักดันให้เขาอยู่กับเด็กปกติให้ได้ เพียงแต่พัฒนาการเขาช้ากว่าเด็กปกติ การฝึกที่ราชานุกูล เมื่อโตขึ้นคุณหมอแนะคุณพ่อคุณแม่ให้หาโรงเรียนเพื่อต่อยอดการพัฒนาการปรับตัวด้านสังคม

ท่านที่ ๕ ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับการเรียนการสอนยุคสมัยนี้ครูต้องเหนื่อย ครูต้องหาช่องทางมากขึ้น เราต้องรู้ทันเด็กเพราะมีสื่อเยอะการเรียนวิถีพุทธตั้งแต่อนุบาลเป็นสิ่งดี ควรปลูกฝังไว้ในจิตใจของเด็ก เพราะวัยนี้เป็นวัยที่กำลังจดจำ แนวความคิดก่อนที่จะเข้าโรงเรียนมีความคิดอย่างไรพยายามหาสถานที่หลายสถาบัน ศึกษาข้อมูล และคิดว่าโรงเรียนอนุบาลดีที่สุด สำหรับครอบครัว ต่อการเรียนหนังสือของลูก เมื่อก่อนกับตอนนี้แตกต่างกัน น้องมีการพัฒนากล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าถาม เรื่องการเขียนการอ่านดีขึ้นมาก ทำงานเองสามารถสะกดตัวสะกดตัวสระได้หมด “ลูกพัฒนาได้ดีกว่าที่อื่น โรงเรียนเราจะก้าวข้ามจากโรงเรียนอื่นมาก เช่น เด็ก ป.๑ เริ่มแค่สระ อะ อา ขณะที่ลูกอยู่ชั้นอนุบาล ๒ ได้ไปถึงสระอี สระโอ แล้ว คุณพ่อคุณแม่จะช่วยทบทวนที่บ้าน เช่น ก + สระอา จะอ่านออกเสียงอย่างไร เช่น กอ อา กา อ่านว่า กา แต่เดิมน้องพูดไม่เก่ง ไม่กล้าแสดงออก ตอนแรกกลัวคน พอเข้ามาเรียนในอนุบาลมีการพัฒนามากขึ้นกล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น ไม่กลัวผู้คนเหมือนแต่ก่อน” ด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนดูจากการพบเจอคนอื่นที่แปลกหน้า ให้สวัสดิ์ดีทักทายก็ทำหมด เมื่อก่อนเข้าโรงเรียนไม่ยอมหลบหน้าคนแปลกหน้า การเรียนการสอนพัฒนาลูกเรา คุณพ่อมีการอัดคลิปจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนลง Social ทำให้เห็นการพัฒนาของลูกมากขึ้น ควรเผยแพร่เพราะว่าคุณพ่อยังมองไม่ออกเลยว่าจุดไหนของโรงเรียนที่ไม่ดี คุณครูดี มีความเอาใจใส่ ด้านบุคลากรสนับสนุนมีความมั่นใจ น้องมีความมั่นใจมากขึ้น ตอนเข้ามาใหม่ ๆ ไม่ค่อยออกเสียงตอนนี้เริ่มเสียงดังมากขึ้น มีการไปเล่าเรื่องที่คุณครูสอนได้ หรือที่คุณครูสั่งได้บอกได้ชัดเจนตามที่คุณครูแจ้ง

ท่านที่ ๖ ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย เดิมเคยเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสอนแต่ไม่ได้อะไรมาก หลักๆ แล้วจะเป็นการฝึกเลี้ยงส่วนใหญ่ แต่จริง ๆ แล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองจะเป็นผู้ฝึกสอนเด็กอยู่แล้ว ที่ให้ไปเรียนคือแม่ต้องการให้น้องไปเข้าสังคม ไปเรียนรู้การอยู่ร่วมกันพบปะสังสรรค์เพื่อน แต่น้องก็ยังไม่ได้อะไรเท่าไร เหมือนเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าสังคมของน้องเท่านั้นเอง ตั้งแต่ ๒.๖ ขวบ ถึง อนุบาล ๑ พอ ๔ ขวบ ย้ายมาเรียนชั้นอนุบาล ๒ ที่โรงเรียนอนุบาล ถ้าเปรียบเทียบการได้เรียนรู้ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กับ โรงเรียนอนุบาลแตกต่างกัน น้องมีความเข้าใจ อ่านออก เขียนได้ จากที่เก่าเป็นอะไรที่นี้จะเห็นได้ชัดมากกว่า มีพัฒนาการที่ดีขึ้น

ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัยมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่บอกว่าไปเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก็ไม่ได้อะไรกลับมาเท่าที่ควร พอย้ายเข้ามาเรียนที่นี้น้องได้อะไรเยอะขึ้น มีพัฒนาการมากขึ้น แม่สบายขึ้น เช่น การทำการบ้าน อ่านโจทย์เขาตีโจทย์เขาทำเองได้ ทำให้แม่สอนง่ายขึ้น มีความรับผิดชอบในส่วนของตนเองได้ดีขึ้น ถ้าทำไม่ได้น้องจะถามคุณแม่ รู้จักถามเป็น

ท่านที่ ๗ ได้กล่าวว่า แนวทางการจัดการศึกษาพัฒนาเด็กปฐมวัยเพื่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน กล่าวว่า ในฐานะที่คลุกคลีกับเด็กมาทั้งชีวิตทำให้เห็นว่ายุคหลัง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคมสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนกับสมัยอดีตต้องปรับตัวอยู่พอสมควรจริง ๆ เชื่อว่าหลักสูตรเนื้อหาสาระเพียงพอ แต่องค์ประกอบสำคัญคือ ครอบครัว กล่าวคือเด็กวัยนี้ต้องการอะไรบ้าง และครูคนที่ ๒ นี้แต่ละคนสำคัญต้องจัดหลักสูตรให้ครบ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา แต่ปัจจุบันสนใจแต่ด้านสติปัญญา อย่างต่างประเทศเรียนครึ่งวัน ช่วงบ่ายจะเป็นกิจกรรม แต่ประเทศเราเน้นวิชาการตั้งแต่วัยอนุบาล เรียนจนไม่ได้พัฒนาด้านอื่น ๆ ตามช่วงวัยของเขา

ท่านที่ ๘ ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาแบ่งเป็น ๒ รูปแบบ การสอนคุณธรรม จะย่อยตามวัย กับสอนศีล ๕ อนุบาลก็จะรู้แบบค่าง่าย ๆ เน้นวิถีชีวิตประจำวัน และตอกหมุดความกตัญญูเป็นเรื่องสำคัญ การรู้จักกาลเทศะ รู้จักอารมณ์ความรู้สึกของตนเองเราจะค่อย ๆ ให้เป็นไปตามพัฒนาการของเด็ก ซึ่งอันนี้เรายึดธรรมชาติของเด็กเป็นหลัก ไม่ใช่โรงเรียนวิถีพุทธของเราจะสอนแบบผู้ใหญ่

สรุปความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและผู้สนับสนุนการศึกษาทั้ง ๘ คน ด้านการพัฒนาการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการมีดังนี้

การพัฒนาเด็กปฐมวัยนั้นผู้ปกครองต้องการให้ลูกเข้าโรงเรียนเพื่อให้เด็กเป็นคนดี มาเรียนรู้อ่านออกเขียนได้ หากลูกมีลักษณะนิสัยดีมีพัฒนาการที่ดี โดยหวังพึ่งโรงเรียนให้ช่วยเหลืออบรมสั่งสอน ในการเลี้ยงดูบางครั้งวิธีการเลี้ยงดูทางบ้านก็อาจเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ที่โรงเรียน เช่นที่บ้านพ่อแม่ปล่อยให้ลูกอยู่กับเทคโนโลยี ส่วนที่โรงเรียนสอนให้เด็กเรียนกับกิจกรรมการเรียนการสอน อาจมีปัญหาจากกิจกรรมที่จัดให้เด็กบางครั้งเด็กซึ่งไม่คุ้นเคยและไม่ฝึกและฝืนทำให้เกิดปัญหาในการเรียนการสอน ดังนั้นความคิดเห็นของผู้ปกครองมองถึงความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการด้านคุณธรรม การพัฒนาเด็กปฐมวัยหวังให้ลูกเป็นคนดีเป็นที่รักรู้หน้าที่ รู้จักรักษาตนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขการจัดสถานที่สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม สะอาดและปลอดภัยจะช่วยให้เด็กเรียนรู้การปรับตัวอย่างธรรมชาติ รัฐควรเปิดโอกาสให้เด็กปฐมวัยอย่างทั่วถึง ส่งเสริมโรงเรียนทุกภาคส่วน เนื่องจากเห็นการพัฒนาการของลูกที่เรียนในโรงเรียนเอกชนดีกว่าศูนย์เด็กในชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยควรส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ให้พร้อมและเข้าใจพัฒนาการเด็กทุกด้านคือด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา การให้การศึกษาปฐมวัยในแนวผู้ปกครอง ในฐานะการเลี้ยงดูด้านพัฒนาสังคมโดยการเป็นผู้เปิดเปิดโอกาสให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การมีมนุษยสัมพันธ์ การดำรงชีวิตตามสภาพครอบครัวแต่ละชุมชน การอบรมด้วยความรัก รู้จักการแสดงความรักความเคารพนับถือ ความเอื้อเฟื้อมีน้ำใจ เป็นหลักในการพัฒนาเด็กเชิงบูรณาการที่ได้จากหลักธรรมทางศาสนาทั้งสิ้น

๔.๑.๔ ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร ด้านแนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ สรุปได้ดังนี้

การจัดการศึกษาปฐมวัยในช่วงเริ่มต้นของชีวิตตั้งแต่ แรกเกิดถึง ๖ ขวบ เป็นช่วงที่เด็กใกล้ชิดครอบครัวมากกว่า การปลูกความคิดการพัฒนาเด็กในช่วงนี้จะได้รับอิทธิพลสำคัญจากทางครอบครัวและผู้ปกครองที่เลี้ยงดูเด็กเสมือนครูคนแรก การพัฒนาเด็กถ้าเข้าใจทฤษฎีการพัฒนา เมื่อถึงวัยที่เด็กต้องเข้าเรียนในสถานศึกษาครูผู้เกี่ยวข้องสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของเด็ก กระตุ้นการพัฒนาเด็กได้เต็มตามศักยภาพ

ในการศึกษาเชิงพุทธ จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาบุคคลด้านคุณธรรม จิตใจ สติปัญญา พฤติกรรมความนุ่มนวลเชิงพฤติกรรมบุคลิกภาพเด็ก การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันได้มากเท่าไรถือว่าเรามีทุนครองชีวิตให้เกิดความสุขความเจริญมากขึ้นแน่นอนเห็นได้จากผู้ความสำเร็จการศึกษาที่ผ่านการอบรมสั่งสอนมาเพราะธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองโลก จากคำสอนหลายหมวด อาทิ หิริ โอตตปปะ ไตรสิกขา ภาวนา ๔ เป็นต้น ให้ศึกษาฝึกฝนแล้วนำไปใช้ ดังที่โรงเรียนวิถิพุทธนำมาบูรณาการกับหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างค่อยเป็นค่อยไปในแต่ละกิจกรรม เด็กได้ผ่านการสติ ด้วยการมุ่งมั่นมีสมาธิ เรียนรู้ด้านต่างๆ เกิดความเข้าใจเป็นปัญญาสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การจัดการศึกษาปฐมวัยจะต้องมีหลักการดำเนินงานที่ละเอียดอ่อน การส่งเสริมแนวทางวิถิพุทธบูรณาการจึงมีบทบาทสำคัญต่อยอดการพัฒนา ผู้บริหารตั้งวัตถุประสงค์และร่วมมือกับผู้ปกครองใน การฝึกเด็กให้ตระหนักในการศึกษาแนววิถิพุทธถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักไตรสิกขา ภาวนา ๔ นำการปฏิบัติของ ศีลสมาธิ ปัญญา มาใช้ในชีวิตประจำวัน รู้จักรักและศรัทธาอย่างเข้าใจ เข้าถึงการพัฒนาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ด้วยการดำเนินงานแบบองค์รวม ทั้งการจัดหลักสูตร การบริหาร การประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมทุกฝ่าย การสนับสนุนจากนโยบายรัฐอย่างต่อเนื่อง สำหรับผู้ปกครองในโรงเรียนวิถิพุทธเขามีความพอใจว่าช่วยให้ลูกมีพัฒนาการดีรู้จักคุณโทษของการกระทำ ช่วยเหลือตนเอง เข้าใจสามารถแก้ปัญหาเองได้ รู้จักคิด ทำให้พ่อแม่มีความอบอุ่นใจในตัวลูกมากขึ้น การจัดการศึกษาของโรงเรียนจึงต้องมีนโยบายชัดเจนพร้อมดำเนินการ ชี้แจงผู้ปกครองทราบถึงเป้าหมายการจัดการในด้านต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เป็นธรรมชาติ

การพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีการส่งอบรมการปฏิบัติให้มีความรู้ความเข้าใจต่อการเลี้ยงดู การนำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรม มีการฝึกสมาธิ ปฏิบัติกรรมฐาน มาใช้เป็นแนวทางต่อประยุกต์พร้อมการจัดการเรียนการสอน

ประเมินผลการจัดกิจกรรมในการดำเนินงาน ทำโครงการแรกเปลี่ยนความคิดเห็นให้ ความสำคัญในการจัดโครงการเชิงคุณธรรมร่วมกับเด็กปฐมวัยโดยยุทธศาสตร์เชิงรุก เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยทั่วไปโรงเรียนจะมุ่งในการพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาเป็นการเตรียมความพร้อมที่จะเข้าเรียนสู่การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเข้าใจว่าถ้าเด็กพร้อมก็จะสามารถทำอะไรในขั้นสูงต่อไปได้ ส่วนผู้ปกครองก็มุ่งหวังว่า ถ้าลูกเข้าโรงเรียนแล้วครูก็จะสอนลูกให้เป็นคนดี แต่การเรียนเฉพาะด้านวิชาการอย่างเดียวยังไม่ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจทางความคิดเชิงคุณธรรมได้ลึกซึ้ง ดังนั้นในการจัดการศึกษาเชิงพุทธ บูรณาการจึงเป็นหนทางหนึ่งในการสนับสนุนการพัฒนาบุคคลตั้งแต่เริ่มต้น สู่วิถีทางในการพัฒนาเด็ก ในช่วงอายุ ๓ - ๖ ปี ที่มีคุณค่ายิ่งโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับเด็กปฐมวัย มากล่อม เกลาจิตใจเด็กเสริมสร้างลักษณะนิสัยให้เป็นปกติแห่งศีลทั้งกายใจ คือให้รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน มีระเบียบวินัย รู้จักเสียสละ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เชื่อฟังพ่อแม่หรือผู้ปกครอง มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ มีความกตัญญูกตเวที พุดจาไพเราะ มีกิริยามารยาทเรียบร้อย รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ นั่งสมาธิ เดินจงกรม เข้าวัดทำบุญในเทศกาลต่างๆ ซึ่งเป็นการสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก ครูผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีถือหลักเมตตากรุณา ให้ความรัก เมตตา และช่วยเหลือเด็กให้รับรู้ในสิ่งที่ควรรู้และเหมาะสมกับวัย ความคาดหวังของผู้ปกครองที่พาเด็กมาเข้าเรียนในโรงเรียน เพื่อให้ลูกมีพฤติกรรมดีขึ้นเป็นเด็กดีเติบโตเป็นคนดีของสังคม การจัดการศึกษาควรคำนึงถึงการพัฒนามนุษย์ให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข แนววิถีการพัฒนาเด็กนั้นต้องมีความรู้เป็นปัจจัยหลักรวมทั้งระบบ เศรษฐกิจ และสังคม การแก้ปัญหาโดยศึกษาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ องค์ประกอบการแก้ไข ด้านคุณภาพการศึกษากับหลักพุทธบูรณาการการแก้ปัญหา การปฏิรูปโครงสร้าง ปัญหาการขาดครู ขาดคุณสมบัติที่เหมาะสม วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาต้องมีความรู้แท้ รู้จริง และรู้ลึกตามวัยเวลา การพัฒนาการศึกษาปฐมวัยครูผู้สอนที่สามารถเลือกใช้เทคนิคที่สามารถประยุกต์กิจกรรมต่างๆมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานด้วยหลักและเหตุผลที่สอดคล้องกับการพัฒนาการ ให้เกิดการเรียนรู้ที่ตัวเด็กมีความเข้าใจเนื้อหาด้วยการปฏิบัติการในชั้นเรียน ในช่วงปฐมวัยการพัฒนาเด็กควรได้รับความร่วมมือกับครอบครัว ชุมชน วัดวาอารามและสถานศึกษาให้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตสมวัยอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข พร้อมทั้งจะเรียนรู้ต่อไป

๔.๒ การศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

๔.๒.๑ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์ จำนวน ๘ รูป ได้ให้ข้อคิดเห็นโดยสรุปดังนี้

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๑ ท่านได้ให้ความเห็นว่านโยบายรัฐเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ระบุในแผนพัฒนาในฉบับต่าง ๆ มีความสำคัญและมีประโยชน์ประมาณ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ ถ้าจะให้ดีกว่านี้ควรเพิ่มการศึกษาแนวพุทธให้สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของสังคมไทยในฐานะที่เป็นสังคมเมือง พุทธ ควรให้สอดคล้องกันทั้งบ้าน วัดและโรงเรียน ทั้งสิ่งแวดล้อม การที่จะทำให้เด็กมีคุณธรรมต้องเริ่มที่พ่อแม่เป็นหลัก เพื่อปลูกฝังลูกของตน ต่อมาโรงเรียนก็รับช่วงต่อและมีการพัฒนาทางด้านจิตใจตามสถานที่วัดวาอาราม การพัฒนานโยบายการจัดการปฐมวัยว่าควรครอบคลุมในหลายด้าน อาทิ โรงเรียนเด็กปฐมวัยวิถีพุทธควรเปิดสอนในวัด,ทางสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา,จาก การจัดกิจกรรมบ้าน วัด โรงเรียนและอื่น ๆ การพัฒนาบุคลากรครูผู้สอนต้องได้รับการอบรมผ่าน

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานก่อน เป็นเบื้องต้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นการพัฒนาเยาวชนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจสติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การวัดผลและการประเมินผลการจัดการศึกษา เน้นเด็กมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักเสียสละ จิตใจอ่อนโยน ไม่ดื้อเชื่อฟังพ่อแม่ครูอาจารย์ การจัดความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน ควรสร้างความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน โดยผ่านกิจกรรม คือ กิจกรรมค่ายครอบครัว กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ เช่น จัดทัศนศึกษาแนววัฒนธรรม และธรรมชาติ และกิจกรรมผลิตสื่อสร้างสรรค์เด็ก เป็นต้น

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๒ ท่านได้ให้ความเห็นว่า นโยบายของรัฐในการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยควรมีการสอนเรื่องกฎแห่งกรรม พระคุณพ่อแม่ พระพุทธเจ้าคือใคร หากสอนได้เท่านี้ก็ดีมากแล้ว ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาด้านนโยบาย การบูรณาการวิถีพุทธให้เด็กมีพัฒนาการศึกษาด้านวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และควรคำนึงถึงสังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งพ่อแม่ควรใส่ใจลูก และการปลูกฝังอุปนิสัยเด็ก ควรอธิบายเหตุผลที่ดีและไม่ดีให้แก่เด็กได้เข้าใจด้วยและพ่อแม่จำเป็นต้องตอบปัญหาของลูกได้ในทุกกรณี ส่วนพระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณลักษณะของเด็กปฐมวัย ช่วงอายุ ๒-๖ ปี กล่าวคือ ในสมัยนี้เด็กมีโอกาสไปในสถานที่ต่าง ๆ มากมายจึงไม่มีโอกาสได้สัมผัสกับวัด ขอยกตัวอย่าง เช่น เด็กมาจากต่างจังหวัดก็อยู่หอพัก เพราะถือว่าที่อยู่สะดวกสบายกว่าอยู่ที่วัด จะให้มาเป็นเด็กมาอยู่วัดเหมือนอดีต ๓๐-๔๐ ปีที่แล้วมามันคงจะยากโรงเรียนอนุบาลควรพาเด็กไปสัมผัสกับวัดบ้างตั้งแต่เด็ก ๆ อันนี้ก็มีอยู่ในโรงเรียนการกุศลพระทำได้คือบวชเณรฤดูร้อน (ก็จะได้แต่เด็กผู้ชาย)

นโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย รัฐควรส่งเสริมเพื่อเน้นให้เกิดคุณลักษณะที่ดีก็จะสามารถรับข้อมูลดังกล่าวได้จากคณะสงฆ์ที่วัด เช่น จัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นเรื่องปฏิบัติกันอยู่จะได้ผลขนาดไหนต้องทำกันต่อไป ทีมหาจุฬาราชวิทยาลัย เมื่อก่อนกิจกรรมเยอะมาก แต่สมัยนี้ลดลง ด้วยอาจจะไม่มีที่จอดรถ เด็กอยากพักผ่อนดูการ์ตูนและเด็กที่มาเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้ก็เป็นเรื่องที่ดีมาก การห่างจากวัดไปพร้อมกับความเจริญของโลก ธรรมะในบุคคลก็หายไปด้วย ไม่เหมือนที่ประเทศศรีลังกาเขาปฏิบัติกันจริง ๆ และเป็นนโยบายของรัฐบาลด้านนโยบายกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยของไทย พระได้รับนิมนต์ให้ไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ เป็นนโยบายของรัฐ เรามีครูพระที่สอนโรงเรียนต่าง ๆ ที่สอนในกรุงเทพมหานคร มีหน่วยงานที่ดูแลเรื่องนี้สอนตามที่กระทรวงกำหนดมีชั่วโมงโดยพระสอน สอนไปเขามีหลักสูตรโรงเรียนไหนที่มีหลักสูตรก็จะมีใบประกอบวิชาชีพครู พระสอนศีลธรรม นโยบายของรัฐในการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยประกอบในการสอนในเรื่องกฎแห่งกรรม พระคุณของพ่อแม่ พระพุทธเจ้าคือใคร สอนได้เท่านี้ก็ดีแล้ว ข้อเสนอแนะ การจัดการศึกษาด้านนโยบาย การบูรณาการวิถีพุทธ ให้เด็กมีการพัฒนาการศึกษาในด้านวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการและการประเมินผล ทุกวันนี้เด็กคิดว่าครูนี้สำคัญมากกว่าพ่อแม่ ดังนั้นครูให้รักเด็กเหมือนลูกตัวเอง ทุกวันนี้ครูดูใช้ไม่ได้ผล ครูตีใช้ไม่ได้ผล ครูสมัยนี้ต้องใช้การอธิบายด้วยเหตุด้วยผล

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๓ ท่านได้ให้ความเห็นว่า นโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่ดี จะสามารถรับข้อมูลดังกล่าวจากคณะสงฆ์ได้ เช่น ความเอื้อเฟื้อสถานที่วัดได้ก็ได้อยู่

แล้วอย่างน้อย ๆ เข้า ๆ ก่อนจะเรียนให้เด็กได้เห็นพระได้กล่าวต้อนรับ ได้รับพร ผูกให้เขาเห็นการปฏิบัติตัวอย่างที่ดี ของพระพุทธเจ้า ผู้ใหญ่อยังปฏิบัติลำบากอยู่ เด็ก ๆ ให้เขาเห็นก็พอแล้วพอโตมา เขาจะคุ้นเคยกับธรรมะ ศาสนา ย่อมเกิดความเคยชินค่อย ๆ ซึมซับไป ถ้าให้เด็กอยู่กับพระก็จะเปื้อนสังคมสมัยนี้ไม่เหมือนสมัยก่อนที่มีปู่ย่าตายายพาไปวัด ถ้าเป็นโรงเรียนทั่วไปที่อยู่ในวัดจัดสถานที่วัด ถ้าดูแลมากพ่อแม่ก็กังวล ๆ แต่ถ้าทำโรงเรียนวัดสัปดาห์หนึ่งได้เห็นพระ ให้สมควรแก่วัย วุฒิภาวะ ขนาดไหน บวชสามเณรอย่างน้อย ๗ ขวบ ขึ้นไป ส่วนมากจะอายุ ๑๐ ขวบเพราะพระจะดูแลได้ง่าย หน่อย แต่ปัจจุบันระบบการศึกษาไทยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เด็กห่างวัด นโยบายรัฐบาลไม่ชัดเจนเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยและการฝึกสมาธินั้นท่านคิดว่าจำเป็น ต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็กเล็ก ไป สำคัญที่พ่อแม่จะต้องพาไปวัด เพื่อฝึกให้เด็กมีอุปนิสัยคุ้นเคยกับวัดและพระ ส่วนพระก็ต้อง ปรับระบบการสอนธรรมให้ทันสมัยให้เหมาะสมกับเด็ก

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๔ ท่านได้ให้เห็นว่า มุมมองการพัฒนานโยบายเด็กปฐมวัยมีความสำคัญถึงการให้ความเข้าใจ มีความรู้ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบจากครอบครัว ความเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ ร่วมกับการรักความเมตตาที่เกี่ยวข้องระหว่างเด็กกับ ผู้ดูแลเด็ก การดูแลครอบครัวในชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้จะได้ไม่ต้องทิ้งครอบครัวไปไกล เป็นการเสริมสร้างรากฐานสังคมที่อบอุ่นที่มั่นคงต่อไป การศึกษาของเรามีไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการสร้างนิสัยตั้งแต่กายภาพ จิต ความคิด จิตหนักแน่น จิตมั่นคง ความคิดถูกต้องก็จะเกิดปัญญา ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นหลักการปฐมวัยเลย กายภาพเป็นใจเช่นออกกำลังกาย ทานข้าวเพียงพอหรือไม่ ตอนนีก็ให้อะไรกินว กินไปเล่นไป เมื่อก่อนไปไหนคนเดียวไม่ได้เด็ดขาด ไปไหนกับผู้ชายไม่ได้ เราลองมาคิดดูลักษณะนิสัยที่พ่อแม่ได้ให้ไว้เป็นลักษณะนิสัยที่สร้างโลก ลูกเป็นคนสร้างโลก อยากให้ลูกเป็นอย่างไรอยู่ที่การอบรมบ่มเพาะอยู่ที่พ่อแม่ เดียวนี้ให้ครูเอาความดีไปฝากไว้ที่ครู ความดีอยู่ที่บ้าน ตอกเสาเข็มไว้ที่บ้าน แต่เวลาไปปลูกที่โรงเรียนพ่อแม่โยนทุกอย่างให้โรงเรียน โครงสร้างใหญ่ๆ รัฐต้องช่วยระบบการศึกษา นโยบาย รัฐต้องช่วย โครงสร้าง หลักการปฏิบัติปลีกย่อยเราก็ทำของเราเอง

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๕ ท่านได้ให้ความเห็นว่า หลักสูตรต้องปรับให้เข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ตอนนีมหาวิทยาลัยกำลังจะร่างมหาวิทยาลัยกำลังจะถูกปิดเยอะ ตลาดแรงงานเปลี่ยนไปเรียนอาชีวะ ในแนวนโยบายของรัฐต้องมีนโยบายให้สอดคล้องกับโลก แต่นโยบายของรัฐไม่มั่นคงขาดการวิเคราะห์ รัฐบาลแต่ละยุคแต่ละสมัยอยู่ไม่เกินปี ไม่เกิน ๒ ปี ก็มีการรื้อนโยบายของรัฐใหม่ ยังไม่เกิดความคงเส้นคงวา รื้ออย่างเดียวต้องให้ได้คนเก่งและคนดี ทุกคนก็ขาดเรื่องคอร์รัปชั่น ตัวผู้นำเองก็มีร่องรอยการทุจริต ตอนนีการศึกษาไม่มีตัวไหนที่เดินทางถูก และมาก ตามคนไม่ทัน เมื่อกลับมาสู่มุมของเอกชนสามารถปรับเปลี่ยนได้แต่ต้องสอดคล้องกับรัฐเหมือนเดิม ทว่าเอกชนจะคล่องตัวกว่าถ้าจับมือกันจะดีแต่เปลี่ยนวิธีการสอนให้เข้าถึง ให้เข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ในเรื่องนโยบายแนวของรัฐ

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๖ ท่านได้ให้ความเห็นว่า รัฐควรมีแนวทางในการพัฒนาทางพุทธศาสนาให้สู่องค์กร สถาบัน ท่านมีแนวคิดที่ว่าเด็กปฐมวัย เมื่อการให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัยสิ่งแวดล้อม ครู ผู้ปกครอง ญาติ ควรทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก เรามาร่วมกันในสังคม

ผู้คนในสังคมมีวิถีชีวิตอย่างนี้ มีความคิดอย่างนี้ มีการกระทำอย่างนี้ เด็กจะซึมซับไปด้วยการปรับเปลี่ยนหรือการวางหลักสูตรต่าง ๆ เป็นกลายมิตรให้กับเด็กด้วยดี นโยบาย หลักสูตรต่าง ๆ ที่จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แนวการดำเนินการนโยบายของรัฐควรเน้นการพัฒนาให้เด็กตระหนักถึงธรรมชาติของมนุษย์ ในวัยต้น ๆ ของเด็ก ๆ ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ดูแลให้เด็ก ๆ มีการพัฒนาตามวัยเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่จะต้องดูแล เลี้ยงดู อบรมสั่งสอนให้เด็กที่จะเติบโตในอนาคต ในการศึกษาให้สูงขึ้น

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๗ ท่านได้ให้ความเห็นว่า สิ่งสำคัญเกี่ยวกับนโยบายในสถานการณ์ยุคสังคมปัจจุบัน กับเด็กปฐมวัยโดยเฉพาะเตรียมเรื่อง Physical กายภาพ เรื่องอาหาร เรื่องนมเรื่องจะเรียนที่ไหนดี เรื่อง Social เรื่องพฤติกรรมตัดตอนความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับบ้าน การพัฒนาจิตใจ ขาดมิติด้านจริยศึกษา การปลูกฝังเรื่องสติ เรื่องสันติ เรื่องเหล่านี้ไม่ได้มีการดูแลการสวดมนต์ การนั่งสมาธิ เป็นไปในทางพิธีกรรม เป็นไปในเชิงรูปแบบไม่ใช่วิถีชีวิต เป็นการเรียนแบบตัดตอนไม่ต่อเนื่องระหว่างโรงเรียนกับบ้าน เรื่องการพัฒนาปัญญา ปัญญาที่โรงเรียนให้เป็นโลกิยะปัญญา เป็นปัญญาการบวก ลบ คูณ หาร เป็นเรื่องพุทธิศึกษาไม่ได้เป็นปัญญาที่ปลูกฝังให้เด็กใช้ปัญญาใช้การคิดในการพัฒนาตัวเองจากวัตถุนิยม พัฒนาออกจากปัญญาในเรื่องการบริโภค บริโภคเรื่องสื่อ เกม ดิจิตอล โทรศัพท์ โซเชียล เด็กจะติดพวกนี้มากกว่าติดพ่อแม่ ทำให้เด็กก้าวร้าวมีผลในระยะยาว เล่นเกมฆ่าคน เล่นเกมต่อสู้ เล่นเกมรถถัง เล่นเกมแบ่งเขต ทำให้เด็กก้าวร้าวเป็นปัญญาแบบโลก ๆ เป็นปัญญาที่ไม่ได้เอื้อต่อปัญญาที่มีภูมิคุ้มกัน มีภูมิต้านทาน ที่เรียกว่า mindfulness (สติชอบ) เด็กไม่ถูกปลูกฝังให้ใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาดอย่างรู้เท่าทัน เด็กไม่ได้ถูกเตรียมเอาไว้เลยอย่างที่บอกกว่าจะถึงอนุบาลก็สายเสียแล้ว พอขึ้น ป.๑ ก็ละแล้ว เพราะไม่ได้รับการดูแลตั้งแต่อนุบาล

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๘ ท่านได้ให้ความเห็นว่าเมื่อก่อนศูนย์อยู่ในวัด พระสงฆ์จะเข้าไปทำกิจกรรมกับเด็ก แต่นโยบายคณะสงฆ์ไม่มี ราชการจึงถ่ายโอน ไปอยู่กับ อบต.เพื่อลดปัญหาพ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยง แต่ตอนนี้ไปอยู่ในกระทรวงมหาดไทยแล้ว ควรต้องถามผู้ปกครอง เรื่องการพาเด็กตั้งแต่แรกเกิดเข้ามามาฟังเทศน์ มาเรียน มาปรับพฤติกรรมจนกว่าจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ของหมู่บ้าน เช่น พระสอนให้พ่อแม่ บอกให้ลูกสวดมนต์ก่อนนอน ใส่บาตรทุกวันพระ พาเด็กนั่งสมาธิ พาเด็กเก็บกวาดขยะจิตอาสาท่านพูดถึงพระสอนศีลธรรมโดยต้องไปสอนศีลธรรมด้วย ถ้าโรงเรียนใดมีพระสอนศีลธรรมควรให้สอนชั้นอนุบาลด้วย ซึ่งพระที่สอนมี ๒ แบบ แบบที่ ๑ ครูโดยธรรมชาติ คือพ่อแม่ แบบที่ ๒ พระที่มีใบประกอบวิชาชีพ ใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) มีพระสงฆ์ ๑,๘๐๐ รูป เป็นต้น โครงการพระสอนอนุบาล ต้องให้ครูอนุบาลมาถ่ายทอดให้พระอนุบาล ต้องรวมกลุ่มครูเสนอพระอาจารย์ทำหลักสูตรนโยบายด้านที่สอดคล้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยในยุคปัจจุบันทั้งของรัฐและคณะสงฆ์ กาย ศีล จิต ปัญญา กาย อารมณ์ สังคม ปัญญาภาวนา ๔ ไปตรงกับผู้เรียนวัยก่อนเรียนภาวนา ๔ กับภาวนา ๔ ด้านตรงกับพัฒนากาย กายภาวนาร่างกายเคลื่อนไหว กระโดด รู้จักออกกำลัง รู้จักเลือกรับประทานอาหารพัฒนาอารมณ์ จิตภาวนา อารมณ์สงบเป็น ถ้าอารมณ์ไม่ฝึกก็เหมือนกายถ้าไม่ฝึกการเดินก็เดินไม่ได้ ไม่ฝึกยืด หด ก็จะไม่คล่องแคล่ว กล้ามเนื้อจะหดไปเลย ๆ แต่ไม่มีใครคิดเรื่องจิต ถ้าจิตไม่ฝึกการใช้ตั้งแต่อนุบาล ก็จะบกพร่อง เพราะเด็กที่มีจิต

บกพร่อง เช่นรังแกคนอื่นตลอดเวลา เห็นแก่ตัวตลอดเวลา กลมกลิ้งตลอดเวลา มีสาเหตุไม่ฝักการ
ออกกำลังกายทางจิตพัฒนาสังคม ฝักสังคมการเข้าวัด การฟังธรรม

**สรุปความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์ ทั้ง ๘ รูปด้าน
นโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย มีดังนี้**

นโยบายที่มุ่งการพัฒนาด้านการจัดการศึกษาปฐมวัยยังไม่ปรากฏชัดเจนการพัฒนาเด็ก
ปฐมวัยยังให้ผลน้อย การพัฒนาไม่เป็นรูปธรรมที่ระบุในแผนพัฒนาในฉบับต่าง ๆ การพัฒนาควรมี
นโยบายสู่การปฏิบัติในการส่งเสริมวิถีพุทธในองค์กร วัด สถานศึกษา ครอบครัว ให้สมกับเมืองพุทธ
เด็กทุกคนควรมีโอกาสได้รับการเอาใจใส่พัฒนาจิตใจ ให้เกิดความสามารถตรงตนประกอบ
สติปัญญา กับ บรรยากาศสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ครอบครัวพ่อแม่เป็นหลัก นโยบายควรคำนึงถึงสังคม
สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้พ่อแม่ควรใส่ใจลูกและปลูกฝังอุปนิสัยเด็ก ตามนโยบายของรัฐในการพัฒนาการ
ตั้งแต่ปฐมวัย ควรนำนโยบายแนวทางในการพัฒนาทางพุทธศาสนาทางสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ชาว
การพัฒนาให้สู่องค์กร สถาบัน จัดการศึกษาปฐมวัยประกอบในการสอนในเรื่องกฎแห่งกรรม ประวัติ
พระพุทธเจ้า เพื่อให้การจัดการศึกษาด้านนโยบาย เข้าถึงเด็กมีการพัฒนาการศึกษามากขึ้น
ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจในด้านวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการ มีการติดตามการประเมินผล นโยบาย
รัฐบาลควรกำหนดวิถีพุทธชัดเจนเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย การฝึกสมาธิก็จำเป็นต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็กเล็ก
ไป ขยายสื่อ ข่าวสารให้ทั่วถึงมากขึ้น ความสำคัญที่พ่อแม่จะต้องกระตุ้นเด็กใส่ใจทางธรรม เพื่อฝึก
ให้เด็กมีอุปนิสัยคุ้นเคยกับวิถีธรรมทางพุทธอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมด้านพระสงฆ์ปรับระบบการสอน
ธรรมะให้ทันสมัยให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ทำหลักสูตรด้านนโยบายที่สอดคล้องกับการพัฒนาเด็ก
ปฐมวัยในยุคปัจจุบันทั้งของรัฐและคณะสงฆ์ทั้ง ศีล จิต สมาธิ ปัญญา สู่การพัฒนาด้านกาย อารมณ์
สังคม และปัญญาภาวนา ๔ (คือการพัฒนากาย การพัฒนาความประพฤติ (ศีล) การพัฒนาจิต
การพัฒนาปัญญา) ของเด็กปฐมวัย ทำให้ผู้เรียนมีการพัฒนาเจริญขึ้นโดยตรง ดังนั้นการจัดการศึกษา
ปฐมวัยควรเป็นนโยบายส่งเสริมวิถีพุทธที่ชัดเจนมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากการเรียนรู้จะต้องมี
ทักษะพื้นฐานที่รองรับชีวิตขั้นปฐมวัยใช้เวลาในการพัฒนาด้วยความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน

**๔.๒.๒ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธและและผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ คน ได้ให้ข้อคิดเห็น
โดยสรุปดังนี้**

ท่านที่ ๑ ได้กล่าวถึง นโยบายของสำนักงานการศึกษาหรือเป็นนโยบายของผู้บริหารโรงเรียน
โดยมีผู้ร่วมงานที่อยู่ในโรงเรียน ผู้บริหาร คณะครูและบุคลากรในโรงเรียน และการนำลงสู่นักเรียนมี
การวางแผนปฏิบัติงานที่จะนำลงสู่นักเรียนแล้วต้องมีการประเมินผลว่าทำไปแล้วได้ผลหรือไม่ และสิ่ง
ที่มองว่าสำคัญมาก ๆ คือผู้ปกครอง อะไรที่โรงเรียนใส่ให้ไปไม่ว่าเรื่องใด ๆ ก็ตามถ้าไม่ได้การตอบรับ
จากผู้ปกครองด้วย เช่น เราสอนไป พ่อแม่ต้องบอกเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญสานต่อจากเรา ทุก ๆ ปีจะมี
การประชุมชี้แจงผู้ปกครองว่าเราจะเป็นมือสองข้างที่ปรบมือพร้อมกัน ช่วยกัน ถ้าให้โรงเรียนทำอย่าง
เดียวหรือให้ครอบครัวทำอย่างเดียวก็จะไม่สำเร็จให้ช่วยเหลือกันทั้งบ้านและโรงเรียนวัดแสนสุข

ท่านที่ ๒ ได้กล่าวถึง นโยบายโรงเรียนจะดำเนินงานตามเป็นนโยบายของผู้บริหาร
โรงเรียน โดยประชุมมีผู้ร่วมงานในโรงเรียน ผู้บริหาร คณะครูและบุคลากรในโรงเรียน กระบวนการ

จัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย(กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟังเป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญาเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ และเป็นโรงเรียนเอกชนที่จัดการเรียนโดยพุทธบูรณาการแบบธรรมชาติ

ท่านที่ ๓ ได้กล่าวถึง นโยบายเกี่ยวกับการ แต่ละหลักการ แต่ละพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาต้องการที่จะพัฒนาตรงนี้ หลักการนี้ไม่มีกลไก หรือระบบไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง เหมือนคำสั่งลงมาและไม่มีคนติดตาม สั่งลงมาแล้วคิดว่าเขาจะทำได้ ซึ่งระบบโรงเรียนต้องมีระบบศึกษานิเทศก์ เป็นระบบกลไกที่ดี ให้จัดทำโครงการเป็น ๑๐ โครงการทำให้ครูไปทำโครงการไม่ได้ สอนเด็ก เพราะหลักจริง ๆ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น เพราะปฐมวัยเราแค่อธิบายให้เด็กรู้คุณโทษของอาหาร การกินอยู่ หลักการเรียน คือ รู้เรื่องไตรสิกขา เรามีทิศทางการพัฒนาของเรา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำมาตรฐานให้กับโรงเรียนเยอะ ๆ เราพัฒนามาก่อน เราเห็นหลักการนี้มาก่อนอย่างเช่น โรงเรียนทอสี โรงเรียนหนูน้อย เขาพัฒนามาก่อน โรงเรียนของรัฐยกระดับการศึกษาวิถีพุทธน่าจะตอบโจทย์ได้ โรงเรียนที่มีความถนัดทางไหน เพื่อพัฒนาวิทยาศาสตร์ โรงเรียนวิถีพุทธ ในยุคนั้นมี ๓ หมื่นกว่าโรงเรียน ตอนนั้นช่วงปี ๒๕๔๖-๒๕๔๗^๑ ลดลงเรื่อย ๆ เขาคงไม่เข้าใจ คำว่าวิถีพุทธกันมากพอ คนจะเข้าใจว่าวิถีพุทธจะแยกส่วนกิจกรรมตามประเพณี การสวดมนต์ นั่งสมาธิทุกวันตอนเช้าแถว วันพระหิ้วปิ่นโตไปวัด แต่งชุดขาว รับประทานมังสะวิรัต คือ วิถีพุทธ แต่วิถีพุทธที่แท้จริงคือการพัฒนาจิตใจและสติปัญญา อันนี้ก็ไปตีตรูปแบบเลยไม่ขยับต่อแต่จริง ๆ แล้วแก่นวิถีพุทธคือการเป็นอิสระให้ผู้เรียนจึงเป็นระบบไปเข้าใจและคิดอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ไม่ไปทำร้ายคนอื่น ไปคิดคดโกงคนอื่นแบบนี้ก็เข้ามาอยู่ในห้องเรียนในหลักสูตรได้ แต่โรงเรียนเหล่านั้นยังไม่มาถึง เราจะโทษเขาไม่ได้ เพราะเขาก็ต้องการผู้ช่วยมาดูแล ทำหลักสูตรที่ไปเติมเต็มวิถีพุทธไปสู่การสอน เรามีวิธีทำและเติมกลไกที่เขาเขาทำไปฝึกกันทำ และจะไปตอบโจทย์เป็นงานวิจัย ๒ ปี ๖ เดือน ไปทำกับโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานรุ่นแรก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่เขาได้บ้างไม่ได้บ้างเพราะเขาต้องไปเจอกรอบโครงการนั้น โครงการนี้ วิถีพุทธไปแทรกได้ทุกโครงการอย่างน้อยมาตรฐานเขาก็ได้ให้เด็กเรียนรู้ ถ้าเป็นนวัตกรรมที่ครูส่งความรู้อย่างเดียวเด็กก็เป็นหุ่นยนต์ไม่กล้าคิดไม่กล้าทำ เรามีเครื่องมือนำไปใช้ได้เลย คือ ไตรสิกขา กัลยาณมิตร ต้องมาตั้งหลักสูตรของโรงเรียนก่อน ว่าโรงเรียนจริง ๆ แล้วเราพัฒนามนุษย์ทั้งองค์รวมหรือไม่

ท่านที่ ๔ ได้กล่าวถึง นโยบายว่าความเป็นมนุษย์เป็นจุดสำคัญที่สุดที่ต้องให้การศึกษาและพัฒนาเด็กให้ถูกต้อง เพราะเป็นจุดเริ่มหรือเป็นศูนย์กลางของระบบชีวิตอื่น ๆ ทั้งหมด

^๑ โรงเรียนวิถีพุทธ,[ออนไลน์],แหล่งที่มา: <http://www.vitheeabuddha.com/main.php?url=school> [๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑].

๑. ฐานะที่เป็นชีวิต ทั้งกายและใจ ให้เด็กรู้จักและดูแลสุขภาพของตนเองได้ดี ทั้งระบบร่างกายภายนอก ภายใน และระบบจิตใจ

๒. ระบบการดำเนินชีวิตของเด็ก ประกอบด้วย ๓ ด้าน คือพฤติกรรม จิตใจและปัญญา ให้เด็กเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าสมบูรณ์ให้เป็นผู้กระทำโดยเจตจำนงที่ดี ช่วยนำให้ผู้คน สังคม ธรรมชาติแวดล้อมอยู่ร่วมกันแบบเกื้อกูล สันติสุข

๓. ฐานะที่เป็นบุคคลในสังคม เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีส่วนร่วมอยู่ในสังคมและธรรมชาติแวดล้อมให้เด็กมีคุณภาพ ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ ความรู้ ความสามารถ เชี่ยวชาญในการทำงานเป็นกำลังที่ดีของสังคมเป็นระบบแห่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยเจตจำนงของมนุษย์ เพื่อการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ให้ถูกต้อง ในการอยู่ร่วมกันของผู้คนในครอบครัว ชุมชน ประเทศและในโลก เด็กต้องเรียนรู้และฝึกฝนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตในสังคมที่มนุษย์คิดสร้างสรรค์ระบบต่าง ๆ ขึ้นมาคือ วินัย การงาน จนเกิดเป็นค่านิยมแนวคิดต่าง ๆ วัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้น ให้เกิดการสร้างบรรยากาศที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนข่มเหง เอารัดเอาเปรียบ ทั้งต่อคนในสังคมและธรรมชาติแวดล้อมขึ้นมา

ท่านที่ ๕ ได้กล่าวถึง ความสำคัญด้านนโยบายของการจัดการศึกษาปฐมวัยมีความสำคัญมากดูจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ฟินแลนด์ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ จะไม่จัดการศึกษาปฐมวัยตามจรรยาบรรณของเจ้าของโรงเรียนหรือผู้อำนวยการ แต่จะมีนโยบายที่ชัดเจน จะมีกฎหมายเข้ามาช่วยว่าควรจะต้องส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างไร โดยเฉพาะนโยบายจะไปสอดคล้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็ก ๔ ข้อ คือ ๑.ได้รับการเลี้ยงดู ๒.ได้รับการพัฒนา ๓.ได้รับการมีส่วนร่วม ๔.ได้รับความปลอดภัย อะไรไปขัดขวางความมั่นคงปลอดภัย ขัดขวางการพัฒนา ขัดขวางการมีส่วนร่วมของเด็ก สิ่งนี้จะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายสิทธิของเด็ก ในเมืองไทยก็มีการจดสิทธิเหมือนกันสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็ก ซึ่ง ๔ ข้อนี้ เป็นพื้นฐานของการศึกษาปฐมวัยเลย การศึกษาปฐมวัยมีมาเพื่อการนี้ เพื่อปกป้องสิทธิของเด็กมากกว่าการให้เด็กกินอิ่ม นอนหลับคือการส่งเสริมพัฒนาการ สอนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองก่อน ตอนนี้นักการศึกษาเด็กปฐมวัยเน้นการอ่านออก เขียนได้ ก็จะผิดตั้งแต่หลักการของปฐมวัยตั้งแต่อายุที่เหมาะสมกับการพัฒนา ขัดกับสิทธิขั้นพื้นฐานจริง ๆ ต้องส่งเสริมวิธีการนี้ไปยัวยัง ตามพัฒนาการเด็กจะอ่านออกเขียนได้ตอน ป.๑ ไม่ใช่ตอนเล็ก ๆ แบบนี้ สิ่งเตรียมพร้อมคือเด็กจะต้องมีตัวตน คำว่ามีตัวตนคือต้องมีสติ ไม่เหม่อลอย มีเป้าหมาย รู้ต้องทำอะไรเมื่อไหร่ ต้องการอะไร มาเรียนทำไม เราต้องสอนจะเป็นพัฒนาการ ที่เกิดขึ้นจากเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ มีการสัมผัส ถ้าตัวตนของเด็กมีการเรียนการสอนที่มีการปฏิสัมพันธ์แบบเชิงลบ จะมีผลกับเขาเช่นครูดุ ครูตีจะทำให้ไม่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กแล้วยังมีการสอบเข้า ป.๑ เป็นค่านิยมที่เดินมาผิดทาง

ท่านที่ ๖ ได้กล่าวถึง นโยบายการศึกษาไทยทำงานภายใต้นักการเมือง เราต้องทำตามการตัดสินใจของเรานำสิ่งที่มียอยู่แล้วนำมาปรับปรุงใหม่ เน้นคุณครูต้องสอนหนังสือขอแค่เชื่อในเรื่องที่ผู้อำนวยการตัดสินใจ เด็กพิการต้องใช้ความถี่ในการเรียนการสอน เป็นนักเรียนหูหนวกทั้งโรงเรียน ต้องใช้ภาษามือต้องใช้ล่ามแปล ต้องมีเวลาเพิ่มขึ้นถ้าเอาครูยิ่งเข้าไปใหญ่ ส่วนใหญ่ ผู้อำนวยการจะอยู่โรงเรียนคนที่ออกไปข้างนอกส่วนใหญ่จะเป็นรองฝ่ายวิชาการ ในการบริหารงาน

ท่านที่ ๗ กล่าวถึง นโยบายของการจัดการศึกษาปฐมวัยในประเทศไทยมีนโยบายออกมาแต่ละยุคแต่ละสมัย เน้นการพัฒนาเด็กโดยองค์รวมคือกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา มีการจัดกิจกรรมการพัฒนาเด็ก การเล่นเกมกลางแจ้งตามหลักสูตรแท้จริง ๆ แล้วการพัฒนาเด็กแล้วแต่ความเชื่อหรือแนวคิดของการจัดการศึกษา ประเด็นที่จะนำมาจัดทั้ง ในประเทศและต่างประเทศ การจัดการศึกษาในเชิงพุทธบูรณาการนำคุณธรรมมาปลูกฝังเด็กปฐมวัย ถ้าเรานำเรื่องของศาสนาหรือคำว่าพุทธศาสนาเข้าไปในวัยอายุ ๓-๖ ขวบ เห็นว่าเด็กอาจจะยังไม่เข้าใจ

ท่านที่ ๘ ได้กล่าวถึง “นโยบายของบ้านเราใช้ได้แต่ไม่ได้ใช้” เพราะผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญต่อโรงเรียน มีบทบาทสำคัญต่อการควบคุมเด็ก โดยเฉพาะโรงเรียนเอกชน พ่อแม่ต้องการให้ลูกอ่านออกเขียนได้ ถ้าโรงเรียนไม่ทำ ก็พาลูกออก การที่เร่งให้อ่านออกเขียนได้ก่อนวัยเป็นอันตรายมาก โรงเรียนรู้แต่ต้องทำตามพ่อแม่ต้องการ ให้เด็กมีความพร้อมก็เขียนได้อยู่ที่เทคนิคของคุณครูให้เด็กฝึกกล้ามเนื้อมือถ้ากล้ามเนื้อมือยังไม่แข็งแรงก็จะเกิดความอ่อนเมื่อยล้า ทำให้เด็กไม่เป็นไปตามต้องการของผู้ปกครอง การพัฒนาการเด็กเป็นสำคัญ เช่น เด็ก Genies มีหนึ่งในร้อย ควรให้เด็กพัฒนาตามวัยเด็กจะไปได้ดีเช่นเด็กวันนี้เรียนรู้แค่นี้ ต้องบวกพฤติกรรมที่เป็นคนดีให้กับเด็ก ให้เด็กคิดด้วยตนเองบ้าง ให้เด็กลงมือกระทำ เด็กจะทำได้โดยอัตโนมัติ ถ้าครูไปวางกรอบแม่ไปวางกรอบตอนเด็ก ๆ เมื่อเด็กโตขึ้นมาแล้วพ่อแม่วางกรอบบีบคั้นมากไป ก็เกิดการออกนอกกรอบ

สรุปความคิดเห็นของกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธ และผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๘ คน ด้านนโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย มีดังนี้

นโยบายมีความจำเป็น มีประโยชน์และความสำคัญ จะต้องผนวกการศึกษาแนวพุทธให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติ ในการพัฒนาแผนการศึกษาแนวพุทธให้สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติ ในการพัฒนาแผนการศึกษาต้องมีศาสนาเป็นเครื่องจรรโลงศีลธรรม ทั้งนี้ระบบการศึกษาไม่ควรเปลี่ยนบ่อยซึ่งนโยบายต้องสอดคล้องโลก และเป็นหลักการที่มีความมั่นคงรัฐควรมีการพัฒนาพุทธศาสนาสู่องค์กรและสถาบันต่อไป นโยบายการจัดการของรัฐ โรงเรียน และครอบครัวที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม กับการเป็นมนุษย์ เป็นจุดสำคัญ ที่สุดที่ต้องให้การศึกษาและพัฒนาเด็กให้ถูกต้อง ความเป็นคนให้ได้มากที่สุด โดยให้รู้จักตัวเอง ให้ช่วยเหลือตนเองได้ ควรส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอและทั่วถึง การนำหลักทางศีลธรรมมาปลูกฝังจริยธรรมเป็นพื้นฐานเด็กปฐมวัยในการพัฒนาตนเองในด้านการประพฤติปฏิบัติตามครรลองธรรม ความประพฤติของผู้ใหญ่ย่อมเป็นแบบอย่างที่ต้องดั่งตาม ถือว่าเป็นครูโดยปริยายประเทศไทยเรามีหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมา แต่ครั้งอดีตกาลพิสดารให้เห็นแล้วว่าธรรมของพระพุทธเจ้าให้คุณแก่ปฏิบัติได้ปฏิบัติชอบมากน้อยเพียงใดสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ที่ประกอบด้วยสัมมาทิฐินำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุข นโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นจุดเริ่มของการซึมซับต่าง ๆ ของเด็กในระดับปฐมวัย ถ้าเราได้ทราบพัฒนาการของเด็กแต่ละด้านในช่วงวัยใดที่มีผลต่อวัยใด ก็จะทำให้เกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษาปฐมวัย เพราะเป็นช่วงวัยทองของชีวิต การพัฒนาการเด็กเป็นสำคัญ เช่น เด็ก Genies มีหนึ่งในร้อย ควรให้เด็กพัฒนาตามวัยเด็กจะไปได้ดี เช่น เด็กวันนี้เรียนรู้แค่นี้ ต้องบวกพฤติกรรมที่เป็นคนดีให้กับเด็ก ให้เด็กคิดด้วยตนเองบ้าง ให้เด็กลงมือกระทำ เด็กจะทำได้โดย

อัตโนมัติ แต่การศึกษาไทยทำงานภายใต้้นักการเมือง เราต้องทำตามการตัดสินใจของเรานำสิ่งที่มีอยู่ แล้วนำมาปรับปรุงใหม่ เน้นคุณครูต้องสอนหนังสือ นโยบายเน้นความเป็นมนุษย์

๔.๒.๓ กลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและผู้สนับสนุนการศึกษา จำนวน ๘ คน ได้ให้ข้อคิดเห็นโดยสรุปดังนี้

ท่านที่ ๑ ได้กล่าวถึง นโยบายการจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการจะช่วยส่งเสริมและปลูกฝังให้เด็กมีพฤติกรรมที่ดีและเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคตตามบริบท ดังต่อไปนี้ เด็กทุกคนมีพื้นฐานทางครอบครัวที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่เหมือนกันคือทุกคนต้องการความรักและการยอมรับจากคนรอบข้าง ดังนั้น นโยบายหลักการสอนในเชิงพุทธบูรณาการควรเน้นการพัฒนาให้เด็ก ๆ รัก เมตตา และมีน้ำใจกับเพื่อน ๆ และคนรอบข้างและที่สำคัญคือปลูกฝังให้นักเรียนทุกคนปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ ควรพาเด็กไปร่วมพิธีกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา

ท่านที่ ๒ ได้กล่าวถึง นโยบายสมัยก่อนการดูแลเด็กตามชุมชน ได้เข้าประชุมพูดคุยกับผู้ดูแลเด็กและผู้รับผิดชอบในส่วนของเขาต้องการอะไรบ้าง ส่วนเครื่องมือ เครื่องใช้ ของเล่นไม่ค่อยเพียงพอ โดยเฉพาะในส่วนของรับเลี้ยงเด็กจากสถานศึกษาจากวัด มัสยิด เนื่องจากวัตถุประสงค์ที่เปิดเพื่อต้องการให้พ่อแม่ที่ไม่พร้อมให้ดูแล ฝากดูแลสำหรับพ่อแม่ที่ไม่มีเวลาเท่านั้นเอง แต่หลังจากที่เข้าไปดูแล้ว ยังขาดอยู่เขาต้องการอะไรมากมายนั่งถามเขาไปช่วยเรื่องของเครื่องใช้ต่าง ๆ สื่อต่าง ๆ ก็ดีขึ้น สื่อก็มีหลายรูปแบบสื่อที่มุ่งเน้นพัฒนาการด้านไหนที่ต้องการให้กับเด็ก เยาวชน ลูกหลานของเราแบบไหน ตอนนี้อยู่มีหน่วยงานของรัฐ ถ้าเป็นศูนย์ของรัฐจะง่ายขึ้นเพราะว่ารัฐต่อรัฐจะมีเรื่องของสถานพยาบาลของรัฐเข้ามาคุยกันเด็กจะใกล้ชิด เอกชนพร้อมทุกอย่างที่ดีที่สุด ผู้บริหารเกิดการแข่งขันกันเยอะโดยเฉพาะเรื่องการดูแลและบริการ

ท่านที่ ๓ ได้กล่าวว่า นโยบายการศึกษากับ ศีล ๕ เป็นหลักจิตบริสุทธิ์ หลักการปฏิบัติ เช่น ผีกลสมาธิ คนเราทำไมต้องหลับตาถึงเห็นธรรม หมายถึงว่าเพราะสิ่งรบกวนในสายตาไม่มีเมื่อเห็นธรรมจะเกิดปัญญา และไปสู่การพัฒนา เด็กอนุบาลให้สอนเขาหลับตา ว่าหลับตาแล้วเห็นอะไรเมื่อหลับตาเห็นธรรม ธรรมนั้นจะทำให้เห็นปัญญา ที่โรงเรียนต้องทำบุญตักบาตรทุกวันพระ จะต้องมีการให้เด็กอาราธนาศีล รับศีล ทำบุญ ใส่บาตรถวายภัตตาหารแด่พระคุณเจ้า อนุบาลให้เขาได้ไปดูรุ่นพี่ทำต่อไปมัธยมปลายให้ยกตัวเองไปนั่งที่ศาลาการเปรียญต่อไป การบรรยายให้เด็กให้เด็กทำงานง่าย ร่ายง่าย ปฏิบัติง่ายแล้วอย่ารอ ปฏิบัติเลย

ท่านที่ ๔ ได้กล่าวว่า นโยบายการศึกษาของเด็กพิเศษ เนื่องจากลูกผมเป็นดาวน์ซินโดม เป็นเด็กพิเศษ เลยมีความรู้สึกลัวว่าอาจจะลำบากในการศึกษา จึงพยายามหาช่องทางว่ามีวิธีไหนที่จะให้เขาสามารถศึกษาหาข้อมูลจากสถาบันราชานุกูลก่อน เป็นนโยบายพัฒนาเด็กโดยทางนั้นแนะนำว่าต้องเริ่มตั้งแต่ ๑ ขวบ เราเริ่มพาน้องไปฝึกตั้งแต่ ๑ ขวบ เขาจะมีการฝึกถึงจนถึงปัจจุบันเมื่อขึ้นตอนเหล่านี้จะผ่านตามระบบ ในปีหนึ่งจะมีเด็กถึง ๔๐-๕๐ คน แต่เขามีอาการไม่เหมือนกัน การเรียนรู้เริ่มด้วยการฝึกหัดตามพัฒนาการ เด็กบางคนฉลาดแต่พูดไม่ได้ บางคนมีปัญหาเรื่องโรคแทรก

ข้อความโชคดีของน้องคือไม่มีโรคแทรกซ้อน ปัญหาต่าง ๆ จะลดน้อยลง เราพยายามผลักดันให้เขาอยู่กับเด็กปกติให้ได้ เพียงแต่พัฒนาการเขาช้ากว่าเด็กปกติ ตามที่คุณครูประเมินให้ เริ่มต้นเลย ผู้ปกครองหรือพ่อแม่ควรเอาใจใส่ ไม่เหมือนคนสมัยโบราณบางคนอายุ ปกติ เราควรเปิดเผยและพัฒนาลูกของเรา ตอนนี้ควรวางรากฐานให้เขาดี ซึ่งหลังจากฝึกดีขึ้นจากการเรียนของศูนย์การศึกษาพิเศษ พอเขาโตขึ้นพ่อแม่ก็แก่งแย่งอยากให้น้องเข้ากับสังคมได้เราต้องเรียนรู้และสละเวลา ทุ่มให้เขาเต็มที่ ความโชคดีคือแม่เขาเอาใจใส่มากให้คุณแม่อยู่ประกบให้ปรับตัวของเด็กเพิ่มขึ้นอีก

ท่านที่ ๕ ได้กล่าวว่า นโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยได้รับทราบข้อมูลจากทางโรงเรียนและการบอกกล่าวของคุณครู ตามที่เห็นครูจะแจ้งให้ทราบทาง line ตามนโยบายของทางโรงเรียน ตามปฏิทินการเรียนของลูก การปรับตัวดีขึ้น กล้าแสดงออกมากขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้กลัวไม่กล้าพูดกับผู้อื่น

ท่านที่ ๖ ได้กล่าวว่า นโยบายในการพัฒนาการเด็กปฐมวัย ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ถ้าเปรียบเทียบกับเด็กอื่นเดียวกันหรือโตกว่า ๑ - ๒ ปี แต่เรียนที่อื่นลูกมีพัฒนาการที่ดีกว่า มีการเข้าสังคมได้ดีกว่า มีความรับผิดชอบมากกว่า แม้ร่างกายจะด้อยกว่าคือไม่ค่อยทานข้าว แม่จึงรู้สึกกลัวลูกเราพัฒนาการที่ดีกว่า เป็นคนพูดจาฉะฉานตั้งแต่เด็กพอมารเรียนก็มีความคิดเพิ่มขึ้น ผู้ปกครองคือจะได้รับข่าวสารจากทางโรงเรียนมากกว่า คือ ผ่านคุณครูประจำชั้น รัฐบาลได้ให้เงินอุดหนุนค่าเครื่องแบบนักเรียนกับค่าอุปกรณ์การเรียน หนังสือเสริมพัฒนาการตามวัย น่าจะเป็นในส่วนของการจัดกิจกรรมทางรัฐบาลผู้ปกครองส่วนใหญ่ก็จะทราบจากโรงเรียน

ท่านที่ ๗ ได้กล่าวว่า นโยบายการศึกษาควรเน้นเรื่องความเป็นมนุษย์ ความเป็นคนให้ได้มากที่สุดให้รู้จักตัวเอง ให้ช่วยเหลือตนเองได้ เก็บรองเท้าเอง เก็บกระเป๋าเอง ล้างขามข้าวเอง ตามวุฒิภาวะของเขา ไม่ใช่ให้แต่ครูที่เลี้ยงทำให้ เช่นเด็ก ป.๓ แม่ยังช่วยในเรื่องเข้าห้องน้ำอยู่เลย อย่างเช่นเด็กลูกศิษย์ผมไม่เคยที่จะขึ้นรถเมล์ตรกล่มตาย มีเด็กคนหนึ่งหัวแตกทุกปี มีป๊มน้ำมัน ๑๑ ป๊ม ข้ามถนนเองไม่ได้ต้องขี่คอข้ามตลอด มีป้ายเดินชนหัวแตก ถ้ามองย้อนไปพ่อแม่เคยให้ลูกเลี้ยงดู ถ้าไม่ให้เข้าช่วยเหลือตนเอง ไม่มีการฝึก ไม่ได้ฝึกให้ช่วยเหลือตนเอง การเสริมเรื่องคุณธรรมกับเด็กปฐมวัยเราต้องสอดแทรกในเรื่องของสื่อ นิทาน ประสบการณ์ให้เขาฟัง คุณธรรมคล้าย ๆ เป็นรูปธรรมมากกว่า ให้เขารู้ว่าทำสิ่งนี้ดี ทำสิ่งนี้ไม่ดี แนวนโยบายของรัฐต้องจัดให้กับเด็ก การทำให้เด็กโตขึ้นมาเป็นบุคคลครบจริง ๆ เป็นรากฐานสำคัญ ทำไม่ถึงต้องมีใจ ต้องมีการฆ่ากัน ต้องไปสืบประวัติเขาดูและนำมาวิเคราะห์ว่าเขามาจากครอบครัวอย่างไร และเน้นว่าระบบการศึกษาวิชาที่หายไปคือ จริยะ ศิลปะ ศิลธรรม ทุกวันนี้หายไปหมด สมัยผมตอนเด็ก ๆ จะมีครู มีพระมาเทศน์ทุกวันพระพาเด็กไปทำบุญที่วัดตามเทศกาล ทุกวันศุกร์มีการสวดมนต์ต้องไปสวดตั้งแต่บ่ายสามโมง ต้องขอบคุณคุณครูสมัยก่อน เด็กสมัยนี้แค่อาราธนาศีลยังไม่ได้เลย จริง ๆ หลักของชาวพุทธน่าจะได้อิงพื้นฐาน เช่น อาราธนาศีลได้ แผ่เมตตาได้ ต้องกำหนดว่าควรจะทำอะไรได้บ้าง การนำนโยบายของกระทรวงและบริบทของโรงเรียนและโรงเรียนทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนและนำมาเป็นฐานโรงเรียนเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย เพราะเป็นการปูพื้นฐาน ถ้าปฐมวัยดีพอประม ก็จะมีพัฒนาการที่ดีงามเกิดขึ้นเรื่อย ๆ เนอสเซอร์ เริ่มตั้งแต่ ๒ ขวบ ๔ เดือน เราเห็นถึงความสำคัญจึงนำหลักพุทธปัญญามาใช้ แต่ขณะที่เรานำหลักพุทธปัญญามาใช้เราก็มองถึงพัฒนาการของเด็กแต่

ละวัยเพื่อให้สอดคล้องกันว่าเด็กวัยนี้จะสอนให้จิตสงบจะใช้วิธีไหนบ้าง เป็นขั้นเป็นตอน นโยบายเด็กตั้งแต่แรกเกิด เป็นช่วงนาทีทองส่วนมาก ปรับการเรียนการสอนเด็กเดี๋ยวนี้นี้ให้เข้ากับควมก้าวทันเทคโนโลยีและการเลี้ยงดู ปัจจุบันขอวกกว่าก็ไปฝากที่รับเลี้ยงแล้วความผูกพันกับพ่อแม่ก็ไม่มีประเทศเพื่อนบ้านพักเที่ยงพ่อแม่ไปรับลูกมาทานข้าวด้วยกัน แต่ทุกวันไม่มีการทานข้าวด้วยกันน้อยมากพ่อแม่ต้องเข้าใจ ต้องทำเวลาน้อยให้มีคุณค่าบางคนไม่เคยกอดลูก ไม่เคยเล่นิทานให้ลูกฟัง ไม่เคยพาลูกไปวัด เลี้ยงลูกด้วยเทคโนโลยี เปิดทีวี ให้เล่นเกม ทุกวันนี้เป็นสังคมก้มหน้าไม่มีการปฏิสัมพันธ์เพราะ ใช้แต่โทรศัพท์เลี้ยงลูกเป็นต้น

ท่านที่ ๘ ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ นโยบายวิถีพุทธของเราคือการใช้ชีวิตอย่างรู้คุณค่ารู้จักตัวเอง นอกจากเรียนสิ่งของภายนอกแล้วให้เด็กมาเรียนสิ่งของภายใน ว่าเขารู้สึกแบบนี้เพราะอะไรและเขาจะจัดการความรู้สึกตนเองอย่างไรถ้าไปเจอสิ่งชอบและสิ่งไม่ชอบให้รู้การกระทำของเขาว่าการกระทำของเขาส่งผลกระทบต่อสิ่งรอบข้างอย่างไร ถ้าไม่มีผลกับคนอื่นแต่มีผลกระทบต่อตนเอง เช่น เราวิ่งบนอาคารแล้วลื่นเพราะอะไรให้หาสาเหตุปัจจัยในการพิจารณาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

สรุปความคิดเห็น ของกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและผู้ที่สนับสนุนการศึกษาทั้ง ๘ คน
ด้าน มีดังนี้

การศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ส่วนมากผู้ปกครองจะดูข้อมูลด้านนโยบายที่เกี่ยวข้องกับลูกว่าโรงเรียนมีนโยบายในการจัดการศึกษา หรือการเรียนการสอนอย่างไร ลูกได้อะไรจากโรงเรียน จึงไม่ได้ดูนโยบายรัฐ จะได้ต่อเมื่อโรงเรียนแจ้งให้ทราบมากกว่านโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นเรื่องที่ต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น ฟินแลนด์ สิงคโปร์ ได้จัดการศึกษาพัฒนาเด็กชัดเจน มีกฎ กติกา ผู้ปกครองยอมรับทั้งส่งเสริมให้ความร่วมมือมาเป็นเวลายาวนาน จนฝังได้จิตสำนึก จนเป็นบรรทัดฐานของสังคม มีความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน พร้อมพัฒนา ดังนั้นนโยบายการพัฒนาพื้นฐานเชิงพุทธ จึงมีความสำคัญในส่วนให้เด็กได้รับแนววิธีคิด ปฏิบัติ ผูกพันในการทำดี เด็กปฐมวัยควรได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์ต่อการส่งเสริมคุณธรรม ศีลธรรม นำการอบรมประเพณีปฏิบัติมาบูรณาการเชิงวิถีพุทธตามแนวหลักไตรสิกขาในเชิงประจักษ์

๔.๒.๔ ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร ด้านนโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย
สรุปได้ดังนี้

นโยบายเป็นแนวทางเป้าหมายในการจัดการศึกษาพัฒนาบูรณาการเชิงพุทธ เป็นการนำหลักธรรมมาสอดแทรกร่วมกับกระบวนการจัดการ การบริหาร ให้สอดคล้องต่อการดำเนินชีวิต ตามพระราชบัญญัติการศึกษาที่กำหนดเป็นกฎหมายทางการบริหารการจัดการศึกษาที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติ แต่ในเชิงจริยธรรมคุณธรรม อันเป็นแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้เกิดความสำนึกที่ดีมีคุณธรรมทางด้านจิตใจ ที่ชาวพุทธปฏิบัติเป็นหลักการครองตน ด้วยหลักธรรมต่างๆ เป็นเครื่องยึดมั่นทางจิตใจให้มีกำลังใจที่เข้มแข็ง รู้ตื่นและเบิกบาน ในพื้นฐานเบื้องต้นด้วยการรักษาศีล เจริญปัญญา ภาวนาฝึกสมาธิ ซึ่งโรงเรียนวิถีพุทธ ได้นำหลักไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญางอกงาม ได้แก่ ปัญญาคุณธรรม ๔ ประกอบด้วย การเสวนาสัตบุรุษ การฟัง สัทธรรม การมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ และการนำความรู้ไปใช้อย่างถูกต้อง เหล่านี้เป็นต้น ตาม

เหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น การบูรณาการเชิงพุทธจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่จะนำมาพัฒนาเด็กปฐมวัย ควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาสังคมให้มีความสุข

นโยบายที่มุ่งการพัฒนาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการที่ผ่านมายังไม่ปรากฏชัด มีเพียงบาง โรงเรียนที่นำหลักธรรมแนวพุทธเข้ามาสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ โดยการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเริ่มด้วยวิธีสร้างศรัทธาและความประพฤตินักเรียน ซึ่งหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาให้หลักความเชื่อไว้ ๓ ประการ คือ ๑. เชื่อกันว่าหลักพระพุทธศาสนามีความรู้จริง ๒.ปฏิบัติแล้วย่อมเกิดผลที่มีคุณค่าจริงแก่ชีวิต ๓.เป็นความรู้ที่มีเหตุผลสามารถใช้ปัญญาพิสูจน์ได้จริง ผู้ใดหมั่นฝึกฝนอบรมตนก็จะช่วยเกิดปัญญาพาดนให้พ้นทุกข์ได้ การจัดกระบวนการเรียนแนวพุทธ เป็นกระบวนการฝึกฝน อบรมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตามความเป็นจริง เกิดการพัฒนาความคิด สู่การฝึกฝน ปฏิบัติที่ถูกต้อง ดึงงามทั้งโดยตนเองและโดยกัลยาณมิตรเกิดผลที่พึงประสงค์ ทั้งทางกาย วาจา ใจ

ขณะที่รัฐมีความพยายามอย่างยิ่งที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาเด็กปฐมวัยและเยาวชน ให้ได้มาตรฐานเทียบเท่าสากล ทั้งนโยบายการศึกษานานาชาติ สนับสนุนเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ การขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การปฏิรูปหลักสูตร และการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนให้มี หลากหลาย แต่เป็น ที่น่าเสียดายและน่าตกใจว่า ผลของความพยายามกลับปรากฏเป็นตัวเลขเด็กที่มี พัฒนาการล่าช้า ต่ำกว่ามาตรฐานถึง ๓๐% จากตัวเลขของกระทรวงสาธารณสุขในปี ๒๕๕๙ พบว่า เด็กปฐมวัยมีปัญหาพัฒนาการล่าช้ามากขึ้น ทั้งด้านการสื่อสาร การเรียนรู้ การติดเกม รวมไปถึง ปัญหาในการควบคุมตัวเองและอื่น ๆ อีกมากมาย อีกหนึ่งแหล่งข้อมูลคือผลสำรวจสถานการณ์เด็ก และสตรีในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ด้วยการสนับสนุนจากยูนิ เซฟ พบว่า มีเด็กอายุ ๓-๕ ปี ประมาณร้อยละ ๘๔ กำลังเรียนในระดับก่อนวัยเรียน และพบว่าในกลุ่ม เด็กที่ไม่มีการศึกษามีอัตราเข้าเรียนระดับก่อนวัยเรียนต่ำกว่าเด็กที่แม่มีการศึกษา นอกจากนี้มีเด็ก อายุ ๓-๕ ปี ในกทม. เพียงร้อยละ ๖๖ ที่เข้าเรียนก่อนวัยเรียน ผลการวิจัยที่ศึกษาตัวแปรที่แตกต่างกันไป สามารถสรุปปัญหาของการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยเพื่อเป็นฐานต่อการพัฒนาของประเทศไทย

ปัญหาการจัดการศึกษาปฐมวัย^๒

๑. การขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการส่งเสริม พัฒนาการที่สำคัญตามช่วงวัยของเด็กจึงมีความคาดหวังที่ต้องการให้เด็กอ่านออกเขียนได้จึงส่งลูกเข้า เรียนในโรงเรียนที่มีระบบการสอนแบบ “เร่งเรียนเขียนอ่าน”นอกจากนี้การใช้สื่อเทคโนโลยีในการ เลี้ยงดู

๒. การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการศึกษาปฐมวัยของครูผู้บริหารและ สถานศึกษา การขาดแคลนความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการด้าน สติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย จึงทำให้ครูเน้นให้เด็กอ่านเขียนมากกว่าวัยและเน้นการสอนที่มีลักษณะ

^๒ สุริยา ฆ้องเสนาะ, “ปัญหาสำคัญ ของการศึกษาปฐมวัย”, ออนไลน์, แหล่งที่มา: <https://www.kruupdate.com/newid-3413.html> (๑ กันยายน ๒๕๖๐).

ให้เด็กท่องจำมากกว่าทักษะด้านการคิด การตัดสินใจในขณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนบริหารงานเพื่อชื่อเสียงของโรงเรียนจึงเตรียมความพร้อมของเด็ก เพื่อการแข่งขันมากกว่าการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กรวมถึงปัญหาสถานศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อสอบเข้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ระดับอนุบาล

๓. ระบบการผลิตครูปฐมวัยจากค่านิยมของการเข้ารับราชการที่มีสวัสดิการที่ดีและมีความมั่นคงในชีวิตจึงเกิดความต้องการเพิ่มคุณวุฒิด้านการศึกษาของครูให้สูงขึ้นแต่ระบบการผลิตครูในปัจจุบันยังขาดกลไกในการติดตามและประเมินคุณภาพ เช่นการเปิดรับครูปฐมวัยจำนวนมาก ทำให้อัตราส่วนระหว่างอาจารย์กับจำนวนนักศึกษาไม่สอดคล้องกันส่งผลต่อประสิทธิภาพในด้านการเรียนการสอนเนื่องจากกระบวนการพัฒนาครูปฐมวัย ไม่สามารถทำได้ด้วยการบรรยายเท่านั้นแต่จำเป็นต้องมีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยมีอาจารย์ที่เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัยมาดูแลอย่างใกล้ชิด

๔. การให้ความสำคัญด้านเนื้อหาและการวัดผลมากกว่าการประเมินผล เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการวัดผลระดับประถมศึกษาตอนต้นมุ่งเน้นให้เด็กท่องจำ ความรู้จำนวนมากไม่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับหลักสูตรของการศึกษาปฐมวัยที่เน้นการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก โดยคำนึงถึงการพัฒนาการในทุกด้านอย่างสมดุลได้แก่ ด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์และจิตใจ นอกจากนี้ครูในโรงเรียนอนุบาลและศูนย์เด็กเล็กส่วนใหญ่ เน้นการวัดผลด้านความจำ โดยขาดการประเมินตามสภาพความเป็นจริงรวมถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านการศึกษาของรัฐ ใช้หลักเกณฑ์ตัดสินมากกว่าการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนทำให้ขาดแนวทางในการปรับปรุงผู้เรียนให้ดีขึ้น และผลการพัฒนาการศึกษาไทยที่ผ่านมา มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษาด้านตัวชี้วัดเชิงคุณภาพของประเทศไทยมีอันดับลดลงเมื่อเทียบกับนานาประเทศยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ ซึ่งสอดคล้องกับสมาคมอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทย แนะนำแนวทางการแก้วิกฤตเด็กปฐมวัย ห่วงเด็กไทยถูกพัฒนาในทางที่ผิด เร่งแก้ไข ๔ ค่านิยมร้ายของพ่อแม่ และให้ความรู้ในการดูแลอย่างถูกต้อง ก่อนสายเกินแก้ต้องสร้างวินัยตั้งแต่ในช่วงปฐมวัยซึ่งเป็นช่วงที่เด็กซึมซับและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว การสร้างวินัยสำหรับเด็กปฐมวัยควรเริ่มจากการให้เด็กได้ค่อยเรียนรู้ที่จะควบคุมตนเองให้เคารพและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมตามข้อตกลงในสังคม

สิ่งที่กล่าวมานี้เหมือนกับเป็นวิกฤติของปฐมวัยในประเทศไทยซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำมาวิเคราะห์เช่น ธิดา พิทักษ์สินสุข ปัจจุบันปัญหาการ “ติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์” ที่เกิดมากขึ้นในเด็กส่งผลทำให้เด็กรุ่นใหม่เกิด “สภาวะสมาธิสั้นเทียม” มากขึ้น รวมถึงมีแนวโน้มที่เด็กไทยจะมีพัฒนาการทางภาษาที่ช้าลง จนทำให้เกิดอีกสภาวะสถานการณ์โลกปัจจุบันเสมือนเรียกร้องให้เด็กทั่วโลก รวมถึง “เด็กไทยรุ่นใหม่” จำเป็นต้องมี “ทักษะของศตวรรษที่ ๒๑” ตั้งแต่กระบวนการ คิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ และรู้เท่าทันเทคโนโลยี อย่างไรก็ตามต้องยอมรับว่าด้วยระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนในโรงเรียนรูปแบบเดิม ๆ ตั้งแต่ชั้นอนุบาล หรือ เด็กช่วงปฐมวัย” ยังไม่เอื้อต่อการไปถึงเป้าหมายดังกล่าวได้อย่างที่ควรเป็น เพราะ “ยังมีอุปสรรค-ข้อจำกัด” ในหลายด้าน

โดยเฉพาะกับ “การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก” ที่ดูเหมือนเกี่ยวกับเรื่องนี้ใน “ประเทศไทย” จะมีปัญหาอยู่ไม่น้อย^๓ ดังนั้นที่มาของนโยบายนับว่าเป็นประเด็นสำคัญ เป็นความมุ่งหวังที่เป็นเหตุปัจจัยสำคัญ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๖ ที่นี้กล่าวถึง หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ระยะห่างกัน ๑๐ ปี จะได้เอามูลเฉพาะที่สำคัญมาเท่านั้น เช่นหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุ ๓ - ๖ ปี มาเปรียบเทียบกับปี ๒๕๖๐ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุ ๓-๖ ปี เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกายอารมณ์จิตใจสังคมและสติปัญญาตามวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. ๒๕๖๐ นี้ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๕๔ วรรคสอง ความว่า “ดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแล และพัฒนาก่อนเข้ารับการศึกษาเพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้สมกับวัย”และ“เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาก่อนเข้ารับการศึกษา โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย”^๔

ข้อแตกต่างหลักสูตรเก่า ๒๕๔๖ และ หลักสูตรใหม่ ๒๕๖๐

วิสัยทัศน์ ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เพิ่มเติมตัวบ่งชี้และสภาพที่พึงประสงค์รายอายุ” เพื่อให้มีเนื้อหาที่ชัดเจน สถานศึกษาสามารถนำไปออกแบบ และจัดหลักสูตรสถานศึกษาของตนเอง ครูสามารถนำไปวางแผนการพัฒนาผู้เรียนรายอายุได้ง่ายขึ้น เดิมการประสานงานพัฒนาเด็กปฐมวัยในส่วนของการพัฒนาทักษะกระบวนการ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ระหว่างหน่วยงาน สพฐ. กับสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) นั้นต่างคนต่างทำ แต่ในหลักสูตรใหม่จะทำงานร่วมกัน โดยคณะทำงานของ สสวท. เป็นผู้พัฒนาเนื้อหาที่ง่ายสำหรับเด็ก และชัดเจนสำหรับครูนำไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะในนโยบาย ๔.๐ นั้นจะต้องหาวิธีเสริมแนวนโยบายการจัดการเรียนการสอน เช่นเทคนิคการเรียนรู้แบบ ไฮสโคป (High Scope) อันเป็นการสอนที่เน้นการเรียนรู้แบบลงมือทำผ่านมุมเล่นที่หลากหลาย ด้วยสื่อและกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และการแก้ปัญหาอย่างกระตือรือร้น โดยการให้โอกาสเด็กเป็นผู้ริเริ่มการเล่นหรือกิจกรรมต่าง ๆ อย่างอิสระ ซึ่งตรงตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) ของเปียเจต์ (Piaget) นักการศึกษาที่สำคัญคนหนึ่งของโลก ให้ความสำคัญในด้านพื้นฐานโดยเฉพาะการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียน จะเน้นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (Active Learning) เพราะเด็กจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงทำให้เกิดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ และรู้จักลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง^๕ เดิมรัฐ

^๓ ธิตา พิทักษ์สินสุข, “โฟกัสวิกฤตปฐมวัย ๑ ติดเล่นไฮเทค เป็นอหิสิกติกเทียม”, เดลินิวส์ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.dailynews.co.th/article/๕๙๒๑๖๗, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^๔ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “บทบัญญัติด้านการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐”,ออนไลน์.แหล่งที่มา www.parliament.go.th/library , มีนาคม ๒๕๖๑.

^๕ James Heckman, *Analyzing Social Experiments as Implemented: A Reexamination of the Evidence from the High Scope Perry Preschool*, (Department of Economics University of Chicago, 2012), pp. 2-3.

จึงไม่มีนโยบายให้โรงเรียนทุกสังกัดเปิดรับเด็กปฐมวัย แต่หากจะจัดต้องมีความพร้อมจริง ๆ เพื่อให้เด็กมีคุณภาพและเติบโตไปสู่การเป็นเด็ก ๔.๐ ในอนาคต สอดคล้องกับ “วิระชาติ กิเลนทอง” ที่ย้ำว่าการลงทุนในเด็กตั้งแต่ช่วงปฐมวัย เป็นการลงทุนที่คุ้มค่าและมีประสิทธิภาพสูงสุดที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม โดยแนะหลักสูตรเด็กปฐมวัย “ไฮสโคป (High Scope)” ที่ได้พิสูจน์ตัวเองมากกว่า ๕๐ ปีแล้วเป็นแนวทางจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเด็กไทย

ดังนั้นปัญหาต่าง ๆ ควรมีการแก้ไขดังตัวอย่างที่สมาคมอนุบาลแห่งประเทศไทยได้ชี้ให้เห็นถึงวิกฤตปฐมวัยและแนวทางแก้ไขดังต่อไปนี้^๖ อาทิเช่นตัวอย่างที่ ๑

ขอให้คิดว่าบางครั้งอาจไม่เสมอไป ซึ่งองค์ประกอบบางอย่างขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ครู และผู้ปกครอง

ฝึกวินัยให้เด็กตั้งแต่ยังเล็กอย่างเหมาะสมกับวัย การสร้างวินัยให้กับเด็กนั้นเด็กควรได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติซ้ำๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กจดจำพฤติกรรมนั้นจนพัฒนากลายเป็นนิสัยเมื่อเด็กโตเป็นผู้ใหญ่

ปล่อยปละละเลยเพราะคิดว่าเด็กยังเล็กเกินไปไม่ฝึกวินัยให้กับเด็ก เพราะเห็นว่าเด็กยังเล็กเกินไป อยากรอให้โตก่อนจึงค่อยทำ

แนวทางการแก้ไขปัญหา แบ่งออกเป็น ๓ ส่วนที่สำคัญ คือ

๑. ขยายโอกาสทางการศึกษาปฐมวัยให้ทั่วถึง
๒. ครอบคลุมแก่เด็กทุกคนเพื่อให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาอย่างเท่าเทียมตามศักยภาพ
๓. จัดการเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัยให้สอดคล้องกับธรรมชาติตามวัย โดยมุ่งเน้นการเล่นและเรียนรู้ตามธรรมชาติที่อยู่รอบตัวจัดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เพิ่มงบประมาณในด้านส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก โดยครอบคลุมเด็กทุกวัยทุกคน และพรรณ บัวอิน กล่าว เพิ่มเติม ว่ากลุ่มเด็กปฐมวัยที่ด้อยโอกาส เช่น เด็กยากจน เด็กพิการเด็กออทิสติก เป็นต้น

ครอบครัวกับการพัฒนาเด็กในศตวรรษที่ ๒๑

จะเห็นชัดแล้วว่าปัญหาของการพัฒนาเด็กมีสาเหตุหลักเริ่มมาจากผู้ใหญ่ ซึ่งผู้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาของเด็กมากที่สุดคือ ผู้ปกครองและครู นี่เป็นวิสัยทัศน์ของกลุ่มคนที่สำคัญยิ่งเราจะส่งเสริมและเตรียมความพร้อมให้เด็กได้อย่างไรในศตวรรษที่ ๒๑ นี้ นอกจากที่ผู้ใหญ่ในสังคม ไทยจะต้องมีการปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กแล้ว พวกเขายังมีส่วนช่วยในการพัฒนา

^๖ เรื่องเดียวกัน.

ของเด็กได้อีกด้วยพ่อแม่ผู้ปกครองสามารถสนับสนุนช่วยเพิ่มทักษะและการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับเด็ก^๗ นอกจากนี้ยังมีพ่อแม่อีกหลาย ๆ คนอาจคิดว่า เด็กในวัยนี้เป็นเด็กอยู่เสมอ จึงพูดให้เด็ก ๆ ฟังอยู่ฝ่ายเดียว แต่จริง ๆ แล้วเด็กวัยนี้ควรเริ่มฝึกเรื่องการสื่อสาร และพ่อแม่ก็เป็นตัวช่วยสำคัญที่จะทำให้ลูกได้พัฒนาในส่วนนี้ได้มาก โดยเริ่มแรกพ่อแม่ควรหัดให้ลูกเป็นผู้ฟังที่ดี เพื่อให้ลูกได้ฝึกประสาทการฟัง การแยกแยะเสียง สอนให้ลูกมีสติมีสมาธิในการฟัง โดยการจับและตั้งใจฟังสิ่งที่ได้ยิน อาจเริ่มจากการสอนให้ลูกฟังพ่อแม่พูดให้จบก่อน แล้วลูกถึงจะพูดต่อ หรือการสอนให้ลูกฟังเพลงเพียงอย่างเดียว โดยไม่ทำกิจกรรมอื่นควบคู่ไปด้วย นอกจากนี้เมื่อลูกสามารถฟังได้แล้ว พ่อแม่ควรให้โอกาสลูกได้พูด สื่อความรู้สึกของตนเองออกมาด้วย ซึ่งนั่นจะช่วยสอนการสื่อสารของลูก ที่จะพยายามบอกให้พ่อแม่ทราบถึงความรู้สึกและความต้องการของตนเอง ยิ่งไปกว่านั้นเด็กยังได้เรียนรู้มารยาทและจริยธรรมเบื้องต้น ซึ่งเป็นเรื่องของกาให้เกียรติกันในการรับฟังสิ่งที่ผู้อื่นพูด และผู้อื่นก็ต้องฟังเราพูด สุดท้ายพ่อแม่ควรตั้งคำถามเพิ่มเติมให้แก่ลูก เพื่อฝึกทักษะทางการคิดวิเคราะห์ เช่น เมื่อฟังเพลงจบแล้ว นอกจากที่พ่อแม่จะถามลูกว่าชอบหรือไม่ชอบเพลงนี้ พ่อแม่อาจถามความคิดเห็นหรือตั้งคำถามเกี่ยวกับเพลงนั้นเพิ่มเติมด้วยก็ได้^๘

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ด้านนโยบายมีความจำเป็น มีประโยชน์และความสำคัญเต็ม ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ต้องผนวกการศึกษาแนวพุทธให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติ ในการพัฒนาแผนการศึกษาแนวพุทธให้สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติ ในการพัฒนาแผนการศึกษาต้องมีศาสนาเป็นเครื่องจรรโลงศีลธรรม ทั้งนี้ระบบการศึกษาไม่ควรเปลี่ยนบ่อย ซึ่งนโยบายต้องสอดคล้องโลก และเป็นหลักการที่มีความมั่นคงรัฐควรมีการพัฒนาพุทธศาสนาสู่องค์กรและสถาบันต่อไป

ปัจจัยสำคัญที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพสูงสุดคือนโยบายการจัดการศึกษา นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการความสำคัญประกอบด้วย

๑. หลักสูตร ควรจะมั่นคง แน่วแน่ ยั่งยืน จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่ขึ้นกับการเมือง ผู้บริหารกระทรวงศึกษาธิการต้องเป็นนักการศึกษาโดยเฉพาะ การพัฒนาควรยึดถือพื้นฐานเดิมโดยเพิ่มศักยภาพความรู้ใหม่แบบสานต่อให้เกิดการเจริญเติบโตเช่นเดียวกับการปลูกต้นไม้ และเพิ่มสารอาหารให้ถูกต้องกับความต้องการแต่ละช่วงเวลา

๒. ผู้บริหาร ครูในระดับปฐมวัย ควรเข้าใจหลักการพัฒนาการตามวัย และเข้าใจการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก

๓. ผู้ปกครองพ่อแม่ ต้องมีความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูเป็นครูคนแรกของเด็ก เข้าใจพัฒนาการเด็ก ในการให้ความรู้ ความอบอุ่นข้างตัวเด็ก รวบรวมทั้งวินัย และคุณธรรม พื้นฐานที่ถูกต้องในเด็กปฐมวัย นโยบายการจัดการของรัฐ โรงเรียน และครอบครัวที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการจัด

^๗ มณฑกานต์ รอดคล้าย, การพัฒนาเด็กและครอบครัวในศตวรรษที่ ๒๑ (Child and Family Development in the 21th Century), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://taamkru.com/th/> [๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑].

^๘ เรื่องเดียวกัน.

สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การนำหลักทางศีลธรรมมาปลูกฝังจริยธรรมเป็นพื้นฐานเด็กปฐมวัยในการพัฒนาตนเองในด้านการประพฤติปฏิบัติตามครรลองธรรม เด็กปฐมวัยย่อมเรียนรู้ได้ดีเมื่อเห็นรูปแบบความประพฤติของผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ต้องดั่งใจ ถือว่าเป็นครูโดยไม่รู้ตัวประเทศไทยเรามีหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาแต่ครั้งอดีตกาลพิสุจน์ให้เห็นแล้วว่า ธรรมของพระพุทธเจ้าให้คุณแก่ปฏิบัติได้ปฏิบัติชอบมากน้อยเพียงใดสามารถพิสุจน์ได้ด้วยตนเอง ที่ประกอบด้วยสัมมาทิฐินำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุข

๔.๓ แนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ

๔.๓.๑ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์จำนวน ๘ รูป ได้ให้ความเห็นโดยสรุปดังนี้

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๑ ท่านได้ให้ความเห็นว่า การศึกษาแบบพุทธบูรณาการให้ได้ครบหลักไตรสิกขา พร้อม หลักธรรมภาวนา ๔ คือ ด้านกายภาวนา ด้านศีลภาวนา ด้านจิตตภาวนา และด้านปัญญาภาวนาซึ่งเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยหลักการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก หลักสัมมาทิฐิซึ่งเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยวิธีการที่จะส่งเสริมพัฒนาการเด็ก อาทิเช่น หลักธรรมสัปปายะ ๗ และอปปริหานิยธรรม ๗ เป็นชุดหลักธรรมที่ว่าด้วยหลักการสร้างชุมชนที่เหมาะสมเอื้อต่อการพัฒนาเด็ก เน้นกระบวนการฝึกฝนและพัฒนาตนเองทั้งภายในและภายนอก ทั้งการพัฒนาร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้และทั้งนั้นพระสงฆ์มีบทบาทในการแนะนำสั่งสอนให้เรียนรู้วิถีชีวิต โดยจัดกิจกรรมให้เด็กได้ไปทำบุญในสถานที่สำคัญและสถานที่อื่น ๆ ที่อยู่ในชุมชนนั้น ให้รู้จักการเข้าวัดและฟังธรรม ตามความเหมาะสมของพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัยนี้ โดยเน้นด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๒ ท่านได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาเด็กช่วงปฐมวัยในโรงเรียนยุคปัจจุบันมีงบประมาณให้กับคุณครูพระที่เข้าสอนศีลธรรมให้กับเด็ก ๆ เพียงเล็กน้อยเป็นนิยัตยภัตคารลดกับค่าสอน ท่านเสนอว่าถ้ารัฐต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้คนมีส่วนร่วมโดยร่วมตั้งกองทุน ให้กับโรงเรียนวิสุทธ รัฐได้จัดตั้งงบประมาณให้ พระสอนตามหลักสูตรของกระทรวงเป็นไปด้วยดีราบรื่น เด็กชอบเรียนกรณีที่มีพระมาสอนเพราะพระท่านมีนิทานชาดก ประกอบกับการสอนศีลธรรม โดยเฉพาะที่พระเข้าไปสอนยิ่งเด็กเล็ก ต้องมีวิธีการเทคนิคหลาย ๆ อย่าง และควรสอดแทรกเรื่องกฎแห่งกรรม พระคุณของพ่อแม่นอกจากนี้ครูควรมีเป้าหมายร่วมกันหรือเฉพาะครูที่สอนด้วยกัน ครูต้องมีความสามัคคีกัน และควรมีความรู้เรื่องกรรมฐาน ปัญหาครูบางคนก็เห็นด้วยครูบางคนก็ไม่เห็นด้วย คนที่อยากจะให้เด็กนั่งสมาธิซึ่งมีมาก แต่การเรียนจะต้องมีหลายวิชาช่วยกัน จึงเห็นว่ากระบวนการบริหารจัดการการศึกษาปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการตามหลักพุทธศาสนา มีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในด้านผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้อำนวยการ ครูใหญ่ ครูน้อย ครูพระ ครูสอนศีลธรรม กระทรวงศึกษาธิการ องค์การทางด้านศาสนา กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสุขภาพจิต ด้านอาหาร ต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง ถ้าเราจะทำให้ได้ผลพร้อมกันจะมีกติกาสังคมร่วมกัน จะดำเนินชีวิตตามมีตามเกิดไม่ได้แล้วเดี๋ยวนี้ ความเห็นของพระเถระทั้ง ๒ ท่านคล้ายคลึงกันว่าพ่อแม่ควรเป็นผู้ปกครองที่มีความสำคัญเสมือนการเป็นครูคนแรกของเด็กปฐมวัย และ การเป็นแบบอย่างนำการสอนด้านต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด อีกทั้งนโยบายของรัฐในการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยประกอบในการสอนในเรื่อง

กฎแห่งกรรม พระคุณของพ่อแม่ พระพุทธเจ้าคือใครสอนได้เท่านี้ก็ดีแล้ว ข้อเสนอแนะ การจัดการศึกษาด้านนโยบาย การบูรณาการวิถีพุทธ ให้เด็กมีการพัฒนาการศึกษาในด้านวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการและการประเมินผล ในทำนองเดียวกัน

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๓ ท่านได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงบูรณาการ เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่ดี จะสามารถรับข้อมูลการพัฒนาดังกล่าวจากคณะสงฆ์ได้ เช่น ความเอื้อเฟื้อสถานที่วัดได้ก็ดียอยู่แล้วอย่างน้อย ๆ เข้า ๆ ก่อนจะเรียนให้เด็กได้เห็นพระได้ กล่าวต้อนรับ ได้รับพร ผูกให้เขาเห็นการปฏิบัติตัวอย่างที่ดีของพระพุทธเจ้า โดยผู้ใหญ่ยังปฏิบัติอยู่ให้เด็ก ๆ เขาเห็นก็พอแล้ว พอโตมาเขาจะคุ้นเคยกับธรรมะ ศาสนา ย่อมเกิดความเคยชินค่อย ๆ ซึมซับไป ถ้าให้เด็กอยู่กับพระก็จะเบื่อ สังคมสมัยนี้ไม่เหมือนสมัยก่อนที่มีปู่ย่าตายายพาไปวัด ถ้าเป็นโรงเรียนทั่วไปที่อยู่ในวัด จัดสถานที่วัด ถ้าดูแลมากพ่อแม่ก็กังวล ๆ แต่ถ้าทำโรงเรียนวัดสัปดาห์หนึ่งได้เห็นพระ ให้สมควรแก่วัย วุฒิภาวะขนาดไหน บวชสามเณรอย่างน้อย ๗ ขวบ ขึ้นไป ส่วนมากจะอายุ ๑๐ ขวบเพราะพระจะดูแลได้ง่ายหน่อย นอกจากนี้ ท่านได้วิจารณ์ระบบการศึกษาไทยว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เด็กทางวัด นโยบายรัฐบาลไม่ชัดเจนเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยและการฝึกสมาธินั้นท่านคิดว่าจำเป็น เด็กต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็กเล็กไป สำคัญที่พ่อแม่จะต้องพาไปวัดเพื่อฝึกให้เด็กมีอุปนิสัยคุ้นเคยกับวัดและพระ ส่วนพระก็ต้องปรับระบบการสอนธรรมให้ทันสมัยให้เหมาะสมกับเด็ก

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๔ ท่านได้ให้ความเห็นว่า เราจะต้องมาทำความเข้าใจกันในเรื่องในลักษณะนิสัย พระพุทธเจ้าไม่ได้เอาวิชาความรู้ให้ แต่พระพุทธเจ้าให้พ่อแม่สร้างลักษณะนิสัยของลูกให้ขยันหมั่นเพียรเรียนรู้สั่งงาน ให้ตรากตรำให้ลำบากเป็น ให้หิวเป็น ในทางพระพุทธศาสนาให้มีการจุดศรัทธา ให้เรียนรู้ความลำบาก ให้อยู่ในป่าช้า ให้เรียนรู้ชีวิตของคนอื่นด้วย นี่คือการพัฒนาเชิงบูรณาการทางพุทธที่ดี ในการจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ ยังกล่าวอีกว่า บุคคลสำคัญที่สุดคือพ่อแม่ คือต้องเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ มนุษย์เรารักลูกยิ่งรักลูกให้ถูก เราต้องไม่หวังพึ่งโรงเรียน ไม่หวังพึ่งครู ไมโยนความหวังไปไว้ที่โรงเรียนอย่าไปโทษโรงเรียน โทษนั้นโทษนี้ ในการฝึกอบรมลูก ให้โทษตัวเองว่าเราทำเต็มที่หรือยัง ทำหน้าที่เพียงพอหรือยัง ถ้ายังเราก็กกลับมาดูว่าเราควรบูรณาการเพิ่มเติมตรงไหน เช่น ปลูกฝังให้เด็กมีความกตัญญู กตเวที อ่อนน้อม ถ่อมตน เช่นใส่บาตรตอนเช้า ดูแลพ่อแม่ ทำกรฐิน ผ้าป่า เป็นการฝึกการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เราไม่ได้ฝึกหัดวินัย อย่างที่ญี่ปุ่นต้องฝึกหัดวินัยเพราะเขามีภยธรรมชาติเยอะ ถ้าเรานำหลักของเขามาฝึกได้ก็ดี การฝึกต้องมีการร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียน เด็กเล็กพ่อแม่ต้องช่วยดูแลเอาใจใส่บูรณาการระหว่างบ้านกับโรงเรียน

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๕ ท่านได้ให้ความเห็นว่า การจัดการเชิงพุทธบูรณาการควรปลูกฝังคุณธรรมพัฒนาอย่างยั่งยืน ในเชิงพุทธบูรณาการเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้เกิดผลได้อย่างไร ท่านได้ให้ความเห็นดังนี้ “บุคคลนี้สำคัญ คือครู สำคัญต้องมีทัศนคติในแง่การศึกษาในวิชาชีพและวิชาชีพชีวิตไปด้วยกันได้ คำว่าพุทธบูรณาการนอกจากครูมีวิชาชีพหลักแล้วต้องมีวิถีพุทธมาเสริมบูรณาการในตัวของเขา ไม่ว่าในแนวคิด ในหลักการการบริหารจัดการเรียนการสอน พุทธะคือกระบวนการศึกษา เรียกว่า INPUT ครู สถานที่เรียกว่าเป็นกัลยาณมิตร สิ่งแวดล้อมดี ปลอดภัย พร้อมทั้งมีสื่อต่าง ๆ ให้เด็กได้ดู ได้เห็นแล้วเจริญกุศล คนต้องการความสุข ต้องมีคุณธรรมกระบวนการสอนต้องนำเรื่องไตรสิกขาเข้าไปด้วยครูต้องนำพุทธธรรมเข้าไป ให้เข้าใจชีวิต คุรุมีศีล ๕ อยู่ในตัว ชีวิตของครูคือศีล ๕

ครูต้องเป็นแม่แบบ”การจัดพุทธบูรณาการในประเทศไทยใช้พุทธบูรณาการนำหน้า และเด่นในประเทศไทย เห็นวัดวาอาราม ควรมีการจัดการดำเนินงานในบริบทของสังคม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและครอบครัว ด้วยการเริ่มจากความเข้าใจเรื่องพุทธธรรม ศิล สมาธิ ปัญญา ความเข้าใจเรื่องพัฒนา ๔ ด้าน คือ กาย ศิล จิต ปัญญา มาบูรณาการการดำเนินชีวิต คนในโลกนี้ต้องการความสุข มีทรัพย์ ใช้ทรัพย์ การมีความสุขเช่นนี้ มีทรัพย์ใช้ทรัพย์เรียกว่าธรรมะพื้นฐาน คือตีความหมายว่า ศิล สมาธิ ปัญญา ออกมาในแง่ของศิลคืออะไร คือระเบียบวินัยของสังคม สังคมอยู่ได้ด้วยวินัย นักเรียนเข้าแถวเรียบร้อยเรียกว่าศิล ทำสไตร์ชีวิต อาจจะไม่มีความสุขสอดคล้องกับโลกปัจจุบันว่ามีแนวทางการศึกษาพัฒนาเด็ก ลูกจะคิดหรือครูจะรักเป็นไปไม่ได้ เขาก็รักระดับหนึ่งเขาไม่ได้รักแบบลูกเขา เราต้องมาบูรณาการ นโยบายของรัฐในการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยประกอบในการสอน เรื่องกฎแห่งกรรม พระคุณของพ่อแม่ พระพุทธเจ้าคือใครสอน ได้ข้อแนะนำว่า การจัดการศึกษาด้านนโยบายการบูรณาการวิถีพุทธ ให้เด็กมีการพัฒนาการศึกษาในด้านวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการและการประเมินผล

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๖ ท่านได้ให้ความเห็นว่า ปัจจัยสำคัญของการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ การจัดการปฐมวัยหลักธรรมพุทธศาสนาที่จะช่วยในการพัฒนาเด็กให้มีคุณธรรมพื้นฐานได้ เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่พูดถึงความจริงของธรรมชาติที่เป็นไป มองว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ ยิ่งฝึกยิ่งประเสริฐ อีกอย่างหนึ่งโดยนำหลักไตรสิกขา ศิล สมาธิ ปัญญา เป็นระบบการเรียนรู้ ฝึกให้มีพฤติกรรมที่ดีงามให้เข้าใจโลกและความเป็นจริง ทั้งเรื่องไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาที่ชัดเจน ในขณะเดียวกันมีหลักอีกหลักหนึ่งคือ เรื่องภาวนา ๔ กายภาวนา จิตภาวนา ศิลภาวนาและปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาค้นต้องพัฒนาให้ครบด้าน ด้านร่างกายการใช้อินทรีของเราไปเรียนรู้กับสิ่งแวดล้อม ศิล ทำให้คนที่เข้าไปอยู่ในสังคมใด ๆ ไม่สร้างความเดือดร้อนเสียหายให้กับผู้อื่น ไม่ใช้วาจาร้าย จิตใจสงบ มีปัญญาที่รับรู้ความเป็นไปเรื่องราวต่าง ๆ ได้ดี ซึ่งจะต้องร่วมบทบาทกับผู้ปกครองถือเป็นครูคนแรกของเด็กจากต้นแบบใกล้ชิด

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๗ ท่านได้ให้ความเห็นว่า การจัดการการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการต้องไปพร้อมกันทั้ง ๔ ด้าน เครื่องมือสำคัญคือ ๑. ไตรสิกขา เป็นเครื่องมือสำคัญ ๒.จริยศึกษา ๓. พฤติกรรมของเด็ก ๔. ครู ของพ่อแม่ เพื่อน ผู้ปกครองในบ้าน การจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับเด็ก พ่อแม่ต้องให้ความใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อมในบ้านด้วย โดยที่ไม่สนใจ ผู้ปกครองต้องเป็นหลักเรื่องศิล ๕ ได้ เช่น เรื่องการประกันชีวิต ประกันทรัพย์สิน ประกันครอบครัว ประกันสังคม ประกันสุขภาพ อาตมาว่าพ่อแม่จะเป็นหลักให้กับลูกได้ เรื่องการพัฒนาจิตใจ สติของเด็ก ในยุโรปพูดถึงการเรียนเป็นโรงเรียนในการฝึกสุนัขตัวเล็ก ๆ ฉะนั้นในเวลาที่เขาฝึกสุนัขอย่างไรเขานำไปล้อกันในการฝึกเด็ก เราดูแลเราเอาใจใส่สุนัขให้ความสำคัญพูดดี ๆ กับเขา เขานำวิธีการฝึกสุนัขยังงการเอาใจใส่ การพูด การคุย การฟัง การใส่ใจ การใช้สติกับเด็ก อันนี้คือเรื่องการฝึกจิต ตัวสุดท้ายอธิจิต อธิปัญญาในการศึกษาคือกระบวนการพัฒนาในการแยกแยะ ว่าอะไรควร ไม่ควร เด็กสามารถใช้สติปัญญาในการแยกแยะกิน อยู่ ดู ฟังเป็น การจัดการเชิงพุทธบูรณาการ การวางตัว การปฏิบัติสิ่งที่ต้องนำไปใช้คือ Mindfulness based learning การเรียนโดยเอาสติเป็นฐานเป็นที่ตั้งที่เรียกว่าสติปัญญา เป็นหัวใจในการฝึกเด็ก เวลาเล่นเกม กิจกรรมนำมาใช้ได้ การร้องเพลงเด็กก็สามารถ

นำไปใช้ได้ ทำอะไรก็ได้ไม่ใช่แค่นั่งสมาธิมือขาพับมือซ้าย เด็กจะกินข้าว MIND FULL EATING เด็กจะทำกิจกรรม MIND FULL ACTIVITY เด็กจะวิ่ง MIND FULL RUNNING เด็กจะร้องเพลง MIND FULL SING SONG ให้เด็กรู้ตัวว่ากำลังทำอะไรอยู่ให้เขารู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่าขณะนี้เขากำลังทำอะไรอยู่ มิฉะนั้นเด็กจะเป็น Hyper Active คือเด็กฉลาดแต่ไม่สงบก็จะเป็นปัญหา ถ้ามีสติเป็นไส้กรองเป็นต้น ทางของธรรมทุกข้ออยู่แล้ว สติเป็นรอยเท้าข้างการจัดกิจกรรมต้องช่วยกันทั้งนโยบายโรงเรียน ครู ผู้ปกครองต้องคุยกันต้องออกแบบหลักสูตรว่าทำอย่างไร available ต่อกัน เพราะเด็กแต่ละที่ไม่เหมือนกัน เช่นเด็กเมืองกรุงกับเด็กต่างจังหวัดก็ต่างกัน ตั้งแต่อยู่ในท้องเป็นวิถีชีวิตต้องยาว ถ้าฐานแน่นต่อไปประถม มัธยม มหาวิทยาลัย ถ้าฐานดี ๆ ในระดับปฐมวัยต่อไปก็ต้องติดเป็นนิสัยเช่นตื่นมาก็พับผ้า เก็บหมอน ที่นอน เด็กก็จะมีสติ มีระเบียบวินัย พ่อแม่จะต้องสอนในฟินแลนด์ เขาให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม พุทธจริยศึกษา กล่าวโดยย่อ ก็คือ พฤติกรรมทางสังคมในมิติทางสังคม ส่งผลต่อพฤติกรรม ส่งผลต่อวิถีคิด ส่งผลต่อจิตใจของเด็ก สังคมคือสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่เราเรียกว่า โปรโตไทป์ ๆ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยน Mindset มีอิทธิพลสังคมต่อการเปลี่ยนวิถีชีวิตของเด็กอย่างไร

พระภิกษุสงฆ์รูปที่ ๘ ท่านได้ให้ความเห็นว่า โครงการพระสอนอนุบาล ต้องให้ครูอนุบาลมาถ่ายทอดให้พระอนุบาล ต้องรวมกลุ่มครูเสนอพระอาจารย์ทำหลักสูตรนโยบายด้านการบูรณาการที่สอดคล้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยในยุคปัจจุบันทั้งของรัฐและคณะสงฆ์ กาย ศิล จิต ปัญญา กาย อารมณ์ สังคม ปัญญาภาวนา ๔ ไปตรงกับผู้เรียนวัยก่อนเรียนภาวนา ๔ กับภาวนา ๔ ด้านตรงกับพัฒนากาย กายภาวนาร่างกายเคลื่อนไหว กระโดด รู้จักออกกำลัง รู้จักเลือกรับประทานอาหารพัฒนาอารมณ์ จิตภาวนา อารมณ์สงบเป็น ถ้าอารมณ์ไม่ฝึกก็เหมือนกายถ้าไม่ฝึกการเดินก็เดินไม่ได้ ไม่ฝึกยืด หด ก็จะไม่คล่องแคล่ว กล้ามเนื้อจะหดไปเลย ๆ แต่ไม่มีใครคิดเรื่องจิต ถ้าจิตไม่ฝึกการใช้ตั้งแต่อนุบาล ก็จะไม่พร้อม เพราะเด็กที่มีจิตบกพร่อง เช่นรังแกคนอื่นตลอดเวลา เห็นแก่ตัวตลอดเวลา กลมกลิ้งตลอดเวลา มีสาเหตุไม่ฝึกการออกกำลังกายทางจิตพัฒนาสังคม ฝึกสังคมการเข้าวัด การฟังธรรม

สรุปความคิดเห็นของกลุ่มพระภิกษุระดับผู้ปกครองทั้ง ๘ รูป ด้านแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้

แนวทางการพัฒนาและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยควรให้สอดคล้องกับแนวทางพระพุทธศาสนาที่มีแนวคิดคล้ายกัน คือ การจัดการศึกษากับเด็กปฐมวัยในการพัฒนาชีวิตเป็นการส่งเสริมการบูรณาการด้านต่าง ๆ เช่น การปฏิบัติธรรมส่งเสริมอบรมเด็ก ด้านการส่งเสริมศีลธรรมนำความประพฤติสอนให้เด็กมีปัญญา อ่อนน้อมถ่อมตน และละเอียดต่อการทำชั่ว รู้สึกเกรงกลัว ละอายต่อการทำบาป ในการเรียนวิถีพุทธต่างให้ความเห็นว่าไตรสิกขา คือ ศิล สมาธิ ปัญญาเป็นธรรมพื้นฐานสำหรับเด็กในการศึกษาวิถีพุทธด้วยแนวบูรณาการกับการพัฒนาเด็กเริ่มที่ปฐมจิตคือ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิในครรภ์มารดา โดยให้นั่งถึงสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติพ่อแม่ ครูบาอาจารย์มีส่วนสำคัญที่จะพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธแบบองค์รวมทั้งหลักธรรม เนื้อหาวิชาการ บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกส่วน หมายถึงการศึกษาแบบพุทธบูรณาการให้ได้ครบหลักไตรสิกขาพร้อมหลักธรรมภาวนา ๔ คือ ด้านกายภาวนา ด้านศีล

ภาวนา ด้านจิตตภาวนา และด้านปัญญาภาวนาซึ่งเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยหลักการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย การนำหลักสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยวิธีการที่จะส่งเสริมพัฒนาการเด็ก อาทิ ศิล สมาธิ ปัญญา ส่วนผู้ใหญ่ประกอบด้วยหลักธรรมสัปปายะ ๗ และอุปทานิยธรรม ๗ เป็นชุดหลักธรรมที่ว่าด้วยหลักการสร้างชุมชนที่เหมาะสมเอื้อต่อการพัฒนาเด็ก เน้นกระบวนการฝึกฝนและพัฒนาตนเองทั้งภายในและภายนอก ทั้งการพัฒนาร่างกายและจิตใจตามหลักศีลและธรรมให้สอดคล้องไปกับการปฏิบัติตั้งแต่ปฐมวัยเปรียบดั่งไม่อ่อนดัดง่ายไม่แก่ดัดยาก จึงควรส่งเสริมนโยบายการแนะแนวปฏิบัติอย่างจริงจังแห่งวิถีพุทธอันมีการปฏิบัติตรงตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ให้ถูกต้องเริ่มแต่ปฐมวัย ด้วยการส่งเสริมการเผยแผ่ความรู้ความเข้าใจด้านองค์ธรรมให้พุทธศาสนิกชนร่วมประพฤติปฏิบัติให้มากขึ้นเข้าใจบุญของศีล สมาธิ และภาวนา เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวให้เด็กและบุคคลต่างๆ เกิดบุญแห่งศรัทธา นำมาซึ่งการศึกษาอบรมพัฒนาศีลธรรมทางวิถีพุทธระดับปฐมวัย

๔.๓.๒ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธและและผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ คน ได้ให้ข้อคิดเห็นโดยสรุปดังนี้

ท่านที่ ๑ ได้กล่าวว่า การจัดการเชิงพุทธบูรณาการวัย ๓ – ๖ ขวบ การปูพื้นฐานชีวิตที่ดีอะไรคือการเสริมสร้างการพัฒนาการจัดการปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ถ้านำหลักธรรมทางพุทธไปบูรณาการทางการสอนเรานำไปสอดแทรกเข้าไปในตัวเด็ก และทำแบบตรงไปตรงมา เช่น เข้าค่ายคุณธรรม ให้ทำกิจกรรมที่วัด สวดมนต์ไหว้พระ สวดมนต์ยาวในวันพระ กิจกรรมวันสำคัญ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะสอดแทรกเข้าไปในตัวเด็ก แต่ในเรื่องของการทำพุทธบูรณาการมีความสำคัญอยู่หลายส่วนด้วยกัน และได้ประโยชน์แน่นอนในการใช้หลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนา ใช้ในการบูรณาการเรียนการสอน และ โรงเรียนอยู่ใกล้วัดก็จะได้พระอาจารย์มาช่วยอบรมสั่งสอนเด็กนักเรียนเป็นโอกาสที่ดีของโรงเรียนเหมือนกับว่าพุทธบูรณาการระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียนเป็นเรื่องที่ดี อยากให้ทุกโรงเรียนทำเรื่องเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนวัดหรือโรงเรียนที่ไม่มีวัด หลักธรรมในการสอนมีความจำเป็นอาทิการสอนในเรื่องไตรสิกขา โยนิโสมนัสสิกาก็จำเป็นเช่นกัน

ท่านที่ ๒ ได้กล่าวว่า ในกระบวนการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยแนวพุทธบูรณาการของโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนแนววิถีพุทธ กล่าวคือในวัฒนธรรมองค์กร มี ๒ ส่วน คือ วัฒนธรรมเมตตาและวัฒนธรรมแสวงปัญญา คือตามหลักของพระพุทธเจ้า ใน ประโตโฆษะกับ โยนิโสมนัสสิก้า เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมเมตตาก็คือมีใจรับใช้ ให้อภัย มีกิริยามารยาทที่งดงาม มีวาจาไพเราะ มีใจ คือเอาใจเขามาใส่ใจเรารักศัลหา ใช้อย่างรู้และเห็นคุณค่า ให้คือให้ความช่วยเหลือโดยที่ไม่ต้องร้องขอ ฯลฯ นำเป็นแนวการปฏิบัติ กล่าวโดยย่อ คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้อู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมี กระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ถึงการพัฒนาด้านและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดและเกื้อกูล การพัฒนาวัฒนธรรมแสวงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา ใน “การกิน อยู่ เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟัง เป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญาก็เป็นอีกส่วนหนึ่งแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ และเป็นโรงเรียนเอกชนที่จัดการเรียนโดยพุทธบูรณาการแบบธรรมชาติ

ท่านที่ ๓ ได้กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์แค่ความรู้ แล้วมาทำแผนการสอน เรื่องในหลักสูตรชุดความรู้ ทักษะ และคุณค่าภายใน ทักษะต้องการทักษะอะไร ทักษะการเรียนรู้พอเรามีแม่บท ก็เข้าห้องเรียนระบบวิชาการของโรงเรียนก็เน้น แก่นคุณค่า วิถีพุทธที่ทันสมัยลงสู่ห้องเรียนสติปัญญา ๔ ต้องปฏิบัติเป็นรูปแบบและใช้ในโรงเรียนของเราต้องทำทุกอย่างให้เป็นการเรียนรู้เชิงสติการนำเสนอ สติปัญญา ๔ ไปสู่วิถีชีวิตทั่วไป การคุยกันระหว่างครูกับผู้ปกครองมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่าง ผู้ปกครองคุยกับผู้ปกครอง เอาหลักของสติไปใช้เราสามารถใช้ได้ทุกระดับมีพื้นที่เป็นรูปธรรม โรงเรียนจะสร้างตัวชีวิตขึ้นมาเป็นเป้าหมาย แผนการสอนมีอะไรบ้างเราทำทุกวันเป็นวันแห่งสติ เข้าสวดมนต์ วันพระใหญ่มีการตักบาตรทำบุญเป็นเรื่องของประเพณี เราต้องเอาคุณค่าของวิถีพุทธให้อยู่ ในชีวิตประจำวัน รวมทั้ง อินทรีย์สังวรศีล ไม่ใช่แค่มีศีล ๕ แต่เพียงอย่างเดียวคุณครูสุณิสาได้อธิบายถึงโรงเรียนอนุบาลของรุ่งอรุณจัดการเรียนรู้แบบคละอายุ หรือ ชั้นคละ ในแต่ละห้องเรียนมีเด็กอนุบาล ๑ อนุบาล ๒ และอนุบาล ๓ อายุ ๓ ถึง ๖ ขวบ ในจำนวนเท่า ๆ กัน รวม ๒๕ คน การจัดการเรียนรู้แบบคละอายุนี้นับสนองธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งยังเป็นพื้นที่แห่งโอกาสที่จะฝึกฝนทักษะชีวิตและทักษะสังคมอย่างเข้มข้นให้กับเด็ก ๆ ด้วยสภาพแวดล้อมเหมือนสังคมจริงที่ส่งผลสู่พัฒนาการขีดสุด ของแต่ละช่วงวัย มีเด็ก ๆ ต่างอายุ ต่างพัฒนาการ ความสามารถ ลักษณะการเรียนรู้และความต้องการเรียนรู้ มาอยู่ร่วมกัน ในห้องเรียนที่เสมือนบ้านนี้มีทั้งพี่ใหญ่ พี่กลาง และน้องเล็ก ใช้เวลาอยู่ร่วมกันฉันทันที ซึ่งเอื้อโอกาสในการเรียนรู้ตามพัฒนาการของวัยพี่ใหญ่ มีโอกาสรู้จักบทบาทหน้าที่ของตัวเอง และการเป็นผู้หน้าที่เอื้ออาทร อ่อนโยน พี่กลาง มีโอกาสทวนซ้ำและพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่ยังไม่ชำนาญให้มีความแม่นยำมากขึ้น เกิดความมั่นใจ ค้นพบความถนัด และรู้สึกถึงคุณค่าของตน น้องเล็ก มีโอกาสสังเกต เก็บเกี่ยวคุณค่า ประสบการณ์ และเลียนแบบจากพี่ ๆ เพื่อขยายศักยภาพให้มากขึ้น

ท่านที่ ๔ ได้กล่าวว่า โรงเรียนดำเนินการจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการปัญญา ๘ ด้าน ซึ่งการ์ดเนอร์จำแนกความสามารถหรือปัญญา (Intelligence) ของมนุษย์ออกเป็น ๘ ด้าน คือ

๑. ปัญญาด้านภาษา คือ ความสามารถสูงในการใช้ภาษาไม่ว่าจะเป็นการพูด เช่น นักเล่าสามารถใช้ภาษาในการหวานล่อม อธิบายและอื่น ๆ

๒. ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ เป็นความสามารถสูงในการใช้ตัวเลข เช่นนักบัญชี นักคณิตศาสตร์ นักสถิติ

๓. ปัญญาทางด้านมิติ คือ ความสามารถสูงในการมองเห็นที่ ได้แก่ นายพราน ลูกเสือผู้นำทาง และสามารถปรับปรุง คติวิธีการใช้เนื้อที่ได้ดี เช่น สถาปนิก มัณฑนากร ศิลปิน นักประดิษฐ์

๔. ปัญญาทางด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว คือ ความสามารถสูงในการใช้ร่างกายของตนแสดงความคิด ความรู้สึก ได้แก่นักแสดง นักแสดงท่าเต้น นักกีฬา นักฟ้อนรำและความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ เช่นนักปั้น ช่างแกะสลัก คัลยแพทย์ ปัญญาทางด้านนี้รวมถึงทักษะทางกาย เช่น ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัส

๕. ปัญญาทางด้านดนตรี คือ ความสามารถสูงทางด้านดนตรี ได้แก่ นักดนตรี นักแต่งเพลง นักวิจารณ์ดนตรี ปัญญา ทางด้านนี้รวมถึงความไวในเรื่องจังหวะ ทำนอง เสียง ตลอดจนความสามารถในการเข้าใจและวิเคราะห์ดนตรี

๖. ปัญญาทางด้านมนุษยสัมพันธ์ คือ ความสามารถสูงในการเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และเจตนาของผู้อื่น

๗. ปัญญาทางด้านตนหรือการเข้าใจตนเอง คือ ความสามารถสูงในการรู้จักตนเอง และความสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้จากความรู้จักตนนี้ เช่น มีจุดอ่อน จุดแข็งเรื่องใด มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความปรารถนาของตน มีความสามารถที่ฝึกตนเองและเข้าใจตนเอง

๘. ปัญญาทางด้านนักธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence) คือ ความสามารถในการรู้จักธรรมชาติของพืชและสัตว์ สามารถจัดจำแนกประเภทชาลส์ ดาร์วิน เป็นผู้หนึ่งที่มีปัญญาทางด้านนี้สูง

ท่านที่ ๕ ได้กล่าวว่า แนวการบริหารการจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ “วิถีพุทธอยู่ใน การดำเนินชีวิต วิธีการดำเนินชีวิตอยู่ในชีวิตประจำวันเพียงแต่คุณครูต้องรู้ว่าสิ่งที่ตัวเองทำอยู่เรียกว่าอะไรใช้วิถีหรือไม่การเอามานบูรณาการไม่ใช่บูรณาการแต่เนื้อหาแล้วให้เด็กรู้ว่าหลักธรรมพุทธศาสนามีอะไรหรือเป็นแนวปฏิบัติอย่างชัดเจน เช่น ไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ ส่วนใหญ่มีแต่เนื้อหา แต่ถ้าเกิดว่าบูรณาการแล้ว เรารู้หลักครูต้องเป็นกัลยาณมิตรให้กับเด็ก ครูต้องสอนเด็กให้เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งกันและกันครูต้องมีพฤติกรรมอย่างไร ยอมรับฟังมากน้อยแค่ไหน ถ้าเอาคำว่าพุทธศาสนาออกก็จะ เป็นสิ่งที่ครูควรจะทำ สอนให้เด็กเป็นกัลยาณมิตรกัน ครูต้องส่งเสริมทักษะ ๔ ด้าน คำว่าทักษะ หมายความว่าไม่มีครูเขาทำได้ พัฒนาด้านอารมณ์จิตใจ สอนให้รู้จักคุณค่า สอนให้รู้จักการจัดการ อารมณ์ตัวเอง การมีสติ การรู้ตัว การอดทน บอกได้ แต่ปัจจุบันเราไปถามครูปฐมวัยจะตอบว่าอ่าน นิทานให้ฟังแต่ของเราเน้นไปที่เนื้อหา พยายามบังคับยัดเยียดอย่าง เช่น ทักษะการสังเกตเป็นทักษะด้าน สติปัญญาครูมักจะใช้วงจรชีวิตของสัตว์เข้ามาและพาเด็กเข้าไปสังเกต แต่น้ำหนักจะไปตกอยู่ตอน สุดท้ายครูจะถามว่า มดอาศัยอยู่ที่ไหน มดกินอะไร สิ่งที่ยหายไปคือ อะไรคือทักษะทางวิทยาศาสตร์สิ่ง นั้นจะหายไปหมดเลย การตั้งสมมุติฐาน ให้เพิ่มทักษะการสังเกต ครูจะพาดูมดให้เด็กสังเกตให้มากที่สุด ครูต้องถามว่าหนูสังเกตเห็นอะไร เพราะตรงนี้เป็นเนื้อหาความรู้ที่เขาจะได้เรียนรู้ ซึ่งกันและกัน ถ้าไม่ใช่หมดเป็นอะไรก็ได้ สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือทำบวกลอยกันทั้งประเทศ ปัญหาคือทำบวกลอยไปเพื่ออะไร แต่เราจะสอนอะไรเขา พัฒนากล้ามเนื้อมือมัดเล็ก ครูส่วนใหญ่ไม่รู้ เมื่อนโยบายทำไว้เพื่อมีนโยบาย แต่ไม่ได้มีนโยบายมาส่งเสริมครูให้ปฏิบัติตามนโยบาย การที่เลือกครูเข้ามาก็เป็นใครก็ได้หลายที่มาก เลยคนที่มีความดีต่ำสุดให้เป็นครูอนุบาลพอครูอนุบาลออกปั๊บ พอแอดมินอยากเป็นก็ไม่ใช่เป็น ให้แม่บ้าน เป็นครูอนุบาลแทน ครูของเด็กเล็กต้องรู้เรื่องการพัฒนาบุคลิก รู้เรื่องการพัฒนาสมอง รู้เรื่องจิตใจ เด็กให้เขามาอยู่กับเราทำอะไรให้เขารู้จักตัวตน” พุทธบูรณาการ มีความสำคัญและจำเป็นเป็น หลักการดำเนินชีวิตเรา แต่ไม่ควรเน้นเรื่องพิธีกรรมหรือเนื้อหาอย่างที่ผ่านมาเป็นที่ประจักษ์ชัดคือ เน้นให้สวดมนต์ ถ้า ครูไม่เป็นกัลยาณมิตรกับเด็ก เด็กไม่เป็นกัลยาณมิตรของครู หมายความว่าไม่มี เมตตาต่อกัน ดังนั้นเราต้องสร้างหลักเมตตาธรรมต่อกัน เห็นด้วยที่จะเน้นเข้าไปเพียงแต่เราจะต้อง ศึกษาว่าหลักการอะไรที่เราจะนำมาใช้ในการบูรณาการ นำหลักการ กระบวนการสอน วิธีในการ

ดำเนินชีวิตในโรงเรียนในห้องเรียนระหว่างกัน ส่วนตรงเนื้อหาต้องใช้บทสรุป ถ้าเราใช้วิถีกลายมนตร จะทำให้เราเห็นมีความสุข สุขอย่างไร ถ้าบรู๊เนื้อหาจะติดตัวเขาไปตลอดเพียงแต่ว่าหลักการและการปฏิบัติจะต้องไปด้วยกันไปพร้อมกัน สม่่าเสมอ จะบอกเขาก็ได้ว่าเราใช้หลักการนี้

ท่านที่ ๖ ได้กล่าวว่า การสอนแนววิถีพุทธที่ผู้เรียนเป็นคนดีต้องมีกิจกรรมเสริม เป็นคนตรงเวลา ทำงานเป็นทีม เคารพคนอื่น เคารพตนเอง กตีกาห้องเรียน จริง ๆ ทุกศาสนาคือธรรมชาติ เหมือนกันหมด อย่างหลักสูตรแกนกลางทำเด็กให้เป็นพลเมือง เป็นพลโลกที่ดีจะต้องรักษาสีงแวดล้อม เข้าแถว เคารพธงชาติ สวดมนต์ นั่งสมาธิ แม่เมตตาให้กับที่ญี่ปุ่น เด็กเขาจะรู้เรื่องว่ามีเหตุการณ์เกิดขึ้น และให้แม่ส่วนบุญคนที่ลำบาก หรือน้ำท่วมก็ให้น้ำของมาช่วยเหลือ มีการบริจาคเลือดเด็กอายุเกิน ๑๘ ปี ที่ ถ้ามีภัยพิบัติก็ให้นั่งสมาธิ แม่เมตตา วิถีพุทธจริง ๆ คิดว่าคือธรรมชาติ การรักธรรมชาติ การรักคนอื่น รักตนเอง แต่ต้องมีการฝึกฝน ต้องเรียนรู้ ต้องอยู่กับปัจจุบันให้ได้ การที่มานั่งสมาธิต้องฝึก การที่เรียนมาแล้วต้องมีครู มีค่ายคุณธรรม เข้าค่ายที่โรงเรียนทุกศาสนาแยกส่วนกันทำกิจกรรมของแต่ละศาสนา แต่ในความเป็นจริงสามารถเข้ากันได้ทุกศาสนา เด็กต้องเรียนรู้ทุกวัน ใช้ความสม่ำเสมอ มีการเข้าค่ายคุณธรรมตั้งตั้งแต่ ๕ ให้เด็กมานอนโรงเรียนบางคนไม่อยากตื่นเช้านี้ก็ไม่ว่าถ้าเขามาสาย ครูที่รับผิดชอบกันมากก็เปลี่ยนเวรกันมาในการจัดกิจกรรมไม่ต้องมาทุกคน จัดกิจกรรมที่ห้องประชุมโดยมีพระมาสอนพุทธศาสนา ต้องสอนคู่กับครูทำให้มีความรับผิดชอบ แล้วแต่ว่าจะได้ครูที่สอบบรรจุเป็นอย่างไร แต่โดยธรรมชาติของเด็กเขาจะรักครูและเข้าใจที่ครูพูด ในเรื่องธรรมะ ในระดับอนุบาลให้เด็กได้ปลูกผักเป็นการให้เด็กใกล้ชิดธรรมชาติเพราะคิดว่าธรรมชาติคือธรรมชาติ ทำแปลงเกษตรให้กับเด็ก ธรรมชาติดินเป็นสิ่งมหัศจรรย์ปลูกอะไรได้ออย่างนั้น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ดินคือธรรมชาติ ธรรมชาติไม่เคยโกหก นำแต่งไปปลูกก็ได้แต่ง นำค่นำไปปลูกก็ได้ค่นำ เด็กจะได้เรียนรู้ธรรมชาติ มีกิจกรรมที่พัฒนาสมองหรือไม่ มีของเล่นที่พัฒนาสมองของเด็กหรือไม่ เพราะบางคนให้เล่นเฉย ๆ ไม่สอนให้ลูกเล่นที่ถูกต้อง

ท่านที่ ๗ ได้กล่าวว่า การจัดการเชิงพุทธบูรณาการเป็นการทำงานของเด็กและผู้ใหญ่ ถ้าไม่มีสติ สมาธิ การทำงานจะไม่สำเร็จหรือก่อนที่จะมีสมาธิก็ต้องมีสติ หรือมีสติแต่ไม่มีสมาธิมาบูรณาการอย่างใดคือ Learning by doing เด็กเรียนรู้จากการปฏิบัติและเด็กเขาจะเป็นภาพประทับใจภาพจำเขาไม่ได้จำคำพูดแต่จำเพราะเขาได้ลงมือทำอะไร อันนี้เป็นการเรียนรู้ ภาพประทับใจก็จะจำภาพประทับใจได้ ในบริบทของเด็กคิดว่าไม่อยากถ้าสอนให้ถูกทางโดยไม่ใช้ท่องจำ การท่องจำเด็กเล็ก ๆ ไม่สามารถจะท่องจำอะไรได้แต่เด็กเล็ก ๆ จะจำสิ่งเล็ก ๆ ที่ลงมือทำได้ ส่วนผู้ปกครองถ้าสมมุติว่าตัวเด็กเองเป็นเด็กที่นิ่ง ช่างคิดหรือมีคำถามเพราะคนนี้นิ่ง ผู้ปกครองอาจจะเห็นความเปลี่ยนแปลงของเด็กไม่ใช่ไม่มีเหตุผล เด็กพวกนี้จะมีเหตุและผล ผู้ปกครองอาจจะเข้าถึงโรงเรียนถึงวิธีการเรียนรู้ของโรงเรียนว่าเลี้ยงเด็กในลักษณะนี้ให้ลงมือทำกิจกรรม กระบวนการเกิดกับเด็กเล็ก ๆ ทำให้ผู้ปกครองรับรู้ ถ้าเด็กเป็นคนสงบไม่ไว้วาย เป็นเด็กที่สุภาพนุ่มนวล ไม่โมโห พอเห็นเด็กเป็นแบบนี้ผู้ปกครองจะไปโมโหกับเด็กไม่ได้ เรื่องนี้เราต้องให้ความรู้กับผู้ปกครองด้วยในเรื่องทำไมเราต้องนำเรื่องพุทธศาสนาหรือการศึกษาเชิงพุทธเข้ามา พุทธคือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานเช่นเดียวกับศีล สมาธิ ปัญญา เชื่อมต่อกันหมด แต่ถ้าเราไปนั่งสังเกตกิจกรรมในห้องดี ๆ จะเห็นว่าตรงกับพุทธศาสนาอย่างไร เด็กก็จะสงบนิ่งจดจ่อกับกิจกรรม ทำกิจกรรมก็จะมีคามมั่นใจในตนเอง มีการแก้ปัญหา ถ้าเด็กท่อง ๆ ก็ไม่

รู้จะแก้ปัญหาอย่างไร เด็กทำกิจกรรมด้วยตนเองเด็กสามารถแก้ปัญหาได้ก็จะภูมิใจถ้าให้เด็กเรียนในแนวทางนี้จะสะสมความมั่นใจในตนเอง กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกอ่อนน้อมถ่อมตน

ท่านที่ ๘ ได้กล่าวว่า ในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ค่อนข้างเห็นแก่ตัว เห็นแก่วัตถุและเป็นสังคมที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทำให้เด็กเห็นตัวอย่างและแบบอย่างที่ไม่ดี เรามุ่งแต่หาเด็กเก่ง ไม่มุ่งหาเด็กดี มุ่งแต่สมองไม่มุ่งต่อจิตใจ เด็กเหล่านี้จะเป็นปัญหาต่อไปในสังคมเด็กพวกนี้โตขึ้นก็จะเป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นเด็กผู้บังเกิดเกล้าพ่อแม่ทำทุกอย่างให้พวกเขา เขาไม่เคยช่วยตัวเองเลย ช่วงปฐมวัยคิดตั้งแต่ ๐ - ๘ ขวบ เด็กในวัยนี้ควรให้เจริญเติบโตตามวัยของเขา พ่อแม่และครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะ แต่ความเป็นจริง คือพ่อแม่เป็นผู้ที่บงการชีวิตของเด็ก โดยจัดทุกอย่างให้ลูกให้เป็นไปตามที่ตนเอง ต้องการอยากให้ลูกเก่งดนตรี อยากให้เก่งว่ายน้ำ วันเสาร์อาทิตย์แทนที่จะได้พัก พ่อแม่ก็พาไปว่ายน้ำ เต้นบัลเล่ย์ ไปเรียนดนตรี ไปเรียนคูมอง เด็กไม่ได้แสดงออกตามวัยของตัวเอง บางครั้งลักษณะเหมือนเป็นผู้ใหญ่ในวัยเด็ก เพราะวัยของเขาควรเป็นวัยที่ได้เล่น เป็นสิ่งที่อันตราย เด็กปฐมวัยคือการเรียนรู้การอยู่ในสังคม ให้รู้จักการรอคอย แต่เด็กกลับไม่รู้จักการรอคอย ถ้าไม่ได้ดังใจก็ดันทันที เด็กไทยคิดไม่เป็น เรื่องการตรงต่อเวลาใหม่ๆ ผู้ปกครองจะคิดว่าเข้ามาเมื่อไหร่ก็ได้ไม่ใช่มาไม่ทันเข้าแถวถ้ามาตอนเช้าจะได้อะไรหลายๆ อย่าง มาเข้าจะมีครูมาเล่นนิทานให้ฟังเด็กได้เรียนรู้การอยู่ด้วยกันกับเพื่อน มาสายก็ไม่รู้จักการเข้าแถว การตรงต่อเวลาเด็กต้องรู้จัก อยากให้ผู้ปกครองมาส่งตอนเช้าพ่อแม่บอกว่าลูกตื่นสายเพราะนอนดึก โรงเรียนก็ขอเปลี่ยนพฤติกรรมการนอนให้นอนเร็วแล้วตื่นเช้าขึ้นจะไม่อแง อยากขอความร่วมมือจากคุณพ่อคุณแม่ ผู้ปกครองเค้าไม่สนใจถือว่าชีวิตเค้าอยู่ได้

สรุปความคิดเห็นของกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธและผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๘ คน ด้านแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้

การจัดการเรียนการสอนในแบบวิถิพุทธเป็นวิธีการดำเนินชีวิตประจำวัน มีข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาปฐมวัยที่ต้องนำเข้ามาอย่างนุ่มนวลในหลักของปฐมวัยเด็กปฐมวัย ไม่ใช่ให้ท่องศีล ๕ อย่างเดียวเด็กสามารถท่องได้แต่ไม่สามารถเชื่อมโยงได้ สิ่งที่สำคัญ คือ ตัวครูต้องจัดกระบวนการตรงนี้ในห้องเรียน กลวิธีให้เด็กได้เรียนรู้โดยที่ไม่รู้สึกว่าบริบทพระพุทธศาสนาได้ซึมซับ พอโตขึ้นเขาจะเข้าใจ การนำหลักการศึกษาเชิงพุทธไปใช้ แต่นำไปใช้ให้เข้าใจและศึกษาต้องเข้าใจพัฒนาการของเด็กในวัยนั้นด้วย ซึ่งเป็นนามธรรมและให้เป็นรูปธรรม ถ้าเขาเติบโตใหญ่ก็จะเชื่อมโยงได้ด้วยตนเอง การสอนแนววิถิพุทธที่ผู้เรียนเป็นคนดีต้องมีกิจกรรมเสริม ฝึกเป็นคนตรงเวลา ทำงานเป็นทีม เคารพคนอื่น เคารพตนเอง กตีกาห้องเรียน มีการเข้าค่ายคุณธรรม พุทธบูรณาการมีความสำคัญและจำเป็นเป็นหลักการดำเนินชีวิตเรา แต่ไม่ควรเน้นเรื่องพิธีกรรมหรือนื้อหาอย่างที่ผ่านมา เป็นที่ประจักษ์ชัดคือ เน้นให้สวดมนต์ ถ้าครูไม่เป็นกัลยาณมิตรกับเด็ก เด็กไม่เป็นกัลยาณมิตรกับครู หมายความว่าไม่มีเมตตาต่อกัน ดังนั้นเราต้องสร้างหลักเมตตาธรรมต่อกัน สอนให้เด็กเป็นกัลยาณมิตรกัน จัดการเรียนการสอนแนววิถิพุทธตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ฝึกให้เด็กนักเรียนพึ่งตัวเองมากที่สุด ให้อยู่กับธรรมชาติ รู้จักเคารพพ่อแม่ ต้องปฏิบัติเป็นรูปแบบและใช้ในโรงเรียนต้องทำทุกอย่างให้เป็น การเรียนรู้เชิงสติ การนำเอา สติปัญญา ๔ ไปสู่วิถีชีวิตทั่วไป การปูพื้นฐานชีวิตที่ดี คือ การเสริมสร้างการพัฒนาการจัดการปฐมวัยด้วยพุทธบูรณาการ และอีกทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน

สอดคล้องกระบวนการเรียนการสอนแบบพหุปัญญา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กกลุ่มมนุษย์ที่สมบูรณ์มีพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ในรูปแบบวิถีชีวิตประจำวันของเด็กได้

๔.๓.๓ กลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและผู้สนับสนุนการศึกษา จำนวน ๘ คน ได้ให้ข้อคิดเห็นโดยสรุปดังนี้

ท่านที่ ๑ ได้กล่าวถึง แนวทางการพัฒนาการจัดการเชิงบูรณาการเพื่อให้เด็กได้ซึมซับและเรียนรู้ถึงพิธีกรรมและความสำคัญในวันดังกล่าว รวมทั้งเวลาดูข่าวหรือละครร่วมกับเด็กควรมีการสอนโดยสอดแทรกคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เด็กจดจำและไม่กล้าประพฤติผิดตามข่าวหรือละครที่แสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีออกมา ที่สำคัญที่สุดคือ การศึกษาที่เข้าถึงทุกคนในครอบครัวควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก เพราะเด็กเป็นผ้าขาวที่สามารถซึมซับพฤติกรรมของคนที่อยู่ใกล้ชิดมากที่สุด ในครอบครัวทุกคนในครอบครัวควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก รวมถึงมีความรัก ความเมตตา และความอบอุ่นในครอบครัว ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นเกราะป้องกันตัวเด็กจากสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ รวมถึงทุกคนควรเป็นที่ปรึกษาที่เด็กสามารถไว้วางใจเล่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเองได้ เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับเด็กในอนาคต

ท่านที่ ๒ ได้กล่าวถึง แนวทางการพัฒนาเด็กและการจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการว่า เด็กตั้งแต่เด็กควรฝึกเรื่องของสมาธิเพราะสมาธิเป็นพื้นฐานทุกอย่าง เรื่องสมาธิมีศาสนาเดียวคือ ศาสนาพุทธ ในหลักสูตรควรจะมีย่าบอกว่าเด็กก่อนวัยเรียน เขาชนอยู่นิ่งไม่ได้จะทำไมให้เขาสงบนิ่งได้ การจะมีชั่วโมงให้เด็กรู้จักสงบนิ่ง เหมือนที่เราเคยเห็น ครูจะต้องบอกให้เด็กอยู่นิ่งเวลานั่งประชุม เหมือนให้เด็กสงบนิ่งก่อนเข้าเรียนทำทุกชั่วโมงเด็กจะได้มีสมาธิเขาจะได้ตั้งใจ ส่วนเรื่องคุณธรรมจะปลูกฝังเรื่องสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร ตัวอย่างที่ดีเริ่มจากครูก่อน ครูจะดีผู้บริหารต้องดูแลเอาใจใส่ ถ้าเราคัดบุคลากรได้หมดเป็นผู้ที่อยู่ในกรอบอยู่ในศีลธรรม แค่นี้ ๕ และปฏิบัติให้ได้มีมานั่งพูดคุยกันถามเรื่องคุณครูมีความสนใจ มีการปรับปรุง สอดแทรกหรือส่งเสริมอะไร หาเวลามาคุยกัน เราไม่มีหนังสือแบบเรียนศีลธรรม ทุกคนพ่อแม่สอนได้ สังคมสอนได้ ยกตัวอย่างเวลาไปญี่ปุ่นทำไมประเทศสะอาด เรียบร้อย เด็กญี่ปุ่นนั่งรถไฟไปเรียนเองได้ ประเทศไทยทำอะไรไม่ได้ เช่นการแยกขยะ ที่โรงเรียนของญี่ปุ่นสามารถทำได้ ออกนอกโรงเรียนไปบนท้องถนนก็มีถังสามใบ กลับบ้านก็มีการแยกเช่นกัน ประเทศไทยมีการสอนทุกโรงเรียนสอนหมดแต่ออกมาข้างนอกเราเห็นถังขยะสามใบตรงไหนบ้างกลับมาบ้านก็เห็นถังขยะใบเดียว จริง ๆ โรงเรียนสอนหมดทุกโรงเรียน เราไม่เห็นความสำคัญในเรื่องการแยกขยะเราจะนับหนึ่งเมื่อไหร่เราจะนับหนึ่งตอนไหน ทุกบ้านต้องมีขยะ ๓ ใบ ระบบภาครัฐยังจัดการตัวเองไม่ได้เลย ลดขยะแยกขยะยังไม่สามารถทำได้เลย เราไม่รู้จะเริ่มตรงไหน ไม่มีทางสำเร็จลงมาทุกวิธีแล้ว บังคับว่าคุณทิ้งขยะแบบนี้เราจะไม่เก็บขยะ หลายอย่างเราไม่สอดคล้องกัน เด็กสอนหมดทุกคนว่าต้องปฏิบัติตัวอย่างไร ต้องไม่โกง ต้องไม่ขโมย เช่นผู้ปกครองรับเด็กเสร็จขับรถย้อนศรแล้ว บนท้องถนนทุกวันนี้ช่วงเช้า ช่วงเย็นบางที ไม่ย้อนหน้าโรงเรียนมาย้อนที่บ้าน ปลูกฝังให้เด็กสอนพ่อแม่เริ่มจากเด็กให้เด็กเป็นคนบังคับพ่อแม่ ให้นำตัวอย่างที่เด็กคิดว่าไม่ดีมาให้ดู ว่าเคยเห็นแบบนี้หรือไม่ ถ้ามีแบบนี้จะดีหรือไม่ให้เด็กมาช่วยพูดจะมีความละเอียดเกิดขึ้นกับผู้ปกครอง

ท่านที่ ๓ ได้กล่าวถึง แนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัยควรคำนึงถึงหลักการทำตามดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา การพัฒนาเด็กตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ฉะนั้นสัตว์โลกทั้งหลายเมื่อวัยที่เกิดย่อมยังไม่รู้สึกอะไรเลยเหมือนมาผจญกรรม บางคนผจญกรรมที่ดีมีพ่อแม่อุปถัมภ์คำช้อย่างดีดูแลอย่างดี พฤติกรรมเหล่านี้จะอย่างไรให้หมดกฎแห่งกรรมเมื่อชาติปางก่อนที่เราทำไม่ดี โดยสร้างบารมีในชาตินี้ ทำจิตอาสาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้อยู่ในศีล ๕ เด็กปฐมวัยมีอะไรก็แล้วแต่อย่าโกหกพ่อแม่ บุพการี ช่วงระยะที่เป็นเด็กปฐมวัยส่วนหนึ่งเขาเป็นผู้ที่มารับรู้ธรรมชาติบนโลกใบนี้ มารับรู้สิ่งต่าง ๆ อีกมากมาย

ท่านที่ ๔ ได้กล่าวถึง แนวการพัฒนา โดยการฝึกเด็กทุกวันพระให้นักเรียนใส่ชุดขาวย้ำว่า เป็นการวางพื้นฐานให้เด็ก ได้มีสมาธิ ได้สวดมนต์ เพราะ เด็กรุ่นใหม่ไม่มีสัมมาคารวะ การเรียนเปลี่ยนไป และทาง Social ก็มีหลากหลาย โรงเรียนจึงได้บูรณาการการจัดการเรียนการสอนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่มีการวางรากฐาน ๓ วิถีไว้ชัดเจน คือ วิถีไทย วิถีธรรมชาติ และวิถีพุทธ

– **วิถีไทย** เพราะกระแสค่านิยมตะวันตกกำลังมาแรง จนหลายครอบครัวไม่อาจต้านทานกระแสได้ ทางโรงเรียนจึงมีการปลูกฝังให้เด็ก ๆ ฝึกกระแสโลก มีภูมิคุ้มกันในตัวเอง ไม่ลืมความเป็นไทย ทั้งด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม มารยาท ซึ่งนอกจากเด็ก ๆ จะต้องแต่งชุดไทยทุกวันพฤหัสบดีแล้ว ในวันสำคัญต่าง ๆ ทางโรงเรียนยังมีการจัดกิจกรรมให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้และซึมซับที่มาที่ไปในรากเหง้าของตัวเอง

– **วิถีธรรมชาติ** ปลูกฝังให้เด็กเป็นผู้อนุรักษ์ไม่ทำลาย และเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืน สำหรับเด็กเล็กก็ดูแลดูต้นไม้ศึกษาธรรมชาติในโรงเรียนกันก่อน ส่วนเด็กโตหน่อยทางโรงเรียนก็จัดค่ายธรรมชาติให้ออกไปทัศนศึกษากันทุกปี นอกจากนี้ยังมีชมรมสนิยมธรรมชาติมี ๔ ครั้งต่อปี เพื่อให้เด็ก ๆ จูงมือคุณพ่อคุณแม่ไปศึกษาธรรมชาติกันทั้งครอบครัว

– **วิถีพุทธ** สอดแทรกการปฏิบัติในกิจวัตรประจำวันของเด็ก ๆ เช่น การสวดมนต์ตอนเช้า และการทำสมาธิระหว่างวันหรือวิปัสสนาสมาธิ^๙ ที่เมื่อเสียงสัญญาณดังขึ้น ทั้งเด็กเล็ก เด็กโต ครูผู้ปกครอง ทุกคนในโรงเรียนต้องหยุดกิจกรรมที่ตัวเองทำอยู่เพื่อสวดมนต์และทำสมาธิพร้อม ๆ กัน วันละ ๓ ครั้ง ครั้งละ ๕ นาที เพื่อเรียกสติและสมาธิกลับมา นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังมีการ ใส่บาตรฟังธรรม ช่วงเช้าก่อนเข้าเรียนให้เด็ก ๆ และผู้ปกครองได้ร่วมปฏิบัติกันทุกวันพระ และกิจกรรมปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ปกครอง เด็ก และคุณครู ในทุก ๆ ปีและโรงเรียนยังได้อัญเชิญแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแนวปฏิบัติดังที่ปรากฏให้ข้างล่างนี้

“...พัฒนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นไปนั้นย่อมต้องพัฒนาบุคคลก่อน เพราะถ้าบุคคลอันเป็นองค์ประกอบของส่วนรวมไม่ได้รับการพัฒนาแล้วส่วนรวมจะเจริญและมั่นคงได้ยากยิ่ง การที่บุคคลจะพัฒนาด้วยปัจจัยประการเดียวคือการศึกษานั้นแบ่งเป็นสองส่วนคือ การศึกษาด้านวิชาการส่วนหนึ่ง กับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นผู้มีจิตใจใฝ่ดีใฝ่เจริญมีปกติละอายชั่วกลัวบาปส่วนหนึ่ง

^๙ วิปัสสนาสมาธิ เหมาะกับบุคคลเช่นไร ?

การพัฒนาบุคคลจะต้องพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งสองส่วนเพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ไว้ใช้ประกอบการ และมีความดีไว้เกื้อหนุนการประพฤติปฏิบัติทุกอย่างให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควรและอำนวยผลเป็นประโยชน์ที่พึงประสงค์...” พระบรมราโชวาท^{๑๐} การเรียนสมัยนี้จะให้เป็นหน้าที่ครูอย่างเดียวไม่ได้ พ่อแม่ต้องช่วยด้วย เอาใจใส่ น้องโซคติคุณแม่เอาใจใส่ วิธีการดำเนินชีวิต เรามีความจำเป็นในการจัดการเรียนการสอนวิธีพุทธ เช่น ทุกวันนี้เนื่องจากเราเป็นชาวพุทธ เราต้องเข้าใจกฎของธรรมชาติ อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด ต้องทำใจและมีสติ สิ่งไหนดี ๆ ก็ถ่ายทอดให้กับลูก พ่อแม่ทุกวันนี้ยังทำงานอยู่ เขาไม่มีเวลาบางคนเข้าใจว่าบางอย่างอย่าไปฝัน ถ้าไม่สำเร็จก็หยุดต้องตั้งสติว่าควรไปต่อหรือควรจะหยุดอย่าละโมภ ทุกวันนี้เหมือนการขับรถบางที่เขาขาดหน้าเรา เราไม่โห เราโกรธมาก ต้องใช้ธรรมะให้เรา มีสติ ต้องยอมให้อภัยเขา เขาอาจมีเรื่องด่วนหรือสำคัญ เช่นการนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันที่ใช้ในการเรียนข้างต้น

ท่านที่ ๕ ได้กล่าวถึง แนวทางการจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการจำเป็นมากเมืองเราเป็นเมืองเกี่ยวกับเรื่องมารยาทเป็นวิถีวัฒนธรรมไทย ถ้าเด็กไม่เข้าหาธรรมะเลยเด็กจะก้าวร้าว ไม่เคารพพ่อแม่ ทางศูนย์เด็กเล็กไม่มีการสอนศาสนา สอนมารยาท เด็กเอาแต่ใจ ของน้องถ้าไม่ได้อะไรน้องจะเฉย เขาจะรู้ว่าอันนี้ไม่ได้นะ ไม่มีการร้องไห้ให้พ่อแม่ตามใจไม่มีการร้องไห้อะไร บางทีก็อยู่ที่ผู้ปกครองด้วยจะใส่ใจเกี่ยวกับศาสนาหรือไม่ พาลูกไปใส่บาตรในวันหยุด ไปถวายสังฆทาน ไล่ชีวิตโค กระบือ เด็กจะรู้ อย่างไปวัดมีเทวดา มีเปรต ก็จะอธิบายให้เขาฟังว่าเทวดาคือความดี เปรตคือคนทำชั่ว ทำให้ไม่ดี พุทธบูรณาการมีความสำคัญมากเช่นทำให้เป็นเด็กที่นอบน้อมไม่ก้าวร้าว รู้จักพี่น้อง แบ่งปันของเล่นให้น้องอยากให้มีกิจกรรมที่ครู นักเรียน ผู้ปกครองไปทำร่วมกันนอกสถานที่ ผู้ปกครองไปค้างคืนหนึ่งถ้าเด็กไปกับคุณครูก็ตกลง เช่น สยามโอเชิลเวิลด์ ถ้าไปทำกิจกรรมที่วัดเข้าไปเลี้ยงเพลพระอาทิตย์ละครึ่งก็ทำให้มีเวลาอยู่กับครอบครัว แต่ต้องดูผู้ปกครองท่านอื่นด้วย เพราะการหยุดการลาจะยากหน่อย

ท่านที่ ๖ ได้กล่าวถึง แนวทางการจัดศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ จำเป็นมากควรที่จะใส่ใจ ตรงนี้ด้วย โรงเรียนหลาย ๆ ที่ฝึกในเรื่องวิชาการอย่างเดียวไม่ฝึกเรื่องศีลธรรม จริยธรรม สอนให้น้องได้สวดมนต์ เข้าวัด ใส่บาตร ปลูกฝังให้เขา ยกตัวอย่างให้เขารู้ว่าสิ่งไหนไม่ดี สิ่งไหนดี ต้องสอนเขามีปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว ให้มาก

ท่านที่ ๗ ได้กล่าวถึง การพัฒนาเด็กปฐมวัยครอบครัวต้องแข็งแรงก่อน เด็กสมัยนี้ได้เปรียบ เมื่อก่อนพ่อแม่เรามีลูก ๗ - ๘ คน ดูแลไม่ทั่วถึงแต่เด็กสมัยนั้นเป็นผู้เป็นคนกันหมด แต่สมัยนี้มี ๑ - ๒ คน ยังไม่สามารถเลี้ยงได้ถูกต้อง คุณธรรมอะไรจะแก่คนไม่เห็นแก่ตัวบทบาทจริง ๆ คือพระที่จะเป็นเสาหลัก ต้องทำอะไรเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้คนรู้ผิดรู้ชอบสิ่งสำคัญคือพ่อแม่ ทำให้เขาเห็น ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพสูงสุด คือแนวทางการจัดศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการมีความสำคัญประกอบด้วย

^{๑๐} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙, “พระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”, วารสารรายเดือนของบริษัท การบินไทย จำกัด(มหาชน) (มกราคม ๒๕๔๒), หน้า ๑๗.

๑. หลักสูตร ควรจะมั่นคง แน่วแน่ ยั่งยืน จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่ขึ้นกับการเมือง ผู้บริหารกระทรวงศึกษาธิการต้องเป็นนักการศึกษาโดยเฉพาะ การพัฒนาควรยึดถือพื้นฐานเดิมโดยเพิ่มศักยภาพความรู้ใหม่แบบสานต่อให้เกิดการเจริญเติบโตเช่นเดียวกับการปลูกต้นไม้ และเพิ่มสารอาหารให้ถูกต้องกับความต้องการแต่ละช่วงเวลา

๒. ผู้บริหาร ครูในระดับปฐมวัย ควรเข้าใจหลักการพัฒนาการตามวัย และเข้าใจการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก

๓. ผู้ปกครองพ่อแม่ ต้องมีความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูเป็นครูคนแรกของเด็ก เข้าใจพัฒนาการเด็ก ในการให้ความรู้ ความอบอุ่นข้างตัวเด็ก รวมทั้งวินัย และคุณธรรมพื้นฐานที่ถูกต้องในเด็กปฐมวัย การเสพสื่อ สื่อทำร้ายกันในแต่ละวัน ไม่เสพข่าวดี ไม่มีการเชิดชูสิ่งดี ๆ มีแต่การขายข่าวที่ไม่ดี ข่าวดี ๆ ไม่ออกข่าว

ท่านที่ ๘ ได้กล่าวถึง แนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัยโรงเรียน และครอบครัวที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การนำหลักทางศีลธรรมมาปลูกฝังจริยธรรมเป็นพื้นฐานเด็กปฐมวัยในการพัฒนาตนเองในด้านการประพฤติปฏิบัติตามครรลองคลองธรรมความประพฤติของผู้ใหญ่ย่อมเป็นแบบอย่างที่ต้องดั่งงาม ถือว่าเป็นครูโดยไม่รู้ตัวประเทศไทยเรามีหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาแต่ครั้งอดีตกาลพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ธรรมของพระพุทธเจ้าให้คุณแก่ปฏิบัติได้ปฏิบัติชอบมากน้อยเพียงใดสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ที่ประกอบด้วยสัมมาทิฐินำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุข ในการพัฒนาแผนการศึกษาบูรณาการเชิงพุทธให้สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติ ในการพัฒนาแผนการศึกษาต้องมีศาสนาเป็นเครื่องจรรโลงศีลธรรม ทั้งนี้ระบบการศึกษาไม่ควรเปลี่ยนแปลง ซึ่งนโยบายต้องสอดคล้องกับวิวัฒนาการทางโลก และเป็นหลักการที่มีความมั่นคงรัฐควรมีการพัฒนาพุทธศาสนาสู่องค์กรและสถาบันต่อไป

สรุปความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครอง นักเรียนและผู้ที่สนับสนุนการศึกษาทั้ง ๘ คน ด้านแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้

การบูรณาการพัฒนาความเป็นอยู่ทางครอบครัว สร้างพื้นฐานชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี อบอุ่น มั่นคงด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามุ่งถึงหลักทำความดี มีเมตตากรุณา เจริญภavana ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา พัฒนาความรู้ความเข้าใจการจัดการศึกษาปฐมวัยให้เข้มแข็ง ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการบริหารการจัดการ ด้านผู้ดูแลเด็กและผู้เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยด้วยจิตสดใส ใจเบิกบาน ส่งเสริมครอบครัวให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ทางทางประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอทุกวัน หรือวันสำคัญต่าง ๆ เชื่อมั่นในความสอนของพระพุทธเจ้า ที่แนะนำให้ ทำดีละความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์

๔.๓.๔ ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสารด้านแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษา เด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ สรุปได้ดังนี้

แนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการในแต่ละกลุ่ม ให้ความสำคัญในการเล็งดูให้ความรู้ความเข้าใจด้านการพัฒนาเด็กทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ตามช่วงวัย เต็มตามศักยภาพอย่างมีความสุข ด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนี้

๑. จัดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐ
๒. มีผู้บริหารที่มีความรู้ด้านการศึกษาปฐมวัยกำกับหลักการจัดกิจกรรม
๓. ส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรม การปฏิบัติจัดระเบียบพัฒนาบริการสร้างสรรค์
๔. จัดกิจกรรมสอดแทรกพุทธบูรณาการสู่การเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ชั้น

การบูรณาการทฤษฎีปัญญาของการ์ตเนอร์^{๑๑} ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมีหลายด้าน ที่แต่ละด้านก็มีความอิสระในการพัฒนาตัวของมันเองให้เจริญงอกงาม ในขณะเดียวกันก็มีการบูรณาการเข้าด้วยกัน เติมเต็มซึ่งกันและกัน แสดงออกเป็นเอกลักษณ์ทางปัญญาของมนุษย์แต่ละคน คนหนึ่งอาจเก่งเพียงด้านเดียว หรือเก่งหลายด้าน หรืออาจไม่เก่งเลยสักด้าน แต่ที่ชัดเจน คือ แต่ละคนก็มีปัญญาด้านใดด้านหนึ่งโดดเด่นกว่าเสมอ ไม่มีใครที่มีปัญญาทุกด้านเท่ากันหมด หรือไม่มีเลยสักด้านเดียว นับเป็นทฤษฎีที่ช่วยจุดประกายความหวัง เปิดกระบวนทัศน์ใหม่ในการศึกษาด้านสติปัญญาของมนุษย์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งในกลุ่มเด็กปกติ เด็กที่มีความบกพร่อง และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ การปลูกฝังพุทธธรรมเป็นการวางรากฐานในเด็กที่เป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการศึกษาระบบองค์รวม ในการพัฒนามนุษย์ให้เกิดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงมุมมองหลายมิติที่รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คิด สุนทรียภาพ มิติต่างๆ แล้วแต่กำหนดความหมาย การจัดการศึกษาในระบบองค์รวมจึงคิดท้ออย่างหลากหลายมุมมองของชีวิต ซึ่งองค์ประกอบต่างๆ ย่อมเชื่อมโยงกันและกัน การจัดการศึกษาจึงต้องมีลักษณะบูรณาการสอดคล้องและเกื้อหนุนต่อการพัฒนาชีวิต โรงเรียนวิถีพุทธมีแนวทางดำเนินการ ๒๙ ประการ ทำให้โรงเรียนมีแนวทางเป็นรูปธรรมมากขึ้น^{๑๒}

^{๑๑} ทวีศักดิ์ สิริรัตน์, ทฤษฎีปัญญา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.babybestbuy.in.th/shop/theory_of_multiple_intelligences [๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^{๑๒} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย, “แนวทางดำเนินการ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ” [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.vitheeuddha.com/main.php?url=about&id=34> , [๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๓]

ตารางที่ ๒ อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

ด้านกายภาพ	ด้านกิจกรรมประจำวันพระ	ด้านการเรียนการสอน	ด้านพฤติกรรม นักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน	ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ
๑) มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ	๑) ใส่เสื้อขาวทุกคน	๑) บริหารจิตเจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า-บ้าย ทั้งครู และ นักเรียน	๑) รักษาศีล ๕	๑) ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน
๒) มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน	๒) ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์	๒) บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๒) ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม	๒) ไม่ดุด่า นักเรียน
๓) มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน	๓) รับประทานอาหารมังสวิรัติกินในมือกลางวัน	๓) ครู พานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสาสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง	๓) ก่อนรับประทานอาหาร จะมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ	๓) บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุมทุกครั้ง
๔) มีพุทธศาสนาสุภาชิต วาเชธรรมพระราชดำรัสติดตามี่ต่าง ๆ	๔) สวดมนต์แปล	๔) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้	๔) ประหยัดออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ	๔) ชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวัน
๕) มีความสะอาดสงบ ร่มรื่น		๕) ครู ผู้บริหารและนักเรียนทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง	๕) มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่สิ่งยาก	๕) โอบอ้อมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี
๖) มีห้องพระพุทธศาสนาหรือลานธรรม				๖) ครู ผู้บริหารและนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี
๗) ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ในโรงเรียน ๑๐๐%				๗) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน สอดได้ธรรมะศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย
				๘) มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

ดังนั้นการจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นโรงเรียนแห่งปัญญา ที่พัฒนาอย่างบูรณาการในระบบแห่งไตรสิกขา ภาวนา ๔ สู่ความเป็นพุทธผู้เข้าถึงธรรม ซึ่งทำให้เป็นอิสระโดยมีชีวิตที่ดีเจริญงอกงามมีความสุขแท้จริง อยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เกื้อกูล สามารถนำโลกไปในวิถีที่ถูกต้องเป็นวิถีธรรม โดยมีหลักการของแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการดังนี้

๑. พัฒนาเด็กโดยองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจและปัญญา ผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวันและกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้

๒. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัว ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่นและมีความสุขโดยครูมีความเป็นกัลยาณมิตรและเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตประจำวัน

๓. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ๓ ประการคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ภาวนา ๔ อย่างบูรณาการเชิงพุทธตั้งแต่เด็กปฐมวัย

๔. จัดประสบการณ์ให้เด็กได้เรียนรู้และทำความเข้าใจกับความจริงของธรรมชาติและชีวิตที่แท้จริงโดยรู้ถึงกฎเกณฑ์แห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายจากการลงมือปฏิบัติและสร้างความรู้ด้วยตนเอง

๕. จัดกิจกรรมให้เด็กได้นำความรู้จากการสืบค้นหาความจริงมาใช้ปฏิบัติต่อชีวิตตนเอง และสิ่งทั้งหลายรอบตัวเป็นรายบุคคลกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่อย่างมีเป้าหมายตามวัตถุประสงค์

๖. จัดระบบการดำเนินงานเชิงพุทธบริการ มอบหมายงานการพัฒนาอย่างบูรณาการตามหลักไตรสิกขา สู่ความเป็นพุทธ ให้มีชีวิตดี เจริญองกามอย่างมีความสุข

๗. ประสานแนวการปฏิบัติร่วมกันระหว่างองค์กรในแนวทางการดำเนินการ ๒๙ ประการสู่ความเป็นเลิศแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้แนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๔.๔.๑ ด้านการพัฒนาประสบการณ์ ความสามารถในการรับรู้จากการเรียนรู้ให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี เด็กจะสร้างความเข้าใจของตนเองและมีส่วนในการเรียนรู้กับผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา เด็กปฐมวัยจะเริ่มรับรู้ในความสามารถควบคุมและแสดงตัวตนเป็นเจ้าของชีวิต ความสามารถในการริเริ่มและเป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้ของตนเองได้ และสิทธิของเด็กปฐมวัยที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง ซึ่งรวมไปถึงการเรียนรู้ของเขาด้วยในโอกาสเข้าสู่ระบบโรงเรียน การเรียนรู้ของเด็กในช่วงวัยแรกมีอิทธิพลต่อโอกาสต่าง ๆ ในชีวิตของเขาที่จะสะท้อนความเป็นอยู่ที่ดีและความรู้สึกลึกถึงการเชื่อมโยง การมองโลกในแง่ดีและการมีส่วนร่วม จะช่วยให้เด็กพัฒนาทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ ต่อบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต

การจัดการศึกษาปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ เนื่องจากเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วทั้งทางร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา เด็กปฐมวัยจะเรียนรู้จากการกระทำและการเล่น (Learning Through Doing and Playing) เด็ก ๆ ชอบเลียนแบบ ในลักษณะบทบาทสมมติ มักจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดซ้ำ ๆ ชอบค้นหาปฏิบัติทดลองเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เขาสามารถแยกแยะ และหาวิธีการเพื่อให้ได้ข้อสรุป การกระทำดังกล่าวผู้ปกครอง ครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถส่งเสริมหลักธรรมบูรณาการที่เหมาะสมควบคู่ไปกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน หรือกิจกรรมในโครงการต่าง ๆ เด็กปฐมวัยเป็นช่วงสำคัญของพัฒนาการเจริญทางสมองที่สำคัญจึงให้

ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ได้ดังนี้

- ๑) เด็กมีความรู้สึกรับรู้อย่างแรงกล้าในอัตลักษณ์
- ๒) เด็กเชื่อมโยงเข้ากับโลกของพวกเขาและมีส่วนร่วมในโลกของพวกเขา
- ๓) เด็กมีความรู้สึกรับรู้อย่างแรงกล้าในความเป็นอยู่ที่ดี
- ๔) เด็กเป็นผู้เรียนที่มีความมั่นใจและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้
- ๕) เด็กเป็นผู้สื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้นการจัดประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ในช่วงวัยนี้จะมุ่งเน้นการตอบสนองธรรมชาติและความต้องการตามวัยของเด็ก อย่างสมดุลเพราะเด็กจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อเด็กได้รับประสบการณ์ตรง ได้ฝึกการคิด แสดงออกอย่างอิสระและ สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์นั้น เป็นการจัดประสบการณ์ เพื่อช่วยให้เด็กพร้อมที่จะเรียนรู้จะต้องทำให้เด็กเกิดความพร้อมทางภาวะแล้ว ประสบการณ์การเรียนรู้ ที่จัดให้เด็กจึงมีส่วนทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้เด็กปฐมวัยพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และพร้อมเรียนรู้ในสิ่งที่ยากขึ้น เด็กปฐมวัยควรได้รับการฝึกฝนทักษะที่เขาได้เรียนรู้แล้วอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เราจึงจำเป็นที่จะมุ่งเน้นพัฒนาทักษะให้แก่เด็กมากกว่าการมอบความรู้ประกอบกับการเรียนในสังคมปัจจุบันที่มีการพัฒนาและก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว เป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนปฏิบัติ เห็นได้จากลักษณะปรากฏเป็นรูปธรรมได้

ครูและผู้ปกครองควรจัดประสบการณ์ที่แตกต่างออกไปจากทักษะเดิม สอดแทรกวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการปลูกฝังเป็นองค์ความรู้ที่เป็นธรรมชาติ โดยสังเกตจากพฤติกรรมเพิ่มความยากขึ้นไปทีละเล็กละน้อยจากสิ่งที่เด็กปฐมวัยสามารถเรียนรู้ได้ ดังนั้นการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้จึงมีลักษณะผสมผสานเชิงพุทธบูรณาการที่มีความท้าทายตามช่วงวัยของเด็ก

๔.๔.๒ ด้านความตระหนักในความรับผิดชอบ ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ผู้เรียนเป็นผู้ที่คิดเป็น เพราะได้รับการฝึกทักษะการคิดในระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในด้านทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการแก้ปัญหา ผู้เรียนสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่งผลให้การตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีเหตุผลถูกต้องเหมาะสม เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็สามารถแก้ปัญหาด้วยตัวเอง กล้าบาป ไม่กระทำการพลาดพลั้งโดยขาดความยับยั้งหรือคิดไม่เป็น ผู้ที่รู้เท่าทันเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้าใจใช้ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ในการสืบค้นข้อมูลสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ รู้จักเลือกรับข้อมูลข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณ สามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการเรียน การทำกิจกรรม และการดำรงชีวิตในสังคมตั้งแต่ชีวิตปฐมวัย

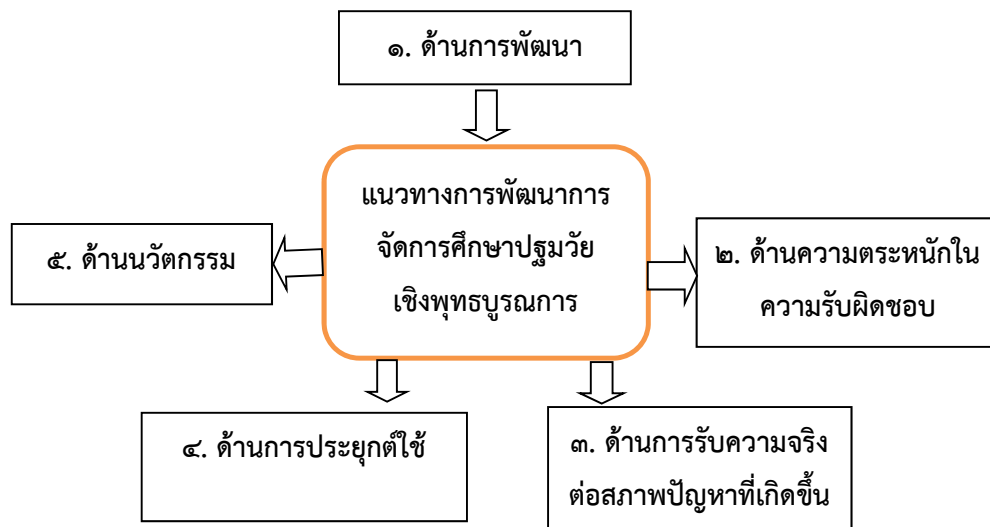
๔.๔.๓ ด้านการรับความจริงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาการเรียนรู้ ตามนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัย รู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีม รู้จักแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล ผลัดกันเป็นผู้นำ แสดงออกถึงน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีวินัยและรับผิดชอบ เป็นส่วนหนึ่งของการมีวิถีแห่งการดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตย ได้รับการฝึกให้มีความเข้าใจและมีทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย

ทางวัฒนธรรม มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งในสังคมโลกยุคปัจจุบันทุกคนจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔.๔.๔ ด้านการประยุกต์ใช้ เพื่อปรับแนวคิด วิธีการ กระบวนการในการส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนานโยบาย ทั้งการบูรณาการส่งเสริมประยุกต์หลักธรรมมาพัฒนาเด็กปฐมวัย ให้มีความสามารถในการสื่อสารทั้งในด้านการพูด การฟัง การอ่าน การเขียน การแสดง พฤติกรรม ท่าทาง เป็นผู้ที่สามารถสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ บรรลุตามเป้าหมายได้อย่างถูกต้องเหมาะสมทั้งในด้านสังคม ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคมระหว่างชาติทั่วโลกได้ การเล่นมีบทบาทความสำคัญอย่างมากต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเตรียมประสบการณ์เพื่อการอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ความสนุกสนานเพลิดเพลิน นอกจากนี้การสร้างและแสดงออกทางจินตนาการ อันเป็นหัวใจสำคัญของกิจกรรมทางความคิดของเด็กที่มีอย่างมากมายให้เด็กได้เลือกเล่นอย่างไม่รู้จักจบสิ้น ซึ่งกล่าวได้ว่าการประยุกต์การเล่นเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาการเล่นเปรียบเสมือนการทำงานของเด็ก การเล่นจะช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะของตนเอง เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากผ่านการเล่น ซึ่งความรู้ทั้งหลายจะสั่งสมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในวันข้างหน้า ครูและผู้ปกครองต้องช่วยเหลือเพื่อพัฒนาเด็กโดยให้เด็กได้ทำกิจกรรม เพื่อเพิ่มทักษะคอยจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่นเพื่อพัฒนาเด็กทุก ๆ ด้านอย่างสมดุล

๔.๔.๕ ด้านนวัตกรรม (แนวคิด วิธีการ กระบวนการในการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ) เป็นเทคนิคเพิ่มทักษะพื้นฐานสำคัญทางการจัดการศึกษาปฐมวัย ทั้งการบูรณาการเชิงพุทธจะช่วยพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เกิดการเรียนรู้พื้นฐานสะสมประสบการณ์ ทั้งเป็นทุนส่งผลต่อแนวคิดที่จะประกอบกิจกรรมจากแบบอย่างองค์ความคิดต่อไปเมื่อถึงวัยพร้อมที่จะทำงาน จากทักษะในการเรียนรู้ทักษะในการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมย่อมทำให้เกิดแนวคิดหรือวิธีการใหม่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอนำไปสู่ความเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาอาชีพของตนในอนาคต นับว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคมทั้งในระดับครอบครัว ระดับชาติและโลกยิ่งขึ้น เช่นร่วมกันหาแนวทางอนุรักษ์สภาพแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมด้วยวิธีการพัฒนาอย่างยั่งยืน การสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจของชุมชน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะของเด็กปฐมวัย จึงมีความสำคัญอย่างมาก ที่ผู้เกี่ยวข้อง ครูและผู้ปกครองจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ฝึกให้เด็กมีทักษะไปพร้อมกับแนวความคิดในการพัฒนา โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะตามความถนัดความสามารถต่อไป

จากที่กล่าวมาสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) โดยศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมินำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ

ในโรงเรียนระดับปฐมวัยเป็นการจัดประสบการณ์สำคัญของเด็กปฐมวัย และส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัยเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการจัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ

แนวทางในการเตรียมการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยคำนึงถึงการคัดเลือกบุคลากรที่นำรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการไปใช้ ต้องมีความเป็นกัลยาณมิตร คือพร้อมจะแนะนำสนับสนุน ช่วยเหลือและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ในส่วนของการจัดกิจกรรมสำคัญประกอบด้วยในหน่วยของกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การประเมินผลประเมินพฤติกรรม (กายและสังคม) จิตใจ ปัญญา ตามลำดับพัฒนาการและความสามารถของเด็กปฐมวัย เน้นการประเมินตามสภาพจริง การนำหลักธรรมที่ใช้กับเด็กปฐมวัย ได้แก่ สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา และปัญญาคุณธรรม ๔ โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ครูถือเป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญมีบทบาทเป็นทั้งผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในชีวิตประจำวัน เน้นให้เด็กเรียนรู้แบบแผนพฤติกรรม จิตใจและปัญญาผ่านการมีปฏิสัมพันธ์และการปฏิบัติต่อกันระหว่างครู ผู้ปกครองกับเด็กและเด็กกับเด็ก

การจัดการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่ปัญญา ธรรมเป็นรากฐาน อันเป็นปัญญาที่รู้เท่าทันระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง การจัดการศึกษาตามแนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นระบบการศึกษาพัฒนาแบบครบวงจร โดยมีจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อสร้างวินัย สร้างระเบียบ มีการพัฒนาตนด้วยคุณธรรม ความมั่นคงก่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง ซึ่งก็คือปัญญานั้นเอง ซึ่งการศึกษาระบบไตรสิกขา เป็นการศึกษาเล่าเรียนที่ผู้เรียนได้ฝึกฝนพัฒนาไปพร้อมกับการบังคับฝึกฝนตนเอง ทำให้ชีวิตมีความเจริญงอกงาม พัฒนาการไปด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา และรูปแบบการเรียนรู้และพัฒนาเด็กมี ๒ รูปแบบ ได้แก่ การจัดการศึกษาแบบทั่วไป และการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาแบบองค์รวม โดยมีฐานความเข้าใจถึงความจริงของธรรมชาติแบบธรรมดาแล้วจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ได้ผลตามธรรมดาแห่งธรรมชาติตามความจริงนั้น คือ จัดการศึกษาที่มีรูปแบบที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยชาวพุทธ การศึกษาวิถีพุทธตามระบบไตรสิกขา ถือว่าเป็นการศึกษาที่จะสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ถูกต้อง นำผลผลิตของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยตามวิถีพัฒนาการของเด็ก ที่เกี่ยวกับพัฒนาการด้านร่างกาย พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ พัฒนาการด้านสังคม และพัฒนาการด้านสติปัญญาได้ตอบเล่าเรื่องเป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย มาตรฐานด้านคุณภาพเด็ก มาตรฐานด้านการจัดการศึกษา มาตรฐานด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มาตรฐานด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา สู่มาตรฐานด้านมาตรการส่งเสริม

หลักการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย มีหลักการที่สำคัญ คือ

๑. การประเมินพัฒนาการเด็ก ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา

๒. การประเมินเป็นกระบวนการจัดการด้านต่าง ๆ การสังเกต การประพฤติปฏิบัติ เช่น โรงเรียนมีการปฐมนิเทศ ครูมีการสอนงาน การส่งไปดูงาน การส่งไปศึกษาต่อ การมอบอำนาจ ความรับผิดชอบให้สูงขึ้น การจัดให้มีคู่มือการปฏิบัติงานในการทำงานการฝึกหัดระหว่างศึกษาอบรมการสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาบุคลากร การฝึกอบรม การนิเทศและติดตามการปฏิบัติงานเพื่อช่วยให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัยเชิงพุทธ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนางานบริหารและวิชาการหลักสูตร เพื่อให้ครูผู้สอนระดับปฐมวัยได้จัดประสบการณ์ให้กับเด็กได้ถูกต้องตามความมุ่งหมายที่วางไว้ เพื่อให้ได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยทั้งให้สามารถแก้ปัญหาได้ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมและให้กำลังใจครูผู้สอนระดับปฐมวัย เพื่อมุ่งให้เกิดความร่วมมือและประสานงานกันเป็นอย่างดีภายในระบบงาน เพื่อควบคุมมาตรฐานและพัฒนาการศึกษาระดับปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การนิเทศและติดตามการปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้บุคลากรโดยเฉพาะครูผู้ดูแลเด็กได้ทราบถึงขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของตนเอง

๕.๑.๒ ศึกษาวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

นโยบายและการวางแผน มีองค์ประกอบ ๔ ประการ

๑. ต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนและเป้าหมายนั้นๆจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมสอดคล้องหรือตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนรวม

๒. ต้องมีลักษณะเป็นแนวทางหรือหลักการที่ประสงค์จะให้เป้าหมายที่ทำให้บรรลุผลสำเร็จได้

๓. ต้องเป็นทางเลือกทางหนึ่งของการตัดสินใจเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างดีที่สุด เหมาะสมที่สุดและถูกต้องที่สุด

๔. ต้องเป็นสิ่งที่อยู่ในวิสัยที่น่าเป็นไปได้ในสภาพแวดล้อม การจัดประสบการณ์ การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ๔ - ๕ ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาการเลือกกิจกรรมครอบคลุม คือ ๑) การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ ๒) การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก ๓) การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ๔) การพัฒนาความคิด ๕) การส่งเสริมให้เด็กได้เลือกและตัดสินใจ ๖) การส่งเสริมลักษณะนิสัยและทักษะในการใช้ชีวิตประจำวัน

แนวทางการแก้ไขปัญหานโยบายแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนที่สำคัญ คือ

๑. ขยายโอกาสทางการศึกษาปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการให้ทั่วถึงทั้งทางวิชาการและการส่งเสริมทักษะการใช้ชีวิตในสังคม

๒. ครอบคลุมแก่เด็กทุกคนเพื่อให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาอย่างเท่าเทียมเพิ่มศักยภาพ

๓. จัดการเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัยให้สอดคล้องกับธรรมชาติตามวัย โดยมุ่งเน้นการเล่นและเรียนรู้ตามธรรมชาติที่อยู่รอบตัวจัดสภาพแวดล้อมที่ประกอบหลักธรรมมาสนับสนุนการเรียนรู้เชิงบูรณาการ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดการรักรู้รักเรียน เพิ่มสมรรถภาพและงบประมาณในด้านส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก โดยครอบคลุมเด็กทุกคนและทุกกลุ่มเด็กปฐมวัยที่ด้อยโอกาส เช่น เด็กยากจน เด็กพิการเด็กออทิสติก เป็นต้น

การพัฒนาสังคมเด็กปฐมวัย นโยบายของรัฐจำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย ได้แก่

๑) การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม และการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องพิจารณาจากความสามารถตามวัย ประสบการณ์ของเด็ก โดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นตัวเด็กเป็นสำคัญและมุ่งพัฒนาเด็กทุกด้านควบคู่กับการเสริมสร้างสำนึกทางคุณธรรมตั้งแต่นั้น

๒) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กทั้งภายในและภายนอก

๓) การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก มีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอย่างมาก

๔) การศึกษาของไทยในปัจจุบัน ควรนำแนวทางคำสอนของพุทธศาสนามาพัฒนา กระบวนการจัดการศึกษา ให้สามารถนำมาประยุกต์เข้ากับวิชาสมัยใหม่ได้ในหลายสาขา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง และประชากรส่วนใหญ่ของประเทศนับถือ พระพุทธศาสนา

๕) เพิ่มบทบาทของภิกษุสงฆ์ต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาในปัจจุบันให้มากขึ้น ให้ สอดคล้องกับกระแสความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ดังนั้นควรเพิ่มการส่งเสริมบทบาทของพระเข้า มามีส่วนในการศึกษาให้มากขึ้น โดยนำร่องด้วยการถ่ายทอดวิทยากรจากพระอาจารย์ที่ทรงความรู้ ความสามารถ

๕.๑.๓ แนวทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ

การจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัยการเรียนรู้ตามแนว พระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการฝึกฝนพัฒนาโดยอาศัยหลักธรรมเสริมการปฏิบัติตนด้วยเหตุปัจจัย มีความคิดความเข้าใจของเหตุและผลด้วยสติอารมณ์ การรับรู้การสัมผัส ด้วยอายตนะภายในตัวมนุษย์ หรือ อินทรีย์ ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สัมพันธ์กับอายตนะภายนอกหรืออารมณ์ ๖ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้องกาย) มี ธรรมารมณ์ (อารมณ์ ที่เกิดกับใจ) ด้วยการประพฤติ ปฏิบัติตามกระบวนการของไตรสิกขา ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาซึ่งเป็น กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญงอกงามของชีวิตมนุษย์ทั้งหมด กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องมีการรับรู้ ให้เกิดทักษะ ความคุ้นเคย ในการรับรู้ที่เกิดจาก องค์ประกอบ คือ การสืบต่อหมายถึงอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เกิดเป็นวิญญาณ หรือเกิดเป็นความรู้แจ้งอารมณ์ในแต่ละอายตนะ ฝึกฝนให้เกิดทักษะการน้อมจิตให้เป็นไปอย่าง ราบรื่น เมื่อองค์ประกอบดังกล่าวเข้ามาพร้อมกันจะเกิดเป็นการรับรู้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ การละความชั่ว การทำความดี การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ละกิเลส ตัณหา อุปาทานในพระพุทธศาสนา

๕.๒ อภิปรายผล

การจัดกระบวนการศึกษาแนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัยในโรงเรียน มีหลัก ๗ ประการ คือ (๑) การสร้างศรัทธาต่อการเรียนรู้โดยยึดหลักกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือให้เด็กปฐมวัยมีการเรียนรู้และ เลียนแบบพฤติกรรม จิตใจ วินัย และปัญญาแนวคิด (๒) การสร้างความเคยชินที่ดีงาม (ศีล) ในวิถี ชีวิตประจำวัน (๓) การสร้างบรรยากาศต่อการเรียนรู้ด้วยความเมตตาการให้อิสระทางความคิดโดย มีศีลเป็นพื้นฐาน (๔) การสร้างอิทธิบาท โดยมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสาในการเรียนรู้ (๕) การสร้าง โยนิโสমনสิกา เพื่อปัญญาสัมมาทิฐิของเด็กปฐมวัย (๖) การสร้างประสบการณ์ด้านการลงมือปฏิบัติ (๗) การสร้างโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรม แนวการจัดการศึกษาพุทธเชิงบูรณาการ เป็นวิธีการจัดการ เรียนรู้อย่างมีขั้นตอน เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่เหมาะสมให้กับเด็กปฐมวัย เพื่อช่วยให้เด็ก รู้จักควบคุมตัวเอง รู้วิธีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ เพราะการมีวินัยในตัวเอง และเคารพ วินัยของส่วนรวมของสังคม โดยนำการเรียนรู้แนวพุทธบูรณาการตามหลักพระพุทธศาสนาในส่วน ใหญ่มาส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา ด้วยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัย ซึ่งจะเป็นพื้นฐานทางการเรียนรู้ของพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักธรรม ด้านไตรสิกขาเรื่องของ ศีล สมาธิ ปัญญา มาประยุกต์ใช้กับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ได้ผลดี และเกิดการเจริญงอกงามทางปัญญาตามลำดับสูงขึ้นต่อไป

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการสัมภาษณ์และโรงเรียนต้นแบบสามโรงเรียน ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปเป็นโมเดลแนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบไปด้วย

๑. ด้านการพัฒนาประสบการณ์เด็กปฐมวัย ในการรับรู้จากการเรียนรู้ให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีโดยพัฒนาร่วมกันด้วยหลักปฏิบัติเกี่ยวกับไตรสิกขา คือ

ศีลสิกขา เป็นการศึกษาหรือให้เรียนรู้เกี่ยวกับศีลเพื่อพัฒนากาย และวาจา เพื่อพัฒนากายกับวาจาให้มีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะป้องกันกิเลสอย่างหยาบ อันได้แก่ กายทุจริต และวจีทุจริตไหลเข้าสู่จิตใจโดยทางกายและวาจา

สมาธิ คือ การพัฒนาใจ โดยการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อให้ใจมีความเข้มแข็งพอที่จะต่อสู้กับกิเลสอย่างกลางที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รวมถึงกิเลสที่เกิดขึ้นจากใจเองด้วย

ปัญญา คือ ความรู้ ความเข้าใจในสรรพสิ่งบรรดามีหรือที่เรียกว่า สังขารตามความเป็นจริงคือมีอย่างไร เป็นอย่างไร รู้เช่นนั้น หรือที่เรียกว่า ยถาภูตัง ยถาทัสสนัง

๒. ด้านความตระหนักในความรับผิดชอบ ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาเด็กเล็ก ที่ทุกฝ่ายมองว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญ มีหลากหลายลักษณะ เช่น การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมให้บริการในด้านต่างๆ รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งได้แก่ การนำทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็ก ปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยเสริมหนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กคือ การเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็ก ต้องการเห็นพื้นที่พัฒนาเป็นศูนย์ต้นแบบ รวมถึงการมีนโยบายการสนับสนุนที่ชัดเจนและร่วมสนับสนุนงบประมาณเป็นต้น จัดกิจกรรมเชิงพุทธจากวิถีวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางตัวอย่างแก่เด็ก

๓. ด้านการรับความจริงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาการเรียนรู้ ตามนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัย ในฐานะที่เป็นผู้นำการศึกษา ครูอาจารย์ต้องยอมรับที่จะเรียนรู้และแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดจากทฤษฎีใหม่ๆ ที่เข้ามาอย่างมีสติ ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีของผู้ที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาจะต้องเรียนรู้วิธีการคิดนอกกรอบและพัฒนามากขึ้น ประกอบการพัฒนาด้วยหลักธรรม งานของครูไม่ได้เป็นเพียงแค่ปรับแต่งสภาพที่เป็นอยู่ ถ้าหากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในระบบการจัดการศึกษาในโรงเรียน เราควรจะแสวงหาความจริงจากหลายมิติ ในฐานะที่เป็นมนุษย์เรามีความซับซ้อนหลายแง่มุมชีวิตที่ไม่สามารถจำกัดอยู่เพียงรูปแบบเดียว

๔. ด้านการประยุกต์ใช้ เพื่อปรับแนวคิด วิธีการ กระบวนการในการส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนานโยบาย ทั้งการบูรณาการส่งเสริมประยุกต์หลักธรรมมาพัฒนาเด็กตั้งแต่ระดับ

ปฐมวัย ครูผู้สอนควรจะได้รับ การฝึกอบรมเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนรู้แบบใหม่ๆ เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะของมนุษย์เริ่มที่เด็กปฐมวัย อีกทั้งครูต้องเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกับชุมชนที่หลากหลายมากขึ้น และเห็นพ่อแม่เป็นแหล่งของการเรียนรู้และการสนับสนุนมากกว่าการแทรกแซง

๕. ด้านนวัตกรรม (แนวคิด วิธีการ กระบวนการในการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ) การเรียนการสอนแนวใหม่เป็นการนำแนวคิด วิธีการ กระบวนการ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของหลักสูตรในการจัดการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้การศึกษาและการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เกิดแรงจูงใจในการเรียนด้วยนวัตกรรมเหล่านั้น และประหยัดเวลาในการเรียนได้อีกด้วย

สรุปครูและผู้เกี่ยวข้องสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้โดยการลงมือปฏิบัติเช่นเดียวกับการช่วย เชิญชวนให้เด็กปฐมวัยร่วมเรียนรู้ลงมือกับครู โดยครูจะอาศัยโอกาสดังกล่าวนี้น ในการสังเกตการณ์ การทำงานและร่วมแบ่งปันประสบการณ์ที่ค้นพบด้วยกัน การจัดการศึกษาที่รู้จักลักษณะนี้จะช่วยให้ การจัดการสอนของครูผู้สอนที่จะทำให้ก้าวกระโดดจากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ เพราะการเรียนรู้ในยุคใหม่ไม่เพียงแต่สอนให้เด็กปฐมวัย แต่ยังต้องดูแลและสร้างความสัมพันธ์ใน สังคมกับด้วยกระบวนการของการเรียนรู้ผ่านการแก้ปัญหาเป็นขั้นตอนสำคัญ ครูจะกระตุ้นให้ผู้เรียน ตั้งคำถามและตรวจสอบคำถามของพวกเขา วิธีการเช่นนี้จะทำให้หลักสูตรมีความหมายมากขึ้น บทเรียนไม่จำเป็นต้องจบลงด้วยคำตอบที่ถูกต้อง แต่ควรจะเป็นคำตอบที่สามารถขยายผลไปสู่การตั้ง คำถามของผู้เรียนรู้ต่อไป ความคิดของเด็กปฐมวัยมีคุณค่า เด็กจะใช้พัฒนาความหมายของตัวเองแทน การถ่ายโอนความรู้จากครู โดยจะเน้นการคิดเชิงพัฒนามากกว่าข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงกิจกรรมการ จัดการศึกษาควรมีความหมายและน่าสนใจให้กับเด็กปฐมวัย ด้วยการสร้างกิจกรรมพัฒนาและ ประยุกต์ใช้ความรู้หรือทักษะเพิ่มเติม เด็กปฐมวัยควรจะได้รับทางเลือกตามหลักการจัดการศึกษา และได้รับโอกาสที่จะเป็นนักวางแผนและผู้รู้จักตัดสินใจ กิจกรรมควรจะสร้างขึ้นที่ช่วยให้เด็กปฐมวัยที่ จะใช้ประโยชน์จากความรู้ในสถานการณ์ใหม่ เด็กควรจะเป็นการเริ่มสนับสนุนในการหาคำตอบ สำหรับปัญหาของตัวเองโดยใช้การวิเคราะห์ที่มีพื้นฐานทางคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่ปฐมวัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากการทำการวิจัยในครั้งนี้

ผู้วิจัยพบว่า ยังมีประเด็นที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่คุณวิจัยได้ทำการวิจัยไปแล้วนั้น สมควรที่จะต้องมีการนำไปปฏิบัติพัฒนาเด็กปฐมวัย และค้นคว้าวิจัยต่อไป เพื่อให้เกิดความรู้ความ เข้าใจที่ละเอียดและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) โรงเรียนร่วมกันดูแลด้านความประพฤติซึ่งมีบางส่วนได้รับอิทธิพลจากชุมชนครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่ไม่เข้าใจประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกระบวนการศึกษาแนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งต้องได้รับการร่วมมือจากทุกฝ่าย เช่น บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน

๒) ควรจัดให้มีครูพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในการจัดกระบวนการศึกษาแนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย

๓) ควรจัดให้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมจากการจัดกระบวนการศึกษาแนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอาทิ เจ้าหน้าที่ ครู ผู้ปกครอง เป็นต้น

๔) ควรมีการนำหลักธรรมอื่นๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนให้หลากหลายทุกกลุ่มประชากรอย่างกว้างขวางและหลากหลายมากขึ้น เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป

๕) ควรทำการศึกษาถึงความพร้อม ผลดี ผลเสียและปัญหาในการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อเป็นผลในการเปรียบเทียบครั้งต่อไป

๖) ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยลงลึกไปในตัวแปรภายนอกอื่นๆ ที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัยที่มีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่สังคมคุณธรรม

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ

๑. แนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัยเพื่อการพัฒนาสังคม

๑.๑ จากสภาพปัญหาทางสังคมในปัจจุบันนี้ ท่านเห็นว่ามีผลต่อการเลี้ยงดูเด็กช่วงปฐมวัยหรือไม่อย่างไร

๑.๒ คุณลักษณะของเด็กปฐมวัย ช่วงอายุ 2 – 6 ปี ควรสร้างพื้นฐานที่ดีอย่างไร

๑.๓ แนวทางการพัฒนาเด็กชั้นปฐมวัยเพื่อให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าวควรเป็นอย่างไร

๒. นโยบายกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

๒.๑ ท่านคิดว่านโยบายรัฐเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ระบุในแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๒ มีความสำคัญและมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด แตกต่างจากนโยบายเดิม ในแผนพัฒนาฉบับเดิมหรือไม่อย่างไร

๒.๒ มีนโยบายด้านใดบ้างที่สอดคล้องกับการพัฒนาเด็กช่วงปฐมวัยในโรงเรียนของท่าน อาทิ การจัดการเรียนการสอน สุขภาพ สิ่งแวดล้อม งบประมาณ

๒.๓ ท่านคิดว่ารัฐควรมีนโยบายในการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยอย่างไร

๒.๔ ท่านมีข้อเสนอแนะต่อนโยบายของรัฐในการพัฒนาการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยอย่างไรบ้าง

๓. หลักธรรมในการเรียนรู้วิถีพุทธ

๓.๑ โรงเรียนของท่านมีการนำหลักธรรมสำคัญอะไรมาใช้ในการจัดการศึกษาชั้นปฐมวัยเพราะเหตุผลอย่างไร

๔. กระบวนการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยแนวพุทธบูรณาการ

๔.๑ โรงเรียนของท่านมีการบูรณาการวิถีพุทธในการจัดการศึกษาชั้นปฐมวัยอย่างไร ด้าน วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการและการประเมินผล

๔.๒ ท่านมีกระบวนการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยบูรณาการหลักพุทธศาสนาอย่างไร ในด้าน

- หลักสูตร
- การพัฒนาบุคลากร
- การจัดกิจกรรมการเรียน
- การวัดและการประเมินผลการจัดการศึกษา
- การจัดความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน
- การประสานความร่วมมือกับวัด และหน่วยงาน อื่น ๆ ในการบูรณาการหลักพุทธศาสนา

เพื่อจัดการศึกษาปฐมวัย

ลงชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

...../...../.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ

๑. แนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัยเพื่อการพัฒนาสังคม

- ๑.๑ จากสภาพปัญหาทางสังคมในปัจจุบันนี้ ท่านเห็นว่ามีผลต่อการเลี้ยงดูเด็กช่วงปฐมวัยหรือไม่ อย่างไร
- ๑.๒ คุณลักษณะของเด็กปฐมวัย ช่วงอายุ 2 – 6 ปี ควรสร้างพื้นฐานให้เข้มแข็งด้านใดบ้าง
- ๑.๓ แนวทางการพัฒนาเด็กชั้นปฐมวัยเพื่อให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าวควรเป็นอย่างไร

๒. นโยบายกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

- ๒.๑ ท่านคิดว่านโยบายรัฐเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ระบุในแผนพัฒนาฉบับที่ 12 มีความสำคัญและมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด ส่งเสริมการพัฒนาจากนโยบายเดิม ในแผนพัฒนาฉบับเดิมหรือไม่อย่างไร
- ๒.๒ มีนโยบายด้านใดบ้างที่สอดคล้องกับการพัฒนาเด็กช่วงปฐมวัยในโรงเรียนของท่าน อาทิ

การบริหารจัดการ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม งบประมาณ

- ๒.๓ ท่านคิดว่ารัฐควรมีนโยบายในการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยอย่างไร
- ๒.๔ ท่านมีข้อเสนอแนะต่อยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยอย่างไรบ้าง

๓. หลักธรรมในการเรียนรู้วิถีพุทธ

- ๓.๑ ในโรงเรียนควรมีการนำหลักธรรมสำคัญอะไรมาใช้ในการจัดการศึกษาชั้นปฐมวัยเพราะเหตุผลอย่างไร
- ๓.๒ การนำศีล สมาธิ ปัญญา ที่เรียกว่าไตรสิกขา กับการพัฒนาคนตั้งแต่ปฐมวัยในปัจจุบันในการบูรณาการวิถีชีวิตมากน้อยเพียงใด

๔. กระบวนการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยแนวพุทธบูรณาการ

- ๔.๑ ท่านมีความคิดเห็นถึงการบูรณาการวิถีพุทธในการจัดการศึกษาชั้นปฐมวัยอย่างไร

ด้านวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการและการประเมินผล

- ๔.๒ ท่านมีคิดว่าแนวทางการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยบูรณาการหลักพุทธศาสนาอย่างไรให้พัฒนาสังคม ในด้าน

- หลักสูตร
- การพัฒนาบุคลากร
- การจัดกิจกรรมการเรียน
- การวัดและการประเมินผลการจัดการศึกษา
- การจัดความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน
- การประสานความร่วมมือกับวัด และหน่วยงาน อื่น ๆ ในการบูรณาการหลักพุทธศาสนาเพื่อจัดการศึกษาปฐมวัย

ลงชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพนธ์

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ ๗๒

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๓ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ

กราบนมัสการ พระธรรมปิฎกบติ เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พิฐอัญชรรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นางสาวกุลณพัฒน์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ดร.โกนิฏฐ์ ศรีทอง

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฏฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทรศัพท์ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๕๗ ๑๔๑๔
 ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๙๖ วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๑
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระราชสิทธิมนี วิ

ด้วย นางสาวกุลพัฒน์ พัชรณัฐรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณา
 การ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตร
 ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้
 เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ ดัง
 เอกสารกำหนดการโครงการฯ ที่แนบมาพร้อมนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

ดร. โคนิษฐ์ ศรีทอง

(รองศาสตราจารย์ ดร. โคนิษฐ์ ศรีทอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ดร. โคนิษฐ์ ศรีทอง
พ.ร.อ. ชัยวัฒน์
๑๐. กันยายน ๒๕๖๑
๑๕ กันยายน ๒๕๖๑

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/๗๓

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

กราบนมัสการ พระธรรมกิตติเมธี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชธรรมาวาสวิหาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลพัฒน์ พัชรธรรมรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระอภินิหาร)

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ ๗๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ
นามัสการ พระราชญาณกวี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พัชรอุตรรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นามัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิกฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ร.ร. เทพวิทยารัตน
๔๗.๖.๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทรศัพท (มือถือ) ๐๙ ๒๕๔๗ ๑๔๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ ๑๘๔

วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เพื่อทำดัชนีพนธ์

นมัสการ พระศรีธรรมภาณี ผู้อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนฯ

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พันธ์ธัญรัตน์ รหัสประจำตัวนิติ ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ ดังเอกสารกำหนดการโครงการฯ ที่แนบมาพร้อมนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

Am ๐๖๖

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิญ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ได้นิสิตมาทำข้อมูลวิจัย/สธ/คจ
Am ๐๖๖
(พระศรีธรรมภาณี)

ที่ ศธ. ๖๓๐๕.๔/ว ๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำคุณูปการ
เรียน มหาวิทยาลัย พระมงคลโมลี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พัชรณัฐรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้บันทึกได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทรศัพท์ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๕๗ ๑๔๑๔
ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๘๕ วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๑
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เพื่อทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาวิทยายุ สุวิชาโน

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พงษ์ญตรรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณา
การ" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตร
ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้
เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ ดัง
เอกสารกำหนดการโครงการฯ ที่แนบมาพร้อมนี้

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทรศัทพ์ (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๒๒๕ วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความเมตตานำเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ

นมัสการ พระมหาพรหม ธรรมหาโส รศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ที่ ศธ. ๖๓๐๕.๔/ว ๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนับน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๒๔ ๔๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๕๒๔ ๔๐๑
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๓

โรงเรียนวัดแสนสุข
รับจดที่ ๑๒๘
วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๖๓
ชื่อ ๗๙ ๒๖
เวลา ๑๕-๓๐ น.

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำคุณูปการ
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนน้อย ทองบ้านน้อย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัทธ์ พริษฐ์นครรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิ คณะสังฆคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิ คณะสังฆคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

เรียน ผู้อำนวยการสถานศึกษา
โรงเรียนวัดแสนสุข / พิจิตร

- เรื่อง ขออนุญาตกระทำการ
การเก็บข้อมูล เพื่อทำคุณูปการ

๗๙ ๒๖
(นางศุภานันท์ นันทะราม)

รองผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนวัดแสนสุข

นิสิต : นางสาวกุลณพัทธ์ พริษฐ์นครรัตน์ ๐๘๑ ๖๓๖ ๔๓๔๗

เจ้าหน้าที่หลักสูตร : นายพนทนันท์ พงษ์เพชร ๐๙๖ ๕๔๗ ๑๕๑๕

(รองศาสตราจารย์ ดร. โทนี ตรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาลัทธิ

(นางเสริมน้อย ทองบ้านน้อย)
ผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียน

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ ๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์บุบผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์ ผู้อำนวยการโรงเรียนทอสี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พัชรธัญรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. โบกิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๗๙๑๖๖๖

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ ๖๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ

เรียน รองศาสตราจารย์ ประภาภัทร นิยม ผู้อำนวยการโรงเรียนรุ่งอรุณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พัชรชัยรัตนัน รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นางสุณิสา ชื่นเจริญสุข ผู้อำนวยการโรงเรียนรุ่งอรุณ

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ ๖๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ

เรียน อาจารย์อนันต์ดา โปะษะกฤษณะ ผู้บริหารโรงเรียนสยามสามไตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พงษ์อรรถรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/๗๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๔ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ

เรียน นางสาวจินตนา ธรรมวานิช นายกสมาคมอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลพัฒน์ พิธัญญรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุนในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

5 ก.ย. 61

นางสาวกุลพัฒน์ พิธัญญรัตน์

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

โทรศัพท์ ๐๘ ๑๖๑๖ ๔๑๙๗

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/๓/๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๔ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปนัดดา ธนเศรษฐกร นักวิจัยสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกณพัฒน์ พัฐัญญ์รัตน รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๕๐๔๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคตามหลักสตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมากจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อนุญาตให้ชนิดได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

งานที่ ๒๒ ไร่ ๓๐ งาน ๓๐ คืบ

Fa hr

வெ.-இர வகுப்பு 526 மீட்டர்கள்

ขอแสดงความนับถือ

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกณิฏฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นางสาวกุลณพัฒน์ พัทธัญธรรัตน์
นิสิตหลักสูตรสหศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม
โทรศัพท์ ๐๘ ๑๖๑๖ ๔๑๙๗

ที่ ศธ. ๖๓๐๕.๔/ว ๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ

เรียน **ดร.มนต์ดา อดิชนน**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พฐัญญูธรรมรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวិจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

๖ ต.ค. ๖1

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฏฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นิสิต : นางสาวกุลณพัฒน์ พฐัญญูธรรมรัตน์ ๐๘๑ ๖๓๖ ๔๑๐๗

เจ้าหน้าที่หลักสูตร : นายพนนัทนันท์ พงษ์เพชร ๐๔๒ ๕๙๗ ๓๔๑๔

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/๓๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำคุณูปการ
เรียน ดร.มณฑิลา วิฑูรชาติ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พัชรชัยรัตนันท์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๕๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ
เรียน นายไพโรจน์ จันทร์อด ผู้อำนวยการเขตมินบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พัฐธัญรัตนัน รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายไพโรจน์ จันทร์อด)

ผู้อำนวยการเขตมินบุรี

ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัย

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นิสิต : นางสาวกุลณพัฒน์ พัฐธัญรัตนัน ๐๘๑ ๖๑๖ ๔๑๙๗

เจ้าหน้าที่หลักสูตร : นายเนบพันธ์ พงษ์เพชร ๐๙๒ ๕๙๗ ๑๔๑๔

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๕๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์
 เรียน นายฉัตร กัญญา
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พัทธัญธรรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

14 ต.ค. ๒๕๖1

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ตรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นิสิต : นางสาวกุลณพัฒน์ พัทธัญธรรัตน์ ๐๘๑ ๖๑๖ ๔๑๐๗

เจ้าหน้าที่หลักสูตร : นายพนนัทธ์ พงษ์เพชร ๐๙๒ ๕๙๗ ๑๔๑๔

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ
เรียน *คุณศักดิ์ ดงเอียด*
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พรุณรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ศศ. ๑๖๒๐๑๗

๙๙-๐๖๖

๓๑.๗.๖.๒๕๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพ

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนนทบุรี
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนีพันธ

เรียน คุณสมพงษ์ อิศานกุลคุณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พฐัญญูรัตนัน รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

๑๙/๙

ส.อ.บ.

19/9/11

h. u. s. s.

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์
 เรียน สិวกิต จตุภักดิ์
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลพัฒน์ พัชรธัญรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนี

เรียน นายปลื้ม ฤกษ์บุตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลพัฒน พันธ์ญัตถ์รัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิสิตได้สัมภาษณ์
(ปลื้ม ฤกษ์บุตร)

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นิสิต : นางสาวกุลพัฒน พันธ์ญัตถ์รัตน์ ๐๘๑ ๖๓๖ ๔๓๔๗

เจ้าหน้าที่หลักสูตร : นายนันทนันท์ พงษ์เพชร ๐๙๒ ๕๔๗ ๑๔๑๔

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตกระหนในการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายศาสตราจารย์ ดร. วิมล
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลพัฒน์ พัชรธรรมรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีเจตจำนงจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขจรศักดิ์ วัฒนกุล

นิตยภัต ๒๕๖๑

ขอแสดงความนับถือ

๑๕ ม.ค. ๖๑

(ธธ. ทอ.ส.)

(รองศาสตราจารย์ ดร. โบกิต ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นิสิต : นางสาวกุลพัฒน์ พัชรธรรมรัตน์ ๐๘๑ ๖๓๖ ๔๑๐๗

เจ้าหน้าที่หลักสูตร : นายธนพนธ์ พงษ์เพชร ๐๙๒ ๕๙๗ ๑๔๑๔

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำคุณูปนิพนธ์
เรียน นางสาวกมลพัฒน์ พันธ์สุวรรณรัตน์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกมลพัฒน์ พันธ์สุวรรณรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นิสิต : นางสาวกมลพัฒน์ พันธ์สุวรรณรัตน์ ๐๘๓ ๖๑๖ ๕๑๔๗

เจ้าหน้าที่หลักสูตร : นายนันทน์ พงษ์เพชร ๐๕๒ ๕๙๗ ๑๔๑๔

ที่ ศธ. ๖๓๐๕.๔/ว ๕๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดัชนี

เรียน นางสาวกรรณิ์ ก้องสมุทร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวกุลณพัฒน์ พันธ์อรรถรัตน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาปฐมวัย : นโยบาย และการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้บันทึกได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิตินันท์ สัมภาษณ์

(กรรณิ์ ก้องสมุทร)
โรงเรียนทอสี

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นิสิต : นางสาวกุลณพัฒน์ พันธ์อรรถรัตน์ ๐๘๑ ๖๓๖ ๔๑๐๗

เจ้าหน้าที่หลักสูตร : นายณนทนันท์ พงษ์เพชร ๐๙๖ ๕๙๗ ๑๔๑๔

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

พระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์ ๘ รูป

ลำดับ ที่	ชื่อ	ตำแหน่ง	สถานที่	วันที่สัมภาษณ์
๑	พระธรรมปัญญาบดี	อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหาวิหาร	วัดมหาธาตุยุวราช รังสฤษฎิ์ราช วรมหาวิหาร	๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑
๒	พระราชสิทธิมนี วิ.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราช รังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร. เจ้าคณะเขตพญาไท ผู้อำนวยการ สถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.	วัดมหาธาตุยุวราช รังสฤษฎิ์ราช วรมหาวิหาร	๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓	พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต ป.ธ.๙,ดร)	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร เจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๗ และ ๑๘ , ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนา แห่งประเทศไทย	วัดราชาธิวาสวิหาร	๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๔.	พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิโช)	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระราม ๙ กาญจนนิกเชก และรักษาการเจ้า คณะจังหวัดเชียงราย (ธรรมยุต) ทั้ง ยังเป็นพระนักวิชาการ, นักเขียนและ นักบรรยายธรรมที่ผลิตผลงานออกมา ในรูปวีซีดีและหนังสือ	วัดพระราม ๙ กาญจนนิกเชก	๔ กันยายน ๒๕๖๑
๕	พระศรีธรรมภาณี (วัลลพ โกวิโล ป.ธ.๘, อ.ม.)	ผู้อำนวยการครูพระสอน พระพุทธศาสนา ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดประยุรวงศาวาส เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร	วัดประยุรวงศาวาส	๑๐ กันยายน ๒๕๖๑
๖.	พระมงคลธีรคุณ อินทร	รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ฝ่าย ปกครอง เปรียญธรรม ๔ ประโยค พระราชอาคันตุกะชั้นสามัญเปรียญ ที่ พระมงคลธีรคุณ	วัดญาณเวศกวัน	๒๙ กันยายน ๒๕๖๑
๗	พระมหาวิชาญ สุวิชาโน	ผู้อำนวยการส่วนวางแผนและ พัฒนาการอบรม สถาบันวิปัสสนา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬา ลกรณราชวิทยาลัย	๔ สิงหาคม ๒๕๖๑
๘	พระมหาหรรษา ธมฺมหา โส (นิธิบุญยกร)	เป็นผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้อำนวยการสถาบันภาษา, ผู้อำนวยการหลักสูตรสันติศึกษา และ ผู้อำนวยการสำนักงานเลขานุการ IABU	มหาวิทยาลัยมหาจุฬา ลกรณราชวิทยาลัย	๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๑

ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธและผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ คน

ลำดับที่	ชื่อ	ตำแหน่ง	สถานที่	วันที่สัมภาษณ์
๑	นางเสริมน้อย ทองบ้านบ่อ	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดแสนสุข	โรงเรียนวัดแสนสุข	๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
๒	นางบุปผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์ (ครูอ่อน)	ผู้อำนวยการโรงเรียนทอสี ปริญญาโทด้านจิตวิทยาเด็ก มหาวิทยาลัย Exeter สหราชอาณาจักร	โรงเรียนทอสี	๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑
๓	นางสุนิสา ชื่นเจริญ สุข (ครูโม)	ผู้อำนวยการโรงเรียนรุ่งอรุณ	โรงเรียนรุ่งอรุณ	๑๕ สิงหาคม
๔	นางสาวอนินทิตา โปษกฤษณะ (ครูน้อย)	ผู้อำนวยการโรงเรียนสยามสามไตร	โรงเรียนสยามสามไตร	๗ สิงหาคม ๒๕๖๑
๕	อาจารย์จินตนา ธรรมวานิช	นายกสมาคมอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทย ผู้อำนวยการโรงเรียนสมาคมสตรี ไทย	โรงเรียนสมาคมสตรี ไทย	๕ กันยายน ๒๕๖๑
๖	ดร.ปนัดดา ธนเศรษฐกร	อาจารย์สาขาพัฒนาการมนุษย์ และ ผู้ช่วยผู้อำนวยการด้านศูนย์พัฒนาเด็ก ปฐมวัย สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนา เด็กและครอบครัว ปริญญาโท และ ปริญญาเอก ด้านการศึกษาปฐมวัย (Early Childhood Education) Old Dominion University ประเทศ สหรัฐอเมริกา และเป็นครูสอนเด็ก ปฐมวัยเป็นเวลา ๑๐ ปี วิทยากรของ พ่อแม่และครู โดยสามารถผสมผสาน พัฒนาการเด็กปฐมวัยเข้ากับทักษะ EF ได้ จากประสบการณ์การเรียนและการ ทำงานทั้งในและต่างประเทศ	ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย สถาบันแห่งชาติเพื่อ การพัฒนาเด็กและ ครอบครัว	๒๖ กันยายน ๒๕๖๑
๗	ดร.ปนัดดา วงศ์จินดา	ผู้อำนวยการนักกิจกรรมบำบัด ปร.ด. หลักสูตรและการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น ๒๕๕๔. The certificate in Professional Development Early Intervention for Student with Special Needs. Saint Louis University, MO, USA 2560 The certificate in Missouri's First Steps early intervention. Early Intervention for early childhood. Department of Elementary and Secondary Education, MO, USA 2560	โรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์ จังหวัดกรุงเทพฯ	๖ ตุลาคม ๒๕๖๑

ผู้บริหารโรงเรียนวิถียุทธและผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ คน (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อ	ตำแหน่ง	สถานที่	วันที่สัมภาษณ์
๘	ดร.มณฑริกา วิฑูรชาติ	ผู้อำนวยการโรงเรียนอนันดา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหาร การศึกษาและภาวะผู้นำ จากมหาวิทยาลัย เซนต์จอห์นปริญญาโท พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต ทางรัฐ ประศาสนศาสตร์ จากสถาบันบัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์ (นิด้า ปริญญาโท Educational Administration จากมหาวิทยาลัย อัสสัมชัญ (ABAC) ศึกษาศาสตร์บัณฑิตทางการบริหารการ ศึกษ จากมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช CERTIFICATE MONTESSORI DIPLOMA (from 3 to 6+years of age) From AMI (Association Montessori International) Founded by Dr. Maria Montessori ประกาศนียบัตรทาง ปฐมวัย และการมี ส่วนร่วมของผู้ปกครอง (Certificate for Early Childhood Development and Parental Involvement Ministry of Foreign Affairs Mashav The Center for International Cooperation The Golda Meir Mount Carmel International Training Center Israel) จากประเทศอิสราเอล ประกาศนียบัตร ด้านวิธีการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาศักยภาพ สมอง และการจัดการศึกษาพิเศษ จาก ประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อังกฤษ เยอรมัน ฯลฯ	โรงเรียนอนันดา เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร	๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ผู้ปกครองนักเรียนที่สนับสนุนการศึกษาผู้ที่ดูแลหรือเคยดูแลเด็กปฐมวัย

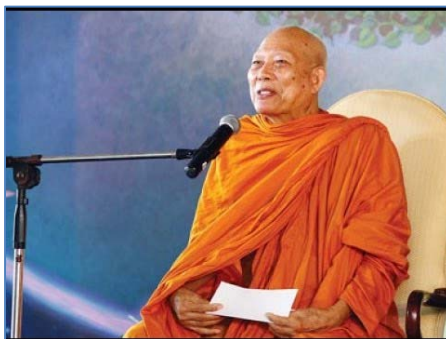
ลำดับที่	ชื่อ	ตำแหน่ง	สถานที่	วันที่สัมภาษณ์
๑	นายไพโรจน์ จันทรอด	ผู้อำนวยการเขตมีนบุรี ผู้บริหารสำนักงานเขตมีนบุรี ฝ่ายข้าราชการประจำ	สำนักงานเขต มีนบุรี	๑๘ กันยายน ๒๕๖๑
๒	อติตสภ.วิรัตน์ มินชัยนันท์	ประธานสภาวัฒนธรรมเขตมีนบุรี	เขตมีนบุรี	๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑
๓	อาจารย์มิตร ขำเลีย	ผู้ดูแลโรงเรียนการกุศลของวัดใน พระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี โรงเรียนการกุศลของวัดมีทั้งหมด ๑๑๖ โรงเรียนทั่วประเทศ ใน ตำแหน่งผู้จัดการ ได้รับตำแหน่ง รวม ๔๑ ปี จบการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏจอมบึง	จ.ราชบุรี	๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑
๔.	นายสุชาติ คงเอือกเย็น	ผู้ปกครองนักเรียนอายุ ๕ ขวบ ชั้นอนุบาล ๒	โรงเรียนอนุบาล จิตรเกษม	๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๕.	นายสมพงษ์ อีสรานุคุณ	ผู้ปกครองเด็กพิเศษ อายุ ๕ ขวบ ชั้นอนุบาล ๑	โรงเรียนอนุบาล จิตรเกษม	๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๖.	นางสาวสิริภักดิ์ จตุภัทร นันท์	ผู้ปกครองนักเรียนอายุ ๖ ขวบ ชั้นอนุบาล ๓	โรงเรียนอนุบาล จิตรเกษม	๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๑
๗	นายเด่น กาญบุตร	นายกสมาคม แม่โละเตียนแห่งประเทศไทย	โรงเรียนอนุบาล จิตรเกษม	๘ ตุลาคม ๒๕๖๑
๘	ครูผู้ปกครองโรงเรียนทอสี นางทัศนเนตรดาว ไสรัตน์ นางสาวกนิษฐา ชูพันธ์ นางสาวรวรวิสี ก้องสมุทร	ครูหัวหน้าฝ่ายอนุบาล รร.ทอสี ครูปฐมวัยหัวหน้าฝ่ายประถม ผู้ปกครองนักเรียน รร.ทอสี	โรงเรียนทอสี	๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ภาคผนวก ง

ภาพกิจกรรมการสัมภาษณ์

พระภิกษุสงฆ์ระดับผู้ปกครองคณะสงฆ์ ๘ รูป

๑. พระธรรมปัญญาบดี ตำแหน่ง อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร

๒. พระราชสิทธิมนี วิ. ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร, เจ้าคณะเขตพญาไท, ผู้อำนวยการสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. พระธรรมกิตติเมธี (เกษมสุณญโต ป.ธ.๙,ตร) ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร, เจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๗ และ ๑๘ ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

๔. พระราชญาณกวี (สวัญ ปิยวิสุทธิ) ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก และรักษาการเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย (ธรรมยุต)

๕. พระศรีธรรมภาณี (วัลลพ โกวิโล ป.ธ.๘, อ.ม.) ตำแหน่ง ผู้อำนวยการครูพระสอน พระพุทธศาสนา, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาส เขตธนบุรี กรุงเทพฯ

๖. พระมงคลธีรคุณอินสร ตำแหน่ง รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ฝ่ายปกครอง เปรียญธรรม ๔ ประโยค, พระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญที่พระมงคลธีรคุณ

๗. พระมหาวิชาญ สุวิชาโน ตำแหน่ง ผู้อำนวยการส่วนวางแผนและพัฒนาการอบรมสถาบัน
วิปัสสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

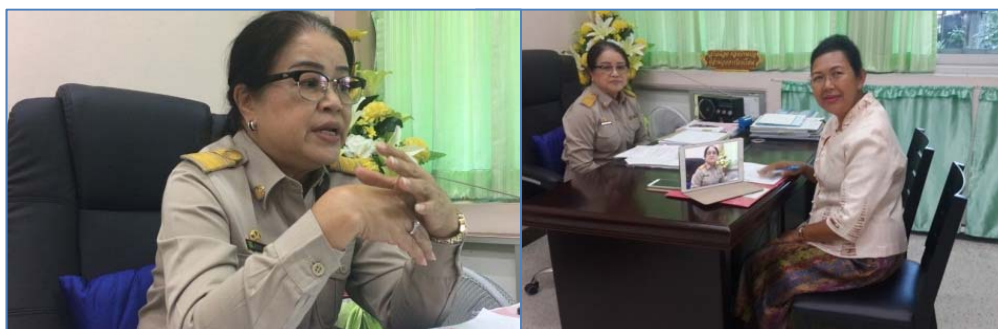

๘. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยณฺยากร) ตำแหน่ง ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ,
ผู้อำนวยการสถาบันภาษา, ผู้อำนวยการหลักสูตรสันติศึกษา และผู้อำนวยการสำนักงาน
เลขานุการ IABU มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธและผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ คน

๑. นางเสริมน้อย ทองบ้านบ่อ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดแสนสุข

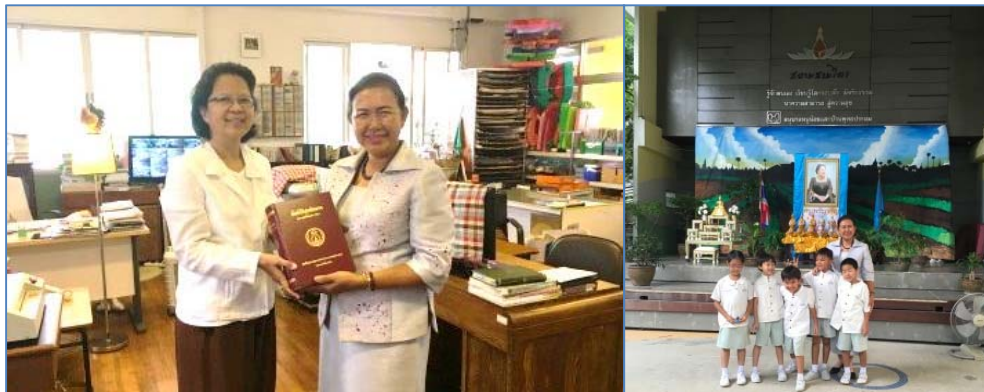
๒. นางบุปผาสวัสดิ์ รัชชตาตะนันท์ (ครูอ้อน) ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนทอสี

๓. นางสุนิสา ชื่นเจริญสุข (ครูโม) ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนรุ่งอรุณ

๔. นางสาวนันทิตา โพชกฤษณะ (ครูหน้อย) ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนสยามสามไตร

๕. อาจารย์จินตนา ธรรมวานิช ตำแหน่ง นายกสมาคมอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทย,
ผู้อำนวยการโรงเรียนสมาคมสตรีไทย

๖. ดร.ปัทมดา ชนเศรษฐกร ตำแหน่ง อาจารย์สาขาพัฒนาการมนุษย์ และผู้ช่วยผู้อำนวยการ
ด้านศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว

๗. ดร.ปัทมดา วงศ์จันตา ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนเศรษฐเสถียร ในพระราชูปถัมภ์
นักกิจกรรมบำบัด ปร.ด.หลักสูตรและการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยขอนแก่น

๘. ดร.มณฑริกา วิฑูรชาติ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนอนันดา เขตหนองจอก กรุงเทพฯ

ผู้ปกครองนักเรียนที่สนับสนุนการศึกษา ผู้ที่ดูแลหรือเคยดูแลเด็กปฐมวัย

๑. นายไพโรจน์ จันทรอด ตำแหน่ง ผู้อำนวยการเขตมีนบุรี, ผู้บริหารสำนักงานเขตมีนบุรี
ฝ่ายข้าราชการประจำ

๒. อติตสภ.วิรัตน์ มินชัยนันท์ ตำแหน่ง ประธานสภาวัฒนธรรมเขตมีนบุรี

๓. อาจารย์มิตร ขำเลีย ตำแหน่ง ผู้ดูแลโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัด
ราชบุรี

๔. นายสุชาติ คงเยอเกยน ตำแหน่ง ผู้ปกครองนักเรียนชนอนุปาล ๒ โรงเรียนอนุปาลจิตรเกษม

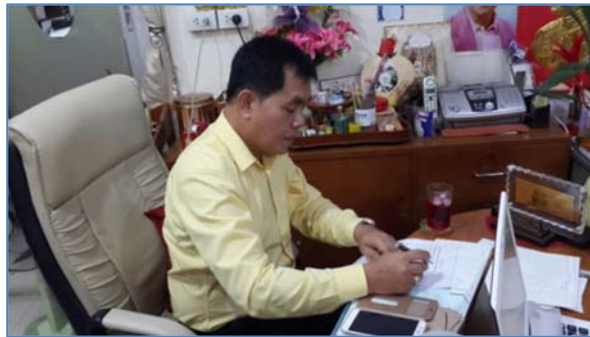
๕. นายสมพงษ์ อีสรานุกุล ตำแหน่ง ผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาล ๑ โรงเรียนอนุบาลจิตรเกษม

๖. นางสาวสิวภาค จตุภัทรนันท์ ตำแหน่ง ผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาล ๓ โรงเรียนอนุบาลจิตรเกษม

๗. นายเด่น กาญจนบุตร ตำแหน่ง นายกสมาคมแม่โถงเดียนแห่งประเทศไทย

๘. นางทัศนเนตรดาว โสรัตน์ ตำแหน่ง ครูหัวหน้าฝ่ายอนุบาล โรงเรียนทอสี,
นางสาวกนิษฐา ชูจันทร์ ตำแหน่ง ครูปฐมวัยหัวหน้าฝ่ายประถม
และนางสาววรวิสี ก้องสมุทร ตำแหน่ง ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนทอสี

กิจกรรมการทำบุญเนื่องในวันปีใหม่ สวดมนต์ ฟังธรรม

กิจกรรมการฝึกสมาธิวิปัสสนาในทุกวันพระ ของโรงเรียนอนุบาลจิตรเกษม

พัฒนาอารมณ์ กาย ใจ ปฐมวัย อายุ ๒-๖ ขวบ

กิจกรรมรำลึกพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

กิจกรรมพัฒนากายใจ ผูกผูกสมาธิ สำรวม ระวัง ตั้งใจ

ภาคผนวก จ

การศึกษานโยบายการศึกษาของต่างประเทศ

การศึกษานโยบายของสิงคโปร์

สาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้ชื่อว่า มีระบบการศึกษาที่ดีที่สุดในโลก การบริหารการศึกษาของสิงคโปร์มีกระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education) เป็นหน่วยงานสูงสุดในการวางแผนและการนำไปสู่การปฏิบัติ สิงคโปร์กำหนดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งสิ้น ๑๒ ปี สำหรับการศึกษาภาคบังคับใช้อายุเป็นเกณฑ์ ตั้งแต่ ๖-๑๕ ปี อัตราการรู้หนังสือของประชากรที่มีอายุ ๑๕-๒๔ ปี ร้อยละ ๙๙.๘๐ และอัตราการรู้หนังสือของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไปเท่ากับร้อยละ ๙๖.๔๖ ระบบการศึกษาของสิงคโปร์ แบ่งออกเป็นระดับก่อนวัยเรียนซึ่งรวมถึงการศึกษาในชั้นอนุบาลและสถานรับเลี้ยงเด็ก (อายุ ๓-๖ ปี) โรงเรียนอนุบาลก็ต้องอยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนสถานรับเลี้ยงเด็กนั้นอยู่ในความดูแลของกระทรวงพัฒนาสังคม^๑ ดูแล้วก็ไม่แตกต่างจากประเทศไทย ส่วนโรงเรียนระดับอนุบาลนั้นมีทั้งของรัฐและของเอกชน ในที่นี้ขอพูดถึงโรงเรียนนานาชาติแองโกลสิงคโปร์ (แองโกล) เปิดหลักสูตรนานาชาติแบบองค์รวมสำหรับนักเรียนตั้งแต่อายุ ๑๘ เดือน (Pre- K) และ ๓-๖ ปี (K1 – K3) มีกรอบหลักสูตรแบบบูรณาการให้เข้ากันได้กับโรงเรียนรัฐบาล เช่น การพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตประจำวันสำหรับนักเรียน ทั้งนี้ระดับชั้นอนุบาลจะสอดคล้องกับหลักสูตรสิงคโปร์เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้สำหรับช่วงชั้นปฐมวัย โดยจะประกอบด้วยการพัฒนาความเป็นตัวตน อารมณ์ ทักษะทางสังคม และทัศนคติ^๒

หลักสูตรการศึกษาในระดับปฐมวัย ไม่เป็นการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งจะมีทั้งโรงเรียนของเอกชนและของรัฐบาล จัดเน้นการสร้าง "สังคมเด็ก" เน้นการให้เด็กได้เรียนรู้ได้เล่นร่วมกันแบบกลมกลืน เริ่มจากมีศูนย์เด็กเล็กอายุ ๘ เดือน ถึงอนุบาลอายุ ๔-๖ ปี เรียนวันจันทร์-วันศุกร์ เรียนเพียง ๓-๔ ชั่วโมงต่อวัน เน้นการให้เด็กได้อยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลายวัฒนธรรม หลายเชื้อชาติ หลายศาสนา^๓ ทางกระทรวงศึกษาธิการประจำประเทศสิงคโปร์ได้ออกกฎหมายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ระบุให้เด็กสิงคโปร์ทุกคนเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาล ครอบครัวไหนที่ไม่ต้องการนำลูกเข้าโรงเรียนรัฐ จะต้องแจ้งไปทางกระทรวงศึกษาธิการ โดยยื่นขอข้อยกเว้นเป็นกรณีพิเศษ มิฉะนั้นจะถือว่ามีความผิดทางกฎหมาย เพราะการที่ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศเล็ก รัฐบาลจึงใส่ใจในทรัพยากรบุคคลเป็นอย่างดี เพราะรัฐบาลสิงคโปร์เห็นทุกคนมีคุณค่ามากเนื่องจากเด็กเป็นอนาคตของชาติ ดังนั้น จึงให้ความสำคัญและทุ่มเททางด้านการศึกษาอย่างเต็มที่ คณะครุศาสตร์ของสิงคโปร์เป็นองค์กรที่ปลุกตัวแยกออกมาจากมหาวิทยาลัย อาจารย์ที่สอนอยู่ตามโรงเรียนทุกโรงเรียนของรัฐบาลจบมาจากที่เดียวกัน คุณภาพเท่าเทียมกัน อาจารย์ทุกคนได้จบมาด้วยอุดมการณ์เดียวกันที่จะมอบความรู้และการศึกษาให้แก่เด็กทุกคนอย่างเต็มที่ และรัฐบาลของสิงคโปร์ ยังมีสโลแกนว่า

^๑ Tan Chuan-Jin: Opening And Closing Speeches By Minister Tan Chuan-Jin At The Second Reading Of The Early Childhood Development Centres Bill: Official Speeches (All), Official Speeches: child/student care centres & services: Singapore, 2017

^๒ Anglo Singapore International School, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://anglo.singapore.ac.th/64/academic/kindergarten/?lang=th> [17/03/2018].

^๓ Winston Hodge, **Basic Education Curriculum Revisited: A Look at the Current Content and Reform**, (Training and Development Division, Ministry of Education, Singapore)

“ Successful life-long learning depends on develop personal and social skills” การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับการพัฒนาบุคคลให้มีทักษะและมีส่วนร่วมในสังคม^๔

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากหนังสือและเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับเด็กปฐมวัยเพื่อการพัฒนาประเทศสิงคโปร์ พอจะสรุปได้ ๕ ข้อดังนี้

๑. ประชากรในประเทศสิงคโปร์นั้นมีขนาดเล็กกว่าไทยมาก แต่ประชากรของสิงคโปร์มีคุณภาพทางการศึกษาและความรับผิดชอบ

๒. ประเทศสิงคโปร์นั้นจะมีความน่าอยู่ สภาพแวดล้อมที่สะอาดเพราะมีการควบคุมที่เข้มงวด ทรัพยากรมนุษย์ของเขา มีคุณภาพจึงมีความรับผิดชอบดี

๓. ประเทศสิงคโปร์ มีประชากรน้อยกว่าไทย จึงง่ายแก่การพัฒนาประเทศ

๔. ด้านสถานที่ท่องเที่ยว ประเทศสิงคโปร์นั้นมีขนาดเล็กจึงมีสถานที่ท่องเที่ยวน้อย

๕. ระบอบการปกครองของสิงคโปร์ คือ ปกครองระบอบประชาธิปไตย มีประธานาธิบดีเป็นประมุข สิงคโปร์มีเสถียรภาพและความต่อเนื่องทางการเมืองโดยมีรัฐบาลภายใต้การนำของพรรค People’s Action Party (PAP) ^๕

ด้วยเหตุนี้ ประสงค์สิงคโปร์ที่เป็นประเทศเกาะขนาดเล็กจึงได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งทางการศึกษา เศรษฐกิจและการเมืองอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การศึกษาปราศจากอุปสรรคใด ๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่นและประเทศฟินแลนด์ ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาต่อไป

จากการศึกษากรอบแนวคิดและแผนยุทธศาสตร์ที่สำคัญของประเทศสิงคโปร์ ประกอบกับสภาพปัญหาของระบบการศึกษาไทยที่เป็นอยู่ ทำให้สามารถวิเคราะห์และมีข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบการศึกษาของไทย ดังนี้

๑. การปฏิรูประบบการศึกษาไทย โดยรัฐบาลต้องหันกลับมาทบทวน ศึกษาปัญหา และกำหนดยุทธศาสตร์และทิศทางการพัฒนาระบบการศึกษาที่ชัดเจน โดยกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ และต้องให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองท้องถิ่น สมาคมครูผู้ปกครอง รวมถึงเยาวชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา โดยรัฐบาลทุกยุคสมัยที่จะเข้ามาบริหารประเทศต้องให้ความสำคัญกำหนดเป็นนโยบายรัฐ เพื่อให้มีการดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อให้เยาวชนไทย

^๔ Nurturing Early Learners: A Framework For A Kindergarten Curriculum In Singapore: Published By Pre- School Education Unit Ministry of Education, Singapore 51 Grange Road Block 1 Level 4:Singapore 249564: 2016

Rika, Yorozu: Lifelong Learning in transformation: Promising Practices in Southeast Asia: Brunei Darussalam, Cambodia, Indonesia, Lao People’s Democratic Republic, Malaysia, Myanmar, Philippines, Singapore, Thailand, Timor-Leste and Viet Nam: Published By UNESCO Institute for Lifelong Learning Feldbrunnen strasse 58 20148 Hamburg Germany : 2017 pp.11-15

^๕ พระครูปลัดกวีวัฒน์ ฉนทวิโช และ คณะ, รายงาน เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบของประเทศไทย กับประเทศสิงคโปร์ (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๖-๘.

เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพภายใต้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรที่มีทิศทางที่ชัดเจนต่อเนื่อง และจริงจัง

๒. การปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยต้องเป็นหลักสูตรเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การทำงานและเป็นงานที่มีคุณภาพ การส่งเสริมให้แรงงานมีการศึกษาต่อเพื่อเพิ่มคุณภาพแรงงาน รวมถึงการส่งเสริมให้สถานประกอบการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้นและต้องคำนึงถึงการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมการให้อิสระแก่พื้นที่/ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น และต้องคำนึงถึงการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การให้อิสระแก่พื้นที่/ท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถึงเวลาแล้วที่เด็กและเยาวชนในทุกกลุ่มวัย ควรต้องได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก^๖

ด้านปัญหาส่วนดีแต่ก็มีส่วนเสีย คือ เด็ก ๆ สิงคโปร์มีความเครียดสูงไม่แพ้เด็กไทยเพราะรัฐบาลเองก็มีการจัดสอบที่บ่อยครั้ง มีการจัดระดับเด็กในหลายๆ ด้าน ถ้าจะเรียนให้ดีก็ต้องสอบผ่านให้ได้ เด็กที่สิงคโปร์ก็เรียนพิเศษเช่นเดียวกัน แต่โดยมากจะเป็นการเรียนเพื่อทบทวนบทเรียน และจะไม่เรียนกันจนดึก และเนื่องจากประเทศสิงคโปร์เน้นการเรียนในสายวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ทำให้หลายคนบอกว่าเด็กสิงคโปร์มักจะไร้ซึ่งจินตนาการสร้างสรรค์จนทำให้ช่วงไม่กี่ปีมานี้ รัฐบาลก็ต้องปรับระบบการศึกษาที่เน้นเรื่องศิลปะและความคิดสร้างสรรค์เข้ามาเพิ่มเติมด้วย เด็กสิงคโปร์จะถูกจับตรวจสายตาทุกปี เพราะกลัวว่าจะอ่านหนังสือไม่เห็น มองไม่ชัด ถ้าใครไปโรงเรียนเด็กประถมมัธยม ก็จะมีแว่นที่ใส่แว่นทั้งชายและหญิงเต็มไปหมด

นอกจากนี้ถึงแม้รัฐบาลจะพยายามทำลายกำแพงด้านเชื้อชาติ แต่คนสิงคโปร์ก็ยังมีการใช้ภาษาของตัวเอง เช่น ภาษาจีน, ภาษาอินเดีย และภาษามลายูกันอยู่ พ่อแม่ไทยหลายคนก็ส่งลูกมาเรียนที่สิงคโปร์ ด้วยค่าเรียนที่เทียบแล้วก็ไม่ต่างจากเรียนนานาชาติในไทย รวมถึงสภาพแวดล้อมที่ดี ห่างจากไทยไม่มากนัก แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้องบอกว่าที่นี่ก็ไม่ได้เรียนกันง่าย ๆ และการแข่งขันสูงไม่แพ้ที่ไหนในโลก

ด้านการศึกษา

สิงคโปร์ประกาศว่าจะเป็นศูนย์กลางทางการศึกษามาตรฐานโลกโดยจะให้โอกาสเท่าเทียมกันในด้านการศึกษาเป็นพื้นฐาน จะดึงดูดชาวต่างประเทศเข้ามาเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมหาวิทยาลัย โดยรัฐบาลได้วางยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา ดังนี้

๑. มุ่งเน้นผลลัพธ์ทางการศึกษา
๒. เน้นจิตสำนึก แรงจูงใจ การใฝ่รู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง
๓. ทูมทรัพยากรด้านเงินทุนทางการศึกษา
๔. การบริหารจัดการแบบศูนย์รวม

^๖ กมล ตั้งกิจเจริญชัย, การปฏิรูปการศึกษาไทยเพื่อเตรียมพร้อมสู่ AEC ศึกษาเปรียบเทียบเทียบจากการพัฒนาศักยภาพประชากรของประเทศสิงคโปร์, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕-๑๖.

๕. หลักสูตรการเรียนการสอนที่เข้มข้น

๖. ประเมินตัวเองของผู้เรียนให้มากขึ้น

๗. แร่งสนับสนุนจากครอบครัวผู้เรียนส่วนนโยบายด้านการศึกษาของประเทศสิงคโปร์ที่จะทำให้บุคลากรของประเทศนั้นมีคุณภาพ เมื่อศึกษาดูจะพบว่า สิงคโปร์ใช้นโยบายสอนให้น้อยลง เรียนรู้ให้มากขึ้น (Teach Less, Learn More) เป็นกรอบวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาเพื่อเตรียมประเทศเข้าสู่ศตวรรษที่ ๒๑ และใช้แนวคิดเรื่องชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ช่วยเติมกรอบความคิดในการเปลี่ยนแปลงสิงคโปร์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น “การสอนให้น้อยลง และเรียนรู้ให้มากขึ้น” นั้นทำได้โดยวิธีการแบบมีส่วนร่วมปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้แบบประสม การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมอง การเรียนรู้จากปัญหา และการเรียนรู้ผ่านกรณีศึกษา ผ่านการทำงานเป็นทีม หรือที่เรียกว่าชุมชนการเรียนรู้^๗

โดยสรุปแล้ว ถ้าถามว่าทำไมระบบการศึกษาของสิงคโปร์ถึงได้ติดระดับโลก ก็คงสรุปได้ว่า มาจากการเอาจริงเอาจังของรัฐบาล, การให้ความสำคัญกับครูผู้สอน, คำตอบแทนที่เหมาะสมกับการเป็นครูของคนในชาติ, ภาษาอังกฤษ และการใช้เวลาพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ใช่เปลี่ยนนโยบายการศึกษากันใหม่ทุกปี

การพัฒนาเด็กปฐมวัยและการศึกษาในประเทศญี่ปุ่น

ผู้วิจัยได้ศึกษาเด็กปฐมวัยของประเทศไทย และประเทศสิงคโปร์แล้ว ก็จะพูดถึงการศึกษาปฐมวัยเพื่อการพัฒนาของประเทศญี่ปุ่นพอเป็นสังเขป คือ การศึกษาปฐมวัยมีความแตกต่างจากในประเทศอื่นเนื่องจากมี ๒ กระทรวงหลักที่ดูแล คือ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุขและแรงงาน อันเป็นผลให้เกิดโรงเรียนระดับปฐมวัยหลักขึ้น ๒ ประเภทคือ โรงเรียนอนุบาล ภายใต้สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็ก ภายใต้สังกัดกระทรวงสาธารณสุขและแรงงาน สำหรับโรงเรียนเด็กเล็กที่ได้รับการรับรองระดับอนุบาล (Kindergarten) อายุต่ำกว่า ๖ ปี ถึงแม้ว่าการศึกษาในระดับอนุบาลจะไม่ใช่วิทยาศาสตร์ภาคบังคับ แต่การศึกษาในระดับนี้กลับมีจำนวนผู้เข้าเรียนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นั่นทำให้รัฐบาลตั้งเป้าหมายในการเพิ่มศักยภาพของการศึกษาระดับนี้มากขึ้น^๘

ประเทศญี่ปุ่นมีรูปแบบรัฐเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ และมีรูปแบบการปกครองเป็นราชาธิปไตยแบบมีรัฐสภา องค์จักรพรรดิไม่ทรงปกครองประเทศ พระองค์มีพระราชอำนาจเท่าที่รัฐธรรมนูญแห่งญี่ปุ่นให้ไว้ องค์จักรพรรดิมิได้ทรงเป็นประมุขแห่งรัฐ แต่ในฐานะที่ทรงเป็นผู้นำ

^๗ จีระประภา อัครบวร และ คณะ, ระบบบริหารราชการของ สาธารณรัฐสิงคโปร์สำนักงาน, (นนทบุรี: กรณการพิมพ์, ๒๕๖๐), หน้า ๒๗- ๓๑.

^๘ Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology-Japan: 3-2-2 Kasumigaseki, Chiyoda-ku, Tokyo 100-8959, Japan, 2016

ในทางพิธีการ รัฐธรรมนูญจึงบัญญัติว่าทรงเป็น“สัญลักษณ์แห่งรัฐและความสามัคคีของประชาชน”^๙ ส่วนการศึกษาของญี่ปุ่นเริ่มมีโรงเรียนปฐมวัย

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ (ค.ศ. ๑๘๗๖) หลังจากการบูรณะเมืองเมจิ ในขณะที่ความคิดของอนุบาลมาจากสังคมตะวันตกก็ถูกปรับให้เข้ากับสังคมญี่ปุ่นโดยกระทรวงศึกษาธิการเช่นเดียวกับวัฒนธรรม คริสเตียนเข้ามาเผยแพร่ ตัวอย่างของการดัดแปลงเหล่านี้สามารถพบได้ในการแปลภาษาญี่ปุ่นของหนังสือของ Froebel รวมถึงการพัฒนาดนตรีโรงเรียนของโรงเรียนอนุบาลญี่ปุ่นซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมากล่าวข้างล่างนี้ต่อไป^{๑๐}

โรงเรียนอนุบาลในญี่ปุ่นมีหลายแบบซึ่งแบ่งแยกหลายประเภท ดังนี้

การศึกษาก่อนวัยเรียนไม่ถือเป็นข้อบังคับซึ่งเป็นเหตุผลที่โรงเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียนอนุบาลส่วนใหญ่ดำเนินการโดยเอกชน โรงเรียนอนุบาลมีโครงการสาม, สองปีและหนึ่งปีสำหรับเด็กโตอายุ ๓, ๔ และ ๕ ขวบตามลำดับ ในการลงทะเบียนเด็กจะต้องมีอายุครบ ๑ ปีนับจากปีที่เข้าร่วมโครงการ เด็กที่ไม่ใช่ญี่ปุ่นต้องมีการลงทะเบียนคนต่างด้าวที่ถูกต้อง^{๑๑}

โรงเรียนอนุบาลที่รับเฉพาะนักเรียนอนุบาล ๑-๓ ที่เป็นของเอกชนซึ่งมีค่าเรียนรายเดือนและค่าธรรมเนียมแรกเข้าค่อนข้างแพงตั้งแต่ ๑๕,๐๐๐-๒๘,๐๐๐ เยนต่อเดือน โดยมีแบบฟอร์มที่เด็กใส่ไปโรงเรียนถูกกำหนดโดยแต่ละโรงเรียนซึ่งอาจเป็นเพียงเสื้อหรือผ้ากันเปื้อนสวมทับชุดตามสบายและสพายกระเป๋าหรือสวมหมวกที่ถูกกำหนดให้ใช้เหมือนกันทั้งโรงเรียน^{๑๒}

โรงเรียนอนุบาลที่รับเฉพาะอนุบาล ๑-๓ ของรัฐบาลหรือของคริสต์ ซึ่งมีค่าเรียนรายเดือนและค่าธรรมเนียมแรกเข้าถูกกว่าโรงเรียนเอกชนอย่างน้อย ๒.๕ เท่า แต่โรงเรียนของรัฐบาลหรือของคริสต์รับเด็กชั้นอนุบาล ๑ ประมาณ ๒๕ คน โดยการจับฉลากและหากเด็กคนไหนที่มีพี่เรียนอยู่ก่อนแล้วก็ได้สิทธิการเข้าเรียนโดยไม่ต้องจับฉลาก ดังนั้น ปริมาณเด็กที่รับจากการจับฉลากจะน้อยลงจากคนสมัครเข้าจับฉลากจำนวนมาก แต่พอชั้นอนุบาล ๒ โรงเรียนก็เปิดรับนักเรียนเพิ่ม ดังนั้น คนที่จับฉลากไม่ได้และผู้ปกครองไม่อยากจะให้ลูกเข้าอนุบาลเอกชนก็สามารถรออีกปีเพื่อให้เด็กเข้าตอนอนุบาล ๒ ผู้ปกครองของเด็กบางคนก็ใช้วิธีให้เด็กเรียนอนุบาลเอกชนก่อนหนึ่งปี พออนุบาล ๒ ก็ย้ายไปโรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนคริสต์ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนอนุบาลญี่ปุ่นและโรงเรียนอนุบาล

^๙ Kiyotaka Yokomichi, การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นญี่ปุ่น: Advisor to the President; Director of Regional Policy Program; Deputy Director of Young Leaders Program (Local Governance) จาก National Graduate Institute for Policy Studies (GRIPS) บรรยายพิเศษให้แก่นักศึกษาหลักสูตรกฎหมายท้องถิ่น รุ่นที่ ๓ วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๔

^{๑๐} Yoko, Shirakawa, Culture and the Japanese Kindergarten Curriculum: A Historical View, *International Journal of Early Years Education*, vol. 123, no. 1 (2006).

^{๑๑} ARIMA Akito (Minister of Education), National Curriculum Standards for Kindergartens, pp. 7-9: 2001

^{๑๒} EDUCATION (The Japanese Education System) Nursery Schools (Hoikuen) and Kindergartens (Yochien), Download at website [www: mcic.or.jp/ lifestyle/ e-education. html](http://www.mcic.or.jp/lifestyle/e-education.html), 17.03.2018

ในไทย โรงเรียนอนุบาลในญี่ปุ่นส่วนใหญ่มุ่งสร้างความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจและสร้างระเบียบวินัยให้แก่เด็กก่อนการเข้าสู่โรงเรียน ระดับประถมศึกษาซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากโรงเรียนอนุบาลส่วนใหญ่ของประเทศไทย สอนเพื่อให้เด็กอ่านออกเขียนได้ตั้งแต่อนุบาลเป็นการเตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่ระดับประถมศึกษา^{๑๓} เด็กทุกคนจะถูกฝึกให้สามารถทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองและฝึกระเบียบวินัยเพื่อให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมให้มีความสุข โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การปล่อยให้เด็กเล่นได้อย่างอิสระ การไปทัศนศึกษานอกโรงเรียนอย่างน้อยเดือนละครั้งเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติตลอดจนรู้จักกฎเกณฑ์การปฏิบัติตนเมื่ออยู่ในสถานที่สาธารณะ ในระดับอนุบาลจะไม่มีการสอนการเขียนการอ่านให้แก่เด็ก แต่ส่งเสริมให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ

ตัวอย่าง โรงเรียนอนุบาล: โรงเรียนอนุบาลฟูจิ (Fuji Kindergarten) ที่สร้างขึ้นในเมืองโตเกียวเมื่อปี ๒๐๐๗ ที่รวบรวมความละเอียดอ่อน ซึ่งเกิดจากการสังเกตและความเข้าใจความเป็นเด็กไว้

แนวคิดหลักๆ ของการสร้างพื้นที่อาคารและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนอนุบาลฟูจิแห่งนี้ ประกอบด้วย (วงกลม ๆ) จากการสังเกตของวิศวกร^{๑๔} พบว่า ธรรมชาติของเด็กมักจะชอบวิ่งวนเป็นวงกลม เขาจึงเลือกสร้างตัวอาคารเป็นทรงกึ่งวงกลมกึ่งวงรี โดยมีชั้นสองของอาคารที่ออกแบบเป็นเหมือนลู่วิ่งและอัฒจันทร์ในสนามกีฬาเพื่อให้เด็กๆ ได้วิ่งเล่นกันบนอาคารเรียน ซึ่งนักเรียนที่นี่มีการวิ่งเฉลี่ยอยู่ที่ ๔ กิโลเมตรต่อวัน มากกว่าโรงเรียนอื่น ๆ และแน่นอนว่าการวิ่งเยาะเย้ยได้สุขภาพที่แข็งแรงตามมาด้วย โรงเรียนแห่งนี้ไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนระหว่างกลางแจ้งและในร่ม แต่ผสมผสานทั้งสองสิ่งนี้เอาไว้อย่างแยกไม่ออก เพราะเชื่อว่ามนุษย์ควรอยู่กับธรรมชาติ และเด็กในวัยนี้จะรู้สึกประหม่า อึดอัด หรือกระวนกระวายหากต้องอยู่แต่ในห้องเรียน ดังนั้นเด็ก ๆ ย่อมจะวิ่งเล่นที่ไหนก็

^{๑๓} Ministry of Education : Revision of National Curriculum standard for Kindergartens: Revision of Curriculum Standards (2008)

^{๑๔} ทาคาฮารุ เทซูกะ (Takaharu, Tezuka) Architect : เป็น วิศวกร ออกแบบ)

ได้ตามความพอใจ^{๑๕} มาดูว่าโรงเรียนเด็กเล็กในประเทศญี่ปุ่น เขามีวิธีการสอนทั้งด้านวิชาการและจิตใจอย่างไรกับวิธีการฝึกเด็กน้อยอนุบาลให้เป็นอัจฉริยะ

อีกหนึ่งโรงเรียนที่จะนำมาเปรียบเทียบในที่นี้คือ โรงเรียนแห่งนี้อยู่ทางเกาะทางใต้ของญี่ปุ่น โดยมีแนวการสอนให้สร้างเด็กเป็นอัจฉริยะ ด้วยการทำให้เด็กๆ แข็งแรงทั้งร่างกาย จิตใจ และสมอง ไม่ใช่เก่งแต่ไม่มีหัวใจ ร่างกายอ่อนแอ ซึ่งที่จริงเมืองนี้มีเด็กแค่ ๑๐ คน แต่เด็ก ๆ ที่มาเรียนย้ายมาจากเมืองอื่นเพื่อที่จะมาเรียนโรงเรียนนี้โดยเฉพาะ^{๑๖} (ดูภาพประกอบที่ภาคผนวก ๑)

เนอร์สเซอร์รี่เปิดรับนักเรียนตั้งแต่อายุต่ำกว่า ๑-๖ ขวบ มีผู้ปกครองส่งเด็กมาเรียนที่นี่เป็นจำนวนมาก เด็กญี่ปุ่นมักจะถูกส่งมาเรียนโรงเรียนใกล้บ้าน อย่างแรกคือเมื่อเข้ามาถึงตะกอนตกทรายอย่างเสียงดังฟังชัด ตบรองเท้า และนำรองเท้ามาเก็บไว้ในที่จัดไว้ เด็กเล็ก ๆ จะมีพ่อแม่มาส่งถึงห้องเรียน คุณครูจะสอนให้สวัสดีคุณพ่อ คุณแม่ ค่อย ๆ สอนให้เด็กซึมซับ และทำให้เด็กไม่ร้องไห้

สำหรับห้องเด็ก ๒ ขวบ จะมีการนั่งสมาธิก่อนเรียน เด็ก ๆ เหล่านี้สามารถพูดได้แล้ว และมีการสอนให้นั่งตัวตรง และสิ่งที่สอนอาจไม่เกี่ยวกับเด็ก แต่เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กสนใจในการเรียน รวมถึงการรู้จักเก็บเก้าอี้ด้วยตัวเอง

ห้องเด็ก ๒-๓ ขวบ จะแตกต่างกันเล็กน้อย คือเริ่มด้วยการฝึกสมาธิ ฝึกให้แสดงความคิดเห็นด้วยการยกมือ และพูดด้วยความเข้มแข็ง^{๑๗} ทั้งหมดนี้จะเป็นนโยบายของโรงเรียนโดยตรง

ในบทความของคุณวรินทร์ ววงค์ ได้พูดถึงโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กของญี่ปุ่นนั้นว่า จะมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากประเทศอื่น กล่าวคือ เป็นสถานรับเลี้ยงเด็กที่มีการเรียนการสอนด้วย และอยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงสาธารณสุขและแรงงาน โดยมีกฎหมายสวัสดิการเด็กรองรับ ซึ่งโดยทั่วไปกระทรวงสาธารณสุขหรือกระทรวงแรงงานของประเทศอื่นจะไม่มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบในการจัดการศึกษา โรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กถือว่าเป็นสวัสดิการที่รัฐจัดให้เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครองที่ไม่มีเวลาดูแลเด็ก เช่น ผู้ปกครองที่ทำงานทั้งคู่ หรือผู้ปกครองที่ย้ายร้าง เวลาดูแลเด็กของโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กจะยาวนานกว่าของโรงเรียนอนุบาลมาก ไม่มีการปิดภาคการศึกษา กล่าวคือ ดูแลตลอดทั้งปี ครูผู้ดูแลเด็กต้องทำงานเป็นรอบเวลาหรือผลัดเวรกันดูแลเด็กแม้ว่าครูในโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กจะไม่มีใบประกอบวิชาชีพครูสอนโรงเรียน^{๑๘}

^{๑๕} Thu-Huong Ha, “Inside The World's Best Kindergarten”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.tcdc.or.th/creativethailand/article/TheSubject/25280> [15 March 2018].

^{๑๖} Kindergarten Bunka Hoikuen : Osaka, Japan : 2016

^{๑๗} วิธีฝึกลูกน้อยสู่คนคุณภาพ ตามแบบญี่ปุ่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://amarinbabyandkids.com/uncategorized/35869.html/2>

^{๑๘} วรินทร์ ววงค์, “การศึกษาปฐมวัยของญี่ปุ่น: คณะศิลปศาสตร”, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ หน้า ๘๗-๘๘.

ตารางแสดงความแตกต่างระหว่างโรงเรียนอนุบาลกับโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็ก

	โรงเรียนอนุบาล	โรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็ก
หน่วยงานดูแลและกำกับ	กระทรวงศึกษาธิการ	กระทรวงสาธารณสุขและแรงงาน
กฎหมายที่ใช้	กฎหมายการศึกษาในระบบ	กฎหมายสวัสดิการเด็ก
อายุเด็กที่เข้าเรียน	๓ ถึง ก่อน ๖ ปีบริบูรณ์	๐ ถึง ก่อน ๖ ปีบริบูรณ์
เวลาเรียน/ดูแล	๔ ชั่วโมงขึ้นไป	๘ ชั่วโมงขึ้นไป
จำนวนวันเรียน/ดูแลต่อปี	ไม่ต่ำกว่า ๓๙ อาทิตย์	ไม่มีข้อกำหนด
มาตรฐานจำนวนเด็กต่อจำนวนครู	ไม่เกิน ๓๕ คนต่อ ๑ ห้องเรียน	๐ ปี: เด็ก ๓ คนต่อครู ๑ คน ๑-๒ ปี: เด็ก ๖ คนต่อครู ๑ คน ๓ ปี: เด็ก ๒๐ คนต่อครู ๑ คน ๔-๕ ปี: เด็ก ๓๐ คนต่อครู ๑ คน
อาหารกลางวัน	โรงเรียนไม่จำเป็นต้องจัดเตรียมให้เด็ก (ส่วนใหญ่ผู้ปกครองเตรียมเป็นอาหารกล่องมาให้)	ต้องจัดเตรียมให้เด็ก
คุณสมบัติของครู/ผู้ดูแล	มีใบประกอบวิชาชีพครูสอนโรงเรียนอนุบาล	มีคุณวุฒิวิชาชีพนักเลี้ยงดูเด็กเล็ก (保育士資格)
เนื้อหาการศึกษาและการดูแล	แต่ละโรงเรียนมีลักษณะพิเศษของตนเอง บางโรงเรียนเน้นการศึกษาแบบอิสระที่ยอมรับความเป็นตัวของตัวเองของเด็กบางโรงเรียนเน้นการเรียนการสอนเพื่อเตรียมสอบเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑	จัดการเรียนการสอนและดูแลเด็กตามอายุตั้งแต่การแนะนำการใช้ชีวิตประจำวันพื้นฐาน ไปถึงการเรียนรู้เพื่อให้เจริญเติบโตอย่างมีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

ที่มา: クックパッドベビー, 東京大学分子細胞生物学研究所 และ ベネッセ教育情報, 2016

ที่มา: Cookpad Baby, ห้องปฏิบัติการชีววิทยาเซลล์โมเลกุลของมหาวิทยาลัยโตเกียวและ Benesse Educational Information, 2016

จำนวนโรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กในช่วง ปี ค.ศ. ๒๐๐๕-๒๐๑๔ (不破 雷蔵, ๒๐๑๕) ซึ่งจะเห็นได้ว่าจำนวนโรงเรียนอนุบาลค่อย ๆ ลดลง ในขณะที่จำนวนโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กกลับเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จำนวนนักเรียนก็เช่นเดียวกัน นักเรียนของโรงเรียนอนุบาลจะลดลง ในขณะที่ของโรงเรียนเลี้ยงดู

เด็กเล็กเพิ่มขึ้น จากข้อมูลล่าสุดของกระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นในปีค.ศ. ๒๐๑๒ พบว่า มีโรงเรียนอนุบาลภายใต้การดูแลของกระทรวงฯ ทั้งสิ้น ๑๓,๑๗๐ แห่ง โดยส่วนใหญ่เป็นของเอกชน (ดูตารางที่ ๒) สัดส่วนของจำนวนโรงเรียน เด็กนักเรียน และครูของโรงเรียนเอกชนคิดเป็นร้อยละ ๖๒.๒๐, ๘๒.๐๐ และ ๗๘.๒๐ ตามลำดับ นอกนั้นเป็นของรัฐบาลซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ที่เป็นของรัฐ (ทั้งหมดเป็นโรงเรียนอนุบาลสาธิตของมหาวิทยาลัยรัฐ) และขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากข้อมูลนี้และจากข้อมูลในแผนภูมิที่ ๑ จะเห็นได้ว่า สถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยภายใต้สังกัดของกระทรวงศึกษาธิการมีสัดส่วนที่น้อยมาก ประกอบกับการที่กระทรวงที่เกี่ยวข้อง เพียงให้

คำแนะนำด้านการเรียนการสอนโดยไม่มีรายละเอียดหลักสูตร การศึกษาระดับนี้ของญี่ปุ่นจึงมีความแตกต่างกันมากระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองต้องเลือกว่าจะส่งบุตรหลานของตนเข้าที่โรงเรียนประเภทใด

สรุป การศึกษาปฐมวัยของญี่ปุ่นมีหลายแนวคิดหลายสำนัก มีทั้งที่เน้นการเรียนรู้ทางวิชาการ และเน้นการสร้างเสริมทักษะการใช้ชีวิตในสังคม แต่ละแนวคิดมีวิธีการเรียนการสอนของตนเองโดยปรับใช้อย่างยืดหยุ่นให้เข้ากับลักษณะและพฤติกรรมของเด็กแต่ละคนโรงเรียนอนุบาล จะมีสองแบบ : แบบอนุบาล คือแม่จะต้องไม่ทำงาน มีเวลารับ ให้เวลากิจกรรมโรงเรียนเต็มที่ กับแบบเนอร์สเซอรี่ที่จะเข้าได้ แม่ต้องทำงาน สองแบบจะต่างกันที่เวลา อนุบาลเล็กเร็ว เนอร์สเซอรี่ฝากได้ถึงเย็น บางที่ถึงดึก อนุบาลที่นี้ส่วนใหญ่ไม่ได้เน้นว่าจะต้องอ่านออกเขียนได้ คิดเลขอะไรได้ เพราะสิ่งที่เค้าพยายามปลูกฝังเด็กนั้นมันสำคัญยิ่งกว่า คือ การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม การรู้จักหน้าที่ของตัวเอง ระเบียบวินัยต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาทางด้านอารมณ์และร่างกาย

การพัฒนาเด็กปฐมวัยในประเทศฟินแลนด์ Early Child Development in Finland

เมื่อพูดถึงประเทศฟินแลนด์ อาจมีหลายท่านไม่เคยได้รับทราบสิ่งที่น่าสนใจของประเทศนี้ แต่เมื่อพูดถึงประเทศฟินแลนด์เป็นประเทศที่มีการคอร์รับชั่นน้อยที่สุด มีการจัดการศึกษาได้ดีที่สุดในโลก ประชาชนรักการอ่านหนังสือมากที่สุดในโลก สิ่งเหล่านี้จะทำให้เป็นที่น่าสนใจมากขึ้น จากการสำรวจประเมินผลดัชนีทางการศึกษาล่าสุด โดยองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและพัฒนา (oecd-pisa) พบว่า นักเรียนของประเทศฟินแลนด์มีคุณภาพที่สุดในโลก นอกจากนี้ เว็ลด์ อีโคโนมิก ฟอรัม (World Economic Forum) ได้จัดอันดับการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศฟินแลนด์ให้เป็นอันดับ ๑ ของโลก บรูมเบิร์กแรงกิ้ง (Bloomberg Ranking) จัดอันดับให้ประเทศฟินแลนด์ ติดอันดับ ๕๐ ของประเทศที่น่าหน้าเรื่องนวัตกรรม โดยจัดไว้เป็นอันดับที่ ๔ และยังมีสิ่งดีอื่น ๆ ของประเทศนี้อีกมาก ซึ่งสิ่งมหัศจรรย์เหล่านี้เริ่มต้นมาจากพื้นฐานด้านชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนฟินแลนด์ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เพราะเชื่อว่า การศึกษาในช่วงวัยเด็กเป็นช่วงที่จำเป็นและสำคัญมากที่สุด^{๓๙} ประเทศฟินแลนด์จะไม่เน้นการศึกษาระดับอนุบาล เพราะต้องการให้เด็กมีเวลาอยู่กับครอบครัวให้มากที่สุด เพราะเขาเชื่อว่าครอบครัวสามารถให้ทั้งความรู้และความรัก ความเข้าใจในวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามให้เด็กได้ดีกว่า ประเทศฟินแลนด์จัดให้มีสถานที่ดูแลเด็กในวัยก่อนเรียนที่เรียกว่า “Daycare” เป็นศูนย์ที่ให้เด็กเล็กได้มีสถานที่ในการวิ่งเล่น ให้มีสถานที่ที่เด็ก ๆ ได้สนุกสนาน แต่ถ้าผู้ปกครองไม่ต้องการส่งลูกไปที่ Daycare ก็สามารถที่จะจัดบ้านตัวเองให้เป็น Daycare ได้ และทางเทศบาลเมืองจะมีการจ่ายเงินสนับสนุนให้ด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองเลี้ยงดูลูกด้วยตัวเองนั่นเอง เทศบาลจะมีการสุ่มตรวจอยู่เสมอว่า พ่อแม่ผู้ปกครองเลี้ยงดูลูกได้เหมาะสมหรือเปล่า จะทำแบบทั้ง ๆ ขว้าง ๆ ไม่ได้ ประเทศฟินแลนด์เชื่อว่าเด็กวัยนี้ควร

^{๓๙} หลักการสร้างคนให้มีคุณภาพ, ธรรมชาติของเด็กวัยอนุบาล, หลักสูตรอนุบาล พัฒนาการด้านต่างๆของเด็กเล็ก, วิธีสอนเด็กอนุบาลแบบ ABCD, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://chaamnon.blogspot.com/2016/06/3.html> [๖ ตุลาคม ๒๕๖๑].

จะมีเวลาทำในกิจกรรมที่ตัวเองสนใจมากกว่า การบังคับให้เด็กปฏิบัติในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับวัย จะทำให้เด็กเกิดความเครียด และเกิดความรู้สึกไม่ดีต่อการเรียนในอนาคต^{๒๐}

ดังนั้นเด็ก ๆ ของประเทศฟินแลนด์ เมื่ออายุเต็ม ๖ ปี จะเข้าเรียนในโรงเรียนประเภท Pre-School / Kindergarten เป็นเวลา ๑ ปี ซึ่งก็เป็นโรงเรียนเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนประถม โดยเด็ก ๆ จะได้เรียนอ่านเขียนหนังสือกันอย่างจริงจัง ควบคู่ไปกับการฝึกตนเองให้เป็นคนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน เข้าใจในความต้องการของผู้อื่น และมีทัศนคติในแง่บวกต่อคนรอบข้างและวัฒนธรรมอื่น ๆ

เหตุผลมี ๗ ประการ คือ

๑. แข่งขันไม่สำคัญเท่าร่วมมือ (Competition isn't as important as cooperation.)
๒. ครูเป็นอาชีพมีศักดิ์ศรีและรายได้สูง (Teaching is one of the most-respected professions.)
๓. การศึกษาอยู่บนรากฐานของงานวิจัย (Finland listens to the research.)
๔. ประเทศฟินแลนด์ไม่กลัวที่จะทดลอง (Finland isn't afraid to experiment.)
๕. เวลาเล่นศักดิ์สิทธิ์เท่าเวลาเรียน (Playtime is sacred.)
๖. เด็กมีการบ้านน้อยมาก (Kids have very little homework.)
๗. อนุบาลเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (Preschool is high-Quality and universal.)^{๒๑}

เหตุผล ๗ อย่าง ที่ทำให้การศึกษาของประเทศฟินแลนด์ ซึ่งเป็นประเทศเล็ก ๆ ในแถบสแกนดิเนเวียที่ไม่ได้มีชื่อเสียงโดดเด่นเป็นพิเศษในเวทีโลก กลับได้รับการยกย่องว่ามีการศึกษาที่ดีที่สุดจนสามารถเป็นต้นแบบของการพัฒนาการศึกษาในทุกประเทศได้ โดยหัวใจสำคัญของความสำเร็จของฟินแลนด์ ก็คือการให้ความสำคัญกับการศึกษาของเด็กตั้งแต่ปฐมวัย

สรุป คือแนวคิดในการใช้ชีวิตและการศึกษาของประเทศฟินแลนด์สอดคล้องตรงกันทั้งหมด โดยประเทศฟินแลนด์ให้ความสำคัญกับการคิดงานทุกอย่าง มีแบบแผนความละเอียด สามารถให้แนวทางทุกอย่างที่ประชาชนจะเอาไปทำเองได้อย่างถูกต้อง โดยที่ไม่ต้องมาควบคุมพลเมืองของเขาในทุก ๆ เรื่อง นับตั้งแต่การจราจรจนถึงความเป็นอยู่ในด้านอื่น ๆ ผลตรงนี้ทำให้โรงเรียนและครูได้รับการมอบอำนาจ ในการพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ ความแตกต่างระหว่างประเทศฟินแลนด์กับประเทศไทย โดยรวม ๆ แล้วเหมือนจะต่างกันหลายส่วน ถ้าจะให้ดีต้องมาว่ากันว่าวิธีการจากสภาพการศึกษาไทยในปัจจุบันเราทำอะไรได้บ้าง

การศึกษาที่ดีควรเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็กที่สุด และประเทศฟินแลนด์เป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศในโลกที่มีการศึกษาฟรีที่ได้มาตรฐานสูงตั้งแต่ระดับ Daycare เนอร์สเซอร์รี่และอนุบาล และเด็กอายุ ๓-๖ ปีของประเทศฟินแลนด์กว่าร้อยละ ๙๗ ก็ได้ใช้สวัสดิการโรงเรียนอนุบาล ที่สำคัญโรงเรียน

^{๒๐} อ้างแล้ว

^{๒๑} Mabel Ann Brown, *Education in Finland: Exploring Childhood in a Comparative Context: An Introductory Guide for Students*, edited by Mabel Ann Brown and Jon White, (London and New York: Routledge Printed, 2014), pp. 60-73.

อนุบาลและเนอร์สเซอรี่ทั่วประเทศยังดำเนินการได้มาตรฐานเดียวกันของรัฐ เตรียมความพร้อมเด็กไปสู่โรงเรียนประถมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นในเมืองหลวงหรือชนบท ความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนของประเทศฟินแลนด์เกิดจากการให้เด็กได้ลงมือทำ เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าซึ่งเป็นเรียนการเรียนรู้โดยใช้ตา หู จมูก และการสัมผัสทำให้เด็กเข้าใจที่มาที่ไปของแต่ละหัวข้ออย่างถ่องแท้ กลายเป็นความจำเพื่อนำไปใช้ในระยะยาว ไม่ใช่เรียนเพียงเพื่อนำไปสอบแข่งขัน

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : นางสาวกุลณพัฒน์ พงษ์ธัญญะรัตน์
- วัน เดือน ปี เกิด** : ๑๔ มีนาคม ๒๕๔๙
- ภูมิลำเนาเดิม** : บ้านเลขที่ ๒๑ หมู่ ๑๐ ตำบลมีนบุรี อำเภอมีนบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : บ้านเลขที่ ๒ ซอยรามคำแหง ๑๘๗ แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร
- วุฒิการศึกษา**
- พ.ศ. ๒๕๖๔ : ป.ตรี ศีษศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย วิชาโทจิตวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พ.ศ. ๒๕๖๕ : ป.ตรี ครุศาสตรบัณฑิต วิชาเอกการศึกษาปฐมวัย วิทยาลัยครูสวนดุสิต
- พ.ศ. ๒๕๖๘ : ป.โท การศึกษามหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา มศว.ประสานมิตร
- พ.ศ. ๒๕๕๒ : ป.โท พุทธศาสนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- ประวัติการทำงาน**
- พ.ศ. ๒๕๑๘ : ครูโรงเรียนมีนประชาวิทยา เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. ๒๕๓๑ : ผู้รับใบอนุญาต, ผู้จัดการ, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลจิตรเกษม
- พ.ศ. ๒๕๔๖ : กรรมการสภาวัฒนธรรมเมืองมีนบุรี กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. ๒๕๔๙ : ประธานกลุ่มสหวิทยาเขตเสรีไทย กลุ่มโรงเรียนเอกชนในเขตมีนบุรี คันทนาบาว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร
- ปัจจุบัน** : ผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลจิตรเกษม
๒ ซอยรามคำแหง ๑๘๗ ถนนรามคำแหง แขวงมีนบุรี กรุงเทพมหานคร
โทร ๐-๒๕๑๗-๘๐๖๓ / ๐๘-๑๖๑๖-๔๑๙๗.